Gösta Oswald

Skrifter

II

EN PRIVATMANS VEDERMÖDOR
RONDO

SNILLE OCH SMAK

SVENSKA KLASSIKER
UTGIVNA AV SVENSKA AKADEMIEN

OSWALD SKRIFTER II

Gösta Oswald

Skrifter

Under redaktion av Birgitta Holm
och med inledning av Birgitta Trotzig

II

EN PRIVATMANS VEDERMÖDOR

RONDO

SVENSKA KLASSIKER
UTGIVNA AV SVENSKA AKADEMIEN
I SAMVERKAN MED
BOKFÖRLAGET ATLANTIS

Gösta Oswald
Skrifter II.
Atlantis, Stockholm

© 2000

INLEDNING: Birgitta Trotzig
och Svenska Akademien
TEXT: Gösta Oswalds rättsinnehavare
TEXTREDIGERING, KOMMENTARER
OCH ORDFÖRKLARINGAR:
Birgitta Holm och
Svenska Akademien

FORMGIVNING OCH TYPOGRAFI:
Anders Ljungman och Johan Melbi

PDF-GENERERING:
Megin Media, 2003

Innehåll

Volym II

EN PRIVATMANS VEDERMÖDOR (1949)

för den eventuelle läsaren... 7
Det lilla brevet 9
Stora brevet 59

RONDO (1950)

A EN IRRANDE SON 113

1. »Främmande har jag kommit« 115
2. »Ungdomen drar ju förbi« 117
3. »Är det då så underligt« 121
4. »Mellertid, innan« 124
5. »Det är dags« 130

B »5« 135

I • Aran 137
1. »Herr Kandidat Ivan Aronson« 137
(2.) thalatta! 146
(3.) »Emellertid« 147
(4.) »Då stod bokarna kala« 150
(5.) »Den förlamning av dagen efter« 154

II • Steven Maan Weber 157
1. »Så stod han också« 157
2. »ett leende« 159
3. »Att de alla...« 162
4. »i Inis' rum« 165

III • Samtal mellan öar 167
1. »Pojken« 167

2. »Stadt der Unbeständigkeit« 170
3. »Det hände sig« 171
4. »Inis lutade sig« 174
5. les Adieux – avskedssonaten 177

IV • Maskeradbalen 197
1. »Peter bär alltid« 197
4. »|Peter| hos Inis« 200
5. Maskeraden 204

V • Fem mans whist för fyra spelare 208
1. Maan 208
3. |Aran| 209
4. ur V:s dagbok 223
5. »den gången alla träffades« 227

C PASSAGERARE 231

1. prolog 233
2. [dagen efter:] 234
4. Le Magicien 238
5. allegori 239
6. »som om Enhörningen« 243
7. »Alldeles nedanför spärren« 247
8. 3. volta 249
9. Egeria 251
10. »Ingen vet hur det slutade« 253
11. »Ännu befann han sej« 256
13. NU 258
16. Der greise Kopf 259
17. ur V:s dagbok 264
19. »Det var först« 269
20. Weber der Schwebende 273
21. smaken i munnen av hav 277
22. »inte sant, minnet går sönder« 282
23. NU 284
24. »munken« 286
25. »Ja, en lång och svår« 287

D HADESFÄRD 293

»att bladen av palmen« 295
(I) dagboksblad 296
Unga flickors sånger för att dö 296
1b »Jag har ofta« 299
2a natten den 24 april 300
2b »Käre Mikael!« 302
3a ur V:s dagbok 305
3b Don Giovanni 309
4a »Fredag natt« 311
5a ur Tomas' dagbok 312
5b passage 313

E PANVÄKTEN 321

I Första bilden 323
II Requiem 329
III »Aran ville gripa in i döden« 333
IV »samtal lågmält« 336

Illustrationer:
Reproduktioner av Hieronymus Bosch:
Den irrande dåren 339
Paradiset 340
Helvetet 340
Hövagnen 341
Den förlorade sonen 342

Kommentarer och ordförklaringar 343

Peter Sergius

En privatmans vedermödor

utgivna av

GÖSTA OSWALD

(R)

Är det icke hela den mänskliga »bildningen«: en brefväxling? Vi sitta och läsa hvarandras bref, vi meddela att vi riktigt bekommit dem, och söka svara och tacka efter råd och lägenhet.

Veri similia II

för den eventuelle läsaren att beakta

MIN HERRE

om den ömkliga hjälten i denna roman, som hade den högmodiga avsikten att bli vår siste romanförfattare, skulle jag vilja citera Atterboms ord, i artikeln om vår förste: »deras ära, inför den fåtaliga eftervärld som om dem tager kännedom, består mindre i verkligheten av vad de blivit, än i möjligheten av vad de kunnat bliva«.

Detta är alltså bara spillrorna av en roman, en lönnmördad och steglad, det händer ingenting i den, för att bespara Er sinnesrörelser är alla handlingar, liksom i verkligheten, redan slutförda. Det är således likgiltigt var det hela börjar; det slutar i kaos. För det andra finns det inga levande människor på dessa sidor – det hade Ni väl inte heller väntat – det är en studie i svartsjuka: i trolöshet och trohet av mer intim och värdig art… Kort sagt, jag avråder Er.

Om Ni däremot är mycket trött på romaner, trött på livet i allmänhet och människor i synnerhet, om Er hustru bedrar Er och det bekommer Er illa, om Ni lider av sömnlöshet och vill ha recept på det enda tillförlitliga medlet mot sjösjuka – slå i så fall upp var som helst och läs!

P.S.

DET
LILLA
BREVET

1

Det första ironiska ljuset pyr i halmkudden, knäpper och kluckar som isringar i vass, som bärnsten och flytande duvor, tidig erinring av vänsälla källor, slår upp en blomma på gulnade broderier av hans fötters svett Och starrgräsmornar och hallonsomrar och milda klöverskymningar Sen är den beredvilliga glädjen inte en centimeter bredare Natt och morgon utväxlar tomheter och rummet blir sej likt, blir sej tomt, så när som på någon lukt av människa, dröjt sej kvar i sängen: medvetandets kalk fylld av bitter förtröstan ser han framtiden an Lindrig vaknad Händerna först, de är gamla och behöver inte så mycket sömn Smeker hoppet Det är en sommarfluga som försöker ta sej in på alla irriterande ställen Sätter sej på solstrålen, inte en millimeter bredare Minnet öppnar inte före sju Men för honom är detta mindre beklämmande än kakelugnens insjunkna bröst vågar hävda: han är ju deras undanflykt, mannens och kvinnans, och när han med båda händerna stryker över håret kommer föga honom vid, fäster lugnt sina nej på de avskavda väggarna Så som man hänger tavlor och porträtt de där åldrats till symboler Och han håller ut händerna, ännu skälvande efter handlingen, tills de rågas av tomhet och fortsätter så att hälla över håret överläppen och det ljusare röda skägget och så här med sina grumliga ögon på andra sidan känner han trots allt munterhet, med kraniet och bägge knäskålarna på tidens sida, ett ställningstagande så fördelaktigt redan till sin negativa bestämning, sin delaktighet i det dynamiskt anonyma, med öronens falluckor – håller han fingrarna i handen som spolar mellan rostfärgade garn, sömmar det förflutnas midnattsvita moln över mikrokaos till en hjässa, den förverkade gärningen, grun-

den och orsakerna, motiven och denna yttersta anledning – Iakttag tystnad och oberördhet; låt honom som äntligen överskridit gärningen en stund finna jord under händerna, från den motsatta sidan av likgiltigheten stöd hos någon urvalstemperera-rad eftertanke som ej längre smittar med hunger, en stund fullkomligt spegla sin fästeslöshet i detta blanka fäste, en oöverträffad stund, således en gränslös Och eftersom allting talar om trolöshet Låt honom som äntligen vunnit oförliknelig feghet, äntligen fyllt bestämmelsen av feghet för det amoraliska det asociala för den fjärde visionen, denna ypperliga bäring inom livet och döden – Alfa privativum, under denna formel Där finns ju vad som fanns och det förbisedda: en ny dramatik, ett annorlunda [Men inte en tesked enklare Hur sövande än sista sjuslaget dryper i örat Arla äter sej solen genom svullna rodnande fönster och griper hans delvis avtäckta axlar med såriga handdukar, liksom under en försynt frossa, allting har ju skett, han hukar i ett hysteriskt leende, ännu i tvånget av lättnad, allting, å vad har han gjort Det annorlunda Han är den andre Varken alfa eller omega, säges det Han är Omicron, är den fjärde dimensionen: en osynlig longitud som alltså samtidigt uppsöker förruttnelse och svalka Är inte kvinnan, den älskande Ej heller älskaren Icke barnet (summa) Han är det förnekade och inemot vissa rimligheter förbisedda Och hämnas under denna formel, detta NEJ som sammanfattar och upphäver all trolöshet (denna negation genom oändliga upanishader symboler skrämmande med sin giltighet och *det är evigheter till skriket* och vad har han ställt till med)]

så när som på en sur lukt av trasa, har den torkat blodet av livets skuldror, ligger faktiskt och känner sej en smula högtidlig och har bland allt annat ur det förgångna räddat en kuriositet, en feletiketterad skiva à la recherche d'un avenir Och var det inte som diamantnålar i kakelfrisens lagerblad, 37 stycken, hade Hannelore räknat ut, 370 sidor räckte det till, ännu trehundra-

sjuttio attiska nätter av osannolika serier, genom dessa hånfulla ekon in i nästa stumhet Det är över ett år sen Annars hade han ju pianot, i svarta flor, en melankolins snubblande pierrot Om du inte är snäll Går mamma ifrån dej Får du ligga där och grina – alla talar om att överge Vad har han drömt: Den perfekta hämnden Tal i egen bedrövelse, skott i eget Hade han slagit igen dörren Tunga steg i eget bröst: självplågeri som sonas med självplågeri Vilken stad för självplågare! Tafatta argument skrivna baklänges åt vänster Men det bleka i bakgrunden måste ha varit Hannelore, den marmorerade skymningen, gläntan Och även om blott på ljumma språk en innerligare skrift, alltför bittert ordet död Som i alla är döda Eller du dödade någon Det kan jag inte Det är för lätt att döda en människa Tillräckligt lätt Du har dödat någon Lika lätt som att leva predestinerad Som att enkelt och otydligt Men den stora lättnaden är förbehållen de döda, de avskedade, de uppgivna lägena *Han* sitter i orubbad svartsjuka: tagglinje kring de dryga fyrtio, en förankring i osårbar tystnad, samtidigt en feber som likt tystnaden aldrig faller till marken men heller aldrig driver över någon gräns nära till hands, emedan det är för sent att fällande bevis Alldeles för sent som det övriga lösöret Suckar och snör upp lakan kring magra och fräkniga ben Den vilande marmorkvinnan och mannen nära invid men så starkt belyst av henne att hans ansikte plånats ut Fastän hela scenen alltför nära ridåfallet Följaktligen leta djupare, tidigare – i förödelsens stund sänka sej i vidare kurvor, kaos är granne och fader, och historiskt gives blott valet mellan det förflutna, moraliskt blott mellan feghet, men nu är modlöshet av en sångbarare skiftning Eventuellt det gamla tyska pianinot i rivna slöjor, härjat av väder och vind Spika upp fläckiga klaverutdrag och förkunna i allt gällare vanstämningar Skulle du kunna skriva om du inte var rädd för att skriva? Det fanns ju en barndom, bachgavotter på basfiol och sommaren med Buxtehude på Visby orgelläkta-

re, barfota före badet, ägde han ju en barndom? för hade inte advokaten tillfogat vid alla skulders bokslut

Ni är en djupt oskyldig natur, herr O.

och bör till slut anmärkas att man inte har råd att hålla en sån här liten vindskupa med telefon, i stället leder från källarn ett grovt plåtrör och mynnar ut i en jättelik mässingstratt nära hans huvudgärd Man skulle kunna väcka honom om han kunde sova Och främmande röster nerifrån om det funnes någon Simonson här men det finns ju ingen med det namnet, och hundskallen tystnar förvrängda dvärglika Desto otåligare portvakterskan

> att jag besvärar en gång till Men ni måste förstå Det är mycket angeläget för oss att få veta det Ska ni ge er i väg eller ska ni stanna?

nej och sen är han fullt vaken Visste inte att det skulle överfalla honom redan Visste inte att det var så nära Och jättesnäckan ovanpå kakelugnen ler outgrundligt, lyssnar förströtт Tills dörren plötsligt slår upp och han är osäker om utseendena men inte om den dystra rösten

> herr O, ni försummar er klädsel, jag är besviken på er Varför ska ni envisas med sorgkläder när ingenting är att sörja Kan ni inte vara som en människa och ta en mässhake på avbetalning Jag är besviken intill döden…

Men det är bara neriums groteska skugga mot dörrposten och han släpper inte sitt leende, att handflatorna visst sugit sej fast vid sängkanten för alltid Trodde ett slag det var skräddarn Eftersökt, vad än advokaten bidragit med av dåliga vitsar Efterlyst i någon avspärrad juli, innanför sönderbitna rosor, att torka och stoppa kuddar med Hannelore hade fyllt tolv, upp-

vaktad av de äldste, Henrik från Feldeck och Henrik från Mohrungen Skygghet och skrämsel om ormar (pelaren i vattnet bruten) Ömhet och lingonens ariadneband åt galet håll (sagans visa) o minnesångare och fågelbröder, rödare än det fåmälta sommargräset Avundsjuk på hennes förflutna, vem fick inte betala det Magnetiskt spel på en darrande vattenyta bland söndertuggade näckrosor Obetalda räkningar Natt och dag bara du Gamla papper med till ledsnad kända räntor *du* måste komma ihåg, Hannelore, att det var alla dina sönderplockade leksaker som skräpade på min gård, halmdockor och barnvagnar, i mej skavde de förfarna, hur ringa de än noterades i ditt sinne mot den ojämförliga skändningen av detta poesialbum, slita ut sidor och så vidare, säkert som i en krönika vilade dina urväxta nerver i mej Vad tror du för resten Posdnyschef svarade ›den som inte själv upplevat sådant, kan inte förstå det‹ – jag vet? Så vem har inte fått betala Och jag förbehåller mej rätten till dessa romerska bud, tiga och förakta Förskingringen som övergår i revision Vem öppnar böckerna Ingåendet i de mixolydiska enheterna Och vad är kanske synligt, av dessa hans besökare, revet men inte skeppsbrottet och bränningarna som ger eld och blixten var där nyss, de ängsliga men ej branden och klockornas dön, fotografiet men ej den försåtliga skuggan i nacken, och vad är väl förnimbart av svalka utan smärta.

Och man kan fråga sej: vilka moralens konvalescenter öppnar sina brev? Man gissar så mycket av tyngd och kuvert och initialer och fördomar Men man öppnar inte Endast honom är de alltför påträngande, reflekteras från förebrående vita ark (hur skulle han kunna skriva) hur förstå, som är så rädd, dessa pregnanta satser – den alltför stora mängden av de oändliga sammansättningarna gör visserligen att vi tappa bort oss till slut och äro tvungna att göra halt vid användandet av de metafysiska reglerna – alltså till Basnage de Beauval, och han är osäker om ansikten med främmande brytningar, och hur kunde

han svara för ord, och Kjellander som inte kunde skriva för resor ›jag känner‹, sa han, ›att många blommor fallit av mitt väsen. Jag blir, om jag med livet kommer utur denna krisis, mera f a t t i g ; give Gud, att jag även måtte bli mera r e n !‹ Sköljer av sina nakna händer, vecklar med fingertopparna upp kuverten som läckerheter, men finner något missnöjd dels geheimerådinnan Schlegel tillställda, och Dora D, dels telegrammet till dopfesten på Heiligengeiststrasse 112 (sedermera 114 a) i Danzig, samt de kuriösa friarbreven från farbröderna Johann Friedrich, Michael Andreas och Karl Gottfried till Dame Lucifer, men i tryck de oförlåtliga sentimentaliteterna till Wilhelm, som väl också fick utlösa en mångfald lidnerska utgjutelser ›jag skriver av känslor eldad, för dem endast, som äga hjärtan att känna det samma som jag‹ (och mindre missnöjd det från fröken Hastfer till statssekreteraren) eller för att återknyta till farmor Anna, född Soermans, av holländsk börd, och Spinozas omfattande korrespondens *›nihil aliud‹*, vem läser längre av tystlåtna kommentatorer, den heliga Katarinas disputation, vem söker utan att förtröttas Och åter en av de unga döda, troligen leidenbo, hos Sint Jans-munkarna, hans trägna epistlar till Ouwater och denne förgäves med Hier. Bosch och dennes hemliga konvolut till Gothart-Nithart och Mathis' intima brev till Frauenlob, anvisningarna till choren, kvinnornas samfällda böneskrift till magister Eccart och dennes undervisande svar till de elända, återigen den unga döda Margareta, vår högtlärda syster, ävenså till Philippe av Vitry, som ska ha satt sej i förbindelse såväl med Al-Fârâbî som med Ibn-Sînâ och åter till Petrus de Cruce och Hieronymus de Moravia och Pseudo-Aristoteles och denne fantast och vedersägare har skrivit till Notker Balbulus för att denne till Notker Labeo, var det nu kan vara utstrött, och i en något annorlunda avfattning till Odo av Clugny, Regino av Prüm, Hucbald med flera kända teoretiker men framför allt till Aurelianus Roemensis som vände sej

direkt till Boëtius som skrev till Sextus Pretorius som skrev till Peregrinus Alpho som skrev till Alypios, och denne skickade journalerna till den andre Kryptos, mystikern, som med kommentarer vidarebefordrade dem till Aristoteles, vilkens funderingar om diktkonsten ända in på 1400-talet var kända endast i latinsk översättning, nämligen från arabiskan, denna i sin tur från syriskan, och Aristoteles skrev helt kort till Kairemon, en broder till hr O, ett längre till Thomas, men särskilt till Joyce, och det gigantiska brevet från Joyce till Giambattista Vico, svar med utvikningar till Thomas, med ytterligare appendix till Ben Jonson, ävenledes till Shakspere och från denne till Bernardus Summa och från Bernardus till Xenophilus, musikern, och slutligen till Pherecydes Och så tidigt närmar vi oss de orientaliska områdena och Anquetil DuPerrons sagolika brev, genom martyren Darashakoh, från Pautimâshya, men namnen är osäkra, förmodligen meddelade han sej med Gaupavana, vem som än tagit det med sej från Açvinerna, efter vad det uppges lyssnade Dadhyañc Âtharvana till Atharvan Daiva som lyssnade till Mṛityu Prâdhvaṅsana, men stavningen är otillförlitlig, sålunda till Pradhvaṅsana och Eka Ṛishi till Vipracitti, Vipracitti till Vyashṭi, Vyashṭi till Sanâru, Sanâru till Sanâtana, Sanâtana till Sanaga, Sanaga till Parameshṭhin, och Parameshṭhin slutligen till Âtman, som är tystnaden i tingen.

Var det inte detta de gamle kallade det tragiska: att vara inskriven i tystnaden Så hade också hans dröm varit tyngd av förnedrande stämmor Bränt en lång reva i det alltför påtagliga Och nu vågar han knappt resa sej Snäckans hotfulla uppmärksamhet Och den vajande dörren Vilka förebråelser anmäler nu sin närvaro så att händerna glappar – först när avsändare och röster missräknade långsamma tar sej utför trappan och hans bråda fall ett ögonblick frilägges bakom min blyinfattade vaksamhet, kan vi möjligen hämta oss och uppläsa traktater eller förrätta vår timliga illusion, men om stilla handen höjes mot

pannan är en liten vilsam heltaktspaus som ett kubistiskt ögonbryn, å det är så mycket att tillägga Det skriftliga meddelandets gåva är ju oerhörd i sin torftighet och vanmakt

Och hava icke dagen och natten och morgonen efter natten varit ett ohyggligt argument för medlidande Låt oss lägga bort titlarna och blanda mitt blod i dina fotspår Vårt uppdrag vid denna tid är ytterst komplicerat Låt oss under övlig brist på förtroende rådgöra med varandra Vårt ärende måste ju bevisas Och visserligen kunde du invända att ord som aldrig blir nedskrivna och din kongeniala tolkning av Hölderlin vilken endast föreligger i avsikter Emedan vi måste möta det outhärdliga med uthärdelse Medan den kutryggige husläkaren Till dess att Även han

> Jag vet inte vad ni har gjort bakom min rygg, herr O Er hämoglobinhalt är nämligen oroväckande låg och hjärtat arbetar inte längre Förmodligen är ni redan död, herr O – titta här i spegeln: ser ni att ni är död?

men då är det din egen skugga, kränger bländad i taket Och det är högt i tak för fumliga blickar Släck det öppna fönstret! Dödens korsdrag, vän…

2

Himmlische Müdigkeit fühl' ich in mir.
Novalis

och en lång stund balanserar han fönstret på sina ögon, balanserar utsikterna och den sorgsna kunskapen; erfar en lätt vällustig mänskovärdeskänsla i att tända en cigarrett; drar tankfullt och lagom åt svångremmen.

Så när portvaktsfrun stuckit tidningen i brevlådan knackar hon bara löst, han har ju textat JAG VILL VARA I FRED, men blir oförklarligt påmind och upprörd, lägger ifrån sej cigarretten och vinglar dit: eftersom han slår upp dörren är ingen där. Besinnar sej överskådarlikt, ord går sin gilla gång, sällsamt ljus och lönnliga ferier bakom honom och över honom. Och cigarretten som glöder sej fast.

Tillråder sålunda sjukdom: såsom ett kroppsligt sår, eller gärna den mjuka febern – inte som dåligt umgänge på bordet framför sej – ja ett snitt över pannan eller en nervvärk i mellangärdet: för att möjliggöra det gamla tyska förräderiet att samla missnöjena, förena de splittrade melankolierna till gemensam attack mot såret, värken etc, men innanför murarna omintetgöra synder och tvekan, ingen oordnad reträtt, inga rodnande eldfåglar (älsken varandra inbördes!)

Ty när melankolien förblöder, får den helt annorlunda ansikten. Skönhetens livsatmosfär, och vad de vidare säjer, och detta heraldiska O Röschen roth!

– altstämmans sakta inträde under beklämda trumpeter; o – i upptakten vet man ännu inte om sordin eller stämma tills stråkarna börjar tala med ord. Det måste ha varit så han menat,

ängstlig musik som slutligen brister ut i ord och förklaras och mänskan i högsta nöd: men jag lät intet avvisa mig, av Gud är jag, av ljus är jag kommen och skall åter varda, sade till ängelen.

Och som en angelägen vävnad, en dunkel gobeläng vilken åter börjat upplösas till trädgård och alltid hålles samman av den låga tråden, och slagen på porten och den sorglöse med uppknuten ränsel, är detta mellanspel det närmaste jorden, den närmaste klagan…

vid den tiden en egendomlig metod att övervinna sin svartsjuka: han bjöd ständigt Pfitzner hem och lämnade mig så ensam med honom. Kom in med dolkar i sinnet och rasande frågor som bara väntade gnistan av ett svar att brista i triumf. »Vi har just musicerat«; och hon: »Det var så oväntat« – för honom också, även om han visste vad han gjorde, även om han har glömt det nu. Det hade tagit honom år att vända ut och in på livet, att vända det rätt fordrades handling – som om handling kunde förändra något i sak, som om våld, bråd död. Han kände att han äntligen måste handla, att äntligen, för handlingens egen skull. Och så handlade han, vid galet och skadligt tillfälle, en meningslöst meningslös handling. Vred om nyckeln – så oväntat… sökte äntligen Helena, ni mödrar – i lågor!

Inte kan man stryka ut några brännsår med pekfingret; ställa askkoppen över, kanhända, och han kan möjligen resa sej, eftersom stolen har så blodiga nagelband, ta sej före planlösa steg. Får syn på tidningen (när kom den dit). Krafsar ihop sängkläderna och sträcker ut sej. Gäspningen är besk av rök.

Polisman får bärbar radio fjärdingsman egen radiobil ögnar han igenom, road eller oroad *hettan över men hyggligt söndagsväder* river upp den, rädd för att riva upp, slår upp de sista sidorna, rädd för att spåra upp. Släpper ut blickarna som ett flackande koppel, men hundarna ser hela tiden åt sidan och drar sej skrämsna undan. Undviker deras namn, fast han jagar

dem, fast han vet de inte står där. Fastnar på 16.20, spelar Kreutzer-sonaten. Det visste han väl.

Allt är blott en symbol – i ett av sommarbreven från 1909, om bestigningen av slutkörerna och de saliga gossarna – och herr O finner denna utläggning ganska utmärkt, av chorus mysticus, även han bländad av den nya dagen, hyggligt söndagsväder ›– i motsats till den oroliga längtan och rastlösa strävan hän emot detta mål, som man kunde kalla det evigt-manliga‹.

Egendomliga hymner
och i denna gravläggning är väl intet annat att tillägga än saknaden skall tala om dig, först saknaden skall få säte och stämma bland dessa skuggiga spåmän… Och detta med ditt askblonda hår, som den oförutsedda kunden åter inlöst, vore väl inte så förfärligt (jag borde ha räknat med det). Och vem är du som inte längre lyssnar –

outsägliga hymner.
Även ditt ansikte var väl en lösning (tillvarons så variabla), även din tunna hud hade väl något med förgängligheten att skaffa. Livet är ju utom oss. Sålunda borde den ironiska försyn, som överbringar de i detta hjärta inskrivna tröttheterna, ändå ta en viss hänsyn: jag är inte längre beredd, eftersom katastrofen redan inträffat; jag räknar in min förvirring, och summan överskrider alla tänkbara ord – de mest tillförlitliga nervbanor och väntrum stå övergivna.

Och hon skall ha sagt till den andre: »varför har allt detta skett? varför?« Men det hade hon ju läst någonstans. Den som skriver får svar. Om den har tid att vänta.

– men vem är du Hannelore, som värker dina händer mot ett hårfäste, denna morgon, då den heliga lotusen slår ut; lustrer av räddhågad kärlek ville övergjuta dina läppar och gjuta dem till beständigare liv, men ditt tafatta skratt kunde förvandla rymden – o hymnarium av sällanord, låt vinka, låt övergå, låt som den tvekande vinden… fastän ännu ej allt är tillräckligt förlorat –

så tillönskar jag dig döden, en gåva. Jag drar handen genom ditt hår och önskar dig döden.

Jag drar handen genom håret.

– ehuru med snövita läppar, evighetens födelsemärke, andades du brinnande dagar in i mina ödelagda laboratorier, andades vaggande gestalter med dina tonande läppar, sålunda fördjupande lösningarna. Och du andades de oöversättliga skymningarna. Och vidare och dunklare efter nioslaget och vidare efter tioslagen, och efter de elva var besinningen mycket nära. Vad hade du för vidsträckta hemligheter att avvara som så kunde uppväga vår förbundenhet med det jordiska. Som om tolv, sjuttio blånande ögonlock, inemot de ännu saviga ödemarker där tankar nyss brutit upp och uttalats, där är en mångfald upplåtna vägar. En mängd försakade stränder och portvalv från min svikna period, och när du för tredje gången utropar den enda stavelsen, veta sig demonerna ingen råd: den barmhärtiga natten vilar plötsligt i vattnet, den medvarande natten, allestädes. Och jag släcker ansiktena i vattnet, hårkronorna och uppgivenhetens drunknande åtbörder, förrän du bjuder dem att slockna, och fäster ihop vågorna över dem med skimrande spännen. Långt inom vår ängsliga andhämtning. Var du hos mig i förödelsens nätter. Du fäste skymning vid gryning med en smekning som varade långt ut till havs, där vi lågo gömda, och läto intet gälla för intet, natten för intet, avsägelse för någons skull. Du lät tärningen brista och förlora sina tjugoen tillfälligheter, och du visade mig med otadligt saktmod, hur påfallande blind, det nödvändigas skärvofullhet – och natten hade ingenting att invända; den omtöcknade natten som undanhöll oss alla godartade konturer, alls ingenting. Å detta kvälvande mörker, som föröder mitt öga. Dessa närgångna förtroenden, smyger i bara fötter. Denna lidelse som trevar mej till mötes, medan förmörkelsen ser på med slappa ögonlock, de inger mej en förnimmelse av blödarsjuka. Nej inte längre än hit! ej längre här…

(hur långt har du då kommit) Vid första beröringen drar det kallt om fingertopparna (det är eter) Sa jag att jag måste resa? (ja) Utan alla troliga motiveringar? (ja) Det förlät hon aldrig?

Två tändstickor på en gång, när de slocknat häftar de fast vid varandra. Och till det röda vinet hittar han bara en ljummen tekopp utan öra. Med en nästan bortnött miniatyr: spröd bro från intet till ett lusthus av porslin, och det gamla berget med gul snö. En djärv spricka i glasyren, liknar det brända spåret av en blixt: så slog det ner, också hans översinnliga svårmod, att det sprakade i partituret och kreverade i ett metafysiskt hånskratt, och i den första rykande förgängelsen hade han tänkt sej ett tydligare namn, Lied vom Jammer der Erde, efter den inledande dryckesvisan, ännu är nådatid, att tömma bägarn till dräggen! – men i en halva sömnigt portvin dränkas inga tiotusen släktleds sorger…

Samtidigt en sträng livsförälskelse hos denne siste på det nittonde århundradets ruiner, förvaltade hängivet Sången såsom den dyrbaraste erfarenheten från musikens babyloniska fångenskap, din skade är alltför stor, och din sår äro allt för ond… om hösten, hos den enslige, föröddes även Sången, övergick småningom i förintelse och luttring, musikens etiska stadium: drömmen om den obefläckade melodien, om skönheten, han vittnat själv, att när poeten icke kan skönhet se, han är åt jämmer såld.*

– även du sjöng, Hannelore, med läppar som beundrade din röst, all the things you are, vände sej sången under din blus och ville ta sej över till mej, din mun ville dricka upp mörkrets förklädnad, så att jag månde sitta där naken, dina omättliga blickar hade svårt finna sej tillrätta i mitt avvärjande välvilliga ansikte, som min ömhet inte kunde tränga igenom, lika litet som

* Bellmansdagen var det i går, ämbetsman, en av vinets odödlige (apropå Li Po)

den kunde överrösta din rädsla – hur inga blommor slår ut mot natten. Hur undanskymda doftar förledande som ville de visa en väg, visste de oändliga hemligheter, hade de budbärarens namn format i själva läpparna… Att icke våga slå ut mot den obegränsade natten, öppna ditt sköte för själva natten, vidga lyssnandets sköte mot detta drömlösa gränslösa förtrogna, vore en djupaste utväg, till varje smekning intala –

varje smekning erinra om kaos och medvetslös sömn, stryker regndroppar som vindens blanka ögon från din hud, av nattens reden i ditt hår gör jag upp eld, blåa flammor drar långsamt andan och skyar över din himmel, splittras i redlös sjögång och faller tunga tillbaka: det gråter ín i mitt hjärta, sorg slår in i mina lungor, och det svårsägbara är nära för handen. Jag vet ingen levandes råd. Jag vet bara ångst. Och innan vi vet ordet av är natten redan här, trycker våra händer och vill vantolka allt till tröst. Du vet bara ångestn att inte kunna sjunka.

Jag längtar över dej. Jag håller en lång längtan över dej, nattliga. Hymn långt bort över dej. Jag håller skymningen med båda händerna och låter den stanna hos dej för att värma dej, låter den skymningsgrönt förbliva, och förkvällas, slå upp i oförutsagda lågor mot din slutna panna som lysande sänker dej till marken – dunkelt är livet, är döden – men då månen kommer, vill ingen tro det…

Alldenstund den plågande bädden och denna förnedringens tid, då döden avböjer alla förslag. Rastlöst mot hörn där linjer korsas och försvinner, vandrar han upp och ner genom trötthet-en. Genom röken som ännu står ganska lågt. Och döden har onda samveten, dessa tidigt benådade, de sagolika utkasten till människa. Även denna Friedrich, en broder i vår omätliga förälskelses tid, ett utrivet porträtt om en ungdom från två älskandes ungdom: ett anlete där ännu kvinnan är kvar. Vädjande med det alltför angenäma. Läpparna och håret – jag känner

dem, kom från fjärran kust, en sångare. Någonstans bröts våra linjer och förde åtskils, ägde väl till sin tid en skenbar parallellitet och vår tillbedjan samma lidelsefulla tonfall, man kan sen spörja efter namn, efter väsenslösheter, Sophie, Regine, Lydia, Monnika, Hannelore… Innan sången böjdes för dej mot nattens lögner och det goda avskedet, i dessa rum mot upprepningarna och det vidriga. Emedan min sorg hade ett stumt eko, en oböjlighet, en natt där man aldrig i tid förutsåg den hårda muren. Gentemot ditt tillnärmelsevis, din sälla avfärd (jag skulle kalla det mod). Mej bär varje steg mot död och förstening, vilket hörn jag än väljer i min kammare; död. Varje ögonblick är avfärd – och vad vet jag ens om mitt närmaste mål? I en nästan metodisk sysslolöshet besöker mina steg varje rött eller vitt fält, varje gränslinje. Och mitt femte mål, låt oss säja. Porten härnere, vad vet jag, tobaksaffärn. Och vart leder den sjuttonde vägen? Åter till mitt rum, kanske. Och den sextiofemte pausen, gathörnan, kan det tänkas, och min åttiofjärde position? och vem går jag till för hundradeförsta gången, och tappar räkningen; tills en ny tideräkning; tills en ny förvirring, och en ofullständigare tideräkning, och vart går jag mot döden – alltid bort härifrån (alltid hem, säjer du).

Ändå min väg så mot undergång och fulländad ödslighet, när hjärtat blivit mätt och mycket trött. Bara den outtröttliga dagen är här med nya frågor. Vart jag vill… Fråga vart vi vill och döden bort ska stå till tjänst med utförliga svar. Hjärtat en gång öppet, slutligen rågat genom döden av hemlöshet. Och då faller man, med händerna för ansiktet. Yrseln och det sublimaste tungomålstalet. Också en morgonpsalm.

Alldeles förbi av trötthet. Förbi hela livet. Och jag anar vilken ödesdiger tyngd. Alltför djupt, Hannelore, var du sänkt i mej. Dagen, den outhärdliga, är här med sin förenklade räknelära, och ljuset ropar på flyende drömmar. All inre medvetenhet trevar mot dörrarna innan den snart drunknar. Och solske-

net slår upprört mot fönsterrutan, de genomlysta rösterna, och tiggarens flöjt som är på väg genom gränden. Som om livet inte vore att ett ögonblick (ringa som nuet) bortse allt växande från döden: så dignar vattumannen under dödens och livets fyllda krukor, hur de för det mesta förlorar sin dryck i varandra; och i jungfrun spelar natt och strålar om oerhörda förluster: ljus på väg från utbrunna stjärnor färdas vi ett sken (smärtsamt förstorat som nuet) alltså med förgängelse bakom oss och förintelse framför oss, vilar vi ett ljus i tystnaden och talar om frid, med tystnad över oss och under oss och känner outsäglig ångest…

3

Og vi kan pine andre tildøde ved
vor selvpinsel.

Obstfelder

I september blev hon hatande.

Och man ska väl inte undra så mycket.

Jag menar, det måste gå därhän, förr eller senare. Å, Socius, du har inte känt blodet lämna fingrarna och sett dem svartna, du har inte känt det skymma över hjärtat. Jag älskade ju livet på så sätt att jag hatade det. Och eftersom människan är ett sår, som du brukar säja, så måste förr eller senare varet flyta ut, det gör så ont att jämt strö salt för att det inte ska ruttna. Det är ju när man upptäcker hur *godtyckligt* det onda sker som man börjar ruttna. Och då måste hon dela mitt blod, jag orkade inte bära det ensam, det hade brist av förtvivlan, och dessa åderlåtningar i hennes sköte, det hjälper inte hur försiktig man är. Det hjälper inte alls att bita ihop läpparna och känna frågetecknen kravla som feta maskar i gommen. Men den som inte upplevt det vet inte hur det är, hur fingertopparna blir kalla av skräck att förlora greppet, att hennes bröst plötsligt ska vara en död kvinnas bröst, eller en annan kvinnas, eller en främmande mans. Det mest värdefulla har en egendomlig lätthet, jag ville säja svaghet för att förvandlas till det mest värdelösa. Det som för en ensam människa har älskats och förvandlats till livets egen talisman, och det kan vara en kvinna, under outtalade löften att förneka människans inneboende trolöshet, det har en egenartad böjelse att bli dödens eget instrument. Och man får framför allt inte förväxla vanans sophög med trofasthetens

obestigliga klippa. Det är gruvet, den rena *värken* för allt detta, det är alltså den du kallar svartsjuka; och det kanske ligger något i. Du menar förmodligen havet som aldrig kan släcka sin egen törst, eller vissa sjukdomar som strax före slutet bara dricker utan att kunna dränka febern, och så drack jag – man skulle inte fråga så mycket – av hennes källor, sköljde ner misstankar, som tuggats tills de inte hade någon smak, dränkte i grottorna alla de grönögda djuren och det stora Misströstan om människans möjligheter (ungefär att bestiga denna klippa) – till slut hade jag druckit henne tom, ner till hatets bottensats. Då hon vakat den sista natten över min ängsel, och låtit den komma till sej, då hon äntligen kände hur tom gryningen kom över oss, då orkade hon inte stå upprätt längre, sjönk ihop frysande av besvikelse, jag ville ringa efter doktorn, jag ville ställa till rätta… Den ånger, som således var oundviklig, hade för resten inte mycket att tillägga, ville bara instämma med den allmänna värken, ville bara säja ångesten har nog så rätt så – och denna särskilda Värken, du kallar det alltså svartsjuka, väntade bara otåligt min fullständiga underkastelse och identifikation…

Hårdhänt sköt hon vissheten ifrån sej, längre än jag. Älskade mej med hård mun, nå jag har aldrig varit något ödes gunstling. Det var som om hennes vällust ökades genom ovissheten och samtidigt ökade en oundviklig visshet, det ena genom det andra. Som om själva de sista tillfällena, att denna de sista läggligheternas säsong tätnade till eld, sände du henne, herre. Eller ville hon övertyga sej: inte hatet ännu, inte dödens gåvor i hennes moderliv; ganska beklämd åsåg jag hennes övertalningsförsök: ännu hatar jag inte. Eller såsom en fjärde förklaring, en nära till hands för mej och ödesdiger, hon är inte längre i min ägo, hon vill bara göra upp med sitt äktenskapliga samvete; innan hon sent omsider gick till doktorn. Och först långt efteråt, i våras antar jag, hade väl min obevekliga misstro drivit hen-

ne att bekräfta den. Det är som jag säjer, man skulle inte undra så mycket.

Socius, jag är medelålders, jag trodde trots allt inte att leva, att pina i sej ett liv, en ändlös ankartross genom detta sönderrostade nålsöga, utan att det vore söndras, hängivet brista, en spegel som inte längre motstår solen, och vänner som bor vid källor. Jag har en känsla, eller en brist av att ha förbrukat mina tillgångar, intill ett bokslut över missförstånd, vid en främmande pulpet – fastän detta borde vara en gyllene ålder, en hög och mognads tid, en antites och kräkla, en fulländning i anammelse.

Vad jag trodde, vilka låga siffror jag måste radera för att komma till större skuld, måste vi gå till botten, och lika frimodigt som om det fanns en botten; men du vet när man sjunker i förtvivlan, så sitter där ett blåskimrande spöke, och det måste vara på en av de lägsta stenarna, med något liklukt, jag förnimmer det som det vänliga hoppet, med vänslande händer, och förväxlar alltså själva hisnandet i fallet. Vad jag än tänkte, ville hon jag skulle älska henne till livet? för att hon älskade mej, döden i henne till livs; om nu hatet var min sådd, men se det vet man ju aldrig. Och såvitt jag kan se, så här efteråt, var väl inte mycket att tillägga, bara låta det växa. Och så hånfullt hon bar det, så öppet och fult! Visserligen var de bittra, hennes hatandeskaps vinter och vårbräckning. Hur hon fylldes av hatet och lika mycket själv närdes av det som det av henne. Tills det stod upp i munnen och vi teg oss genom dagar. Tills det stod upp i ögonen, och hon kunde stirra, på mej… nej mina mardrömmar står på alltför god fot med den blicken.

Barmhärtighet. Jag erkänner det tog länge om. Men det var som det kom med snön. Och jag hade för mej jag vandrat genom känslor till detta medlidande – det gällde. Och när det mörknade om våra ögon, när hon inte orkade hata sej genom två meter skymning, då stegrades min medkänsla till det sinnliga.

Men det var förra våren jag sa upp mej. Om det var för att reparera ett artonårigt äktenskaps försummelser, aderton år av missväxt och strejkvarsel. Man fuskar bort ett liv. Man gör i bästa fall uppror mot sej själv, eller av bekvämlighetsskäl mot samhället. Man tar sej samman en vår, delvis på grund av det oförenliga i ett hänryckningens örtalov och en viss outhärdlig reglerad befordringsgång, delvis fascinerad av egna syllogismer – oresonliga affekters klåpargöra –, gör upp räkningen utan vårdarna, nu ger jag blanka fan. Eller liknande hotfulla formuleringar, delvis av förnekade motiv, som jag för övrigt anser bör förnekas. Man gör sej på alla sätt löjlig. Men för en gångs skull inte för henne. Och så hade jag väl beräknat. Och ännu sällare: hur lyckades inte den första blå våren, och sommaren! Aldrig hade vi så ställts inför varandra, upplät marker som hon aldrig vågat men jag den beredvilligaste. Den första sommaren, hennes skratt ända inifrån glädjen. Smekmånader av förtroenden, ett herrans slöseri.

Och det är nu så med kärleken, liksom slöseriet bär den i varje ögonblick förföriskt sin undergång. Du kan vänta på under som aldrig inträffar, det är egentligen det enda felet med dem, vad väntar du för uppskov av själva hopplösheten: blixtarnas overkliga fotografier och påfallande overklighet i det återfallna mörkret, vad annat än blixtlika snabbskisser av position, död och räddning – så vore under, men alltså en strängare natt därefter, men det hänförande i slöseriet… Den fattige står det dyrt att förföra, dyrt att förakta. Och till sist, eftersom ingen låter höra av sej eller inga värdeförsändelser kommer ens med middagsposten, är pengarna en morgon slut och skulderna större än det vore möjligt att ångra – och det är den ruinen, den frusna morgonen som bländar varje akt av slöseri, och vi är sälla och dumdristiga. Och den morgonen är i och för sej föga tyngre av alternativ, snarast lättare att urskilja, det är bara logiken som sluter sina förbjudna cirklar, febern som fortsätter att stiga

och regnet att falla, det är tillflykterna som blir smalare att balansera på eftersom de fortsätter att klyvas – tills det sista och djärvaste, det mest generösa och oförlikneliga slöseriet: man tar alltså sitt liv, som det så enkelt heter och som om man ägde det, avträder sina förutsättningar och därmed varje möjlighet…

Visst gick hon med på att kalla det sommarlov, så länge det var sommar, men sen hade ju våra blickar inte mycket mer att säja varann än att pengarna var slut. Och nog hade jag trott jag skulle kunna skriva. Det var väl därför jag sa upp mej. Men det kostar så mycket, i pengar och nerver. Att dessutom inte kunna, att befinna sej utsinad och impotent, är ett specialfall av lättja, är brottsligt – och kostar följaktligen mest, i nerver och pengar. Jag hade nämligen planerat en roman, det tar inte så många år, eller ett skådespel, det skulle jag tjäna mer på, det var så mycket att berätta om varje ord. Jag drömde mej sömnlös om verket, det väldiga och avgörande, den sista tänkbara romanen, jag drömde recensioner och upplysta våningar, det åt sej in i skallen om nätterna myten om lönen, en ganska skabbig svans på myten om verket – förtal och moraliteter. Till våren skulle allt ordna sej. Jag hade något väsentligt att säja, något nödvändigt, visste inte vad. Vet bara inte vad. Jag är ute och letar efter det, ringar in det i allt trängre och tydligare former, det handlar om något tills jag ska komma underfund med vad det är för något. Det handlar om ångest och jag väntar de mest överraskande upptäckter – Broder, nog förutsåg jag ett oändligt uppskov måste göra Hannelore hysterisk, mina till raseri förenklade utläggningar om det ekonomiska, vi kunde fortsätta i sömnen, med ack så svala kroppar, samtidigt fuktiga av alla sparords duggregn, småmynt, sparlågor. Och till slut var vi lika förhärjade av sysslolöshet.

Och om vi nu ska tala om det, nog hade både Hannelore och jag, en gång när vi var unga och röda och opraktiska, försökt gestalta det omöjliga så mänskligt som möjligt, nog hade jag

hejdat mej vid alla enträgna uppgivelser; det här livet är ju vår enda chans, någon annan roll får man inte, och någon annan och kungligare teater finns inte. Men innan jag förstod det krävande och omättliga i besluten, det tog länge om: att fegheten inte alls var för häftig och omfattande, utan tvärtom alldeles otillräckligt genomförd, så att den klenaste mänska var i stånd till alltför oerhörda ting: nästan obehindrat kunde ta sej hem genom gränderna mitt i natten, vågade ta upp sina nycklar och låsa upp porten, dristigt och tanklöst öppna den, rentav hade mod att naken ge sej hän åt flera timmars sömn, utsatt för förfärliga och tröttsamma drömmar… Först i denna sena tid har jag brutit med alla förbehåll och lätt slagit följe med mitt vankelmod, beredd till vad som helst, har jag inte redan avslutat den sista ofantliga gärningen –

En kväll kom hon hem berusad, det var innan hon kände Leyden men det var en karl med i farstun, hon flabbade mej i ansiktet och stank rom, säckade ihop i fåtöljen och skrattade så hon kunde dö. Jag var oppe och huttrade i nattskjorta, och när jag hjälpte henne av med strumporna tjöt hon och brast samman i skratt (fastän det hade bultat i golvet för länge sen), jag minns att jag fick tag i skorna och i dovt raseri kastade dem mot hennes nattrock som hängde i öppna fönstret, ena skon flög ut på gatan och vi vart alldeles tysta: den for i stenläggningen med en gäll klang och sprang i tusen skärvor. Skrattade sej fördärvad och somnade halvnaken under en filt som jag slitit över henne, snorade i sömnen och vaknade av hysteriskt skratt och innan jag slog henne, med Värken brännande i halsen, såg jag min skugga jättelikt skydda taket och mot grannarna, som en vacklande rök – slutligen kvävde mej och låste mej tårögd in i köket, medan hon hostade i korta attacker och ett barn började skrika och någon knackade i väggen, skrattade och slocknade för tredje gången eller vet inte vilken – innan jag slutligen somnade mot vår ömt kyliga brödkniv…

Du kan invända, gode Socius, att detta är besynnerligt och oviktigt; jag uppehåller mej enträget vid henne – fast hon snarare lever kvar som rysningar än som erinringar – och vi skulle alltså gå till grunden. Vad är då viktigt och vad oviktigt? Jag vet bara det finns ett som är betydelsefullt, nämligen att människan överlever, observera alltså: människan. Vad övrigt är, är trötthet och förvillelser, det vart sent i natt. Jag tar mej fram på bisaker och förmodligen undanflykter, tömda ögon betraktar sin måndag, evinnerliga framtid: oöverskådliga bakgårdar av sommarminnen – låna motorbåt i augusti och äta kräftor på Yxlan – femkortskille på jobbet om lördagsfrukostarna – schack varje tisdag med farbror Axel – bleka levnads nöjen… Katastrofen.

Vid den tiden hände sej – eller för att gå rakt på sak: barnet kom för tidigt, nära tre veckor (och de heliga låta sig sent eller tidigt födas). Skallen var intryckt och vanställd på något ohyggligt sätt, sades det, fötterna sammanvuxna. Det berättades för mej. Jag slapp se det. Euphorion!

– – –

Strax efter katharsis måste husaren ha kommit, så förunderligt vacker hade Hannelore blivit. Jag tyckte om att hon var så vacker, ja jag tyckte mycket om henne. Men förr eller senare måste han komma. Och behovet Ömhetsbehovet och den liderliga Sanningsbegärelsen begynte spela byteskille bakom min rygg, Sinnessjukan låg osäkrad i potten. Sålunda vart Hannelores konvalescens en mjuk tid innanför ljusa gardiner och hyacinther. Sålunda gjorde jag mej förlägenheten att ringa upp, träffas fänrik Leyden, men han var inte särskilt språksam. Egentligen träffade jag honom först i går kväll, det blev inte särskilt talfört då heller, så att säja; i alla fall slängde han på luren, högg.

Det drar sämsta kortet med sej. Nåja, nere på 12:an är det bara femöringar i potten. Och om Broberg gav mej porträttet

så fick jag en åtta av Arvidson och sämre byte kan man göra. Det är ju det fina att man får byta om man inte är nöjd. Gäller bara här som alltid att udda blir utan, får stå i ringen, för ingen ville ha'n.

Det var alltså i fredags, och jag kommer ihåg Arvidsons sura mungipor, att han aldrig blev av med tjockkillen för Olsson satt med kavall och sen var det kuku behåll. Det kommer i håg sommarminnen, du östergök. Vår sista juni ute på Blidö, jag hade fått tidig semester, och Hannelore sa, nu gal solen innan den går opp. Och en kysk gryningsvind inneslöt vår bara och lite nariga ömhet. Sen hördes göken längre söderifrån.

Och det är det förfärliga detta – att ju intensivare känsla ett glädjeminne väcker, desto skoningslösare upplever man samma minnes föränderlighet och overklighet, och det som en ilning i samma känsla. Men ju hårdare ett sorgeminne, varför nu någon ska bli utan, desto oföränderligare sorgen, och mot det där andra ljusa en allt grymmare förmörkelse, det svartnar i mej, inne i bröstet, när jag minns Hannelore, och den andre – och jag ska inte uppta ord med det enda som stundligen upptar mej, jag vet ju vad man och kvinna gör när de lämnas ensamma, om så bara i sina tankar, jag har ju vaccinerat min sjuka fantasi med ett purgatorium av mer djävulska än gudomliga orgier – varför något öde är udda och privat – så när jag vill tränga in i Värken bakom de fällda jalusierna, bara skymmer det för tanke och desperata instrument, som om jag med blotta ögat ville se rakt in i mitt hjärta och inte kom mycket längre än till västknapparna och det orientaliska mönstret i slipsen. Och på något farligt sätt nöjer jag mej med det svarta, även om eller emedan det svider förfärligt, och korruptionen är väl driven därhän att jag inte *vill* se, hur smuts i sår gör ont, hur det där svarta liksom uppvirvlad dy, av den saknad och hopplöshet som så illa rådbråkat mitt inre, och vad jag inte gärna *kan* se, hur förvänd min syn och som min väst nött, nersölad. Och efter-

som man inte kan vara alldeles ren, bör man vara så smutsig som möjligt – min ynkedom är envis som Cato.

Jag kan inte genomföra en reduktion av komforten, en de förhastade slutsatsernas i mjukt sinnesdunkel, att reducera sin fordran på kärlek till ett mänskligare, och ömtålighet har ett bo i snår av törnen, ändå är narcisser i väl avkylt ostindievin och salt bara för ögonen, saffransröda kuster under starka vindar, utsäga en saklig dityramb över förgängelsen, det gäller ju att inskränka sina manier och såsom Gahm Persson, en samlare visserligen med små tillgångar –, samla sej till en autentisk rapport från tillvaron, från mitt i livet äro vi av död omgivne –

På krogen brukade de driva med mej, så vitt. Trohetens alla brokiga felkalkyler. När det inte gick så långt som till förtal, O är en konstig djävel. Inbillade mej det gjorde svårigheter att få det här rummet. Är det han O, och ett försmädligt skratt. I 3:an bodde vi på nedra botten, så där kunde folk se in. Och jag minns Kalle Benis' taktik, när det vart krakel med polisen, att stödja sej mot väggen och fäkta med träbenet – hålla ryggen fri, också från sin egen skugga. Innan de högg honom till slut. Polis polis potatisgris. Naiva levnads äventyr.

Så förnäm, red en kavall förbi, vårt värdshus förbi. Den här är du väl nöjd med, sa Olsson, och det var visst en trea. Så elegant, i Kungliga Livregementets husarers reserv. Nej, jag är missnöjd i princip, är bara lite för nöjd med mej själv, men inte med en trea, det skulle de inte tro. Så fick jag också blompottan. Så förförde han också henne, av ren sysslolöshet, det är det som är det vidriga.

Jag undrar om jag får blommor av sköterskorna, om inte förr kransen, den enda tacksamhet det sociala kan bestå den asociala. Och så får jag mat av staten, en kopp förebråelse till frukost och en tallrik förebråelse till middag och kvällsvarden avhänder en allt värde, av idel krypande bestuckenhet: Ni får fritt lyse. Som ett domslut. Av idel artighet mot rytarna, av hänsyn

till de hänsynslösa och dessa retorer: Medborgare! de vilja säga medbrottslingar; samhället måste skyddas mot de alltför sakliga och desinficierade, de anti-magiska och för övrigt anser jag att de falska lojaliteterna och den samhälleliga vidskepelsen bör utrotas –

Högstämt tal till min unge herr son på femtionde dagen av hans födelse: eftersom vi skulle gå till grunden, plogfåran går till brunnen tills berggrunden (illa för billen, för sådden), sålunda en dag känna fast mark under fötterna. Som en lättnad, och så med ens av ett ord, ett vänligt tecken förstå att detta är förvirringen (de säjer schizofreni). Allting har rasat och håller dej inte kvar, du svävar fri och avklädd liljor och statistik. Och inbilla dej inte det skulle ligga något klokt i själva skammen. Så kunde det alltså bli, plötsligt vara på andra sidan, och skräck småningom svettas fram ur själva det ansiktslösa ingen-aning, om var väg tillbaka, till deras väg. – Så kunde jag drömma, eller invalida drömmar, vakna och vara tjockfot, herregud, jag är distanserad, för alltid. Och hade på en gång vilande och utför trappor färdats vid en Hannelore med fult opererade bröst och sårigt ansikte (osynlig bevarat en ömhet och ändå förtröstan, som kanske var mänskligare än förfäran vid uppvaknandet), andra drömmar kunde hon stå omkring mej i olika höga, olika präglade gestalter. Jag frågade inte vad det betydde utan slog mej till ro i dagens sällan tillfrisknanden, medveten om hur djupt sjukdomens ådror löpte och tacksam att brev aldrig blev avsända. Jag är ju predistanserad. Och en harlekin kan alltid söka en tillflykt i undanflykter, så med döden bakom sej, tala om uppbrott och sälla dolk, här är din skida, eller intala sej att kärlek mera hänger å rent etiska poänger, i varje fall trösta sej med det, små mjuka kvinnoord, mildra det besynnerliga vacuum i bröstkorgen, vad man än må anse om vidskepelse…

(men Kartago i tankens öknar är ointagligt, Aeneas' förräderi oåtkomligt för invändningar och rättegångar och giljotiner i

förmiddagsdräkt – tvärtom är smärtan lika nyöppnad, trådarna lika blå och oanfrätta; likväl, säjer jag, är avfärden och förbannelsen alltid närvarande både i sin tillfälliga bedövning och sin svidande vanmakt, är murarna på en gång brända, raserade som berget i mej, och, förslagsvis hos denne besuttne lumpsamlare som passerar på gatan, samtidigt en vision av brand och ornamentala saltstoder, ehuru med försmädligt slutna skrivtecken, aldrig öppnade, kyssta, uttydda)

men hur lena, hur försåtliga och sakta verkande, fruktade jag marorna mest innan, i den rostiga och fuktdrypande kvällningen, det kom som beska uppstötningar ur själva Värken. Närmast å min värdighets vägnar harmsen, oroade jag mej för vad som skulle växa fram, vad för mögel på drogernas och nattsekretariatets paraply. Under själva seansen var mitt omdöme lika opålitligt som inför morgontidningarnas berömda drunkningsolyckor; kände oklart var ansvaret låg. Och svept i vita lakan jämrade jag: samma blekhet över gryning, skymning, eftertanke! varför kom ej dag med observans och tillförsikt?

Varför ej förutseende och någon mänsklig list, men en uttänjd pubertet, full av ideal och illusioner; ej oftare stunder av knapphändig hälsa än gick åt till de enklaste göromål, ärenden på posten, förnöjsamma brev, artigheter mot ett oförsynt liv.

Någon enda gyllene stund: sansat tänka och revidera, lappa och laga, se sitt liv som högvilt av erfarenheter. Men inte en rad på tjugu år.

Skulle kärleken vara en resignation i det alltförmänskliga…

Å, Yniold, Yniold, min son, min härliga son, du som skulle ha blivit din blinde fader till ett sinne för livet, för den hämnande anden, mitt skarpa instrument och tredje öga för en oförsonbar svartsjuka: Yniold – skådande genom en serafisk faders försonande ögon – å, Yniold, midnattsfödda, vad ser du mellan gröna gardiner? var är din mor bakom alla lögner? å min son, min dödfödda son –

Annat än reträtter.

Men när vi går i lek, då är Killen högst! då är den jokern i vår hasard à trois, gäller för allt och resignerar all orubblig logik. När vi kommer till sak, Hannelore. Då är hämnden äntligen min.

Då går svinhugg igen.

*

Och det säges om denne O, att han var en tillbakadragen natur. Om hösten läste han Rousseau och åt gröna äpplen, sov på golvet i Adolf Fredriks matsal. Besökte om våren (blott någon vecka) Köpenhamn, för sinnlighet och uppståndelse: kamrarnas, murarnas, stenkvällarnas *fastän*... Om sommaren havet, det enda som inte kvävde.

Och det berättas att han, innan han förföll till detta milt kryddade levnadssätt, hade uppträtt i tur och ordning som Blind-Jonas och Erik den XIV, som evig student, predikarbroder och kontorsbiträde. Men vi ska inte besvära någon död eller levande, som ändå är oförmögen – av tanklöshet eller lättja – att sätta sej in i hans ödes form och mimiskt deltaga, med att uppräkna årens skörd av agnar och matrester och beslutsfattigdom; även om här vore dags att påvisa, ehuru det ligger något utanför ämnet, hur passionernas spöken kan pina, hur vintrar på ett kontor kan tortera en fri och ädel ande av den lägre medelklassen, hur en odör av klister och ruttnande siffror kan bedöva de mest storslagna föresatser och inte ens lämnar den smalaste marginal för sinnenas obehindrade bruk; även om det vore tid att begränsa de abstrakta massavrättningarna mellan 1 100 bokföringsmaskiner, så vare allt detta tills vidare åt den fulla bitterheten överlämnat och har den monotoni som långsamt sög mänskovärdeskänslan ur herr O här endast behandlats i den mån den haft någon beröring med hans äktenskap, av lika kallgrinande monotoni så småningom blekt och förstört, och för övrigt anser jag

(stretta)

– vänta, lägg inte på luren, snälla Jojje, har du tid att höra på mej ett slag, det är kanske inte så viktigt i och för sej, men du måste höra på mej, jag är så rädd det ska hända nåt, jag måste få tala ut med dej, om du har tid, bara en liten stund, jag ska skynda mej, det är bara så svårt att komma i gång, måste samla tankarna först, jag är alldeles yr i huvet, du förstår cigarröken och jag som nyss kommit från sjukhuset; jag vet bara inte hur jag ska lägga orden för att du ska förstå mej, det är klart du kommer att missförstå mej, det är det roligaste du vet, tror du för resten det är särskilt roligt för mej att vårt äktenskap har urartat till ett telefonsamtal, nej jag ska inte börja igen men jag vill bara säja, det behöver du inte alls ta så illa upp, att det är förbaske mej inte så lätt att få tag i dej, man måste ringa runt till alla dina suspekta bekanta, och särskilt när du är hos Anton vet man inte om du hör vad man säjer och någe vidare hövligt bemött blir man inte heller, du har väl pratat skit om mej, stackars Jojje, hans fru är en riktig, ja jag vill inte ta ordet i min mun, har du väl sagt dom, men jag ska allt tala om för dej att det är bara fina damer som får komma hit och i kväll är jag ensam dam här, även om jag inte är lika bildad gubevars som min man, här kan dom åtminstone vara naturliga; varför kan du aldrig tala med mej, varför kan vi aldrig vara som andra människor, nej jag ska inte börja, du behöver inte vara rädd, beklaga dej kan du göra själv där du sitter och fingrar på ditt självmedlidande – vad jag ville? nå det kan göra detsamma, eftersom du tar det på det viset – Jojje – hör du – du – hallå – är det inte, hallå, är det inte herr – – å, gud, är du där, du försvann, och sen tyckte jag ett slag, älskling, jag måste få tala ut, du är ju den enda jag har när allt kommer omkring – vem då? – nej jag missförstår inte alls med flit, men det är så mycke folk här och spring och skrik, det tränger igenom dörren; det är klart han är här, om det roar dej att veta, jag tänker inte ljuga för dej och det är väl inget konstigt, jag kan väl också behöva komma ut lite grann och

han kan åtminstone vara som en människa, och för resten har han gasmask som alla dom andra så han skulle inte ens kunna kyssa mej, om nu det skulle betyda nåt, ja jag vet hur du gör dej till, du som pratar i sömnen hela nätterna, och om jag nu tycker han är trevlig att prata med, och kan jag rå för han är lite småkär i mej, det är ju alltid trevligt att märka att man inte blivit alldeles tantig tillsammans med dej fast man fyller trettifyra till hösten, och det är klart vi inte sitter och spelar schack häroppe, om jag nu ska säja som det är, men det vågar man ju aldrig göra för du har en fantasi som man kan bli rädd för – elden? varför frågar du om elden, det är inget besynnerligt med den, den serveras fortfarande i den där smaklösa tennsaken, lustigt att du skulle fråga om det, precis som du hade känt på dej, det var närmast om elden jag ringde, Leyden har nämligen spillt ut den, ja ja bli inte så förskräckt, det är inget att göra åt, och visst brann bordet upp (om det hade stannat vid det), förstår du då inte att jag måste ha tag i dej – vad tror du, det är klart det var jag som sa att vi måste ringa till dej, biskopen började förstås gapa om brandkårn, men det förstod ju jag med en gång att här hjälper bara högre alkemi, som du skulle säja, eller en starkare eld… hör du inte vilket oväsen det är och du får inte vara arg på Leyden, förr eller senare måste det gå så här, och du ska alltid försöka ändra på allting efteråt eller komma med förebråelser för saker som redan hänt, men du måste förstå att det är nu du måste göra nånting åt det, du måste komma hit meddetsamma, nej ring inte av, hör på mej bara ett litet ögonblick: kan du inte begripa ett skvatt, förstår du inte hur svårt det är för mej i en sån här situation, du läser väl tidningarna och jag menar sånt kommer ut i alla fall, det ska du inte låtsas om att du inte vet att jag måste vara naken här, det står ju i klubbreglerna, ingen tycker det är särskilt märkvärdigt, det bara är så, och nu är så klart Leyden utom sej, jag menar att han ställt till med det hela, han är ju lite barnslig, och så får han böta minst hundra kronor och det finns ju som vanligt bara tretti, i hela världen, och så är han officer så han hade väntat sej så mycket av döden, och alla

dom andra rusar omkring som galna, och bultar på hytten med knytnävarna, och skådespelarn är galnast av allihop, han som är så fin på dödsscener, men det här är verkligen hemskt, det måste du begripa och om du inte hör vad jag säjer så hör du väl åtminstone vilket helvetes liv det är här, hur taket håller på att störta in, säkert har flera dödats redan, eftersom dom ser så skräckslagna och lystna ut, jag ser det genom glasrutan när inte röken är för tjock – å Georg, för alla änglars skull, kom och rädda mej, jag visste inte att det skulle bli så här, snart har dom brutit upp dörren och jag är orolig för att dom kommer att strypa mej innan dom börjar gatloppet, dom springer omkring i korridoren och fullkomligen snyftar av dödsångest, och du vet att Leyden kommer att ta mej först tills dom dödar honom och sen alla dom andra tills jag förblött, nu sprack rutan och det är alldeles rött för ögona, älskade jag fryser så, jag hör inte vad du säjer, du är så långt borta – älskade, det är så rysligt här, jag kan inte beskriva – vad säjer du, nu har elden kommit så nära så du måste skrika – om jag har – den – om jag har glömt den nionde april, gode gud, kan du inte en gång strunta i det förflutna för min skull, hur ska jag komma ihåg nu vad som hände i våras – sa du inte – tala högre, det är nån som vrålar så utanför – sex – den nionde april nittonhundrasexton, gud i himlen, det har jag inte en aning om, då var jag ju bara ett par år, hur ska jag kunna stå till svars, jag menar vad har det med det här att göra – jag hör inte ett ord (det är någon som stirrar på mej genom gluggen) – viktigt? men det är ju så länge sen, det enda viktiga är att du kommer och hjälper mej ut härifrån, ta bara kappan och ett par skor med dej, du kan ju ta spårvagn om du inte har råd att åka bil, men du måste skynda dej innan allting är för sent… ja jag lyssnar, jag håller handen för örat och blundar, men du måste tala högre, dom har fått tag i en yxa – va, råder mej att – jag bryr mej inte om att höra på, det är för sent med goda råd nu, det enda viktiga är att du räddar mej, telefonluren är alldeles het och Leyden står och stirrar ner på mej, dom kommer att slå ihjäl mej med yxan innan dom börjar, det värker i handen, å Henrik, du

som ensam kan det, kom och hämta mej härifrån, det är så infernaliskt hett och så svårt att andas – du talar så lågt – eller talar du med nån annan, jag hör bara en skarp röst som inte är din, å Henrik, jag orkar inte längre, dörrn är nästan inslagen, dom har slitit kläderna av sej, det är för sent, jag är fördömd… vad säjer du – är jag räddad… men du kommer ju inte, det är nån annan som kallar på dej, det är nån som vill dej ont… Henrik – Henrik –

4

men innan vi är över bron – som ryser under oss – kommer ett annat snälltåg, från stockholmshållet, och kastar sej mot oss med ett tjut som spräcker glasrutor och trumhinnor, några förfärliga sekunder rusar vi dubbelt fortare, virvlar förbi – innan händelselösheten är där igen, lika plötsligt, och enformigt förevigar landskapet.

Jag har försökt läsa en stund, jag har försökt skriva, men det skakar för mycket. Nu står jag och stirrar ut, som flera andra, vi väntar på tunneln, den långa under Södra bergen.

Jag älskar att resa – ›det är att gå in på banan av det rena livet; men blott för *Sig*‹. Ty mitt tålamod är så illa besmittat, och det gäller som bekant: att vaka – ge akt på sej själv och detta nederrhenska landskap i soldiset, resa in mot sej själv, inte neråt, inte förbi, bara rakt och förtvivlat ärligt inåt mot de sörjande kusterna där saknaden äntligen vänder ansiktet mot vinden och vi får något att tala om, det gäller ju alltid att ha mer att säja (annars plötsligt lossna från verkligheten, en sagolik försagdhet) – det väsentligaste är det man tigande passerar och erinrande, det betydelse- och hemlighetsfulla bevarar, i det man meddelar något om yttringar, om det yttre, om den enträgna karaktären och att glädjas åt de hängande trädgårdar nedanför sej själv…

Att resa utan saknad och jämförelse, att tiga och slutligen höra och skådandet är ordlöst, alla utsikter är så likgiltigt sköna och alla resenärer så ointressserade, och det är ju fråga om detta glädjande och angenäma (exhilarans, jucundum) med intresselösheten och alltså med sinneslugnet (animi tranquillitatem adducens), det är fråga om att färdas (*peregrinari*) utan hand-

ling och böjelse, att inte ta vid sej, att stryka av synerna med varlig hand som lättare längtan, att vara åskådande, alla dessa distanser, denna öppna subjektivism och innanför dej själv, främling, är silhuetterna obekanta, fara genom fiendeland och vilket skulle vara liktydigt med en ny oförståelse av tingen, en ekvivalens och värdelöshet, ett oförstånd i samtliga sinnen förgrenat – fast minnet, det sjunde…

Och jag vet inte om gnola är en vemodig faun, jag vet inte om någon tonsatte Mörikes Peregrina, men om så vore fallet… för det var så mödosamt, hon vart så snart drucken och ville sova in kärleken, och det var då mitt överskott av vällust lika väl kunde kallas vämjelse, och jag undrar om det inte var då jag började fundera över huruvida inte, i någon framtid, vår kärlek kunde översättas med hat, utan någon större betydelseförskjutning…

Annars är utsikten underbar, en kväll så här efter midsommar: liksom stränder bara är ljus från havet, är denna himmel en strand i ebb, bortöver horisonten en strand för skeppsbrutna, belyst av havet, och vi färdas mot himlen och mättar våra ögon med rymd, vår åskådning av det negativa – och i väster färdas tunga förebud. Och ibland är de blå klipporna mycket nära: då kan jag se en dunkel bild i rutan, en orientalisk mefisto med rök flytande ur munnen. Men den lilla damen bredvid mej lystrar till: »När jag hör den där valsen kommer jag att tänka på min ungdom« och fast hon talar så lågt, kan jag märka en främmande brytning, också när hon efter en stund återtar, med samma tonlösa stämma: »Åh vad jag håller av er« och hon stryker med sin behandskade hand över min spegelbild (det är något förstört i mitt ansikte), men sen talar hon ren danska och jag ser ju att det är tidningsgumman från Viktor Rydbergs gata, och det låter som ett citat: »Mange mennesker ansee det at have sorg for at være en af livets beqvemmeligheder«. Ändå minns jag inte var jag har det ifrån, min sorg är min borg, och

bara behagliga minnen, när jag slår mej ner i kupén, sobra dagar med Schuberts Pianostycke i C, särskilt förälskade sej Hannelore i trion – Tills jag ser, det är den mannen Ångest emot mej, och blickarna flyger tungt mot dammiga fönster – han är ovanligt välklädd och ler veligt men blir snart lika tröttsamt närgången och den gamla kvävningen kysser mej och biter mej över kinderna och struphuvudet och över ljumsken och han förstår inte vad jag säjer…

Orden blir så ljudlösa, och inte är det någon vals inte. Askan och vinden, tills bara förtvivlan orkar andas, flickan och döden – har du sett vilket underligt silvergrå döden får när det står vid flickan och här är ett lågt ord men inte bitterhet på saliga avstånd. Vad har du då att tillfoga? Döden är grön. Masken som äter sej upp genom orangeträdet. Himlen är blågrön som i alla sämre romaner. Vad har du för värderingar? Jag skattar kolumnerna och flickan står i kursiv mot den svarta himlen. Tecknet för döden är understruket med saltade vägar. Efter översvämningarna, en av variationerna är vibrationer i den sjungandes huvud, den överflödande luften full av irriterande övertoner. Hur förklarar du undertoner? Marken är brun, saltbrun. Det har varit så torrt i sommar. Marken är nästan gul. Den sista färgen. Dom och avresa. Och efter domslutet är hopplösheten fullständig – en vissnad vindstilla – och kall är den fröjd jag vinner. Jag menar det fanns naturligtvis tillfällen då jag inte såg någon motsägelse i det alternativet: spaderdam och döden. Om hon ändå bara kunde göra mej illa. Tills Admetos inte kunde tiga längre – denne studie i tanklöshet.

Ge tillräcklig tanklöshet!

Och det är ju bara att läsa tavlan, det är nu en gång du som har dolken, vampyr och madonna, och blodet… har jag så mycket blod att jag kan förblöda? men när jag tagit mej in i godsfinkan, där Stindbergarn har sina dukar, kan jag som sagt läsa, även om skumögda ficklampan har svårt att upptäcka er i dörr-

hålet, och samma nersmorda tapeter, och ni är hur oförsiktiga som helst bara för att jag vänt ryggen till (för guds skull, var skulle jag göra av mitt ansikte) Nu känner jag bara inledningen till hämnd, det sitter och suger ovanför mjälten, nu släcker jag sorgset lampan, om skymningen, inuti natten står jag upp i er dröm, visserligen er drömde återvänder jag genom gatorna – att vara din dröms vandrare, så utan konturer, så utan ansikte eller de andra skuggor natten består den fattige…

Tåget har saktat farten även om pulsen slår hårt under fötterna, och jag försöker åter hålla pennan utan att känna äckel. Det är en liten stund till tunneln, och även en tunnel har sin säregna belysning. Det är ju inte för det jag inte har något att säja, tankarna står mej över hjärtat. Men idén med testamenten, detta som små som stora, är väl att de ska avfattas med kroppens sista blod (värdigt förde hon den döde vid armen). Nog ville jag skriva så mycket – till det gamla Rom, eller till det nya, det åttahundraåriga, ville jag resa och arbeta, för en gångs skull arbeta –

Ge mej tillräcklig tid!

Och medan smärtan fördubblas, sitter besluten tankspridda och håller inne med sina formler. Bara att våga den första meningen, som fordrar sådan anspänning och avspänning – en sådan uppladdning av känslan att innan den hinner bli till bilder och ljud, invärtes överslag och kortslutningar kan föröda all utgivelse, mörklägga mina besvär och böner till den store Åskådaren –

medlidande ett grand, för de villkorligt isolerade, att berättiga en livsfarlig upprepning av ett öde som vårt, dramatisering och tillbakadragenhet – våga föra dem samman, gestalterna, lämna dem åt sina öden, veni creator, för detta med skådespelet vore väl renaste identifikation, utan mildhet, dra sej tillbaks och betrakta – men den som länge bara *ser* på människor, ser till slut inga *människor* – den aldrig bevisade moralen: med-

varande fastän frånvarande, medlidande, fast också här en fråga om omedvetenhet, alltså om ansvarslöshet – den aldrig bekräftade fordran: objektivitet och medlidande, auktor både sympatetisk och medveten.

Släppa taget om inspirationen och inte längre orka hålla sej upprätt inuti, ge efter för ledan och maktlösheten, inte orka motstå glömskans tyngdlag, låta gestalterna glida och försvinna och vänja sej vid en större tystnad…

Jag tror att kärlek är en blind fågel, som gör mycket ont. Kommer och söker glömska – oerhört att hon kunde ge mej glömska, så många sidor. Det ensidiga att endast genom detta hjälpte hon mej att uthärda, inte genom att förändras till kamratskap, inga lösningar i det ekonomiska eller politiska. Men det var starka reningar i glömska, renande bad, inte förorenande, jag var nyskapad som en gud efter varje djupare seans. Det värsta att jag inte längre har tillgång till sådana justeringar av det förvridet mänskliga, att en väldig massa smuts samlats på trumhinnorna, i ögonvrårna och naveln, att det snart luktar illa om erinringen, att i varje minut sorgen och omöjligheten och de förnedrande bildsviterna är fullt aktuella. Svårt att också alla tidigare avgjutningar och laster virvlat upp på ytan medan besinning och makt till analys sugs ner med det berusade vraket, där mitt medvetande ännu går hundvakter under piskande minnen.

Så vem har längre kraft att lyssna! Vem äger längre makt att avstå från döden som möjlighet –

Och min vän i skolan, den melankoliske unge japanen, hade bara ett helt kort brev att lämna efter sej: *Livet är oförståeligt;* och när vi fick veta hur han tagit livet av sej, var jag i vattenfallet hela natten. Och det var väl inte den stigande sången som var det värsta. Eller en blank tanke på att krossas, det är inte så man drömmer. Men det är ett fall, genom evigheten, men en evighet i vilken det sker något, sker ett döende – och det är det förfärliga: nedslag skulle i varje fall innebära befrielse, men det

är bara kroppen som blir tyngre än jag själv, undan för undan trängs medvetandet tillbaka mot alla väggar, och tomrummet fylls hela tiden av ångest, rusar in som ånga, tränger aldrig helt ut mej själv, det är något måttlöst som sker, ett gränslöst döende, en gränslös ångest – Jag vaknade på golvet, nej mamma hade inte hört något, och för första gången var jag rädd: skriket var alltså kvar i mej. Och om de fann honom, min kamrat, fick jag aldrig veta, honom själv, jag menar

hur allt var död och förgäves, vad hade han att testamentera, enskilde och medlem i det allmänna. Efterlämnade ord, i det allmänna utspridda, var och en behöll väl sin bit. Minnet tog han med sej själv och förlorade i samma ögonblick: in i det sista uppvisa vanda anletsdrag, deltagande vid livet, tills de äntligen fick återta sin likgiltiga ordning och avvändhet. Eller utlämnade sin egen person, vågade jag föreslå, men nu var det en gång den det handlade om, enda förmögenhet och ringa kvarlåtenskap. Och vad de andra sedan valde kvar och vantolkade: hans exempel, och jag avser just hans bortgångs exempel. Om det nu så säkert var ett slut, dödsattesten ett avslutningsbetyg, sorti i föredömligt utförande; om inte hans självmord var ett experiment, eller ett led i ett sådant, vars resultat först senare, kanske i sommar tretti år efter, kunde tjäna som exempel, manande eller varnande…

instämmer jag alltså med vissa föregående talare vad beträffar ett preliminärt avskaffande av possessiva pronomina; låt oss realisera skiljetecken och frågetecken – som i tjuguåren alla utropstecken! – det skiljande sorgfälliga.

Jag bär ju på en förbisedd barndom, en vanemäktig, i mina gallerier vimlar det av förödmjukade ynglingar, och nu för sista gången förrådd. Det vore så dags (en vacklande stund före tunnelns mynning av glas besinna handlingar, hopplösa redan i själva föresatsen). Och när vi skulle vigas hade jag glömt handskarna, mina händer var så klara, och Hannelore grät i prästens

tambur. Och visserligen är det livsfarligt att luta sig för långt ut, men jag ser så tydligt att jag ville ropa åt den andre, också han är en älskare, en förlorare, och inte en oberörd förförare, jag ville trots allt varna en så meningslös seger, också denne blir ju offer och nederlag: liksom jag, havande med misslyckanden i smärtsamma lägen; det var långt till livet, långt till en kvinna, det var lång väg att ta sej fram, till den första reträtten, skogarna kvävde mej och stigarna skar upp mej och det var oändligt långt; vem kan rå för att man blev trött, att man till slut har tröttnat, att man, kort sagt,

Men det skulle vara intressant att närmare studera var förväxlingarna uppstår, var värderingarna inträder, vem av spelarna som först uttalar ordet sanning (och alltså spelar falskt) och alla blir tysta och förvirrade och misstänksamma och beräknande och jagiska och sadistiska och snart höjer röst och näve i objektivitetens namn: korten på bordet! och där sålunda detta krav tagit rummet i besittning och ropar på handling som på blod – där fruktansvärda känslor brutit upp, eller brutit samman, måste det ännu långt efteråt, när vi skenbart sansat oss, vara kullstjälpta stolar och ett spring i korridorer och ivriga samtal nere i porten.

Så eländigt är det alltså beställt med eftertanken. Handlingen tillhandahåller förseglade formulär, och när de är brutna, innehåller de inga klara anvisningar hur man ska fylla i dem, på heder och samvete. De sura uppstötningarnas heder; och det är ett djävla besynnerligt samvete eftertanken består oss med, den förintelsegalna eftertanken. Fylla i tomraderna, som alltid är för långa och för korta och med de fördomsfullaste rubriker: de stora vita anspråken på insikt och deltagande och högsta domstol och moraliserande förståelse, som om efteråt visste allting bättre, när huvudet vridits mot andra konstellationer av stjärnor och vindar, krav och känslor, som om kunskap funnes utan känsla: en månförmörkelse som inger yrsel.

Ty lika litet som nuet kände själva stenläggningen på vägen genom mars och april till lidandet, dess art och godtycklighet, varav ängslan snedgångna trottoarer, lika litet känner dået lidandet sådant det kom, dess stränga ansikte och nödvändighet, och det nödvändiga att vägar därifrån, ett upphävande av vidhängande till fritt pendlande, som långsamt följer den svävande marken och vägkorsets observans, av hoppet mellan klockan 0 och 12 eller hopplösheten mellan 12 och 24, en inre och en yttre cirkel, varom det förflutna och det stundande enligt själva definitionen är utan kunskap, ty känslorna har slutit sina händer om dofterna, och den erfarenhet som krönikan åberopar är något helt tredje – varje framtid sin egen nekrolog, varje dag sin egen natt och hopp eller hopplöshet, hopp eller förtvivlan, och jag förhoppas.

Nej, hon lever inte: och som vi är våra ebenholtstorn och excentriska medelpunkter, och lika litet känner vår egen sömn, som en människa i döden, kan vi inte begripa den förskräckande formen, inte varaktigt gripa det meningslösa läget i kolumbariet. Och lika litet som vi har något sinne för begreppen alltid och aldrig – vi vet bara att en människa är bortrest, att hon inte återvänder i kväll, eller ens kommer på måndag, om ett år är hon fortfarande borta, om hon någonsin kommer – att det finns en väntan på döda är helt naturligt, det är ju hoppet vi får tillskriva en del av sorgen och bristen på ett sinne för det oändliga. Och efter några år sker något med dej, som du lika litet mäktar fatta, forslas du bort att för de återstående ingenstans vistas, att inte mera gälla. Detta är det enda vi egentligen vet – är borta från alla orter och all framtid…

Omvänt är all frånvaro, som vore en människa död, det skulle se likadant ut. Därför är din faktiska övergivenhet så dödlig: redan två människor är dubbelt liv, men en enda kan inte urskilja sista snabba drömmen – Kvällen är död omkring. Man har bara glömt släcka några lampor, glömt kvar några röster,

glömt stanna ett tåg. Passagerarna är osynliga, kupéerna tomma, overkliga –

– – – – – – – – – – – –

(…och du kan inte tro vilken tjusig orkester dom har här på klubben, tack vare maskerna kan dom förstås bara ha violonceller och basfioler och trummor och en hammondorgel, men det blir något så tjusigt mörkrött över musiken och orgeln ett slags rostfri transformator som laddar hela salen med elektricitet i stället för musik och gör det ännu härligare att dansa, innan dom serverar elden får vi nöja oss med dans, men man har ju också fått en underbar partner, och han och jag ska dansa de fem sinnenas dans, du vet vad den går ut på, börjar som ett slags gavott och sen blir allt snabbare och närmare, och det är inte en vanlig vals att svänga åt än det ena hållet, än det andra, utan det är den där du vet av Ravel, som att ligga dagen efter och få upp alla wienervalser i en enda röra, och den kan bara dansas åt ett håll, så att man långsamt skruvas ihop, och jag svettas inte så mycket för det som för den kvävande lukten av kaprifol, man vrids allt snabbare in mot varann, och det är ett saligt ögonblick då kropparna känner igen varann från munnen och tungan till den andra tungan och mina öppnade läppar och sen ett ännu sällare då jag helt inneslutes i honom och alltså bara kan bli lättare och mjukare som en luden kropp i hans rykande låga, som jag sugit mej in i hans kropp och mina håriga vingar darrar lite grann och de beniga axlarna domnar och benen tänjs ut till spenar och blod rinner svalkande från alla mina små bröst – och *han* klär på mej alla sina händer, med bristande naglar klamrar *Han* sej fast tills det blir en vit hinna över min kropp, *HAn* rider ut dansen på en sönderbiten fjärilskropp! med ögonkopp och skallig hjässa och kammar i skrumpna bröst och över hinnan växer det ut ett vanställt skal, som växer ut ur mannens hud i grenar av kalk med hängda fåg-

lar och när allt till slut bara värker skakar *HAN* av mej som en rysning –«)

medan jag alltså vandrar runt tapeterna och samlar avbrutna händer tills de blir av marmor, famlar det utanför fönstret en brudslöja som om någon ville ta sej ur den eller stelnar till dimma, som om jag någonsin kunde se ut med så immiga ögon. Jag står slutligen vid bordet, övar sakta med varje finger men utan att finna något, de tröttnar och kryper ifrån mej, det står någon på andra sidan bordet: en känsla har klätt av sej naken och börjar bli närgången, det rinner smuts från höfterna ner över låren och svart galla och en skrift av blod som inte slutar förrän under fotbladen, fast det är så kallt på golvet. Min retoriska gest mot stearinljuset bryts av ända uppe vid axeln eftersom armen har svalnat till marmor, och håret faller av min gula hjässa och pannan kallnar till porslin, kinderna stelnar till porslin och hårdnar hakan och blir tyngre, revbenen bräcks när jag sjunker ihop, tyngd av fönsterglasen och ramarnas tunga skalmar över öronen. Nu faller takets svett över mina spruckna lerskuldror, den sipprar under armhålorna och blöder i ljumsken, den svider i knävecken när benen pressas uppåt och jag inte kan hitta mina fingrar för hårda skuggor på bordet. De slår in i vågor över böckerna – vänder bladen till leenden halvt i sömn innan de drunknar i skuggorna – och som genom vatten bordets ådror förstoras och tapeternas spända hudar så nära att jag kan se varenda rynka och rämna och hur flagorna lossnar och ett ögonblick bärs av skuggornas virvlar innan de sjunker, och skuggorna smeker mina höfter och smittar ådrorna och rusar upp i huvudets rötter i mitt bröst, upp till svarta horn ur bronserade tinningar och hur dessa eldslågor spetsar det nedsegnande taket, – hur väggarna rusiga av ömhet vacklar mot varandra och äntligen slutes: hur allt blir väggar för ögon jagade till döds, bordet blir golv för ett utrunnet hjärta, lågt i tak

för en uttjänt nacke, – – hur alla mina sinnen slår sej blodiga mot sina syner och även blodet blir skorpa och även sinnena förstenas och slutligen jag präntas i graven av feber och svalka, i ett lönnfack av evigheten, och skriet vissnar till en droppe av hopp om att kunna bryta sej ut.

Till dess att man lyckas, eller misslyckas, eftersom ingenting kan bli värre, att finna en lucka i argumenten, ett hål för andan, eller skymten av en häl av handling, att identifiera sej med ett halmstrå, en utsikt och ett skört beslut, det må vara hoppet om hopplöshet, i varje fall med en punkt att hålla balansen på – och det är världens svåraste balansakt – medan ljuset långsamt tar sej, medan böckerna som inte är i detta rum och bläddrar i varandra tills de hittar ett ord som varje människa kan fatta och det blir till ett tecken för dörren att öppna sej, för porträttet att öppna sej, för spegelbilden att öppna sej och visa dörren bakom ansiktet som sakta öppnar sej mot rummet innanför den andra dörren och det andra porträttet med den okände konstnärens bild i en spegel på väggen och hans ansikte öppnas för den sista utvägen och den tredje porten slås upp äntligen mot gatan, som är mycket ljus och mycket vandrande människor – och man vill intet hellre än tro, att allt detta skulle vara ett slags befrielse.

5

Och en kort stund, en alldeles kort på några rader i en dagbok – alltså medan S:ta Gertrud slår 3 – kan jag också bevara denna orimliga balans, lita till en viss förgråten utsikt, finna en mera öppen känsla av värdighet i att tända min sista Robin Hood: och döden han liknas vid jägare trå, bär vi en levnad jakten inom oss, tills den fäller oss… en stund håller vinden andan, utan att fördenskull ha ont i sinnet, en stund av tystnad och det sitter inte många tankar i väntrummet: och döden som livets böner till tystnaden… en mellantystnad, svala mellantankar, små bitska känslor, och som en folkvisa:

Din fästemö får jag väl ändå, hade han sagt, och en stund kan jag minnas utan smärta att livet ville mej så illa; det är bara besynnerligt att jag inte kan komma ihåg hans ansikte, bara att han fick ett elakt drag över ögonen när han log, och han bar samma glasgröna mask över ansiktet och som ett ytterligare skäl: Var är Hannelore? Hannelore är hos Leyden. Hon är någonstans borta i livet, inte hos mej, som vore hon död; hon är någonstans i döden, inom mej, överallt innanför mej, identisk med hopplösheten och jag förhoppas, någonstans en förlossare lever, en spelman –

våller mej den unga: så måste jag själv, efter det ingen lekare finns, skapa mej till sångare, sjunga mitt huvud utför floden; så måste jag ej bara min egen brottsling och domare, spela min egen bödel, utan även rollen av rättegångens referent och långsinta minne, både min egen korsfästelse och alltså min egen förlossare, vara både jungfrun och ryttaren och slutligen brudsångaren (och fastän död sitt eget instrument) och alltså sin egen hämnare: och tredje slag han på harpan slog –

i Bergianska: Indiens heliga lotus slog ut sina kronblad! och i morgon är hela skådespelet över och inte ens denna blomma av förnekelse kan få vinden att besluta sej eller ens tala lite högre *TELEFONROBOT KAN SKÖTA LÄKARJOUR* eftersom

inte ens hemvändande minnen, eller rosenröda aftontidningar, inga sommarbrev längre från Toblach, inga märkligare insändare *skriv kort! märk kuvertet »rakt på sak«*

utan det är ganska så sommarstilla, vinden drar mild och på tal om förlikning genom huvudet, andas en stund som i sömnen, och som en sida av denna förväntan återvänder mera sångbara minnen, ett vilsekommet sidotema: vem är jag att jag inte längre vill lyssna till saknaden – hennes anlete var väl en lösning (livets så förvandlande), även hennes nedbrunna hud hade väl något att göra med ett nytt liv, döden är ju utanför oss, och jag innanför viskningar som kunde de förändra ett liv om hon hade vågat, om de hade lagt bort de statiska orden och öppnat sej mot den tystnad av nåd som är i de levande tingen; om hon hade vågat le som hon log de svårtolkade skymningarna och mina händer alldeles rena från öde, hon log de förlösande gryningarna med sina slutna inskrifters läppar: tills jag var för rädd att förlora henne; tills jag vände mej om; tills jag såg på henne – skulle jag då av döden fordra tillbaka det jag aldrig vågade fordra av livet, skulle jag likt denne sångare utan fattningsgåva ständigt återkräva min hustru, beständigt vinters djuriska drömmar om sommaren famna och skörda som aska dess hår, knappt vi vid dödens portar stanna, förrän ödet grymt på henne slår med tidens huggjärn i dess panna, och snöar på dess blonda skulle jag under en större förvirring, svartsjuk på det liv hon lever, sjuk av den död hon dör (och) dess hakas färg med gummi höljer, och kring dess bröst små lökar strör, i hennes kinder fåror plöjer, och av dess mun en gravskrift. Var är Orpheus? Orpheus är hos Sappho. Jag vilar någonstans i ett rum som skepp har lämnat utan att invänta bränning, handlingar som längesen avseglat (något är avlägsnat utan att ändå vilja lämna mej (tafatt ta sej upp i sängen som på ett operationsbord (plötsligt bryter sej dagen in och oförsonligare vindar:)))

Det sista svidande ljuset sticker i fingrarna, blodsten och spruckna naglar, hugger i armen för att söka efter guld, stiger som en rysning som aldrig vill lämna kransen av hår: att likväl, i ett

något förnedrande läge med stungna fötterna på huvudkudden, iaktta stillhet och besinnande, att efter den äntligen nedlagda handlingen en stund finna mark under tankarna, från den andra sidan av likgiltigheten bekräftelse hos någon vältemperad eftertanke som ej längre smittar med törst, en stund fullkomligt spegla sin värdelöshet i den hala kakelugnen, en oöverträfflig stund, således en obegränsad – och eftersom allting talar om trolöshet.

Och det var en underlig formulering du hade, Hannelore, att det inte var något mellan er, du till och med svor på det. Och det vore nu lätt gjort, om inte en sådan ed mera liknade att peka finger åt troheten. Om man kunde pressa ner ett revolterande samvete med bara två fingrar. – Som om det inte var något mellan alla människor, ett smärtsamt och förgängligt och lösaktigt något. Som om inte döden själv snärjer in sej i liv när han höjer dolken, som om vi inte vore döda redan i moderlivet, eftersom allt talar om att överge, som om inte våra skuggor överlevde oss liksom oläkliga brännsår i de överlevandes händer! Och var inte min dröm om människa drömmen att äntligen inte snärja in sej men äntligen slå rot, och drömde jag inte om din jord, Hannelore, hemland och vårdträd under avvärjande lögner, ty vad finns annat modus vivendi än godtrogenhet i en tillvaro under obarmhärtiga kategorier, opålitlighet, hemlöshet; till dess att du trolöst förrådde mej, för den skövlande sanningen, och naken bröts min krona, sjönk mina rötter i jorden som återvandlats till flod, och fåglarna har åter blivit seende före den långa flykten, mitt hem har klätts i eld och böckerna återvunnit sin eviga tvetydighet och sin kunskap om tid, och jag tror att tiden är ett oläkligt sår, och jag vet att alla spådomar besannas, såsom de är givna – och för att inte drunkna i denna flod, som återkräver min andedräkt men så fulländat utesluter min kropp, bejakar jag dess tyngd och väsentliga

dimension för att kunna stiga, erkänner jag livet för att kunna förneka det, detta liv som gick jämnt upp förutan mej, begrundar jag er förbindelse för att alldeles kunna upphäva den – det var ett ord i begynnelsen, som en förbannelse, det är ett ord i den andra begynnelsen, det är en mened, en förnekelse, *nej:* under denna formel hämnas jag, med denna formel överlåter jag er åt döden och mej själv åt en djupare död, för att med skälvande händer och trött hjärta bryta upp, kan jag annat än förtvivlad kasta

sej ner på lakanen,

kan de häftiga vecken och deras groteska skuggor undgå att ge ett sken av svepning, – han andas tungt som en man som hatat mycket och är mycket rädd för döden. Ty det är att besinna det inte räcker, genom ett övermäktigt beslut, att döda en vampyr, han måste också bit för bit slita henne av sej, utan att ytterligare förblöda.

Om han nu skenbart lyckas med detta, må det vara honom obetaget att ägna kvällen åt blodförlusten och de rodnande fläckarna, eller snarare de vita, att förverkliga sina lägen och föresatser, sina fördelaktiga avståndstaganden – iakttag oberörbarhet och stillhet – inte dessa bedrövade munspel och de skrattande portarna och den drucknes hemvägsmonolog och torgets diagram av steg och hästarna som äntligen stannade

må han alltså, medan solen bränner sej ner i de jäsande gränderna, i takets svettiga sida, uppsöka en mera lättfattlig sömn och gömma fickuret djupt in i bordslådan, sålunda avstå från en godtycklig tideräkning och i stället välja en mer organisk, och så, helt kort, invänta aftonens förklaring.

– vänd ansiktet mot kudden och blunda så hårt att du kan se sömnen i ögonen. Ljuset – över dina sönderskurna väggar – är numera alltför utmanande hånfullt.

STORA BREVET

Handlingar nu? … dem a f t o n e n pratsam
samlar – som hösten
frukterna. Aftonens ljus slutar i midnattsskräck.

Amorina, TREDJE TIDEN

6

– att hon skulle försvinna! innan jag hann smeka henne över ryggen… ty var inte de djupa vattnen på båda sidor liksom gjutna ur mina handlovar, och de låga rummen som förvandlades till dunkla torg, en godartad färd genom metamorfoser… En vänlig slummer kanhända; en morgon bor ljus i markens skägg, som sträcker på sej, stenar försöker växa ut ur sej själva. Glömska ej till ett spetsglas, några droppar dagg. Frusen se tillbaka och illa utsövd, ganska stela ben och skrynkliga byxor. Här virvlar ljusets huggsår tyst förbi, heliga? kanske.

något om marmor, men mjukare, men en vånda – den väckte väl mej, alltför sent: sonaten, för andantets skull och finalens; inte ens nioföredraget Hur skapar skalderna? Inspiration eller beräkning? Så växlas snabbt nattens betydelselösa bilder (men av en innerlig och egentlig betydelsefullhet) vid vaknandets darrande gräns, i dessa tungt betydelsefulla väggar och en högljudd snäcka (av en egentlig betydelselöshet) – så fyller medvetandet hänsynslöst en av nattens syner till brädden och skiljer den från de andra, väljer den till verklighets bittra tapeter och mattor och döper den i sin melankoliska överblick, en förmåga till erinring och överskådarlikt – av dessa båda skäl, är det inte en rysning i själva uppvaknandet, en suck som oss slutligen väcker?

försöker ropa på henne, det vill nu inte lyckas. Det var något om Diana, men inte längre, än denna unga flickas kropp nu i slöjor så graciöst och hemlighetsfullt. En svår och lockande kunskap, under dessa villkor, återerinring av hemligheter. Försöker hålla mej kvar, med ena handen på andra sidan gränsen. Det går inte heller väl att med den andra handen fånga vaknare

blånor, om inte av nornornas men någon avsigkommet fladdrande – en afton som denna avvika från associationernas storgata, sedesamt befolkad en rad av dagar (flanerade där en förmiddag av timmar), en så förgörande kväll söka en tvärgränd mot det förflutna; inte dessa närbelägenheter, öppna platser med rabatter, halvöppna portar, samtidigt med labyrintens misströstan, utan en fredad vrå eller en för lönnmord; inte bara som hittills skymta en trappa ej för obehöriga, en brandstege som älskar höjden ett källarvalv djupet fast under en rasad kyrka, men finna en alldeles säregen avkrok i minnets sparsamt upplysta metropol; inte dessa igengrodda antikvitetshandlar eller i bästa fall en sophög full av skatter utan också en slinga grått garn in mot en skenbar återvändsgränd, en ariadnetråd som leder oåterkalleligt vilse…

Blunda, och ljuvligt älska vinden genom fönstret, smaka stadens alla utsökta dödsdofter, stoft och vindskontor och camembert, lätt unkna oliban, jasmin och ambra.

Tåligt låta vara trolösa känslor bakom rullgardinerna, byter skugglikt plats och viskar till varandra, och vällusten rinner som modersmjölk under huden, tar mej långt inifrån och vill ligga hos mej, en flicka på sexton år, vaknande ögon sköt henne vackert bort på andra sidan väggen, en flicka som ännu inte tvättat renheten av sej (integratur) men förförisk som den (interiorescit) sinnlig som kyskheten.

Blunda oavlåtligt och lustigt älska hammarklaverets sång till purpursnäckan, alldeles tyst för att inte väcka mej; det är bara som det susade i öronen, ett slags igenväxta frågetecken som för var dag bereder mer pina än förnöjelse. Det sipprar lite mörker ur dem, liksom jord ur håret; en dövhet i tinningarna och ner över ögonlocken. Ett mörker, som kommer sej av blindfönster, i lyssnandets hus (sacrarium et sanctuarium), bara klockan som går i skrivbordslådan, om jag möjligen hade vaknat för det; om inte den andra kvinnan, den äldre. Om jag inte

hade sagt det där sista – och drömboken vill ha det att betyda:

yttersta kierlek för den helge, ty all kierlek har derifrån sitt vrsprung, är en series, i kroppen är den werckeligen i projectione seminis, när hela saten är der, och ren, så betyder det kierleken för sapientia, det förra har warit för veritate doch som en lyssnade derpå och det intet giordes förr än den war borta, betyder att derom bör tigas, och ingen höra af det, ty för werdzligit förstånd är det impurum, i sig sielft purum.

detta skedde i *Leiden*, om morgon d 24 April: (1744)

Detta sker på Svartmangatan, eller har skett, jag vet inte, i kvarteret Cephius, d 27 juli tvåhundratre år senare, och det är ju ingen tid i och för sej, det är en bevekande och förfärlig solnedgång, och de sista tiotusen orden lämnar mej, betraktade av läpparna.

Detta skriver jag, eller har redan skrivit, till den »Addressbureau för det tysta lidandet«, som Du hänvisar till i notiserna från englandsresan:

jag inlämnar dessa besvär från en ensam människa till ensamheten, en bouppteckning efter det Jag som Döden nyss klippte lockarna av, helt nära floden Cephisus, som för resten mera liknar en skrovlig fuktfläck på golvet. Jag ligger här och spanar bakom sänggavelns galler och har alla skulder om hand, att förskingra detta privata kapital och spränga banken, sedermera fridlysa spillrorna av en personlighet. Jag lägger undan dessa summor av erfarenhet, för att spara den rest av tystnad som sammanfaller med denna yttre som från alla håll angriper mina formler (att så här skriva ner orden är ju att tystnaden äntligen härskar över dem och inte blott söndrar) – jag hugger dän årsringar och handlingarna vilar ett hjärta eller en lök i jorden, jag skalar av det ovidkommande, som ändå var jag eller avlagda kläder, intill en kärna av ångest som är jag, och samtidigt någonting annat, som är alla och således frihet från *ångest*, jag

sköljer ur kalkarna och tvager ruinerna rena – så är tillvaron ett besudlande och ett renande: befrias vi från födsels blodiga lakan; men när de åter sveps om oss har det mesta torkat bort och bleknat, så att de förefaller nästan vita… är livet ett sökande efter källor, i mening att tvätta blodet av händerna, jorden från fötterna, svetten ur pannan.

Och från den polemiska sidan sett, vad menar Du, vän, med caractère, vad är kvintessensen av Ditt *At Förklara hela Naturen*, och *Reformera hela Verlden* annat än drömmen om ett bad i öppna havet. – Vet Du hur intensivt man drömmer, i en mycket smutsigare tid: ›få mina muskler avgnagda, mina inälvor upplösta, mina ben polerade, bli ordentligt badad, balsamerad i stränga saltlösningar intill oigenkännlighet och förintelse‹.

Och jag lämnar allt detta därhän, vad som helst bara havet slår in över sanden och plånar ut spåren av två människors vandring, den uppfläkta rosen av en strid och en enstörings djupare steg, vad som helst bara de blir lättare, frånträder jag mina sinnen: lämnar mina tunga ögon åt sin tyngd och munnen halvöppen, beredd att slutas eller falla, låter dofternas trädgård växa vilt och förvillas, den döves hus slå igen och förfalla om sina förvillelser, låter håret snärjas i Dödens fingrar och hans replik,

> I underjordens svarta bäckar
> Du evigt dig betrakta skall

mera som ett domslut än som ett tillståndsbevis, efter de sista dagarnas virtuosa dödsdans, nämligen för den lekamliga sällheten; jag vänder mej trött på rygg, vänder mej från dess koreograf och molndrake, denna befläckelsens allvarsamma grund och reningens spefulla, alltså vällusten.

7

Den, som närmar sig till tidens susande vävstol, finner snart, att ej här allt går så trådrätt efter vissa formler.

Geijer

…men det har sina besvär, det måste jag erkänna. Det är nämligen så att jag nuförtiden har svårt att se, alldeles när jag vaknar, fast jag vet jag är vaken, ändå dröjer det en lång stund (ändå *ser* jag bättre för varje dag). Även om det smärtar som växtvärk i ögonen. Så visst kan man säja det har sina problem: över en timme tar det, fast jag ligger och känner jag är fullt vaken, det är bara som ett tungögt mörker, ett plågsamt varsel innan tingen utanför mej börjar klarna inom mej. Och det där har sina bekymmer, var dag sin plåga, så att säja (men jag ser längre in i tingen, för var dag som går). Det är bara att allting har sina besvärligheter, sitt varsel om snabbare mörker. Mot ett sjukligt långsamt tillfrisknande: jag byter vatten i ögonen och med en viss fientlighet återtar de sina sysslor. Omständligt förmedlar de morgonens alla elaka skuggor och ljuset, som de säkert tycker luktar illa. Följaktligen har det sina svårigheter, ligga så där och vara lydig och vädja till sina olydiga ögon, be om lite ljus som inte är alltför avslaget och känna det börja glädjas i en, sakta. Det är bara att de inte ens unnar en den ringa glädjen, snabbt låser de sej och moltiger. (Men jag är starkare än mina ögon) det är än så länge det är lite svårt, de får ett övertag varje dag som bekommer mej ganska illa, så inte är det lätt inte. Nej, det vill jag säja ifrån. Det är inte lätt.

Och det var inte så mycket bättre före kriget, när studenten

bodde här bredvid. Vi brukade gå ner på Kaffestugan och spela schack på golvet, ett jättebräde vars röda och gråa rutor förlorade sej under väggarna. Vi spelade med kunderna som pjäser, fastän jag nu förstår att det var de som spelade med oss, ett irrationellt och fantastiskt parti. Vi spelade som förförare, utmanade drottningen med valoisnäsan, vill ni? om inte, avstår jag från att handla, alltså från att älska; men om ni vill, älskar jag er oändligt, och drar följaktligen: två kaffe till regissörsbordet – men således med människor: sjåare som jag men inte åskådare, tiggare höljda i ett arv av kläder, kejsare inte ens i gamla, sjömän för det mesta och norska glädjeflickor, handelns män och handlingens, kartagiska köpmän och veteraner från nästa världskrig, frälsningssoldater med en instängd lukt av godhet, telefonister och de eviga kontoristerna, världsberömda periodsupare och dessa högljudda prenumeranter på en karriär, röster och främmande språk slår upp mot de höga väggarna och rullar tillbaks under yrande skum och saliv (medan jag O, såsom en man för sig, makar på min halva för nya klienter, gör mina överslag och bevakar mina kombinationer, ser dem nå en högsta tydlighet, förvirras, omintetgöras –) Och från denna oansenliga medelpunkt för världens handel ser jag dem korsa varandras steg, stöta samman, förstulna handslag, kurirernas sökande blickar och mäklarnas hästansikten som alltid finner sej, börskungens pokeransikte och de omutliga tornens förtegenhet om telegram, som nu sammankallar fyrbåkar och mistlurar från den hela världen!

Vem kunde tro att havet sköljt upp så många, som en flodvåg genom gränderna av händer och rop, som i en dröm om framtiden: genom Kaffehusets fönster deras ansikten alltid vända bort, med ryggarna hårt tryckta mot rutan, vältrande förbi på blodiga hälar, och mannen i styvhatten som försöker ta sej upp på de andras axlar och skrika ut till vrakpriser den sista tidens politiska åsikter, sammanblåsta av alla jordens vindar i ett hörn

av Tyska brinken; men kyrktornet når upp i himlen och jag upplever att min trygghet bakom glasrutan är livsfarligare än två steg i denna människoflod, – över vilken en svart hatt virvlar bort, tar ett förryckt hopp, sjunker plötsligt…

[Efter uppgivna medicinska studier grubblade studenten över en känslornas funktionslära, som skulle överträffa den oförlikneliga Geometrien. Han kunde loda nere på Centralen när vädret var som djävligast och hitta sublima tecken för de båda tonsläktena, de betecknade vägar för det levande: perronger under rökiga tak, sträckor för gälla avsked och närmandevånda, saliga ankomst och det snabba döendet, med en svärm av flämtande näsdukar – betecknade dödens paralleller: linjer dragna ur natt i natt – dessa tomma spår, vagt medvetna om betraktande lampor.

Så levde han i dunkla kulturer av känslor, som Wolf i sina sånger med långa perioder av glömska, måhända dock i en strängare tonalitet: känslorna är totalitära – att dessa stater, häftigt växlande eller envist förblivande, var enväldiga, ja en oinskränkt diktatur rådde som inte störtades förrän av en ny. Och det är det förfärliga, tillade han, att känslorna är amnetiska, dvs. att en häpenögd smärta inte minns sin gamla blindhet, en seger inte sin sakta upplösning i nederlag. Men hur dessa ackord i det dunkla fungerade, upptäckte han det någon gång? Eller förlorade han sej i musiska spekulationer…

Förlorade han kornet för Geometriens nederländska och matematiska hygien, som jag vid samma tid annorstädes vädrade (i Halvsant och halvfalskt). Jag som hade spårat upp de gemenaste spegelbilder (i anmärkningarna till prop. XXIV och LV) samt den reella tillrättavisningen i beviset som börjar: *Avundsjuka är hat, eller olust* (tristitia) &:]

Och vad som gör det hela så bekymmersamt, som det där med ögonen: hur för det tredje allting älskar att drivas till sin

spets – denna totalitära böjelse – älskar att förtydligas och nå extatisk vila och skydd längst in i sej själv – detta definitiva. Hur en lätt blund strävar mot blindhet, hur ett lättfattligt mått av glädje talar strax om den obegripliga glädjen, hur en ängslande skugga om oåterkallelig natt – där jag är infattad alltid i bildens ena kant, alltid mot samma fond av sorg – eller om sorg, och om denna är synd, är tyvärr existensens innersta sorg, bristfälligt och entydigt uttryckt. Men inte är jag rädd för döden. Som vore jag inte redan död, innan den slutliga döden, ty innan den slutliga finns alla de öppna, genom trolöshet, den blev min, döden genom pengar, genom glömska och alla de andra dödarna. Men inte kan jag säja jag var rädd, ens när jag förälskade mej i Hannelore. Det är ju inte fråga om att vara rädd, för den som resignerat, känner den duk där vi mörknar och vittrar bort. Det är bara som att uppleva livet från dagen efter sin egen begravning. Det är en sorg som inte står att tala till rätta, om man nu finner den i Slottet, eller i denna skärpta balans, tolerans utan mildhet, eller några i gudadotterns enkla ›det är synd om människorna‹, i betydelsen att de har det svårt, och gör det värre.

Och ett inflammerat hjärta kan kräkas på dessa dyningar av ångest, jag måste tala om den sen, det är bara den att tala om, om det inte rådde så stor ångest för ångesten och fallet genom sorgens oceangravar och ångesten för att det inte är något fall eller något annat som vi inte vet… Och slutligen måste dessa drunknande vindar och själva sorgen – kanske under gynnsam inverkan av måne och sol till en springflod – till gärning: saliga feghet att döda andra, i stället för det egentligen utsedda, alltid beredda offret!

Vilka förrädiska böjelser än tvingade mej upp på scenen, från maktlöst sörjande och arbetslös ängslan – som vore jag inte död ännu. Sökarljus även i de lägsta regioner, och havets innersta förvisso mörker (oceaniska katakomber för de äldsta dynas-

tierna och sekterna, stamfiskarna och patriarkerna, och de profeterande fiskarna) – det vänder sej blinksnabbt och silvertrådar (ätten Macrurus, och Chimaeran, Macropharynx och den slukande Chiasmodus) glimmande för dessa åskådare som ryggar tillbaka mot sin häpnad: betecknar avundens* infernaliska guldstygn i vanmaktens gardiner, ett raglande hungervansinne i sorgbandstrasor. Visserligen har jag mistat tron på konsten, är bara ›alltför mycket människokännare, alltför mycket människoföraktare för att någonsin söka försvara sig‹. Visserligen ville jag spotta alla dödas memoarer i synen och bekänna, jag är hellre ett dött lejon (efter det finns över två miljarder levande hundar).

Men den giriga hungern tvingade mej, från skenbar regi och benådad strategi, ut i närkampen, man mot man om en kvinna – jag ser det allt klarare dag för dag – och hungern blev till hat och från hat till detta antingen-eller: ett förakt som står staty över den mänskliga värdigheten, eller en katastrof, som med enklaste bilolycka delar den dubbla anklagelsen: onödigt-nödvändigt, allt efter hur klart man ser. Den omättliga girigheten även om deras liv, slungade i kurvor av feber

den bleke mannen här med skägget steg ut på gatan, det skulle han aldrig ha gjort, blev överkörd och har yrat hela natten: vad ägde den andre som inte jag – Hannelore (som en förebråelse) – vad fann du hos honom – vad sökte du som inte jag – vad ägde jag inte av honom – yrade jag hatsjukt, sjuk av avund, svartsjukesjuk.

* φθόνος

8

och strax efter klockan tio har du två färger, Hannelore, min försonlighet och en degradering till den blå, efter kvällsnyheterna (om de nu vet något) Men att så här vårdslöst tala om försoning är ändå att blanda höga trumf i leken, och storheter som död och tystnad, vilka alltid faller utanför mänskliga räkenskaper genom sin absoluta giltighet, alldeles efter klockan är evighet sin bottenfärg av okränkbar verklighet, och ändå stämmer det inte, ändå förefaller döden overklig och tystnaden ogiltig och fattas det kort, som alltså någon gömmer, jag vet bara inte vem, ändå är det självklart att det inte kan vara vi som vinner, hur högt vi än har satsat, utan alltid den som arrangerar loppet, vem det nu är, om man inte kan säja att den elektriska haren vinner; och likväl fortsätter vi att spela och hålla undan för hundarna och har du, ännu ett dygn för sent, dessa tre faser: av den glädje som blivit blekt i färgen och det blod som ropar och det tvång som inneslutes i satsen: vore jag Leyden, vore jag ej jag. Och nog har jag sörjt för flugor. Lik vädrar de.

Och väl må dem behaga roqueforten, som inte orkar mögla en daggkåpeblomma till, att poularderna bränns vid i samma fett som lämnat nerverna bara, så att det rister i dem för varje andedrag, för den dåliga andedräkt man sedan lång tid tillbaka har känt igen mej på; väl må parasiterna behagas av dessa vällustens exkrementer, detta höstståndna vatten av tömda nattkärl och rosenvaser och det grönögda odjuret, som alltid dyker undan, alltid luktar sej till bottnen, avlat av sej själv och fött av sej själv, mellan surnade bryggor och sjunkna sumpar, de innehöll din jungfrudom, odören av i åratal lagrat månsken, hela

denna innehållsförteckning och dunkla prolog till moraliteten om lustan och de orena tankarna.

Nej, mitt hjärta är förvandlat till sten; jag slår på det, och det gör ont i handen: tvätterskorna ligger på klappbryggan och slår och ekots kulisser över sjön vacklar och det slår in i mitt hjärta som är dolt bakom kulisserna och kan se ända härifrån att det är gubbar, så gamla att deras bröst börjat hänga, de sänker brudnattens lakan som håvar i det gröna vattnet och hamrar smutsen ur dem, det bankar i hjärtan av sten långt ut över viken, det är deras hat som slår och avgörande renar besudlade lakan, en linneblek vrede, fast deras ansikten är törnrosor (det slår tungt på porten och naturligtvis vet han att det är stengästen men han skriker in i det sista *nej nej*

eftersom allt talar om trolöshet och livet dör lika skuldlöst som Desdemona och måste förneka att skymningen av det demoniska endast försonas i helvetets eld*, och det är samma demoni som förklarar skuggsidan av min svartsjuka, att min oberördhet inför egna böjelser står i direkt proportion till min upprördhet över hennes, och eldsidan bär den fega men lika avgörande präglingen av samma förtvivlade *nej*)

under denna formel. Ty trofasthet är en hög balans, det är det ena vi lär av Skådespelet – så måste jag märka endaste rörelse av hennes vågskål, minsta tyngd och undanflykt, eftersom jag tillika är vågtungan, och för all del hålla av, ej just av idel lusta, men till en del – som näring åt min hämnd: fylldes min skål av tungmodets tara och sjönk i bröstet, tills jag stod på grund och måste förneka det hon bejakat, sen må korparna tala om skäl och bevis, som om det gällde en blind process enligt den romerska rättens alla slutsatser och följdsatser; av grund är man ej svartsjuk, däri har Emilia obegripligen rätt, svartsjuk

* även om Don Giovannis död är ett anekdotiskt missgrepp; han blir naturligtvis lynchad av sin publik (gästerna)

blott, därför att man är svartsjuk; beträffande jämvikt och återgäld finns då ett oöverträffat handgrepp:

runt hennes hals, ett äktenskaps vackraste smekning, om inte den gälla tystnaden före, om inte den dovna tystnaden efteråt, vilken som är svårast att uthärda (hur hade inte *han* fuskat bort sin enda död, hur hade han inte sölat ner den): eftersom jag älskade henne – och innan jag upphör ska kaos vända åter – vi kunde bara inte längre fånga varann i varandras speglar. Och jag såg mej i hennes spegel så förnedrad eller som genom ett fönster min till märgen rostade ära, omedvetna som barn hade vi levt, fulla av inbillningar, men jag såg som genom ett speglande fönster barnet, som alltid var hennes, och vedergällningens innersta objekt, hennes tyngd av deras summa, och den som väckte mej var själv en sömngångare:

När kvinnor bli gamla och upphört vara kvinnor, få de skägg på hakan, jag undrar vad män få, när de bli gamla och upphört vara män? De som gåvo hanegället voro icke längre hanar utan kapuner, och poularderna svarade på locket, så att när solen skulle gå upp, så befunno vi oss sittande i fullt månsken med ruiner, alldeles som i den gamla goda tiden.

Det hade bara varit en liten morgonlur med vilda drömmar, och det var icke något uppvaknande,

utan kaos som återvände, älskat för amoralitet och rena natttankar –

under dessa formler: jag älskade henne alltför högt, alldeles högt vår slutna krets fylld av hängivenhet till hennes brädd och till min, så att när hennes blod rann upp i sinnena och hon öppnade sej och sa *ta mej*, sjönk vätskorna i mitt ihåliga inre och det blev vacuum som kvävde och jag visste något om ångest, men när hennes ögon svalnade och händerna blev fuktiga eller var det mina ofattbara misstankar som pressade henne till bottnen, då rann det mej i sinnet, sprängde över ögonen och nacken av vredens lidelse, och utbrottet var förödande…

Och det har jag väl drömt många gånger, när ångestens kroppsvätska, som ingen upptäckt, runnit ner i gälarna, om jag hade haft några gälar, men en hud över handryggar och pannben som svettblanka fjäll och fruktan för sju sorters dödliga sjukdomar i strupen, om jag haft en hängds hals, väl har jag då anat att man kan drunkna, i någon ohyggligt förvriden duvhöksattityd, i ren ångest: det är inte alldeles säkert man vaknar från drömmen om mörkret som måste passeras på undersidan, den lågt hängande bron och vatten på båda sidor, krypande på vingarna och måsta hålla andan, inte skrämseln av det plötsliga men den sakta ångesten av en lång visshet som långsamt utföres och försinnligas; det är inte säkert man kan ta sej upp ur narkosen, det är långt till sköterskornas konstlade rop och dess gift av medvetande som droppar ner mot bottnen där man ligger och har långt upp till en ständigt lika avlägsen yta av högre medvetande och lätt yrsel, det är långt att simma med bundna armar och ben och du måste hålla andan och motståndet är oerhört och ångesten står över en med knät i själva dödsnerven; det är inte säkert, inte ens sannolikt, att Hannelore återvänder i kväll som om ingenting hade hänt och du inför hennes blotta verklighet av moder kan andas ut, det kommer ingen alls i kväll; det är därför kvävningen tar sej så god tid och döden låtsas se åt annat håll, än så länge tillbaka på deras kroppar som stupade för en herrens hämnd, medan mitt ansikte sakta förlorar väsen och egenart och förenklas till en sinnebild av den anonyma hopplösheten, därför har skriket mycket god tid, mycket omständlig tid till dess befrielse från mardröm och vanmakt och rädsla, tills det är dags, eller mörkt nog, att förverkliga guds yttersta hämnd på sej själv –

Ty det är det andra du har att lära av Skådespelet, och trohet har en inre fordran: moren måste dö, innan det tragiska når vila; du har förkastat världens dyrbaraste pärla och tids nog ska du få gråta balsam: det är hämndens yttersta konsekvens att

den upphäver även hämnaren och sluter sitt ödes gestalt till denna cirkel, denna symbol för allsintet, nullitas, detta nej (ropet). Och du ska inte kyssa hennes läppar – sådan falsk försoning och motsägelse i sak – du ska inte dö med en kyss på läpparna, utan med en lögn.

O underbara dag, då eld skall allt förtära – o vredens djupa natt som omslöt mitt liv, om icke förmäld med den, vad vore sorg och ångest skilda, o äntliga hämnd, o heliga vrede!

9

»En sälskaps lijks landsflycktighet
i book-cammaren.«

Samuel Columbus

Och detta är essän om högmodet: Jag vill förvandlas till liv. Jag vill förvandla allt till död. Och om min slutliga förödmjukelse –

när döden inte längre är till förförelse; jag vill vara mej själv ett annorlunda, ett vilsegånget minne, en bortrest vän,

hur det allt närmare slutet blir en fråga om integritet, på den yttersta positionen upprätt famna vattnets svalka, glida in under morgonen, det sista solvarvet, upprätt under dagens röda himmel och med fast hjärta falla in under natten, att krossas mellan natten och jorden till en dröm om vindar, att bli till egen svalka och egentliga vindar, och äntligen, en mycket kort och andlös tid, under sommarnatten, vara sin egen död.

till Orpheus. or the Principles of Humanity: (Mantua gav mej livet, Ravenna tog det) och mellan dem, hur jag förvaltat dessa opåtagliga arv och väsentligheter, denna ömhet och lydnad – till etiken, hurdan jag *bör vara*, denna contradictio: förändra sej till levande själv, förverkliga det som är verklighet och förlossa det som är död och overklighet, att således hålla såret rent. Och om det inte vore för att det fanns hopp, om att tillfriskna från alla dessa dödliga sjukdomar och förräderier, om inte mäster Vilhelm, som jag ›egenteligen har att tacka för hela min vetenskapliga bildning‹, hade visat att det finns en hälsa, ett förhållande till hälsa, eller om jag lekfullt ville låna Malte Brigges formulering: hälsan är inte ett mål, den är en

riktning hos sjukdomen – en hunger hos det sjuka, en utsvältning av sjukdomen; jag förordar alltså askesis. Och jag som ändå var på Lesbos: hans huvud hade druckit mer än kraniet hade skålar, så i skymningen låg sången kvar på vattnet som drivande öar av alger och hår – hur har jag förvaltat det öga som aldrig grumlas, där ögonlocken nu har växt in som naglar och pupillen inte är större än en människas rop.

Ty tradition är å ena sidan att förhålla sej lyssnande, en fråga om lydnad – fastän dödens kategori upphäver alla förbindelser. Fast i detta utdruckna rum orden bara är skuggor av mitt tal, så talar jag till skuggor och lyssnar till skuggor. Så förefaller dessa brev dubbelt skugglika, att filosofera ej är annat än lära sej dö, dvs. att tanken begrundar den särskilda kunskap som är hinsides och således alltid för sen – ett fruktansvärt misstänkliggörande av tanken! Omvänt borde gälla att man lär sej tänka, allteftersom man dör, att även döden spänner denna oförlikneliga lyra, så som sorgen förtröstan. Och när allt kommer omkring, Swedenborgs ojämförliga hallusioner att gripa tillbaka på, hans paradoxala erfarenhet – ty hvad är ett människohjärta annat än glädjehunger? Ändå gäller det inte vandraren, utan själva vägen, ›odlingens bana, vilken blott är en utveckling av ledande begrepp‹, under den himmel som också var deras, försinnliga själva färden mot det hav som är deras, en vandring över hedar där det är långt mellan de talande statyerna, förbi dignande bord som börjat ruttna och genom de övergivna trädgårdarna, utmed Pontus Parvus och de romerska villorna, utför sänkande ängar och endast naturen har samma självfallenhet och värdighet

[vad kan du bli, så länge du är människa, annat än en karikatyr på humanism! ögat, som du köpte så billigt, har du i ett akvarium; varför jag nu skulle undanhålla läsaren hela din ömklighet… när skulle du för resten våga den Naturstat, som likaledes sias i Notiserna, i namn av den förste O,

Orpheus
sive
Novus Ordo
(rerum)

, det tingens avläggande av människa och värderingar. Du vill finna vem du är och förändras till den du är. Du minns den andre O. har ett helt annat svar: jag är Ingen. Bliv då den du är, dvs. ingen, och ej den du inte är, en tredje O: en tredje person och anonymus, en meningslöshet –]

[[Medan jag läser det här, kan jag inte undgå att hela tiden tänka på någonting annat, jag ber Er observera det, diktare eller hävdatecknare eller vad Ni nu vill kallas, att Ni står med ena benet i elden och det andra i vattnet, samtidigt tänka på likgiltigt vad, emedan jag är likgiltigt vem]]

[men denna metod, om min herre går med på att kalla den för den lyriska gestaltningens, vinner ju den väsentligaste av de fyra enheterna, nämligen åskådarens, och den förvirring som antagligen verkar så irriterande, kan jag endast förklara såsom Klee förklarar den, att en människas alla linjer skulle verka fullständigt förvirrande, alltså tecknar jag honom sådan han kunde vara, och hur skulle jag kunna komma från mej själv, när redan mitt sätt att lägga pennan på bordet skulle avslöja mej]

…förbehåller mej bara rätten att byta till nattvarden, förslagsvis dölja det nersmorda blåstället under en lika värmande som korrekt ulster, eller åtminstone hänga över hjärtat, så att det ska förstå att det är natt. Det är nämligen ganska kyligt här vid fönstret – och pennan överför sin kyskhet på handen – som om någon speglade sej i mina fönster och bara såg skyar och skymmande väggar, som om det vore någon på andra sidan gatan, bakom de överseende skyarna och motbelägna vindarna: så nära som dessa rutor är verklighet och tilltalar mej, medan

jag bara som spegelbild svarar för detta hus, kammaren och stuprännorna på denna sida (åskådarens andra sida), och är medveten om porten på den här sidan (gudens andra), om mannen som just nu går in genom vardera porten och alltså är jag själv – men vågade jag mej ut på gatan igen, vet jag att alla skulle låtsas ha glömt något och vända om och skynda tillbaka den väg de kommit.

Ty tradition är å andra sidan även detta att klä ut sej, framför en spegel – fastän livets kategori utesluter alla distanser. Fast alla ansikten är delaktiga och oupphörligt förväxlas, och elden smyger över vattnet, och jag låtsas tänka på någonting annat – i dessa båda händer, eldens och den rena skriftens, i denna lyriska fattning möts de båda attityderna, att ömsesidigt förakta: den panteistiska och denna senare deistiska: så hatade Gud människan, att han skapade henne. Så hatar jag människan, att jag gestaltar henne: vad faller det för skugga i rännstenen? vilka ord vilar mot varandra i de slutna böckerna? – inte jag, inte mina: jag anordnar en hyfsad diskussion, ger ämnet, ger deltagarna, vad mer om det slutar i midnattsskräck – vad kan jag göra annat än lyssna och sammanfatta; herregud, vad har de för användning av mitt medlidande! annat än identifiera mej med dem, försvinna in i tonfallen. Och efter stängningsdags, då alla dessa skenrörelser har stelnat och inte längre kan förklaras, försvinna ut ur dem, till en lika berättigad anonymitet…

[[[Brandes: Var i verket finns han då? han står utanför. Vad är han då såsom det yttersta upphovet till dem? Han är, svarar han, det likgiltiga, det vill säga, det är likgiltigt vad och vem han är]]]

[men även detta högmod ger skugga, och det finns en sval skugga, en ödmjukhet: jag fäller herr O med hans egna vapen, den förste store granskarens, med en lidelsefull saklighet, allting är vad det är. Vore inte det hans befrielse som universell

gestaltare, inte att stena alla, inte till hämnds förstena allt. Men bli allt sådant det är, naturen sådan hon levande är, sej förvandlande. Han själv en valplats för förvandlingar och renare erfarenheter. Anförde han inte också den andre store kritikern – då må vi teckna oss till minnes talet över Malte Ramel, om en anonym och lidelsefri esthesis: ›Det finnes i sakernas väsende och renaste verklighet en skönhet och höghet av oförgängligare art, liksom en dämpad stråle av den gudomlighet, ur vars sköte de utgått. Den förmörkas ej av erfarenheten; den frambryter ur densamma, såsom solen genom molnen.‹]

…och jag upprepar, med en rysning drar jag mej tillbaka.

Jag ville skapa den oändligt skön, förföra den och överge den, återvända, som en förrädare, genom allt ogenomträngligare moln, över testamenten på allt otillgängligare språk: jag bär ju det nya i en diamant under tungan, därför slocknar så småningom mitt tal och tiger detta gamla språk till döds.

Jag anar de utsökta tystnaderna, sådana man kan finna dem i Mahlers avsked, eller i hans nionde, och i Bruckners, den som kallas ofullbordad, men det är ett valthorn: en alldeles stilla solstråle som bär honom raka vägen hem till fadren.

NOTER TILL CHRISTINA

xx28 … och han reste före mig, som diffinitor för vår provins. Dröjde själv och en dyrbar omväg över *hennes* by, skildes i Ingendorf. Oförtänksamt kan j. icke ett ord franska. Att komma till Staden – den är färdigsmyckad såsom en brud som är prydd för sin brudgum – och icke känna hennes språk! Och den ort, vår heliga orden sedan sju år bebor, lär ligga helt nära slottet, ja det säges rentav inom dess område. Har lämnat en oavslutad mission i byn. Men kom till Staden sjätte dagen före pingst.

> Ecce tacent voces hominum strepitusque
> viarum / et volucrum cantus fidaque turba
> canum;
>
> *Baud. / Petronius.*

xx47 Det är underligt att så finna sin följeslagare och fjärran broder, först vid slutet av vägen, de är egendomliga människors möten, och sköra leenden inuti texterna. Det finns ett förmänskligande som alltså är sex dödssynder och en sjunde, det finns ett öga som har glädje. Så gyllene bekräftad finner man broder Baldwini dualism, att hans egna kommentarer till Henne kunde brukas, texten tillskrives Dionysios Areopagita, och detta ena om sjunkandet skulle väl enligt kommentarierna kallas det *estetiska*, och det där andra och outsägliga det *etiska*, ord för ord desslikes: »Förut då vi efter hand stego ned från det högre till det yttersta funno vi att talet i mån av detta nedstigande bredde ut sig till en däremot svarande allt större fyllighet. Nu däremot då vår framställning innebär ett uppstigande från det lägre till det som ligger på ett högre plan blir densamma i mån av uppstigandet alltmera sammanträngd och koncentrerad och sedan hela uppstigandet försiggått blir vårt tal alldeles ljudlöst och kommer att helt enas med det för vilket det icke finns någon ljudbeteckning.«

– med min vita sked bilägges en svart av horn, dessutom en svart sked, mindre än de andra. Likaså sänder min reskamrat en vit sked, vars handtag är svart, till min kära dotter, den äldre advokatens dotter. Flera och större gåvor skulle jag skicka, säger han, om jag ägde mera.

Låtom oss älska Satan, emedan han är
älskansvärd över allt annat!
Huru skola vi vedergälla honom för de
stora välgärningar han bevisat oss?

Baud./Christina.

xx88 …men j. är ett farväl och intet vidare. Och snarare ger gotiken svindel, känns som att *falla* i Gud, sjunka i renaste ljus och inte veta det. Det är något i strålarnas böjning som inte är ödmjukhet. Det är något i kolonnernas styrka som ända från golvet motsäger den. Det är en kärlekens resignation till mänsklighet.

Förstår Du att endast nåden kan förlösa så mycket ljus?

De är lika svåra, kriget mellan staden och landsbygden och den svarta febern, Du skall således hälsa dem allesamman, pastorn, magister Johannes, och Hilla de Monte, likaså Hilla de Ingendorp och Din syster Hilla, hälsa den blinda Aleidis, advokatens döttrar, Dina två fränkor i Poylheim och deras bröder, magister Henricus vid de elva tusen jungfrurs kyrka, Herr Engelbrekt av S. Cecilia, Kristina och hennes syster Gertrud och herr kaniken vid domkyrkan, broder till dekanen, men vars namn är glömt. Ännu en gång farväl och farväl för evigt.«

(det sista brevet)

10

Till nya värv jag vill mig bereda,
och därför städar jag i min själ.

Sömngångarnätter

och efter klockan elva kommer de med taffeln; att jag ändå skulle få trehundra i mellanskillnad. Två av sedlarna är nytryckta, nylimmade, den tredje är bara dasspapper. Låter jag saxen gå, innan sten slår, det övliga är väl rosetter – så har man ändå lärt något. Man tar bort ett, man lämnar kvar ett annat. Det som alltid funnits där. Lämnar kvar ruinerna, de som alltid funnits i huset. Lever vidare på bitter rutin. Abstraherar en brinnande buske, eller snarare en lejonman, lejonet i Amsterdam. Hon reste söderut om vintern, hemfallen åt ungdomens last, slöseriet. Jag minns inte hans ansikte. Jag minns hennes desto bättre, abstraherar ur den andra sedeln, det blir i profil. Så klipper jag sönder bägge sedlarna, till fradga och flarn –

(Och genom denna enkla akt förlorar de plötsligt sitt värde) även om jag får dem att gå jämnt upp? även om jag klistrar över såren, klistrar tapeter över fönstren? hur har allting förändrats? (Det har inget värde längre) det kan inte ha gömt sej i den tredje sedeln, som bara blir skrynkligare och smutsigare för varje timma? var är då värdet, när pappret är sönder? (Värdelöst) på vilka omedvetna orter gömmer det sej? enligt den av Proust anförda keltiska tron, att människans värde, denna doftlösa essens, efter de förseglade handlingarnas bränning är fånget i något levande eller livlöst ting, tills detta kommer i vägen för någon ›älskad anhörig‹ som kan bryta förtrollningen (till liv eller förintelse?)

Själv utan anhöriga, själv en obehörig – och så hatad jag blev till världen, borde jag inte ha kommit till i form av nollor, som förökades genom delning, herr nollochsåvidare, jag förlossades av en gåtosyster, ville återfödas till den infinita Summan, till Börsens dagdrömmar om hausse och dessa spelmarker som är Penningen, drömma nattetid om det okränkbara Värdet, slutligen fråga borgmästarn och croupiern och tiggarn hur i all världen så mycket metafysik kan få gå lös.

Annars hade jag väl haft råd med en analys, om jag trodde på psykoterapien. Eller kunde gå till en hjärnkirurg, om jag trodde medicinen nått ända fram till människan. Eller direkt till polisen, om jag trodde på frihet genom fängelse, om det någonstans fanns någon skuld, om jag någonsin kunde undgå att vara kärande i samma mål: mot Hannelore; sitter här ensam vid mitt nakna bord med de hårt spända ådrorna. Och det torde betvivlas, att jag skulle ha vänt mej till rätt församling. Jag ber bara att få erinra om svarandens otillbörliga förbindelser med de flesta av juryns medlemmar, om hennes tidigare, aldrig lagligt upphävda samvetsäktenskap med er, herr domare, dessutom hennes förhållande till försvarsadvokaten, vilket fortfarande lär pågå, samt den för varje session allt pinsammare kurtis hon bedriver med åklagaren, kort sagt, allt detta som den äkta mannen brukar vara den siste att få veta men som han nu tror sej känna till genom en ytterligt finslipad, om ock en smula ohanterlig misstänksamhet. Naturligtvis kan han ha tagit miste, och det är lika naturligt att han inte har reda på det som att han förr eller senare måste få reda på det, få sina misstankar bekräftade. Det mest skrämmande i svarandens uppförande är nämligen, att maken framför andra är utsatt för alla hennes tarvliga förförelsekonster; och så länge hon fortsätter att lägga sej ut för honom, ja leva tillsammans med honom som om ingenting hänt och varje dag och natt ägna honom den allra öm-

maste omsorg och hängivenhet, så måste också han, detvillsäja den äkta mannen eller i detta fall käranden, alltså jag själv känna min svartsjukeparanoia stegras till det olidliga; och är förmodligen den sundhet, ja rentav förtröstan och tillit jag ibland kan förnimma, endast en förväxling med en stark beslutsamhets eller en vanebetingad avtrubbnings tillfälliga upphävande av den långvariga depressionen. Under dessa förvirrade omständigheter ser jag mej förorsakad att ständigt förhala och påskynda rättegången, att muta domarena till tystnad beträffande utslagen och samtidigt överklaga vid en högre instans, på ett mera förandligat sätt korrumperad; slutligen kommer jag väl, av ren trötthet, att överlåta proceduren åt min vänsterhänta rakkniv för att sedan såsom utomstående lidelsefritt få utreda problemet och tillrättalägga handlingarna. Som det nu är, befinner jag mej i förfärlig villrådighet. Jag anklagar känslor för känslor och värderar med känslor, högre en opålitlighet i princip än en konstitutionell. Jag beskyller strömmarna för att flyta i havet och för att ett större hav ändrat deras riktning; som om strömmarna vore något från havet artskilt. Jag fruktar nämligen, innanför lyckta dörrar och förseglade konvolut, alltid detta: nedlägger jag min röst, *jus legendi*, förlorar jag all behörighet; lämnar jag dessa anklagelser, vid vilka jag är fastspikad, så lämnar jag också all försoning och vår egna och okränkbara egendom öppen för alla helvetets urväder; avstår jag angelägenhet, och detta är mycket enkelt, är sålunda denna egendom till henne ej längre angelägen för mej.

Om ingen föreslår sinnesundersökning: mitt huvud är maskstunget till roten av ord, och för mina alltför rädda ögon: omvandlas ett fält av himlen, stor som ett fönster, till en melankolisk utsikt, och en mindre del, inte större än ett tak, förvandlas till tegeltak och en svårighet att ta sej ner över det för en flammande klänning och närmare märkena på halsen tills hon tryck-

er skallen mot rutan och tyget över brösten talar i dagrar och nyanser: jag brände lumpen och agnarna, vildhavren och jungfrulinet, till deras sista fotspår och engram, tog i arv så mycken vånda en människa kan bära (resten må bära henne som en fågel på hemväg över dödens svåra inledande marker) – och honom som föll med henne, återfinner jag i galleriet alltid under vampyren: hon suger hans blod, inte för sin tomhets skull, men för att lika föraktfullt som slösande, som ägde hon ett eget blod, spotta ut hans, på gatan…

Den del av mitt huvud som inte redan möglat ner över konserverade tankar, gröna och något av shantungsiden, här finns mera avlagda kostymer om det förflutna, innan de övergår från sin levande lukt till sin döda, inpyrda av Broadway och AbdullA. Än en gång avsmakar jag dessa utsökta dofter, en parasit lik på ljuvliga och gruvliga minnen. Jag läser memoarer i dessa akademiska attityder från tiden före cellullen, det är några år sen. Och de här ovanorna som färgats om så många gånger att de krympt sönder; eller de där barndomens pålitliga förkläden som bar sina åsikter tills de föll sönder. Det sover ganska oroligt i kapporna och maskerna, de vänder sej i sömnen och mumlar, det är måndag i morgon, men de har ju vant sej av med alla slags tideräkningar. Den som bjuder lägst får ta hela garderoben.

En gång i tiden försökte jag tråckla ihop det som gått upp i sömmarna, jag sydde dofter och nätter; det hela började med övningar. Jag tyckte om meningslösa broderier, onödiga handgrepp, otömda soptunnor, flickpubertet med gula hundöron, ungflickböcker och register som ingenstans hörde, överflödiga ord, kvarglömda bokstäver, gamla böner till vidskepelsen, digerdödens, befruktelsens, aningens första trevande timmar i enskild cell; jag drömde ramsor och kolumner, utsuddade tavlor och ovidkommande smekningar, hållplatser där ingen kunde hålla sej kvar, spegelskärvor som inte passade något öga, mel-

lanväsentligheter nära den svåra skolans gryning, pedantiska uppgörelser med deserterade språk; jag upptäckte vådan av långsökta samtal med sej själv, desperat och grumsen häckla, fördöma: oberäkneligheter blir kvar hemma i köket. Jag älskade det vardagliga och abstrakta.

Studenten talade, för att förklara det här, om öppna känslor och slutna, de senare vore liksom spärrade och väl endast överens om ledan (noia) – jag fruktade dessa som arter av död: utan att samtala går de fram och tillbaka uppe på hyllan i domkyrkan, utan att höra på orglar och de tungmynta prästerna, och de övergår lika slutna under en knappt märkbar skiftning av dagsljuset till triforier och avlagda valvkappor, till utrymda nischer och dessa kutryggiga läktare med räcken som själva är rädda att falla ner, absider där även tystnaden dunstat bort och gravar i själva muren, för länge sedan övergivna även av de döda; det är alla dessa attrapper för det obeboeliga som likt farbror Adolphes mellansalong gör alla städer ihåliga, ett slags skrämmande mellanrum i dödsarkitekturen, endast tillgängliga, förmodar jag, för en högt kvalificerad ångest, ett slags rymdmått för ångestens ålderdomssvaga girighet, oförmodade som i drömmen och skrämmande genom att evigt vägra utlämna sin funktion.

Åldrarna har skavt av mej mina vänner, och skrubben börjar bli skum av damm och ekon. Det ligger bara några utkast längst in till ett annorlunda liv. Det är mal i kompendierna över arton års processer – av egen hand likaså dessa etthundratjugusju inledningsrepliker till en tragedi eller en enaktare eller ett brev till Kassandra eller ett epigram eller dit vi har hunnit, jämte den sextonsidiga resolutionen att översätta Hölderlin; sanningen är ju oöversättlig. Det ligger några tärningar av ebenholts, ettan lyser ända hit, fastän det är så mörkt, och ett par killelekar undanslängda, almanackan med svårlästa årtal, om väder och vind. Det är ett icke föraktligt bibliotek, Vul-

gatan och Legenda aurea, ganska kostliga inkunabler; av de svenske såväl Columbi Ordeskötsel som Thomas Thorén, den senare i Svenska vitterhetssamfundet, som i mej har haft en trogen abonnent, därjämte i förstaupplagor både Geijers Minnen och Törneros' Brev, och från samma århundrade fru Ehrenborgs rara avtryck av och reflexioner över »nattboken«, min Ekelundserie lär jag dock få avsluta med andra upplagan av Atticism och humanism; av konfekten har jag spart DeBurys Philobiblon eller om kärleken till böckerna, översatt, försedd med inledning och utgiven av Axel Nelson 1922; diktsamlingarna har jag avyttrat, från tankebyggarnas första försök till detta årtiondes alla melankoliska och hetsiga statister – diktläsning skyller jag på försenad pubertet eller åderförkalkning, såvida man inte skriver själv, utpressningsvis eller onanerande i det fördolda; i varje fall har jag Fausten, med dedikation till Felix Mendelssohn, samt Kunst der Fuge i autograf; slutligen all världens brev och bokkataloger.

Vad har jag ytterligare förlorat på livet i reda pengar? vad går det mer för radervatten och sekretären med lönnfack och vår äktenskapliga utdragssoffa… höstfrukter, men det allra lägsta budet förbehåller jag vissa meningslösa handlingar, med vilka jag i det längsta uppehållit skenet. Olik människor som inte kan se ett liv utan att förvirra det med handlingar, inte kan se ett vitt papper utan att skita ner det med ord, torka av sina känslor på det… Det var längesen jag slumpade bort de frusna karten – under besvikelsens samtal med sej själv samlar jag dessa övermogna och maskstungna glasastrakaner; vad har inte jag handlat med, vilka misslyckade affärer med ideal och människoliv…

Och de kom så småningom med instrumentet, två stadsbud, högtidsklädda. Jag ville bjuda på öl, det är ju så sent, men de bara skakade på huvudet. Och egentligen är det bara ett klavi-

kord, att säja farväl till fattigdomen. Ransonen kan jag behöva själv, till en naturlig dödsbetraktelse. De kanske tänkte jag var snål? Girig som en tistel om sin blomma, som om vägens damm…

11

Jag har aldrig kunnat lära annat än hvad jag *kände igen*, d. ä. – mindes. Och kunde som barn aldrig förstå hvarför mina lärare kallade mig lat. De trodde mig vara ett »godt läshufvud«.

Jag var destinerad helt och hållet af erinring.

Ty natten kommer, 351

De jagar mej inte längre, spyflugorna, de sitter i hennes skötte, som strävt hår på insidan av mina händer; sakta blir äcklet fullständigt. Sakta blir det trött i mej, det vänder sej på rygg och vill somna. Eumeniderna var angelägna så länge jag var Phorkyas, nu sitter de under huden och väntar på att allting ska falla sönder; de sitter och fnissar bakom tapeterna, kryper i madrassen och biter varandra. Det är sömnigt i hela rummet, gardinerna slokar och susar i öronen, vi har en mättad dag bakom oss, mycket hår i kammen. Men de har lämnat mej i fred, de jagar mej inte längre. Sakta fullbordas hopplösheten.

De är inte särdeles svaga för genvägar och återtåg, för tveksamma slutrepliker som inte utlöser någon durig applåd. De har inte det täckaste sinne för en så utöver alla rimligheter lång senhöst, efter den där högsommarn han bad om; de förstod inte skyttlarna hade slunkit ur händren och i fyrti år bara malde och malde – efter en osäkert iakttagen prolog (den ödsligaste hemfärd jag bevittnat): med ett lakan om kroppen, ett ljus i vänstra handen och ett svärd i den högra. (?) men vi är inte i Grekland… och erinnyerna är pryda och otåliga till livets goda mönster, som alltid går upp men aldrig jämnt upp, härvan öpp-

nar sin breda mun och kvarlämnar de förfärligaste grimaser. Och dessa som gick under utan att ens vara genier, dessa pekoralister som ens underlät att misslyckas, hur de måste ha njutit de hämnandes förlägenhet, av stenkastningen och skratthystningen, vilken avancerad diplomati, vilket rävspel bakom löjliga parasoller! Och dessa som inte kunde tala, denna dubbla smärta som är en frossa i all historia; rådbråkad själv som Valdus Larsson av vanmakt, låg jag på samma sal och hyser en underlig tillgivenhet för dessa som teg för att de förstod bättre, eller för att de inte förstod ett grand.

Alla har väl sina instrument, för cordiala ingrepp; termer som slipats och sköljts till verklighet, begrepp från en tidig bakgårds sotarhage eller från den högre psykoterapien, nyanserade eller grovt betydelsefulla. Det gäller ju att inte oroa hjärtat inför en så häftig transfusion, suicidrisken är påfallande stor, omnes ingeniosos melancholicos esse. Och Goethes hjärta som inte många kände, var lika stort som hans förstånd, som alla kände, lärde jag mej i söndagsskolan. Om det sen inte var lika rent och mjukt som den unge grekens, men vår vanliga legering för att kunna leva så mycket så länge. Det gamla hade han ju bränt, som Lully sin opera (vi har ju alla våra präster om söndagarna), hade en avskrift i skåpet; låg bland de andra medikamenterna och drömde om Italien, när det inte vädrades bland de andra ordnarna. – Om man inte vill lägga örat till svanesångschoren i tredje akten, die frei, zierlich-stolz *sanftbingleitenden*… och erinra sej Menons starkt belysta svanor mot det resignerade vattnet, han har samma spondé och daktyl, men hur av en helt annan ömhet och ängslan, *sanftmutatmenden* Musen, hur om hans hjärta mera av mod (tieferschüttert bleibt) och trängande livsfara (dass ich, aus Nächten herauf, das warnend ängstige Lied den Unerfahrenen singe) – eller en skillnad som mellan livsmod och dödsmod: elegikerns andedräkt av vildfrukt, både syrligheten och övermognaden, den förres av

höglänt ozon, alltefter motståndets glidning mellan glad generositet och glatt preciositet; hur slutligen pulsslagen är oregelbundnare än så, och rytmen och den inre ekonomien oändligt komplicerade i ett så länge så väldigt hjärta.

Men i samma söndagsskola skulle väl filologerna förtydliga mej och tala om ungdomsmod, i detta ords fräscha och gyllene innebörd, och tolka de nietzscheska orden om de tankar som är vandrade till jorden, de gäller en redlighet och förnämhet i oskärat land. – av denna vitlockiga ek lära att åldras, av den doftigt kalkade slånen med dess gratiösa arkitektur en undergivenhet och stränghet, lära sin sviktande stil och sitt undvikande liv det simplaste grässtrås böjlighet, skärpa, oböjlighet, våga en förnyelse i egenvilja, – ett begrundansfullt studium av molnen som talar i metamorfoser, och skyar på dubbelt långsammare höjd, de vandrar också, som förlossade saltöknar…

Jag bodde under dem, ung och vankelmodig, en afton hände sej, det kom en hel flock vackra, stora hundar ut ur buskarna; jag hade aldrig sett några så vackra, de var glänsande vita, med långa, smidiga halsar. De lämnade mej vid dammen, och utstötte ett egendomlig läte, de vackra hundarna, ack de lyckliga hundarna. Så snart jag icke längre kunde skönja dem, dök jag ända ned till bottnen, och då jag kom upp igen, var jag liksom utom mej. Jag visste icke, vad hundarna hette, icke varthän de flög, men ändå höll jag av dem, som jag aldrig förr hade hållit av någon. När vänder de hem, mina vindhundar, när tar de mej bort, sedan jag lärt att leva som de, entydigt och fullämnat. De lärde mej nedanförleva de mörka nätterna, utan att andas för häftigt, vad hade eumeniderna för annat namn än lättja! fast jag sprängde mot väggarna som huvudvärk och bad om ett ord, de ville icke veta av mej, ord har ingen plats i påtagligheternas värld; ett halvt ord, ett fjärdedels uns skönhet är redan en fråga om mod under detta förödmjukelsens lugn, varfrån komma de då, blommande, över dessa förstörelsens stränder – ord av en

onaturlig självfallenhet, bara fordra en stund utan sand få hämta andan, och hvad är det heroiska annat än enkla och klara förhållanden?

Att likväl förorda samma bittra lugn, att ej ta miste om trohet ett tålamod, ty Fanns det ett förhållande af andlig intensitet mellan tvenne människor, så var dess tecken inför världen: Lättja, en sinnlig afsiktslöshet – vilket är silver bland dikter av så ömklig blödarsjuka, utbrista här luktar det bränt hjärta. Ty krisen i lättjan är denna omätliga underlåtenhet: handling ändå en siffra, indirekt för alla valets förluster, men att icke handla är noll och direkt oändligt och vanmäktig medvetenhet – och eftersom medvetenhet ger kategorien synd, och eftersom underlåtenhet är den enda oförlåtliga…

ber jag dej gå innan döden kommer, lekkamrat; om jag går ut att möta honom, kommer han medan jag inte är hemma, och även om döden klär dej eller han inte alls skulle komma, ber jag dej ändå att lämna de här tanklösa och leka på en annan gård, hellre de främmande och dämoniska än dessa som var mina kamrater, än denna grusgård som alltid får gråt i spåren efter dej, så saknar dej stenarna, som bad dej lämna dem, och nu vilar i kvällens bundenhet vid döden, vilar till sommaren som kommer om många år…

men dagjämningen, och livet en djup förbundenhet, en avspänning snarare än fixering, vandra in mot dina tystnader och illuminerade landskap, inifrån marmorn i syrenmörkret, medan hallarna ligger i skuggor, doftar ännu i döden dina blå brandenburgkonserter, utan att beröras av klockans elva tungsinta slag; tolv slag. Och jag ville införa som ett albumblad denna skymning i vårt minne, ej under tårstarka ljus, men skrivande så här i det dunkla med skimrande fosforudd – men du börjar bli otydlig i spegeln…

Alla har väl sina blåa formler mot döden, sina heliga från-

sidor alla dessa orimliga kulturer, och barocken den mest hädiska och högtidliga, människan infattad som en hemlighet på bottnen av kluvnadernas spegel, eller som en högtid, även barocken har väl en mjuk och fast insida: någonstans välver sej rötterna inåt, slocknar händerna och innanför de outtömliga våldtäkterna en intimare lek, ett insides tal och ett invärtes lyssnande, hur jag annars ska fatta dess sista och djupaste verk, försänkt i detta: dessa inre avsikter på den imiterande stilen, fördjupad till lyssnandets konst, eller musikens innersta dimension, i fugans konst – och denna har en livsatmosfär som är nödvändighet, hur contrapunctus V växer ur III (och denna och den i tretakt har anonyma som går för sej själva), hur som en älskvärd concertation över den åttonde är inte denna elfte:

– den frånvarande ser upp – men ingen är där än de blundande – drar andan tyst för att inte väcka dem – lutar sej tillbaka och låter tankarna sväva över golvet och kvinnan blundar inte längre och tankar vänder tillbaka, den gamle ser upp och den unge ger frågan tillbaka, bara då kvinnan vänder åter är han ett gensvar och drar sej stammande undan, utan att kunna avstå från slutfallets patetiska gest med vänstra handen – En from utflykt mot morgonrodnaden (eller ett högmod, eller en annan ödmjukhet, lika rembrandtsk, alltid dessa förseglade fester, mänskan som en högtid i själva natten) arm i arm don Daradiridatumtarides och don Horribilicribrifax speglar sej i den åttonde nattens damm, står på huvut och vinkar förstulet åt den tredje natten och ler mot dess glidande paviljonger och blodröda trädgårdar, och de andra ler, när de hunnit upp på bron, efter dem, och så förväntansfulla leenden måste äntligen brista ut i den förunderliga dansen, den är stengeet nu, medan den gamle drar sej ner mot aftonrodnaden, såg Eric Benzelius med en peruk af twå lockar baktil, gick trött och gammal, följde honom, och såg at han gick i en kyrckia, och satte sig alranederst. – och Swedenborg skulle anföra en annan tolkning av

dessa nätter, modern får det sista befriande (?) ordet som det första rinner rosor upp i altstämman, och Freud en tredje, och Graeser en fjärde och mera saklig, hur tiden löst sin sammansatthet i tungor, eller samtal mellan rörelser (eller smekningar som inte ser för ödmjukhet) – och efter den sälla utfärden, blid som våren du var, sitter den frånvarande i samma låga rum, med huvudet mot bordet, hans tankar flaxar i taket, släpar vingen i golvet, förrän modern milt och oförklarligt stryker ut honom med handen – och stråkarna glidit ur händren och i nitti takter bara malde och malde, i ruset efter den förklädda dansen och en bakdörr mot det oförgängliga, mot den slutgiltiga formeln och sammansatta, vågen som vilar i sin rörelse, själva detta tema i Bachs testamente, denna tystnadens namnteckning under ett människoliv.

mina vankelmodiga fingrar, som inte vill böjas till postscriptum, jag ville bara be dem leta ut dessa tolv toner, även om klaveret bräckt samman i någon egendomlig temperatur. De är så frussna och fumliga, kan inte hjälpa en tanke från pannan till nacken, inte ett uns ljus ur håret – ljuset skäms inte, ljuset har inga onda minnen. Mina händer kan inte röra sej längre och förvandla mej eller växa, jag kan inte arbeta, så förförisk är denna vanmakt, dyrt botad i varje intrigant ögonblick. Varför kommer Du inte och hämtar mej ur den döves hus? varför öppnar Du inte dörren och säjer att det är slut nu, de hade inga mer frågor att ställa, jag kan få gå nu, och säjer att jag inte behöver längre, att jag inte orkar… Varför har Du alltid samma svar, ingen efterlåtenhet skall undgå att blifva uppenbar –

12

Anfängerin grosser Tugend, Königin
Wahrheit,
Dass du nicht stossest
Mein Denken an rauhe Lüge.
Pindar/Hölderlin

[allteftersom våran gems blev äldre, började han få svindel och måste stanna hemma om kvällarna och läsa encyklopedin. Han satt i gungstolen tills det växte skägg på magen. När kärrfrun fick se det, vart han väldigt förlägen och visste inte vad han skulle ta sej till, och jag tyckte hemskt synd om honom. »Farfar är borta«, sa han, »farfar är borta och hittar inte hem.«]

Om det inte var för att allting djävlades, även de kufiska mynten, och ÖverLarsson den inskränkta djäveln; om det inte var för att också sinnena bedrar mej och ändrar läge, så att jag inte hittar i mej själv och UnderLarsson sitter på taket och ser allting, Halte Bolinken gömmer sej i kistan och hör allting, och det bar sej inte bättre förrn UnderLarsson släppte honom lös, och om det inte var för att farmor är död och Börsens natt-drömmar om baisse och det var en jämmer, och bara han inte släppt kreaturen lös från sjöbotten, det var ett elände, men ÖverLarsson såg bara de vita molnens eviga spegelbilder etcetera, stoppades i säcken och dränktes, när de nu skulle fria, nej se det är ingen uppbygglig historia. (7 1/2)

Och om det inte var för att man var så trött och sinnena gled undan, bara susningen i högra örat, det är som en trådsända på hornhinnan, glider ner från blicken när man försöker fixera den, det är som när man är mycket trött, det knakar plötsligt bakom tinningarna men så snart man försöker iaktta knakning-

en drar den sej bakom iakttagaren och hörs längre bort men inte heller där, det är egentligen bara intervallen man hör, och susningen i öronen som fyller hela rummet, och det underliga är att den inte dövar eller snävar åt hörselns perspektiv, tvärtom hör jag mycket tydligt hur gällt spriten formar sej efter glaset och de skrälla telefonsignalerna hos grannens, hur minsta småljud för resten, nål faller och rullar ut över golvkanten, eftersom väggarna är bortflyttade, den fjärde med, komedin är för länge sen slut, det är bara golvet som överväger åt vilket håll jag tänker falla, och i denna sluttande trötthet, för att upphäva även den, jag säjer avsägelse och djup förbundenhet, dessa två, men störst bland dem är likgiltigheten.

(15 cl) Om det inte var för att jag återväntar Europas kvinnor, vilka år av missriktad trohet avböjt och talat illa om, alla Europas slags kärlek, genom den hädiska kvinnan i henne, genom främlingen och den mjuka gossen och den gamla sibyllan i henne, all pornografi jag växlat mej till mot hennes dominerande valuta, den borgerliga kyskhetens nersölade bilderbok, återvända alla kostliga minnen, uppsvällda och medfarna, för att skoningslösare vederlägga sej, den sumeriska Ruth, som jag dansade med på Stockholmsutställningen, det var den bästa dansbana jag någonsin dansat på, men hon blev jämt så svettig och avskydde sin egen kropp; och Vattenliljan som drack och ville ha barn med alla rödhåriga karlar och småningom flyttade till Kalmar efter nån grövre vurpa; och Berit, om det inte var två som hette Berit, hon var religiös och hade tre barn och torgskräck och en outhärdligt sinnlig mun, som man ville skriva Frauentotenlieder för, hon hjälpte mej hem den natten jag drullade ner för Schering Rosenhanes gränd, och dagen efter började kriget; och den där magra som var vår kocka upp i Sundsvall och gick under namnet Stafettpinnen men jag sa, jag löper bara längre distanser, hon lånade mej pengar för jag hade så snälla ögon, alla dessa blommor i vardagsinfattning som re-

tar ett anspråkslöst luktsinne; och Disa som hade ateljén ovanför oss i vintras och aldrig blev färdig med något och det var också ett sätt att leva vidare, hon var sadist men jag lät det aldrig gå så långt, eftersom jag är lika rädd för livet som för döden, hon hade ett sätt att avvisa livet som påminde om Ensor eller bryta upp dessa hysterikor som är så måna om att vara förseglade med garn genom näsan och munnen och en tung klocka utan visare; men de vackraste händerna på ett konditori i Uppsala, och jag hörde Europas vackraste röst på ett antikvariat i Köpenhamn, men den vackraste halsen bevarar dödens vårdslösa fingeravtryck… och om inte min fantasi bedrar mej, har jag också sökt kontakt med Christina, eller dessa hysterikor med inre visshet, att älska, hon lär ha blivit så gammal och tafflig och har ändå flyttat från Stommeln, jag äger henne bara i en kopia av El Greco och i Helene Schjerfbecks variant, – alla dessa långa händer jag har bitit av och kastat åt natten för att uppehålla den, jag dricker ur min död

Och jag ska be Rilke översätta døden och jag ska fråga Munch vad det är för fel på rummet där Marat blir mördad, alltid samma tapeter, alltid samma kvinna, och med Guvernören i spetsen ska de alla bevittna mitt gamla testamente, bifogade alla föresatser som aldrig fullföljdes, all historiens avsikter och vankelmod och skröplighet; född på samma ort, ska jag slå följe med Vergilius, alltid genom samma helveten, han lär ju, enligt Swedenborg som träffade honom i London, vara en ›förbålt hygglig karl‹; och Stifter bland andra självmördare och idyllens förtrogna, om Goethe kunde avstå sin tilltagande ironi och dövhet för en dialog om spegelbegreppen tolerans utan mildhet-resignation utan bitterhet, men han lär vara ganska så förbannad sen biskopen av Växjö, som nu är alldeles galen, ville tillägna honom sitt av den himmelska akademin utgivna rimlexikon (något som den gamle hedningen tänkte besvara med en volym av all världens svordomar – hans universalism

har under den senaste säsongen hos Schopenhauers tagit denna delikata vändning) – alltnog dedicerades det till Anna Myrberg, gemenligen kallad Svarta masken JAG PÅYRKAR / FEM MINUTERS TYSTNAD / ÖVER HELA / VÄRLDEN och skänker med kall hand min gistna tolvsträngade luta till Friedemann Bach, att han må inleda natten med Fredmans epistel n:r 30, sedan ska jag banne mej supa honom under bordet, på tre liter skåne och en soffa exportöl, urmakarn själv har ju blivit nykterist på gamla dar, och bjuda biskopen av Paris på en svart chartreuse, bryggd på 372 örter, som ändå Valéry inte vågar komma, Sokrates lär ha blivit så retlig på de sista åttahundra åren, och kejsar Decius sitter nere på kaféet med Slingerbulten, de skulle komma upp efter stängningsdags och bålen på dem väntar, av champagne och porter, i vilka källor detta odörtsbemängda vin rinner upp, som vederkvickande bräddar mej, ska det i alla fall ha varit en gren av Helmstätter som efter trettiåriga kriget flyttade till Wismar och halftannat århundrade blomstrade där, men den siste ättlingen på svärdssidan, en avsejkommen skomakare, drog i landsflykt till Skåne, det var 1803, adopterade en barnhuspojke, som han gav annat namn och ett förfärligare stadsvapen och som blev vår stamfader – men skomakarn slapp allena undan för att i sju år uppfostra ynglingen i de blundande lärorna, en alldeles obekant ung man och även musiker, mogenhetsexamen vid Lunds universitet cum laude, återvände hemligen till Mecklenburg; barn ur ett tidigt äktenskap växte upp i vanvård, och farfar trodde de flesta dog i späd ålder, han kände bara till en sedermera kemist av lokal ryktbarhet, sändes till professor Jessen för svårartad förföljelsemani, och en krympling som levde ända till 1911, en tredje åter studerade fiolspel nere i Harzburg och drog sej fram som bygdespelman i tollarpstrakten, hann med summa nio döttrar och en son, och denne var alltså min farfar, född revolutionens och manifestets år: *han* var bara vid ett par tillfällen

(7 1/2 extra)

nere på kontinenten, han kunde berätta – en gubbe med gulsmutsigt skägg, trängde sej fram över trägolvet, eller gungade våldsamt (det påstods att han sov i gungstolen, enbart draperad i en djupblå nattrock) – berätta om den skandalösa konserten tionde december sjuttiåtta, kom ihåg datum som var farmors födelsedag, då Anton Bruckner ledde sin tredje symfoni, i den tragiska tonarten, och farfar var lika indignerad efter femti år, hur rummet kläddes av och tomheten fläckade fram bland glesa vågor av lyssnande, inte kunde de bära skeppet längre, och även besättningen deserterade och det sprang läck i fogarna, slutligen svarta fågeln spikad vid bryggan och så ömkligt flaxande, med hagel och gudsspillning svidande i bröstet, den högtidlige själv (och farfar slog takten med väldiga och förvirrade rörelser) – arbetade i Ryssland för L.M:s räkning och lärde sej språket, avskedades efter storstrejken och drog sej alldeles tillbaka, för att studera schack och Dostojevskij, förändrades sakta till en människa, dem där livet fullständigt glömt bort, – sedan fjorton år tillbaka bevarar honom vattensjuk jord, multnar dels i mina tankar, saltmättade…

[Och jag öste upp sången från vattnet, på danaiders vis, i en bål av dimmor och grönskande blod, och hans bild låg som en imma på ytan, både i sin förening med sej själv och sin följaktliga utplåning – så sjunker mina nogsamt räknade timmar och tragiska stadier mot beroende natur, jag sänker erinringens alla nerver som ett slags haustorier i källådror och spegelrötter, och långt nedanför trädgränsen, under skogens trappor med alla de döda djuren, drömmer förruttnelsens labyrinter om stadens labyrintdöd och har även mossarna sin torgskräck och hur är det kärrfrun säjer, lyktgubbarna är i stan, och dessa bleksiktiga vätterosor, som äro födda med bara ögonvitor, och mannen med djurhuvudet och dofternas tvättstuga som jämt kallsvettas: den svarta haren sover med öronen och besvarar inte mina smekningar, skakar av sej en gäspning och frågar i förbigående »har

farfar hittat hem ännu?« – han sitter i byrålådan och läser Dvojnik, jag var just och tände ett ljus åt honom – »Då är det försent« säjer haren och ler vemodigt »då är de redan här«]

av denna samma Livets fläkt upplöses jag – det irrationella mediet av mina gästers föreställningar om mej, sålunda återbördar jag min personlighet till dess korrelater, enskilt uppbrott och magnifik tacksägelse medan fågeln kallnar, efter välkomstvinet; och borde egentligen ha skrivit upp ord för ord, men de är redan här och det ljusnar snart ute – tidigare en viss färdighet att strö lösa visor, den högre lekens spånor eller en renodling av densamma, en lätthet att improvisera livet eller en nödvändighet: ett överflöd av improvisation, övertoner i väl lagrade och tempererade lantviner, ett underflöde i alla starkare fyllor och traditioner… hur jag ens ska hälsa dem, dessa ädla damer, evigtmöjliga utfärder i jorden och rymden, eller vördade fäder, om det inte blev det sublima i underkant, uttrycka min sentimentala tacksamhet, en gest så här med handen, nej den högra, och vagga inte med stolen, ett förlösande ord – kamrater! och vem skulle annars hålla talet för kvinnorna? inte för Henne, som gjorde så ont och skyllde på livet, inte för dessa tillfälliga och extravaganta, vem skulle äntligen apostrofera: Holmia! här är vi församlade – i detta förförda hjärta, eller detta svalg, för att låna Samuels metamorfor, ett svalg som super i sig så mycket förråd av salt och vin, eller en väldig klocka, och Tomas' klockor rungo och grånnade – du skamlösa stad, underliga äro dina gator, de leder alltid tillbaka, du fientliga stad med de Södra bergens vansinniga riddare och drabanter och de Norra malmarnas tunga folkbeväpning, och mellan broarna underhandlar kåkarna dag och natt utan att komma ett steg närmare varandra, o Stockholm, du ormdigra kula, av etter och väsande småilska jäser du, oroliga, aldrig begriper du det lugna urdjupa, du ävlande myrförsamling, – och allt det smutsiga i ditt förflutna är inmurat i Östermalms fasader, och

(summa 35 centiliter)

dina bittra konturer har för alltid skurit sönder mina ögon, dina vatten med sopor och smutsig snö och tummade löv ser ut att ha smittat ner även båtarna, o du Stockholmska armod, du huvudstad som ej äger ett huvud, om sommarn luktar dina bindor i parkerna och höstens självmordsepidemier och inregnade fabriker och vintern försöker alltid en gång för alla utrota alla fattiga, men dina blonda vårar förlåter mycket, du nihilismisiga kvinna, för att låna från söderkisen, ack nosberörande Narcissus och Narcissa, du min rätta och bedagade moder, som om jag inte speglat mej i dina dödssvarta vatten och tagit i arv all förryckthet och desperat arkitektur och dödens ödslighet, som om jag inte hatat dina veneriska döttrar som mej själv, älska din nästa lika litet som dej själv, förakta din moder som plågade sej dej till världen, lika obarmhärtig som varje oändlig trottoar, och i begynnelsen var obarmhärtigheten: klamrade sej människan fast, på denna holme i tidens kloaker, från enklaste natur steg kurvan mot sammansattaste kultur – Fåfängan bjuder en underbar utsikt i sommarnatten – eldregnet föll över den snikna marken och draktänder grodde, andens rustning plattades ut till kroppens, vettets hygien slätades ut till det lekamliga vanvettets, kärnmjölken späddes ut till vattsoppa med arsenik, en så ödesdiger förväxling med civilisation, förborgerligande och mekanisation, så har förgiftningen spritt sej till hjärnan och cirkeln sluter sej genom den definitiva teknomanien till samma obarmhärtighet, varifrån ankomst och gnista till avfärd med den rasande facklan, deserterande mot varifrån vi kom, hembärande den hopplösaste segern, bärande de meningslösaste segrarna mot elden och rymdens krematorier – o eländiga liv, o årstider, o bakgårdar, jag besvarar din trolöshet med en vallfärd till heligare städer, jag bespottar din stackars mänskligheet, o skändliga Stad, jag hatar dej! svävande i gryningen mot den svartsjuka Modern hälsar jag er Gorgoner (efter att ha och saknadslöst farväl till hägringar av ett mänskligt liv, även

fått upp det mesta)

om orden skälver i sin hybris under så paradisiska strålar, om de ställer sej på tvären och inte kan umgås och bryts sönder och faller som aska till jorden, hälsar jag er himmelska kvinnor och förfärande änglar, och enkannerligen till Dig vänder jag mina trasiga ord, Högvälborna Hora, sanslöst eftertraktad av de oerfarna och i tacksamt minne bevarad av de slappa och närsynta, älskade inte jag Dig också, fast Du bedrog mej i samma stund jag ägde Dig, fast Du våldtog mej i samma stund jag förnekade Dig, fast Du smittade ner mej med samma oändliga frossa, höga androgyna väsen, genom febrar förde den oss mot insiktens förpinade höjder (varför jag är så klok) och den luciferiska utsikten (varför jag är så vis): Du visar oss livet och döden, och däremellan ligger Medusas huvud – en människa kan inte uthärda det, och det paralysiens mörker hon störtar ner uti är grymmare än alla andra, jag tar tillbaka allt vad jag levt, jag är ingen Sokrates, ingen Pilatus, ingen Hamlet, Din lydnads karikatyrer, jag avstår från det perversa studiet av Dina nakna lemmar, Du den trolösaste bland dämoner, Du – Sanning!

jag fordrar tillbaka mina ögon, för det tredje studiet, för hjärtat av vishetens fullkomning, och röka ut sanningen för att känna dessa nelumbo (var inte deras nerver – när vår occidentala odling lidit sin sista missväxt – de enda friska kärlsträngarna i våra näckrosor, var inte deras doft dessa skördade dofters kvintessens) – jag vill lägga ifrån mej mina ögon, de är för mycket syn, dessa läppar som är för mycket tal, odelbara och ändliga, det är för mycket del, alltför mycket jag; avsäja mej dessa lidelser, emotionella och intellektuella, de är för mycket ordfall och låsthet, alltför litet intellekt, eller inte det minsta, gemensamt

– ty mina ögon har varit så oroliga, tills de vilade i ljuset, själva det läkande och tidiga ljuset – mina druckna ögon ropar till dej, outsägliga gryning: dröj kvar, du är alltför skön!

hans första rörelse var naturligtvis en bortförklaring, trodde han vält ner flaskan och vände sej om, och visst kunde man kalla det sinnesnärvaro, om inte sinnena själva var så obarmhärtiga: öronen drar sej snabbt neråt gatan, och vad har ögonen mer i rummet att göra. Och visst kan de nöja sej med att det ljusnar ute, i synnerhet som fönstret oupphörligt vill fortsätta åt vänster och det bara flimrar i ena kanten, innan det spricker sönder och skriften blir mycket tydlig och hotfull, även om den alltså läses från baksidan. Och inte hinner munnen stängas efter hans sista ord, innan bitter gryning spolar in och sköljer ner ruset i nacken och drar en lätt rysning över kinder och panna. Men redan nästa rörelse är lika beredd att förneka, han hostar upp en glädjestörtning mot kylan som sjunkit ända ner i halsen, hostar fram lite däven värme i bröstet, äntligen kommer de, vänner, undsättning, och de har ju ingen portnyckel, att undra på Arvid kastade en sten mot fönstret…

Men han tar inte ett steg mot dörren, står bara och gungar och får inte en tanke i händerna, raglar fram mot fönstret och ett tungt infall med vassa kanter, om Leyden har kommit tillbaka, och har vapen, men det är ju förbannat orimligt, för han var kall innan jag gick, – sjunker på knä och famlar om gardinen med bägge armarna, blir hängande på snedden:

en svart rad människor utmed andra husväggen, vågar inte sticka fram huvet längre, och svartbröderna har jag inte bjudit,

om de kommer för att hämta mej tillbaka – tror ett slag det är begravningsklädda, som han associerar från en sorgklädd dam längst bort, vem det nu kan vara, vem statyn kan vara som gömmer sej…

Nattmänniskor drar förbi, de flesta nerifrån Västerlånggatan, med måndagen över sej som en trång hatt, och bortifrån Tyska Brunn, från sista färjan, och även om de flesta är mer eller mindre onyktra, så var det alla som önskade sej en tegelsten och kastade den, och även om denna panik är oändligt befriande för den enskilde, är den enskildes eviga undanflykter lika förnedrande: hur han låter bedra sej, när fruktan ändå pressat honom upp mot fönsterrutan, därför att den ena konstapeln gett sej på en av de mest berusade, hur han tar det för ett enklare krakel med godmodiga åskådare, att han inte observerar vart deras blickar vädrar, att han inte hör skallet när han hur obetänksam som helst reser sej framför fönstret, att han inte ser hur strömmen kantrar mot hans port och hur den flödar gatan ut: en overklig infernokö och samtidigt skarpa röster som hackar ut väggarna och slamrar mot porten och bara överröstas av en gäll och ganska löjlig officersstämma; den andra konstapeln sitter kvar i radiobilen och kallar på förstärkning, han kommer ändå inte ut, vem faan kunne tro de va så jävla mycke folk ute så här dags.

På andra sidan gatan har man vaknat av oväsendet, en äldre man med för mycket blod i ansiktet och en alltför vit nattskjorta ser ut att överväga i vilken instans han ska klaga eller slår igen fönstret – förmodligen med en upprörd skräll, som ändå inte slår igenom virvlarna av rop, och det förefaller som om de har fått något verktyg att bearbeta porten med, det hamrar som i obarmhärtighetens eget upphetsade och skadeglada hjärta, kanske något planlösare. I en vindsglugg högst upp sitter ett barn med hakan stödd i händerna, det har såna glasögon som botar vindögdhet, de här är bara för stora; pojken, eller om det

är en flicka, ser ner på hopen med en viss lillgammal saklighet, betraktar människorna som något, det där har upphört att intressera, eller som något i och för sej ointressant, men fortsätter likväl att betrakta dem, utan att röra på huvet, utan att le, nej ett ansiktsuttryck som O inte alls begriper, och samtidigt flammar det upp rakt emot honom: en alldeles ung kvinna med en purpurröd morgonrock vårdslöst över axlarna, när hon sträcker på sej och gnider ögonen kan O se hennes mage under pyjamasjackan, naveln öppnar sej som ett fult sår, och när hon sänker händerna, som en självsmekning ner över kroppen, ser han att det är flickan från mjölkaffärn; det första hon får syn på O, ler hon igenkännande och nickar – hur nu O skulle ha kunnat besvara hälsningen: ångesten har fått alltför gott tag, med handflatan under hakan och fingrarna över munnen, tvingar den huvet bakåt, med andra handen stödjande cadinbläckhornet, som han inte skulle orka hålla annars, kan han ändå inte pressa fram en droppe medvetande ur det klara porslinet och de uppsluppna blomstergirlanderna, och den tredje handen smeker och stämmer hans strupe, och ångestens alla andra händer uppmuntrande över skuldrorna, den vill ha honom att äntligen bekänna; och om det finns ett träsnitt, en sista variant, som heter Skriet, om det ute på bron står två svartklädda herrar i höga cylindrar, om slutligen den dömde vänder sej ad spectatores, mot publiken och förvandlar landskapet, så är det förvisso skådespelets ohyggligaste afsidesreplik –

Då hjälper honom pöbeln över det värsta: den har ånyo stormat porten och krossat den, och han kan inte avgöra om de rasande skränen är jublande eller djuriska, han väntar sej bara urskilja ett ›gud med oss‹ som yttersta insegel på metafysikens oförstörbarhet. Och han knäpper omständligt kavajen och fäller upp kragen, försöker väl gömma ångesten – en sista heroism eller en sista triumf för fegheten – och alltför brådstörtat är de utanför dörren; i skrämseln välter han omkull bordet

med glas och buteljer och allt – kastade han sej ut? som det är så besynnerligt tyst nere på gatan…

Men från Stortorget visslar man ut rättvisan, och polisens pipor blir som en signal för fordringsägarna ute i farstun, de ger sej på dörren, stönande och svärande (då du har hunnit helvägs har du hunnit halvvägs, hinner han tänka) innan de slagit in dörren och trängt in i tamburen, i dörrhålet ryggar de tillbaka – detta är en duell där inte ens vapnen förstår varandra. Och golvet ångar av sprit, och mitt i förödelsen står herr O, hans ansikte är ändå ganska naket. Munnen är halvöppen, som om det var något han inte fått sagt.

Det följande och slutliga är bara bedrövligt och förfärande: klumpigt kastar de sej över hustrumördaren, såsom de har sett i någon amerikansk film. Och som om det nu behövdes. Och en liten grov karl bara skar sej på en flaskbotten. Han hoppar efter dubbelmördaren, förbannar och sparkar honom på smalbenen. En äldre herre i paraply, som håller mördarens vänstra arm, nästan ryter åt den lille att låta bli – som om det fanns något slags tanklös rättrådighet i själva sadismen. Men när de kommit en trappa längre ner, är det bara en människa som försvarar sej: sedan man har drivit ett liv så långt mot döden måste man gripa till våld för att överleva; men blotta oviljan att bruka våld gör hans kamp dubbelt rå, så fult och hjälplöst slåss inga andra djur – tills de övermannar honom och ändå en kvinna tränger sej fram, nyper honom var hon kommer åt under små rop, som om hon badade i mycket kallt vatten – men de bär honom, så sammanbitet och obekvämt de förmår, de snubblar i dessa trappor, som aldrig vill nå bottnen, förrän plötsligt porten är nära och hotande, som ville också den falla över honom: massan hälsar den upplåtna kroppen som en befrielse och vräker undan bärarna; på något skevt sätt halkar han ner med överkroppen före, nacken studsar mot en sandal – emellertid är trycket från gatans norra mynning för starkt och sa-

belgnistrande välter pöbeln ner mot kyrkan, några hissnande sekunder jämrar det ur virveln *nej nej nej*, det fylls snart igen av den dunkla vällande floden, med det bleka skummet av vita skärmmössor – till slut måste den som inte orkar trampa eller gå förbi snava, och den första blir en kvinna, hon blir liggande framstupa och gråter hysteriskt, när polisen äntligen är framme skriker hon *›slå mej inte‹*

Men herr O är alldeles tyst – äntligen en tydlig symbol för sin ångest ligger han i rännstenen, men det finns inget naturligt, inget mänskligt i den trasa döden vridit ur. Och det skri, som aldrig förlossades, rinner oerhört tigande ur hans struphuvud, ner i kloaken, och det verkar som ville det aldrig sluta att rinna…

Rondo

En bok tillägnad

DET STORA BÅRHUSET
SOM OCKSÅ ÄR
LIVETS HUS

Skönhet är något hemskt och farligt! Den är hemsk därför att den är odefinierbar, och definiera den kan man inte, därför att Gud har skapat idel gåtor. Här möts stränderna, här lever alla motsatser tillsammans. Ser du, jag är mycket obildad, men jag har tänkt mycket på det här. Det finns fruktansvärt många hemligheter! Och det är alltför många gåtor, som tynger människan på jorden. Det gäller att lösa dem så gott man kan och se till att man kommer torrskodd i land. Skönheten! Jag kan inte tåla när en man, och därtill en man med ädelt hjärta och upphöjt förstånd, börjar med Madonnaidealet för att sluta med Sodomsidealet. Men ännu fruktansvärdare är det, då den som bär Sodomsidealet i sitt hjärta inte förnekar Madonnaidealet, utan hans hjärta tvärtom till och med brinner för det idealet, det brinner sannerligen som i de unga skuldfria åren. Nej, människan är vidhjärtad, alltför vidhjärtad, jag skulle vilja göra henne trängre. Fan vet för resten hurdan hon är! Det som tycks vara en skam för förståndet kan ofta vara skönhet för hjärtat. Finns då skönhet i Sodom? Tro mig, för det stora flertalet människor finns den just där – visste du den hemligheten? Det förfärliga är att skönheten inte bara är något farligt utan också något hemlighetsfullt. Här kämpar djävulen med Gud, och slagfältet är människohjärtat.

DOSTOJEVSKIJ, *Bröderna Karamasov*,
»Ett glödande hjärtas bikt. På vers«

A

EN IRRANDE SON

§ 1

1. *Främmande har jag kommit* och när jag vänder mig om: ängslas natten inom mig, söker skydd och vill hålla mig kvar – så känner icke heller de mitt namn som kallat mig; träden andas tungt och oroligt, väntar att gryningen ska lösa dem ur jorden – en främling även för dem, har de skylt min nakenhet med namn och kallar mig med rasslande tungor varselnamn och underliga namn och allmänt vedertagna namn, icke ett jag själv känns vid och hemligen vet… rädd att också dra härifrån, främmande för mig själv, hejdar jag mig och vänder mig om och lystrar:

det är bara vinden i trädtopparna, sköljer upp och sugs ned, dyningar på strandbrädden mellan morgon och natt, mellan den skugglösa dagen och månens djupvattenrymder – han kastar en mager skugga över sanden till reskamrat. Ge dig till tåls, ännu är det långt till resan när natt och tidvatten återvänt, barndomen har ännu icke börjat, ännu är födelse:

jag reser mig upp i moderlivet, som våndas och kvider och vill hålla mig kvar, men för att icke mera återvända till världskretsloppet biter jag själv av navelsträngen och uppsöker en annan utgång än den naturliga. Grottorna är trånga och branta, tills jag vidgar dem och vandrar över vintervita åkrar med gula fläckar av halm (har ännu doften av hö i munnen) klättrar uppför forsande stup (som en smak av salt) – stannar under hjässans valv och betraktar det inre kosmos. Tyst rör sig dess bilder, stiger och slocknar, och dessa rymders tal, omräknade i år av mörker, denna tystnad skrämmer mig; med en rysning kastar hon upp mig.

Mer vet jag inte om det dunkla upphovet, bländad och bort-

förklarad av det plötsliga lampskenet; till läkarna kan jag bara vädja från det ögonblick jag slungades in i rummet… vad såg jag då mer därinne, i orakelkvinnans inälvor, vad visste jag mer i vissägerskans huvud? Här följer oss hundar utmed varje landsväg, ylar och visar tänderna; medan vi närmar oss det förfärligaste skallet; men vilken gårdvar hindrar oss vid *ingången* till livsriket?

Du måste överse med mina frågor, flera än frågetecknen röjer, men jag är tvungen att äntligen uppsöka begynnelsen för att äntligen finna mig tillrätta i det närvarande och inte rycka till varje gång de ropar mitt namn, det kan ju gälla mig? Och mitt närvarande är inte större än avståndet mellan hunden och räven: mytens hund – av koppar dels, dels av liv – vars öde det var att upphinna allt, och mytens förtrollade räv, vars öde det var att av ingen fasttagas – inom denna motsägelse andas jag, och mina frågor är bara förberedelser till avskedet, och detta till resan bort, och denna till exil och absentia, alltså ett förord till den egentliga boken, i sin tur ett förord, och ark lägges till ark utan att någonsin närma sig en framtid som aldrig har börjat…

En barndom som de andras, handlar den om rädsla och grymhet och en lycka som den inte kan ta vara på, det är ju före den andra födelsen i medvetande. Det är en barndom som sitter i en vrå av köket och leker för sig själv, som plötsligt gråter innan den far till landet, och stannar där långt sedan den blivit sjuk av hemlängtan. Den har ett drömlikt rött sken som över ödsliga skolgårdar eller under någon tidig solnedgång eller hamnens mönjade vrak. Varför är det enda verklighetslika barndomen lämnar kvar en dröm – inte de svala trapporna med djuren i, och ärret i pannan säger mig ingenting, och de som då var med har också följt mig därifrån och lämnat rummen tomma, bara tapeterna är kvar, fläckiga av drömrester, skrämseldrömmar mest. Och varför den svåraste så plågsamt tydligt,

den med de levande tennsoldaterna. Det är släckt i köket och en kvinna håller på att bada mig, två baljor är ställda i varandra genom något underligt infall, och i samma ögonblick ser jag soldaterna i skogen som siktar på barnet och nästa ögonblick har skjutit – om jag inte i skräck vaknar. Och varför återvänder alla maror, som om de bodde där, till samma dystra rum, också sedan barndomen har flyttat därifrån och i vänligare kvarter vaknar från mörkrädslan.

Om jag någonsin vaknar från den! eller om detta jag går att möta med öppna ögon, redan de förorter jag strövar igenom, om det blott är att djupare somna, ett djupare mörker, en djupare rädsla, och övergivenhet blott ett annat ord, hemlöshet ett annat – blodsförvanter till det svåra ordet ensamhet, som en novemberdag tvingade inunder min tunga: en silvermyntsalt oblat som aldrig smälter.

Därför vill jag säga saknaden, hela saknaden, och ingenting annat än saknaden.

§ 2

2. Ungdomen drar ju förbi som en besvikelse. Även om man delar den på fem och möts i den sentimentala reträtten, även om »den ofullbordade« bara är ett talesätt och även om man egentligen inte har väntat sig någonting mer – ändå utdunstar de mörka kostymerna omisskänligt besvikelse, den sitter i ärmhålornas gulnade foder och modets växlingar och en allmän lukt av fåfänglighet. Är det för att man börjar röka för tidigt?

Genom ungdomen leder alla spår till staden, som den först genom nätterna lär känna, nattvandringar i utkanterna och över ändlösa broar där det alltid blåser, trottoarer där det alltid nyss har slutat regna… så övas vi in i staden: det naturliga um-

gänget med sten, det säkra flanerandet, de skickliga sprången upp på spårvagnar – all denna falska hemkänsla.

En generation varken förlorad eller vunnen, särskilt du, står länge schack och går slutligen med på remi; oväntade förtroenden som om defensiven ens kunde förklaras.

[Banhallen under tiden, de ödsliga tiderna mellan tågen *tåg avgå varje måndag* eller ankommer, alltid en timme senare, då – mellan köerna – upptäcker man träsoffornas tidlösa passagerare, de framträder i den smutsgula dagern från taket:]

Ett ställverk kanske? Jag sitter i ungdomens kammare med de för många bokryggarna och väggalmanackan och textade tänkespråk (de innehåller som regel uppmaningar att börja leva), och jag har undrat över det där tvåvåningshuset i tegel, utbrutet ur själva fabrikslängan. Nu när morgonsolen skiner på det, är inte bara fönsterbågarna gröna, också gardinerna lyser blekgröna och grönt skimrar mörkret innanför rutorna.

Vem bor därinne?

Det har en bucklig vindflöjel som hänger löst på taket och jämrar ibland, ett utrangerat hjärta som någon kunnig glasblåsare tagit hand om; vinden kanske, min lekkamrat och trätobroder.

[t.ex. en man av framskriden medelålder, ett ansikte ärrigt och färgat av den tobaksbruna ulstern, ögonen och munnen är undertecknade med förbehåll. Blicken glider oavbrutet ut genom väggen, stirrande eller bara trött – människor rör sig töckenlikt förbi –, så slappnar han av och sitter hela tiden på helspänn, med rocken lös över skuldrorna, slår eld på en tändsticka och låter den slockna…]

Ändå är blåsten över västerbron friskare än staden själv, till en påminnelse om att de svarta vattnen en gång har skyddat för

pest. Och en gång är besvikelsen närmare huden och en smärta stingande kroppslig och enastående – inte som den vuxnes exempelsamling av smärtor; en gång finns verkligheten till och man behöver bara sträcka ut handen – inget bakljus i ögongloben kastar ännu en skymt av tvivel, ett finmaskigt nät av likgiltighet som med åren blir allt grövre.

Och hur mycken övning fordrar inte vårt samspel! Du kan invända att det är med lånade röster vi talar med varandra, att det aldrig leder längre än till repetitionerna, men den sista gången, alldeles på gränsen till morgondagen, är kamratskapet verkligt och utan baktankar, en delad nervositet utanför sceningången och en varm lättnad när ridån dragits för (jag ser också publiken, ansiktslös, själv gömd i rollens gester och tonfall, i »inspirerade ögonblick«, glider under tiden isär: hör rösten och är medveten om något annat, någonting avskilt och anonymt iakttagande – är det nu erinraren, återberättaren?)

Resten är ofullgångenheter och svaghet ett av namnen, en oförmåga att ta vård om andras liv, bräckligare än ens eget, och en fumlig vana att tappa dem så att de går sönder, och tappa sig själv så att man går sönder, och jag undrar, om inte den formliga virtuositet med vilken man outtröttligt motarbetar sig själv, är en av de grymmaste orsakerna till det som sedan ska ske. Visst kunde det avvärjas, det är inte fråga om oerfarenhet – om bara inte den där virtuositeten till största delen bestod i en hemlighetsfull och beslutsam vägran att lära av erfarenheten och undvika katastrofer. Men vid den tiden har nattarbetet för länge sedan börjat.

[Han ser längre ut när han reser sig upp och går – visserligen något stelt men ändå med den obesvärade gången hos en resenär som inte bär sitt bagage själv – bort utmed perrongen en sista rond, längs de tomma vagnarna; där är bara en städerska som frågar om han glömt något, nej, han kom för att möta en

dam… utifrån, från utlandet… hon har väl gått bort sig, främmande och så där, det tror han nu inte; men eftersom han anständigtvis inte kan stå kvar längre, återvänder han långsamt, med mållösa steg –]

Ja, det är sannerligen ett arbete, ett oroligt och tröttsamt nattskift, ofta är jag alldeles förstörd när jag vaknar; och eftersom arbetet alltid varar längre än jag själv, kan dagen inte göra annat än låta det ligga där. Dagen har inte det rätta handlaget, den sitter på bordet med benen i kors och låtsas visserligen fortsätta, med den beskäftighet som utmärker den okunnige, och har inte ens kunnat trä på nålen. Det som natten skickligt sprättade upp och skar till, blir för dagen endast en hög outredliga klutar, som den hjälplöst vrider och vänder. Och på så sätt blir något användbart klädesplagg aldrig färdigt, inte den minsta duk att torka svetten med. Det är förvisso en meningslös sysselsättning och tröttande som en uppgift som inte mer intresserar och ändå fordrar all uppmärksamhet.

När en dylik period når sin mest förstörande intensitet, detta åtföljt av stegrad olust och oföretagsamhet, brukar jag med alla medel uppskjuta arbetstiden. Jag söker upp bekanta och deltar i oändliga och förryckta samtal, lidelsefullt tråkiga debatter om alltför enskilt eller alltför allmänt tröstlösa förhållanden; jag lägger patienser tills de går ut, komponerar schackproblem och stråkkvartetter och magiska kvadrater, jag räknar godsvagnar och dricker svart kaffe & Även om det inte går hur länge som helst, lyckas jag i varje fall uppnå en sådan matthet att arbetet får göra vad det vill med mig, och jag memorerar plågan med styrsellös tunga.

Eller fortsätter, »med berått mod och nyktert«, den oundvikliga nattjournal, varav alla dessa ord blott är smulor och or. Ännu förefaller tingen omkring mig oberörda, men jag vet att de i längden antastas, smittas, hur de än bevakar mig. Så för-

håller sig drömmarna till mig själv som en sjukdom till ett tålamod. Mellan dem och tingen försöker jag leva: har jag ingen makt över tingen, är mitt liv blott avtäckta drömmar, så dess frukter.

§ 3

3. Är det då så underligt att jag har en morgondröm som handlar om att sluta drömma och passera orden, som bara förbittrar verkligheten, och vakna in i tingen, ett vaknande som kan svara på vem som är hunden och vem som är årstiderna – vem är det vi kallar vårdagjämning och september, vem är sammanhanget i dessa förvandlingar, också *våra* kroppars.

Gestalt lutad över parken längre ner, säger att jorden har gråtit i natt, svett och lymfa, stenarna har utfällt silver som lavalikt stelnat, och varje stelnad tår är så hal att gå på som ett blankbuckligt fönster, immigt av februari och sen morgon. Samtidigt är jag den förklädde och går under mattgnistrande träd och lyder vårens nerver och känner naken mark under fötterna som den ovedersägliga glädjen, och jag undrar vem jag själv är som är upproret och vinterns svekfulla motstånd och är den sällhetsstungna värk som i natt var jordens, med sparkande lemmar i. Men svaret är bara flimrande ljus från ett sammanstörtande spegelhus och det enda jag hör, oupplåtligt, skärvornas fall i vinterns slagg som frusna droppar av dagg, en tvåsträngad luta med knirkande skruvar och nattens överståndna möda som ett genombrutet torn, tomt på vinterfrukt, renskurat, som detta torn min varelse, med drömmens spillda tråd och versnät fladdrande för själva ljuset!

Då svävar i tornet en hägring av all fukts och nederbörds källa, lenhårig, och när någon utbrister, på fullt allvar, »detta är

mitt hjärta« eller »detta är mitt bröst«, dunkar källan inom mig av lugn upprymdhet och är nära att vakna; men jag sänker händerna i smältvatten med fördold sälta, i bäckens lersand där stenar kryper över mina fingrar som av ålder släthudade skaldjur, jag håller fast den flytande gränsen mellan sömn och vaka och denna solrusigt virvlande trygghet vid ingen mans vad överger mig inte.

– Andra morgnar är flytningen trögre, smältan tvedräktig eller uppdämd, eller är gränsfåran utsinad och timmarna släpar sig fram under nästan outhärdlig törst; andra morgnar återigen är det vinden som kantrat och händerna får inget fäste, längre in i gryningen trumpetar den vita elefanten ängsligt.

Ändå går alla rörelser ut på denna strandbädd, att återfinna den och ett ögonblick dröja; jag spårar den genom gräsets blont okammade hår, tills dessa rörelser en gång ska vara överflödiga och blott ha utverkat ett oförvillbart minne som mina händer självmant tar sig an, ett tecken för hela min kropp med töckenbleka konturer, och någonstans solen, alltid någonstans ljusets källa, avvunnen själva landskapet, insprängd i byggnaden.

Är det så underligt om jag en sådan morgon *är* det barlagda luktsinnet, fläckar för marken att förnimma med, och sammanfaller med tön och isens dånande huvudvärk och gäsptunga vindar, lättjefullt, såsom trädet helt är sina knoppar, samfällt understödjande dem. Och skulle jag inte småningom tillfriskna från senvintersnuvan, såsom det blindfödda djuret från sin blindhet, det veknaglade och hårfattiga rovdjuret människan, minnets djur och bara Glömskans byte.

Ty vattnens ständiga undanflykter och vindens klåfingriga lek med harpor, rostande i trädkronorna, är bara ett annat uttryck för saknaden, för den sökarens tröst som aldrig finner och är i sökandet, och hans sällhet ett annat uttryck för smärta. Och gatorna som ryker under ljusets nederbörd i en förstad

utan stad är ingenting annat än översvämmande kanaler, källans tidvatten och havets sådd av tid, och sakta driver öarna in i regnet, grönskande paraplyer eller bäcken med drypande hår. Och bergskedjor, omskrivna med ärr där glaciärernas fradga har stelnat, där kappor glidit av under yrseln, är bara ett känslolöst uttryck för kreaturens inälvor och inälvorna ett annat sätt att spå i de hemvändande molnen; torgets barrikader är bara ett sätt att uttrycka vårens tröskel, dränkt i tystnad och tålamod, och verktyget som faller ur handen ett uttryckslöst uttryck för trötthetens tyngdlag; jorden är bara ett gömställe för änglar och detta är det trånga passet till helvetet: dagarna skapar våra nätter, och nätterna skapar våra dagar – verkligheten går under i glömska och drömmar och drömmen står upp i verkligheten, söndrande och förändrande.

Ej heller jag är här av egen makt, det är natten som leder mig till morgonens gräns, sedan dagen bragt mig över sömnens. Även uppvaknandets former tillhör jag: även de mattaste förebud, som kan synas så mycket svagare än jag själv, är jag underkastad; jag är lånad åt en tid vars glädje är mycket tydligare än min, barnsligare och sakligare, och mina ord har ingen mening om inte som eko av dagsmejans prasslande eld, om inte som återsken av vindflöjlarnas bländröda skratt, och orden frågar mig:

»skulle du inte kunna föreställa dig en människa, en ung och lagom kättjefull människa som Tomas – med dragen ganska tydligt givna, särskilt pannan och de breda händerna – född i någon svävande stad av muntert klättrande kvadrater, alltså i bästa mening intellektuell och ändå långt ifrån förvand, en människa i tanklös besittning av detta som sker vid morgonväkten, och som du själv inte har makt att leva…

Han vet att vi ytterst är överflödiga men respekterar oss likafullt, liksom han med ett visst allvar lever sitt eget liv, fast han vet att det i stora drag är meningslöst – honom skulle vi vilja ta

oss an (bland annat därför att det är så svårt, kanske outförbart). Ja, kan du föreställa dig något mera betydelsefullt än att försöka Tomas, en yngling som med en nästan osannolik tillgivenhet vägrar att ge den tillvaro förlorad, som alla redan givit förlorad, – något angelägnare än att låta oss tjäna, oss och de ord du fått ärva, detta sista lidelsefulla försök och framtidens hjälte, Tomas som egentlig hjälte i den bok du ämnar skriva!«

§ 4

4. Mellertid, innan jag lämnar mig åt orden – dessa tysta förrädare av meddelelsen – är jag tvungen att berätta om ett underligt sammanträffande jag hade häromkvällen… Jag har ju lovat att säga hela sanningen.

Någon har sagt, att människan är skapad sådan att hon kan tala med andar och änglar. Jag tror, helt agnostiskt, att detta uttrycker en felaktig frågeställning (såvida man inte tolkar det bildligt) – jag kunde visserligen kalla sådana… sireniska dissonanser jag ska berätta om för *genios* och placera dem i dura mater, och du skulle kunna påstå »detta är ju bara en dröm« eller »överretad fantasi« eller »pseudo-hallucination« – men jag kan inte hålla med om det där »är ju bara«: är inte en hallucination verklighet för den som har den? Och en tämligen klen tröst för honom att den inte är verklighet för någon annan. Allmännare: var uppleves all djävulskap och all förtröstan intensivare än i drömmen? Ja, ta som exempel djävulen själv, numera avskaffad: om nu någon ideal auktoritet, som satt inne med sanningens egna instrument (alltså inga mänskliga logier eller sofier av något slag), om denna över allt relativt upphöjda auktoritet lyckades bevisa, verkligen bevisa och övertyga oss om att djävulen existerade, i fysisk måtto, såg ut så och så och

uppträdde så och så och under maj månad bodde på Desmond hotel i Limerick – hur litet skulle inte det ändå beröra oss, så »intressant«, så likgiltigt… Ty mot en *yttre* existens har vi alltid list och vapen (hur skulle vi annars stå ut?) – den inre är svårare både att angripa och att försvara sig emot (varför skulle vi annars gå under?) och på så sätt är den *verksammare* än verkligheten, en drömd djävul effektivare än en i staden mantalsskriven, givetvis också en gud. Du kallar detta säkularisering? Jag kallar det reintegrering.

Alltså, jag hade kommit hem från ett par dygns förströelse och i det längsta uppskjutit natten. Sist hade jag spelat genom mina skivor, också de spruckna, och låtit radion stå på; den surrade svagt. Jag lade mig halvklädd ovanpå för att vara säker på att hålla mig vaken, fönstret stod nämligen öppet och det snöade ute, snökylan drev in ibland, doftlös, kysk. Jag låg och hade besvär med ensamheten (här nedan kallad J.) – försökte fästa blicken i taket, där snöflingornas skuggor oavlåtligt skymlade… vaknade till av att ett blad vändes på skrivbordet. Först trodde jag det var jag själv, man vet ju inte så mycket om sin egen ryggtavla, och kände den där underliga ilningen av obefintlighet, radion surrade allt starkare och jag väntade, djupt beklämd, att han skulle vända på huvudet.

Men han var betydligt äldre, och det lugnade mig en stund, jag kände faktiskt inte alls igen utseendet – gement i ordets alla betydelser –, såg att det inte heller var *i stället för* någon bekant eller efter något ögonblick förvandlades; ett grovt ansikte, där håret stannade högt uppe på hjässan i två små pomaderade sniglar, och munnen visade de stiliserade tänderna hos ett kranium.

– Ni ser alltid lika komiskt förvånade ut, ni moderna, log han. Och förorättade. – *Dig*, John, hade jag faktiskt väntat mig lite större vidsynthet av. Och inte samma barnsliga intellektuella snorkighet. Eller är du bara rädd – du brukar visst vara

rädd för spöken. Men jag är inget spöke, jag är så verklig som aldrig det – kom fram och ta mig i hand får du känna! Seså, John, gör dig inte till!

– Jag heter inte John, viskade jag och drog mig upp mot väggen, jag fruktade väl att mannen (här nedan kallad S.) skulle komma fram till mig. Men han satt orörlig och stel i den svarta kostymen, log sötsurt och fortsatte med sin milda bassettröst:

– Nå, det gör detsamma vad du heter, ett namn säger ju så lite. Vad kallar du dig själv? – Inget svar; din oartighet förnekar sig inte. Då behöver ju inte heller jag presentera mig. Jag ber dig bara, för alla eventualiteter, att inte förväxla mig med… min uppdragsgivare. Du kanske trodde det var han? Trodde att han själv skulle göra sig besvär att uppsöka en sån som dig?

J. – Jag vill veta hur ni har tagit er in här.

S. – Har man hört! ›Jag vill veta…‹ Som om det var en detektivroman! Föralldel, jag kan gärna använda dörren, när jag ger mig av, om mina vanor generar dig. Men först ska vi ha en liten pratstund. I all gemytlighet. Och låt oss som förståndiga karlar inte fastna i det där idiotiska grälet om hur jag kommit hit eller om jag överhuvudtaget är här. – Vad som intresserar mig mera är *din* existens. Den verkar en smula tvivelaktig.

J. – Det är min sak.

S. – Naturligtvis. Annars vore det inte mödan värt att resonera. Det är i allra högsta grad din egen sak jag är bekymrad för. Hur har du egentligen tänkt ordna det för dig?

J. – Ni kanske vill köpa min skugga?

S. – Nu gör du mig besviken igen! Du kan då aldrig ta vara på din fantasi. Och även om sånt ginge för sig i verkligheten, vad skulle jag med din skugga till! Vi har ju ändå omätliga och värdelösa lager av själar, som ingen tror på längre. Och hur tänkte du förklara var du fått pengarna ifrån? Nej, nu för tiden är vi sparsammare, folk kastar ju ändå bort sina liv för snart sagt ingenting. Man skulle kunna uttrycka det så att vi övergått från

den gamla välgörenheten till en mera tidsenlig socialvård, effektivare, personligare om man så vill, inte en individ som vi inte tar hand om… Utom några enstaka hopplösa fall. Men till dem hör inte du, långt ifrån, du skulle ha kommit långt också utan min hjälp…

J. – Ge er iväg då!

S. – Skrik inte så, det är ändå ingen som hör. Och du är alldeles för intresserad av att ha mig här.

J. – Jag behöver sova.

S. – Just det. Du *behöver* verkligen sova. Och det är det jag ska hjälpa dig med. – Jag satt här en stund, innan du vaknade, och tittade i dina papper; jag hoppas du ursäktar (du brukar ju inte tycka om att man läser vad du skriver). Och jag begriper nu, att alla dina invärtes besvär kommer sig av att du *ligger* galet. Slingrar omkring på magen och kryper ihop med knäna under hakan. Läkare har konstaterat att det inte är hälsosamt – i framtidens samhälle ska alla ligga på rygg. Om du åtminstone låg på rätt sida! På den där sidan kommer du alltid att drömma samma vällustiga och förtvivlade drömmar. Jag försäkrar dig, folket i stan, också dina närmaste grannar, bryr sig inte mer om dina drömmar än… så här (han tog upp ett blad från bordet och rev det i två delar, snabbt och ljudlöst) – vilket du vet mycket väl. Och besväras av. Vidskeplig som du är, brukar du då invända, att det är sanndrömmar. Än sen? Vad har de andras lögner för behov av din sanning? Vill du vinna staden, så kom ihåg att lögn bara kan bemötas med lögn!

J. – Lögn avgör ingenting.

S. (låtsas inte höra) – Det kostar ju så lite. Egentligen bara ett beslut, som du ändå måste verkställa förr eller senare, för att inte svälta ihjäl. Som sagt, jag lovar dig inga förmögenheter – då skulle du bara återfalla i din gamla last – men en säker inkomst, det vill säga den trygghet du eftersträvar – den kostar ju egentligen så lite, de flesta förefaller nästan att ha den gratis.

Och tänk på den varma och sköna gemenskapen! Förtroende i stället för förakt. Förr i tiden kunde det gå an att vara fattig; det var inte fint men det var vanligt. I det moderna samhället blir den fattige allt ensammare, och sålunda verkligen »försvarslös«. Tänk på det i tid. Och så *slipper* du äntligen detta fördömda skriftställeri (orden är dina egna), därför att du slipper såna här drömmar: jag ska ge dig samma drömmar som de andra – lugna och anständiga drömmar som du inte behöver skämmas för när du vaknar –, också de andras obegränsade förmåga att förneka de oanständiga och oroande…

J. (fixerar honom) – Du har inte mera makt att hålla det löftet än jag ger dig. För jag känner igen dig nu, frestare.

S. (snörper hånfullt på munnen) – ›Och Mâra försvann sorgsen och bedrövad på stället‹. Å nej, så helig är du inte. Och kommer aldrig att bli. Du ska få känna på makt, du. På vilken sida du än ligger. Du fryser ju redan så du skakar!

Med en overkligt snabb rörelse har jag störtat upp ur sängen och gripit tag i hans rockslag: – Bättre upp! skriker jag, höj budet, om du vill ha med mig att göra! Du ska inte tro du får mig lika billigt som de andra!

– Släpp mig, väser han; och hans andedräkt är så vämjelig att jag ofrivilligt ryggar tillbaka. Han rättar till sin värdighet och fortsätter, reserverat: – Du kommer ingen vart med hysteriska utbrott. Du bara hindrar mig att tala färdigt. – Behåll du dina drömmar; jag krusar inte ditt samvete. Nej, ›bättre upp‹, jag vädjar till din innersta samvetslöshet, du hör på? bli musicus. Det borde tilltala dina romantiska böjelser, din svaghet för applåder – och tänk att förgås av skaparvånda; det har du inga större chanser till när du sitter här och kletar. Du har ju en aning om vad skaparvånda vill säga? Det där som du hemligen beundrar hos Schumann, mer än hans artiklar och den färdiga musiken. Och mycket hemligen avundas. Det är ju förgås du vill… av sällhet… få hjärtslag i armarna på skönheten!

J. – För det första upprepar du dig; för det andra är du *för* romantisk, till och med för mig. För det tredje är du en skryt-sam och misslyckad fan och kan inte hindra mig att tända en brasa; det roar mig nämligen inte att frysa längre.

Hakan skälver till igen, och jag försöker gnida kinderna varma. Det har blivit nermörkt; jag ser inte vad jag stöter emot framme vid kaminen, någon som mjukt tar mig i armen, men jag gör mig otåligt lös. Elden flammar upp häftigt och bländande och hela rummet brinner rött. Men dörren är fortfarande låst – min besökare måste helt enkelt ha gömt sig någonstans, för jag kan inte upptäcka honom, och jag blir plötsligt rädd, för ensamheten.

Först när jag har lagt mig, är han där på nytt, alldeles vid fotändan; han skrattar torrt, och utan att jag kan hindra det börjar han åter prata:

– Jag är trogen, ser du – jag följer dig, John, som en hund. Om du bara hade varit lika trofast som jag, skulle du aldrig ha behövt träffa mig. Det är det som är poängen. Och nu försöker du fördärva hela historien genom din meningslösa trohet mot trolösheten! Du är omöjlig. Barn tycker jag om, och djur, de är i varje fall inte sentimentala. Du med din fördömda trohet och ditt fördömda samvete! ›Wenn meine Schmerzen schweigen‹ – var lugn för att jag ska täppa till dem, innan du hunnit få fram en stavelse. Och då är det för sent! När du stelnat är allting för sent. Tänk på det i tid – man stelnar så fort. Det är nu jag kan hjälpa dig. Du behöver bara kasta ifrån dig pennan på bordet, med den där lustiga minen av äckel, så kommer jag.

– I synen på dig ja, skriker jag och har redan lyft stiftpennan, hejdar mig, jag vill ändå inte göra mig löjlig. Men han har märkt min avsikt och brister ut i gapskratt, ett bullrande, uppsluppet, smittande skratt, länge kan jag inte hålla mig förrän jag skrattar med, skrattar tills jag kiknar och det flimrar för ögonen och jag bara skymtar ett rödsvullet ansikte med en

uppspärrad mun och en svettblank panna, som jag känner alltför väl igen, i spegeln och det plötsligt inte är roligt längre.

– – –

Som du redan har gissat, var kaminen alldeles kall när jag kände på den. Och det hade snöat in genom fönstret: det låg snö på skrivbordet och smälte långsamt. När jag skulle skaka av papperen, såg jag att det översta bladet var rivet mitt itu. Nå, det var nu lätt att reparera, men givetvis föranledde det flera djupa tankar om även de andliga värdenas tillfällighet och förstörbarhet.

§ 5

5. Det är dags att återvända, tiden stiger, det är nätter att våga kasta loss, äntligen, gördetsamma vilka föresatser, idéer, hugskott…

Följer du? Jag ligger här på den rankiga turistsängen (som lägger märke till varje pulsslag) och fönstret sliter i krokarna, men jag orkar inte gå upp och stänga det, känner du att det är vår i natten? vet inte vad som kommer att hända, min lekamen är belamrad med okunnighet. Statt mig bi – tystnad – följ!

Hyran inte betald. Jag hade femton kronor i morse, åt middag för 3:10, 3:50 med dricks, 80 öre för pennstiften, en ask Boy och en burk Capstan: tog en cigarrett på vägen hem och sedan fem varav detta är den femte, återstår fyra och sextio att vaka på. Samt en riksdaler – äta får jag göra på tisdag, när allt är överståndet och exilen åter nedkommer den signade dag.

Också det myntet är falskt som alla Stadens mynt, de oskickliga lockarna ger det nästan Medusahår, medan ögonbindeln av ärg är Tykes – ändå blänker det som silver!

Jag är en bländad. Jag släcker lampan genom att blunda, jag

stänger fönstret är öppet ändå. Gäspa och blunda. Det låter som det regnade, snövatten och vinterflöden. Nakna lindens grenar slår mot taket: stormar över stränderna mot staden och vårflodens havererade broar och allt växandes kriser – mynnar allt ut i pianoklirrande hornkvinter, snart ekofjärma, piano-pianissimo, så fjärran är alltså pastoralen (så förstörbar saknaden?) det andra ekot kan inte ens uppfattas; barlinden stryker över taket och viskar något: jag kan inte höra längre. Lakanet är *is*kallt över läpparna.

Röd vokal, l*i*dande också röd. Lidande som ensam frälsare ur ensamhet, om onsdag, ska jag predika, om den alltupplysande: därför tillkommer det oss att nära den och ge den luft att andas, eftersom elden till sitt väsen är lika levande, det är min tro, som människan, och det är när man kväver den, när den förödmjukas och är nära att slockna, som den visar sin makt: den försvarar sig vilt, väser och skriker, och utdunstar giftig rök. På samma sätt är det när ädla och upphöjda andar går bort, då uppstår vanligen på öar och kontinenter stora oväder i luften och jordbävningar, folkens veklagan och religiösa omvälvningar och städers fall; såsom du berättade, Demetrius, om de demoner och halvgudar som bebo de ödsliga öarna utanför England…

Varför kan jag inte för trött och somna kanske domna bara. Maten på våra restauranger lämnar mycket övrigt att önska. Upp i munnen irrar den och ned, ro den ber om. De senaste åren har jag sovit som en hund!

varande och seende mej själv: vandrande mot bron mot intet, en trist och föga umgängsam figur, alltid ur stånd att ta vård om sej, en irrande hund, från svart till svart, matt. Sömn, var är din frid, var, natt, din äntliga seger? seende mej se det färglösa landskapet, de avgnagda benen, blåser i magpipan, andra dansar *o sömpn! de sorgses tröst, dhe olyksames lijsa* Vad lijder tijden, lijdare? (klockan är nu noll noll *ock* noll)

Alltså, varande, och seende mej själv, seende mej se mej själv, och så vidare… Tankarna löses upp i ord, och orden löser upp sej själva och löser till slut upp tankarna. Låt mej tänka mej riktigt in i detta… Bah, man somnar in med vad som helst… vilken orkidé som helst…

Centrimentala roser – *tillbaka?* buk! Vinkanutimamma lillagubben! Tår havgår hvarje tidnatt (diss sind der traumrigen grotenunden eensamheten stunden) Sediga ejhakulcinationer – imprm? prm! Gossensom smelekte sejsönder, hanvart föröm tillslut, gåröver körrgårn *nu* dörrgårn, kallsvettsvinkall svepning, tiden går, du paradisfår, 0–1 do-re fyr-fimp sex- *on se sauve*.

Kan ingen hyggli jävel ta bort funstre? Ja kante såva annars. Dripplar och drupplar och drapplar, dropp. Tystnad. Följ Johannes, vinka till Agnus! den röda Ignis, innan tiden går, som en tår (dropp) – vahan *när*gången, ah? Pah. Sådåmnar ja åm och allsköns skapelse: rymderna brunnsto ditmaryambiskt… ord ger eld *tillbaka*, vattenspeglandelikt (övervattenståndet?) alltmedan, medan jag väntar, jag väntar på. Hymn. Arsklepiallerallerullaruttnanfrttroppstopsmyntimundimendxialpreventyr! o jagslott! o långdanstider! EGET GOMSTALLE ONSKAS. Åt varje o ett namn och åt varje ö en hamn. Hlm. Sover sob ed hudd. Vem var jvdarnas jvd? basiliskernas basilevs? Baccbus? Ja sa, sitt stilla i botten. Vem vet vadarnas hälförsäkrinklvinthandl? tårpetare och luftrörsspindlar, ragioner, raganer och rimerer, ingenstades förbi, hades förbi: salfug, solifug, solofuidor; funsterbiflod och hägertriflod och magiska kvadrandrar, teristeklar och kalkidiska ollon, eller ludarnas kungkungkung? phallet genom ravener och katartärer och analer mot hamndlets havfärd: havs- och hornormar, sanndruggmaruggormar; fempasastera! Praktbaggar och psalmandrar förbi, ilisiner forbi… Inisyl och eufobi, sttst! Afrodiastasera! Eromaner och nymfobier och sist, men inte mist, *arenismaaner*, haviskt, gunggunggung, melakuniskt och onedsvalgligt, o hampn

medh windarna i, wittnet med hindorna i, hyndarna i och harmener handoner hondonnor i miliarer jarrarier, hamen.

Tidlossning: tarandelliska larvers och marers hamnkomst, havbärgning. Höv.? – när allt kommer till salt, en havssked. Ära av sakrosankta. Hav allt medan. Varande du somnande, även hostande jag, väntande. Hav.

B

»5«

I • Aran

§ 6

1. Måndag

Herr Kandidat Ivan Aronson,

(Ni får lov att ursäkta min rådvillhet i fråga om tituleringen, men det enda jag känner till om Er yttre levnad, Ni får ursäkta det också, är att Ni studerar vid juridiska fakulteten – jag känner flyktigt Er bror Peter. – Hur vill ni förresten kallas, ni unga som föraktar akademier och skulle sälja er till vilken som helst för 30 kronor (jag menar inte att vara ovänlig, jag bara erinrar mej min egen orimliga ungdom). Och skulle det inte vara hånfullt att frammana Era illusioner om Er egentliga uppgift, en uppgift som jag så litet känner och med en inexakt benämning så lätt kunde vanställa, något som vore lika hånfullt. Säj inte att detta är bagateller; jag vill ta hänsyn till allt för att från början stå på vänskaplig fot med Er.)

Naturligtvis kan jag bereda plats för Er artikel i vår tidskrift, jag kan också erbjuda Er ett mindre honorar (150 kr. – jag vet det inte är mycket. Ni har säkert lagt ner mycket arbete på Er uppsats. Om Ni ser över den en gång till lovar jag 200). Vad jag är kritisk emot, är att Ni svävar ut – redan i parentesen på 4:e sidan – kanske inte »svävar ut« men direkt förlägger tyngdpunkten till partier, som inte har det fjärnsta att skaffa med ämnet (d.v.s. de »optiska vidskepelserna i konkret konst«, egentligen mest med hänsyn till Gregers; apropå ser jag att Ni har ett färgtryck av hans tidiga abstraktion av syndafallet – jag har den bara i svart-vitt – betalar vad som helst för att byta). Vår skrift har kommit att syssla mycket med politik, inte minst på mitt

eget initiativ, och jag är den siste att undertrycka kritik av vår egen kritik, men jag tycker den avgjort misspryder en redan estetiskt så intressant artikel som Er. Jag förstår att Er innersta ambition är att inrikta alla konstarter på social kritik, och visst sympatiserar jag med en sådan tanke, annars skulle jag inte sitta här. Men å andra sidan är jag av erfarenhet för mycket sympatisör med utövarna av de olika arterna, eller också får jag räkna mej till en »tredje sida«. Att jag upprätthåller denna tvivelaktiga position som redaktör, beror ju närmast på att jag är för mycket poet för att kunna skriva kritik och för mycket kritiker för att kunna skriva poesi.

Märker Ni redan min dåliga vana att slingra mej undan det väsentliga? Ni får inte tycka illa vara, men jag måste uppskjuta ett genomfört svar, jag sitter och väntar på ett ombrutet exemplar av sommarnumret och känner mej ganska jäktad. Innan jag alldeles förlorar mej i struntsaker, ber jag alltså än en gång att få tacka för Ert intresse – och på snart återseende!

Er tillgivne »A«

P.S.

Det kanske inte angår mej, men jag ser ju Ni siktar på Akademierna och vill bara varna för kretsarna närmast under. Vägen genom Sprengers salong kommer att kosta Er mer förödmjukelser än Ni kan föreställa Er. Vill Ni inte ha förtroende för mej – jag är visserligen kringränd av intima fiender men har ännu tillräckligt av medel (ekonomiska och intriganta) att föra Er en omväg till de krönta fåtöljerna. – Ibland verkar den här stan, också för mej, oöverskådlig, fast jag bott här ett liv längre än Ni; man urskiljer egentligen bara terrasserna mot havet.

D.S.

P.P.S.

Nej, inte på återseende – Ni skulle inte tycka om mitt sätt att vara, och jag föreställer mej Er så fordrande, med raka läppar

som vill ha raka svar, med lugna och avböjande händer, med öppna ögon. Jag talade om fiender, och jag skyller det liksom min polemiska och obalanserade ton på att det är måndag; inte för att jag är mera spendersam över helger, jag arbetar lika intensivt (och planlöst) då, men måndagar ger mej alltid en känsla av »dagen efter« – kanske för att jag *inte* unnat mej slösa bort veckoslutet. Ursäkta min uppriktighet, om den generar Er, men jag ger Er, Er anonymitet, mitt förtroende, såsom jag skulle uppskatta Ert. Att jag uppskjuter ett sammanträffande får emellertid inte avbryta vår kontakt, jag beundrar Ert sätt att skriva och väntar otåligt på nästa brev.

2:a brevet
(skiss)

17.11.?

Ivan,

Du måste förlåta att jag inte hört av mig sen i somras, men allt har hänt. Ja, allt har så obeskrivligt hänt sig över mig, att jag inte orkar – och jag vet inte ens om detta brev når |Dig.| Tiden är trött och vänder sig till sömn. Det är denna fördömda årstid, jag brukar kalla den den femte, om snön dröjer för länge. Brevbärarn, en yngling med öppet och förtroendeingivande ansikte (ungefär som jag föreställer mig |Dig|), har lovat att egenhändigt framföra de här raderna, han är en av de våra och den enda som vet var jag finns. Det är inte så många kvar av »de våra«, och jag får väl inte räkna Dig dit? Ändå skulle Du kunna förstå som absolut oengagerad, förstå mej som alltid väljer det tredje, och det tredje skapas på nytt vid varje urladdning av nya motsatser: så kan jag förklara varför mina gamla vänner synes ha dragit sig undan; men Du skulle förstå mig. Och jag har sagt dem, kamrater, vi får inte glömma denna natt,

och det kommer mig före, när jag säger det, som om själva natten var min sista kamrat.

Och vad har egentligen hänt? Det var en slumpfråga vilket av huvudpartierna som skulle anta vår utmaning, eller kanske en tidsfråga. De måste först undanröja oss, för att sedan slå ihjäl varann. Jag tror nästan de drog lott om det. Ansvaret faller på alla och jag vill inte ens lasta chefen för säkerhetspolisen (den ende partilöse parlamentsledamoten, mutas tappert från båda håll). Det var alltså i lördags kväll; |Inis, om Du minns vem det är, hade ringt och ville träffa mig, hennes| man var bortrest (det gör detsamma vad han heter, men han har uppoffrat mycket av sitt goda rykte i parlamentet mot förslaget att ställa oss utanför lagen). På vägen till henne råkade jag med eller mot min vilja in i kravallerna. Det har stått i tidningarna, att ett par demonstranter senare avlidit; det var flera. De har sagt, att vi öppnade eld; de sköt först. Och då skadades några svårt, ett par för svårt, men ingen vet hur många som ställdes upp innanför muren på Vårfaders kyrkogård – de passade på under fyrverkerierna i Stadsparken. Detta har hänt, jag vet inte ens om Du ryser…

– – –

Så har jag för andra gången förlorat Inis – om jag åtminstone kunde skylla på mej själv. Det är när slumpen är så fulländat meningslös som de vidskepliga utnämner den till öde. Det hade varit bättre om jag förlorat mej själv.

Jag går på |slottsbalen| som jag är – dina varningar når mej inte – alltså maskerad till mej själv, de kommer inte att tro det.

Jag har alltså för avsikt att äntligen träffa dej; efter demaskeringen, om tiden hinner bli så gammal. Du har tidigare talat om att resa till södern. Jag vill göra den resan tillsammans med dej, om jag kan komma ut ur landet och om du eller någon annan kan ordna pengar. Jag längtar så till öarna, och ännu längre söderut, där det är sommar nu…

din A.

sakta, med försagda steg, tar han sig förbi spärrarna, och blomsterbutiken flimrar förbi som en förstörd regnbåge. Biljetthallen är tom, så när som på en familj med bagage: mannen grälar lågt och intensivt på något utländskt tungomål, kvinnan står tyst och slår ut med händerna. De båda barnen hoppar bock över en koffert, allvarligt och outtröttligt.

När han kommer ut på planen, nästan bländas han av den ljusa fasaden – lättare än brudslöjor virvlar dimman upp över taket (det lyser som en högtidlig aning om det är sommar nu). Han rör handen försiktigt genom luften, bara för att känna efter; stannar rådvill. Vad ska han ta sig till innan nästa möjliga tåg?

Främmande röster följer honom, främmande förbindelser, sköljer över och lämnar honom i fred, leker med honom som gäckande möjligheter, men det var inte deras garn hans händer ville fånga. Främmande skratt, trevande så här tidigt om morgonen och ändå övermodiga att inte höra hemma, klämtande utmaningar till denna böjda gestalt, som ser ut att höra alltför väl hemma. Innan han kan hindra det, också hennes språk, men då flyr han undan, ända in i det kallaste hörnet av en trottoarservering.

Någon slår upp fönstren och det står en sky av dagg och salt om rutorna; nedöver avenyn är dimman blodig i lindarnas kronor. Han stirrar in i det tätaste röda med den där frånvarande blicken som kan förväxlas med en iakttagande: väntar han att löven ska träda fram, att löven ska vara tusen kattspeglar? Men han reducerar yrseln ur tröttheten, och tröttheten mer ur besvikelse än ur den långa vakan och varför sitter han här lika väl som någon annanstans… En okammad och uppsvullen servi-

tris hänger sig ut ur dörrhålet och ropar, han får själv ropa tillbaka, observerar att också hans egen röst låter främmande.

Han börjar läsa högt ur en gårdagstidning, ord som ord, ebb och flod, och havet står sedan en månad vid höjdvattenmärket, tidvattnet har stigit normalt vid varje flod, däremot inträffar ingen ebb på trots av alla beräkningar och oaktat månen, efter vad som meddelats oss från observatoriet, fortsätter i samma bana, – ge akt på sin egen stämma för att småningom vänja sig vid den och återfinna den, och tills det allt välbekantare tonfallet förlorar sig i texten; sålunda har man varit tvungen att inhibera det plan- tvungen att inhibera det plan- ja, en sannskyldig vinterhandling. Han ger upp försöket att gissa sig till den felbrutna raden eller någonsomhelst mening, fastnar bara för sista ordet: vinterhandling. Det står faktiskt så, vart det nu hör. Han söker upp rubriken, *Stadsteatern slår igen?* – det hade han förresten inte sett, när han läste tidningen dagen förut.

Däremot de profetior som omedelbart vädrades – på kvällen hade han äcklats vid dagspressens beskäftigt förstärkta eko av en tid som så konstfullt profeterade sin egen undergång; nu hade man väckt upp den törnrosigaste glömska och till och med rådbråkat glömda språk:

»När kniven och saxen syntes i höjden, då skilde änglarna på Herrens befallning de bättre från de onda, och de bättre utgingo ur staden. Och nu sjönk den stora på detta sätt befolkade staden i sin mitt djupt ned, nästan som då vatten suges ned i virvel genom ett hål, det övriga av den stora staden sjönk långsamt.«

Vid ett samtal som tidningens medarbetare hade med den gamle sjöbjörnen och förre fyrvaktaren, sade sig denne ej ha upplevt något liknande i mannaminne.

Då kom äntligen kaffet.

Medan han drev ner mot hamnen, föll det honom in att det var därför det var så mycket turister i stan, muntert trumman-

de klackar och sandaler, som blandades till applåder över världsundergången, ansikten flaggande som löpsedlar. Och ändå slog det honom som en oemotståndlig och rörande anakronism att möta gubben med soluret, vaggande uppför de skimrande marmortrapporna med minnets spånkorg och staven gnistrande av spindelnät: att samla sig ett hus av solgåvor, tålmodigt och jämväl som den förmögnaste arvinge resa ett tempel med mosaiker av idel bländningar, det måste vara förgårdar så höga att man bara stannar, trappor så svindlande branta, och ett torn – men det är inte färdigbyggt ännu – där ljuset fångas ur alla väderstreck och på samma gång lyser över själva den runda innermuren, så outhärdligt svalt för en människa –

Botaniska trädgården var inte öppnad och han fick ta en omväg, skymtade bara järnstolarna kura ihop sig i morgonkylan och statyernas ryggar, stelnade i evig reumatism. Under tiden stack Heliga Straffets kyrka upp sina marmorhorn och ett slag kände han det som om tystnaden från de båda tornen, den segrandes och den nedstörtades, var lika förfärlig som klangen. Alltså hade dimman stigit, och han förstod det skulle bli regn, denna dag som alla andra.

Så med ens började klockorna ovanför honom ringa: han kunde inte minnas han hade hört dem förr, åtminstone inte här, inte dessa… ett frimodigt fall utför en durskalas alla steg, några självsvåldiga krumbukter på de nedersta, ett hejdlöst nerskramlande till ett våldsamt famntag med kolumbiska förhoppningar.

Då de till slut eftertryckligt stannade på fyra kvartslag och åtta timslag, sade han sig att han lika gärna kunde gå hem, vad dessa klockor än kunde påminna om av förlorad hänryckning, lika gärna gå upp på redaktionen och ta itu med

»en sannskyldig vinterhandling«.

Han hejdade sina steg och såg ner i regnvattnet; det var stilla som en källa, eller som om ytan var frusen; hans kropp hettade av frätande gråt och han frös plötsligt: *Aran.* Någon hade ropat hans namn. Han kunde svära på att någon hade ropat hans namn. Visserligen lågt och otydligt som i drömmen. Så sökte hans ögon den ropande, men gatorna var tomma, fönstren stängda – huset han stod under föreföll alldeles utrymt: med ens slog det honom att det var Inis' hus. Och han kände ett slags bittert medlidande med den öde våningen däruppe, som om också den saknade henne. – Så hade tårarna, någons tårar för någons skull, uppsugits i snösmältan, och denna uppgått i vårens vattuflöde, som här hade runnit ut: här brändes det; vinterhandling.

Inte det rätta ordet, i alla fall. Inte ens för denna resa tillhandahöll hans liv annat än patetiska prospekt med gulnade landskap och utsikter, fotograferade fel årstid, hans liv med den alltigenom misslyckade ombrytningen. Hörselvillan var bara en dov bekräftelse, det andra ödet – han ville beteckna det egentligt öde – som kallade på honom, och otillfredsställelse, vanmakt, trötthet sköljde genom lungorna – på sina tidigare resor hade han ändå kunnat andas upp inför klyvnaden och mångfalden och de godtyckliga intressen han satts att bevaka, såsom han före kriget hade rest till London, och så är det ju med alla städer, man måste äta sig genom en mur av rågmjölsgröt och har en tid munnen full, smaken är annorlunda därför att luften är en annan, gatustenarna därför ljuset över dem; på frågan, vilka som bodde där, svarades, att det var engelsmän från London, så var han en tid engelsman tills han trängt igenom detta och mött sig själv någonstans, en mötesplats för sitt återvunna själv och hans nyvunna själv; underkastad denna formbarhet, formas man alltid om i varje stad, och sålunda kunde man förutsäga, om också inte utföra, att det funnes en Aran nere i dockorna, en Aran i Quartier Latin, en Aran på Trädgårdsga-

tan, och på samma gång som dessa möjligheter förändras [i något hemligt förhållande till bäraren av möjligheterna] går han i varje givet ögonblick miste om |Dublin|-Aran och de övriga (tallösa ej, men möjliga) och kanske Aran vid Merrion Square en dag har avlidit, långt innan Aran på Trädgårdsgatan… Men när han hörde ropet, megafoniskt och förebråelsefullt och vemodigt, var det som om han för första gången blev klar över, att vad detta andra öde, som han aldrig fått tillträde till, än innehöll, så inte var det Inis – och ändå stod det, i all sin fordringsfulla uppfyllelse, i någon ödesdiger relation till denna kvinna, till de vita gardinerna i hennes våning, till den tröstlösa vakan på stationen.

Hans bostad låg vid denna tid i de borgerliga kvarteren nedom Konstantinplatsen (med den berömda ryttarstatyn) och långt öster om |…| flodens »delta« av kanaler, men strax ovanför slottet; själv hade Aran utsikt över slottsparken, även om det överväldigande barockpalatset om sommaren doldes av höga bokar och kastanjer. De två rum han hyrde var torftigt möblerade, till övervägande delen med rustika pjäser från hemmet, vilka ofördelaktigt bröt av mot de ljusfläckiga tapeterna, där all stadens moderna konstverk trängde ut varandra, reproduktioner som original, de senare ofta med dedikation. I sovrummet däremot hängde endast en kopia av Ohnmachts mest kända Susette Gontard-mask. F.ö. företedde detta rum en ännu mer sammanhangslös interiör än arbetsrummet, primitiva fetischer och skulpturer, hemska och skrattretande hemska trähuvuden, ostindiska marionettdockor låg eller stod på hyllorna i en outredlig ordning: överhuvud var hela våningen inredd på samma pedantiska och världsfrånvända sätt.

Hushållerskan hade rostat bröd och medan Aran hällde upp teet, ögnade han igenom ett brev som kommit hem till honom, vilket mera sällan hände. Varken efternamnet eller det mera

ovanliga förnamnet V. sa honom något. Men sakta som för att trösta grep honom den andres tonfall, orden var i stort sett de vanliga, ärendet mycket vanligt, likväl smakade teet med de gråludna knopparna i som en ljuvlig stimulans, som om han aldrig förnummit dess rökelsedoft förut, och han kände sig efter andra koppen nästan genomskinligt lugn; det lågmälta och oförmodade regnet föll genom detta lugn utan att dränka det: han hade en timma och fyrtio minuter på sig, med 10.22 måste hon komma – säg ett rimligt skäl till att hon inte skulle komma!

(§ 7) *thalatta!*

(2.) Havet andas tungt inom honom, havet andas som en tung doft i hans huvud, och med ett par snubblande tolvåringssteg är det uppe i mammas rum, där han får vara för henne, fast hon varit sjuk så länge, där man kan se ut över viken. Det är så tyst däruppe, bara mammas andhämtning och några utströdda ord.

(senare: han fick bara gå upp på berget ovanför byn, men när mamma såg ut att tillfriskna följde han Steven ända ut till branterna, S. klädde av sej naken för att låtsas dyka i, de klättrade ner till skummet och sprang varann till mötes, sov med fåren intill varandra, återvände A. i soluppgången bävande lycklig men rädsla för fadern, och en annan och ännu större skräck, fadern säjer inget, låter honom bara inte komma upp i kammarn, begravningen och doften på körrgårn av nyskuret gräs och starka nejlikor, förbi S. utan att först känna igen honom, och sen vågar han inte återse havet, svindelkänslan redan i fantasin, segla över f.f.g. till hamnstaden, över landet till en annan del av havet; en annan stad; – mammas berättelser om »förbannelsen« och om Månen…)

– – –

(§ 8)

(3.) (Emellertid – när han kommer till Staden, går det alltid till så här, till detta outredliga kosmos av generationer arkitekters fejder, denna outgrundligt uppbyggda och mångfalt raserade hjärna av Centraleuropa, då går han ut genom Nordbarngårdens molnshöga järngrindar och ger sej en smula bävande åt den första sluttande avenyn. Då läser han inte ut något av de dunkla platanerna annat än famnar och vänlighet ur de lysande kaféerna som släcks ett efter ett, allt efter som han passerar. Han slår förströtт följe med hemvägsmänniskor, som han tror och tror de har sina hem neråt stan, fast de bildar köer på busstorget och konduktörerna ropar och ringer i sina klockor att det är sista bussen, han kunde ju följa med vilken som helst. Men han fortsätter ensam, osäker ens om väderstrecken, det får väl ge sej själv, det får ge sej att han korsar ett torg och sneddar en gata och hamnar i ett system av återvändsgränder, tar sej tillbaka några kvarter till en grusväg, bred som en strand mot en vik av skrot och på andra sidan mörka väggar med låga palissader av skorstensrör. Betraktad av några andra vandrare, men inte främlingar som han, fullföljer han grusvägen, undvikande lyktorna, även för att kunna se längst bort: en vall med gröna kattögon, ett brovalv som sakta öppnar sej och leder ingenstans vidare, en avtagsväg in i mörkret; han letar sej in under bron, den lyssnar till hans tveksamma steg, och vad som är alltför outhärdligt att se, men för att göra mindre ont en liten trädgård, utan lyse, med en bänk där någon ligger, en stum fontän där någon gått förbi och fattiga träd, alldeles erbarmligt fattiga träd. Han tar samma ödsliga väg tillbaka, något snabbare för den har blivit något längre, och tar sej över stenlagda

gator med gammaldags gaslyktor och ännu några kvarter borgarhus med stängda luckor, sedan en länga magasin med ojämna rader av mullvadsögon. Himlen har inga ögon och lämnar honom hjälplös; när bebyggelsen åter tar vid efter åkrar av skrot och ruckel med väckta hundar, läser han gatskyltarna, utan att de säjer honom något, stannar vid skumma vägvisare mot stadens gamla portar, namn som inte säjer någonting. Då han plötsligt står vid floden, är han nästan tacksam. Han går inte över bron och passerar andra broar utan att gå över, fast han anar slottsfasaden mot horisonten, följande strömmen och obekräftade aningar, och när han gått länge till, så länge att han måste sätta sej ovanför några pråmar och vila, ser han att fasaden är en mörk villa alldeles på andra stranden; med huvudet redan i sömn och kroppen, fortsätter han. Fabrikerna blir varken mindre eller större och deras strålkastare har ingenting att säja, en slinga lyktor kanske lovar en allmän infart, men det är alltid en landsväg, när han hunnit så långt och vänder om, en gata bakom fabrikerna, han tror det är det stora bryggeriet och tror det skulle säja något om riktningen, om huvudet hade några tankar vakna skulle de väl be honom att åtminstone vila sej. Men han fortsätter, i samma obrutna natt är släckta fabriker på andra sidan, en byggnad med ett par upplysta fönster som verkar sjukhus eller fängelse, skrotupplag och kåkar och bortom dem stationsområden med blinkande röda semaforer och avlägsna visselpipor, godståg sätter sej i rörelse och grälar som hundar; när en svart katt korsar hans väg spottar han tre gånger, trampar fram utmed sandtrottoarer och trampar fel och föresätter sej oklart att fortsätta rakt fram för att någonstans möta floden och följa den motströms, håller riktningen hur än gränderna slingrar sej, klättrar över tegelhögar och utmed kanten av gatuarbeten, återvänder outtröttligt ur återvändsgränder, går nittioåtta steg åt höger, går fyrahundratolv steg rakt fram, går fyrtiosex steg åt vänster och snubblar vidare

över rullstenar och hjulspår utan trottoar, svängande lampor för honom upp på en bred grusväg som gudskelov snart bara har en avtagsväg in under natten, men också under en järnvägsbro, på andra sidan får han famla sej fram, in i en klösande buske; när han flämtande hejdar sej, ser han i det avlägsna skenet från järnvägen några höga och utsvultna träd, en tom bänk och en marmorfontän, som dunkelt ler mot honom, en trädgård som en gorgons förstörda blick – han har återvänt. Och med rysningen stigande som en kväljning störtar han ut under bron och halvspringer vägen fram, den nästan oändliga grusvägen, medan han ideligen vänder sej om och rysningen sköljer kallt från vaderna upp i nacken, för tredje gången in mot)

– – –

med blicken så där stirrande inåtvänd förlorar han sej, att han alltid varit fientligt iakttagen, och just under drömfärden, den obehindrade med hinderkänslan, hade han känt sej så tydligt iakttagen att det litet skulle förvånat honom att ha mött sej själv, omärkligt passerande varandra, bakom närmsta klippblock – och absolut betraktande hade tornet förhållit sej, kanske skulle han nästa gång ge krönet gluggar att se med, kanske före kvällen bedyra, att hon *haft* outforskliga och obeskrivliga synorgan – ge henne en port att låta in honom genom, och ändå tvekar han – som om något beslut låg i hans frivilliga makt – vad skulle då tornet innesluta (om inte ett uppvaknande), om inte en ny färd, en annan dröm om en annan människa, i vilken hans känsla endast avlägset var delaktig, ett förändrat läge mellan önskningar och undanflykter, mellan levande minneskroppar och multnande, hans egna kroppar multnande i gaser av hat och ofärdsviljor, den skamliga spölukten, de vältrande stimmen, de blänkande ögonen, de ringande öronen, – klockorna

– – –

(§ 9)

(4.) Då stod bokarna kala, och det hängde säckar för fönstren på norra slottsgaveln; ännu värkande av de för många stegen vilade jorden i varigt gulnade lindor, blodsprängda.

Strykande fåglar flammade upp, mera som en hörselbländning, suddades åter ut till tystnad.

Aran följde den siste vandraren ned mellan stammarna, försvann och skymtade fram, långsamt som försökte han erinra sig något, gångarnas rundliga tid och den slutliga vägen fram till järnporten, ännu några steg, brådskande av den torra vinden, försvann så i ett moln av damm, och parken var tom. Också spåren var snart begravda.

I denna avskedets stund – i det obetingades tystnad, upplevd som en förväntans – kunde också insikten bryta igenom Aran, eller medlidande kallade han det: han kunde erfara jordens människomättnad, verklighetens trötthet vid människomått, redan det nakna och oskyddade fönstrets uppror mot det alltförmänskligas våldtäkt, det tungsinnigaste djurets inåtvända maktfullkomlighet och vanmakt, dess tanklösa girighet…

Han insåg också att detta ögonblick av befrielse inte var försoningens, utan en villkorlig och tillfällig förlösning, såsom ett generöst medgivande av den upprymdhet som dolde sig i hans uppbrott; antingen det nu var han som bröt upp från rummet eller rummet som bröt upp från honom.

Med minnet av den gamle mannen med det uråldriga instrumentet, gubben som över natten gömt sig i parken, med minnet av hans sista trötta steg ut genom porten och spåren, som vinden tyst hade undanröjt, var Aran åter väpnad, vände sig häftigt från fönstret: vad företog sig rummet bakom hans rygg som han inte visste?

Visserligen skulle de gula fläckarna efter tavlorna endast med tålamod utplånas – men vilket tålamod besatt inte väggarna i sitt reträttlika och skenbart oorganiserade motstånd! Och som vore han själv den mest utsatte av fordringsägare, ställde han för en oerhörd underlåtenhet det avklädda rummet till svars: om det inte kunde behålla *henne*, bevara det ringaste avtryck ens som blindskrift, vem kunde det då behålla, vem kunde det då skydda mot en förgängelse, snabbare än dess egen?

Konkursen var ändå hans, den kortfristigt levande människans, gentemot tingens oerhörda vidmakthållande och erinring av sig själva, deras oerhörda glömska av människan.

I uppbrottets timme såg han också instrumentets snabba glömska genom en olyckshändelse eller nycklarnas patenterade ensamhet, och nattvaktens gråa rygg, uppfångad av ett dammmoln, var som att få bekräftade det inommänskligas lösaktiga förbindelser, dess kränkbara bundsförvantskap mot tiden och de förvandlande makterna: i tröstlös upprepning såg han denna rygg långsamt dras in under perspektivets lagar, förminskas, upplösas…

Medan han smulade sönder cigarretten mot fönsterblecket, kunde han visserligen stumt ana ett beroendefullt sammanhang med förbindelsernas förstörbarhet, meddelanden underlagda de allmänna ljudlagarna, och han frågade retoriskt, icke denna deflorerade boning, men vad var honom anhörigt av de anhöriga? och de förtroenden han ännu hade till låns, vilka bibliotek skulle återkräva dem, med svartkantade påminnelser och dryga böter, vilka förvaringsorter i basalt och kalksten, och den finnerviga marmorn… således allt detta han kallade för vänskaper.

Kanske var det i eftertankens desperation han gick dessa vänskaper inpå livet, en dagenefters samvetsnöd, desto starkare som inte i bakrus utan det oavbrutna ruset av nattens sena fest

med Inis, en med förtvivlans tillåtelse beskänkt fest under brinnande kronor.

Under de hektiska åren på tidskriften – så plötsligt bortintrigerade – hade han kommit underliga existenser på spåren och i deras lidelse för sägandet, i deras fromma eller högmodiga arbete på orden känt en viss frändskap, och närmat sig. Men hos somliga hade han stötts bort av själva lidelsen, sägandets inneboende triumf, hos andra av de skrämmande och, som han tyckte, omänskliga sanningar orden verkade för att förlossa, – endast några kom honom omedelbart till mötes, våldsamt eller bara som det stilla igenkännande han behövde.

Det där hade gått igen i hans förhållande till Steven, hur han till en början inte hade kunnat fördra Stevens röst, sjungande visserligen men oskolat, överväldigande livlig… tills han fått fäste i den hårda klangen och förlikat sig med den rösten, kunde till och med beundra livligheten, den oåtkomliga vissheten.

Många sympatier är oförklarliga och hemlighetsfulla men om en människa aldrig är sej själv, och med åldern bara allt mer beroende, menar du då att hon måttlöst skulle leva genom andra? Ack nej, gemenskapen är lika ofullständig som ensamheten; jag menar att ensamheten är alltid större än någon gemenskap kunde bära, ett för stort innehåll och för stora fordringar.

Till och med eremiten, som alltså resignerat inför vår otillräckliga kunskap om varandra och dragit sej tillbaka, fordrar ett oerhört svar.

Vem kan säga hon tillnärmelsevis känner en annan människa, eller ens har intresse av det? Det finns de älskande, men hur lever icke de älskande! Kärleken, som ändå kunde leda dem på spåren, har inga andra syften än sej själv; den som ändå kunde tvinga uttolkaren in i varje kapitels snåriga inre. Och när kärleken förminskas och lämnar plats för sökandet och tid att änt-

ligen ta del av varandra, då är också anledningen upphävd och vi låter allt gå bittert förlorat, eftersom kärleken var den enda möjliga början.

Nej jag tror att människa är en misslyckad form av tillvaro.

Och ändå lever vi, i drömmar om oss själva…

– – –

De hade blivit oskiljaktiga vänner, han och den andre Steven (han skulle själv säja *oskiljaktig*, tala om *bestående* vänskap) – den andre kom senare till universitetet och var flera år yngre, och fast han redan på den tiden kallades Maan, så tyckte Aran om att bruka förnamnet, efter den förste…

– – –

Varför har vi kommit så långt ifrån varann – så långt man bara kan komma från en vän, en människa som avståndet till är mätbart, och så förtroliga som vi var då. Ändå finns det ingen vänskap utöver den intresserade, det finns bara förtrolighet. Vänskapen förändras, har sina säsonger och blandas med avsmaken hos alltför vanda attraktioner, den blandar sej i förtroligheten, en avsiktlighet som bringar misstankar (vi tar varann i hand utan att röra varann, vi talar var för sej utan att lyssna). Alltför enastående upptäckter inom väg- och vattenbyggnadskonsten och de gamla broarna får visa ut i rymden – där kan nu många störta ner…

Varför står han då och talar för gatan om det beståndande, om han inte hemligen älskade ord som obeständigt, förgängligt, varför hycklar han så inför sej själv; det är vanda och förlupna ord.

Med Steven hade han ändå samtalat och slagit till plötsliga reträtter från de lögnpositioner han redan tvungits inta; förförd av den yngres öppenhjärtighet, hade han blottat sej med en tydlighet som kunde få honom att skämmas tjugo år efteråt och samtidigt var ljuvligt och smärtsamt otillgänglig, han hade

erinrat sej den unge herden, av samma namn och livlighet, han hade för vännen framkallat de sällsamma väkterna uppe i bergen och denna nya och öppnande ömhet som han aldrig erfarit, han hade dragit fram alla egenartade och fullkomligt väsentliga detaljer, som försökte han sönderdela smekningar i deras skiftande innebörder för att kunna göra dem uppenbara för Steven, och så blev nog hans avsikter och outsagda böner, men när Steven började följa honom i analysen, och liksom för att gå vid sidan om men inte möta honom, hade han känt ett omöjligt motstånd i själva staden, i dess brist på naturlig frivaro, och under besvikelsens gyckel dragit sej tillbaka inom allt mer befästade murar av förnekelse; över en sommar, som en omvändelse från klar himmel, hade Steven kastat sej på politik och inom kort förvärvat nya bekanta

Aran var inte tillräckligt god vän med sej själv för att kunna undvara andra, men emedan ingen annan kunde vinna hans förtroende, hade han tvingats in i en oförsonlig inre fiendskap.

varför.....

– – –

(§ 10)

(5.) Den förlamning av dagen efter, som hindrade honom att öppna andra fönster än rummets, förklarade han utifrån en dröm han haft, strax före uppvaknandet. Han hade vandrat genom musik, och han mindes den starkare än landskapet (han saknade vanligen öra och intresse för musik) – de egendomligt stigande tonerna, vilka fortfarande susade i hans huvud, och inte klanger men körer av mäktigt ensliga toner, breda som slätter och täta som vinden över slätter, hade fört honom djupt in i ängslande skogar och mot klippor som han alltid måste

kringgå, upp mot ett ensamt torn, ett nära och oåtkomligt torn med en jungfrulig krans av stenar, belyst av ett främmande rött sken, och han hade väntat hon skulle tala, men det hade blivit alldeles tyst, han hade väntat så länge att hon måste förvandlas, men hon betraktade honom med sin höjds oavvända blindhet, – och det som skrämde honom var att han inte kunde påminna sej ha haft den drömmen på de senaste tjugo åren; själv var den en blandning av sorg men övervägande förtröstan, var den av samma känsla *en* skugga som i någon skog fortfarande dolde detta torn, och en annan över hela rummet, att hon för alltid var förlorad…

Ännu är saven i bottnen av kroppen, bottnen av huvudskålen (fylld av sömnens dimmor och tungt veckade draperier), och förbindelserna är vanskliga och lågmälda, en i sänder infinner sej tankar till dagens redaktionssammanträden. Att undra på hans nakenhet överfaller honom, avlindad sidenrocken, hur skulle han inte vilja vara naken, hur gärna skulle han inte vilja leva, kunna leva, och kunde han leva, så skulle också han skratta, men han skrattar inte, han klär sakta på sej de vanliga kläderna, de vanliga spöluktande eller nytvättade kombinationerna, och ägnar som vanligt alltför utbredd tid åt valet av slips…

Ansiktet får klä sej själv, pannans avslöjanden i någon förvillande rynka och så fasta läppar lätt i beslutsamhet, men han har kvar smaken i munnen av …..s upprymda skratt, från den tid då huden ännu var mera följsam, den gäckande ….. som hade förlamat hans frågor med alltför naket omisskundsamma svar och övergett honom förr än han vågat erkänna svaren, gett sej vilse åt de lägre kvarteren och förfört som nästan triumferande byte hängivenheter, aldrig utförda och således åldrade till saknader. Och vad mera var, från den flyktiga tid ….. passerade hade lidelsefull saknad kommit att identifieras med den uppenbara lidelsen och – hittills oblandad av en i grund och botten lika oresignerad bitterhet – skiftat i otålig och för länge outlöst

längtan, vars hela fantasi vibrerade av det otillbörligas retelser, en lidelse som det smekte honom att vidgå och som var »sjuklig« (skrämselord att hejda eftergiften vid smekningar) snarare i sina illa behärskade överdrifter – och var det inte med detta, såsom en ytlig beröring av ord, hans svaghet för »lidande« sammanhängde, hans reverens på avstånd, hans desperata närmanden…

Tankarna drar sej åter tillbaka från sina påståenden och bisatser, och rummet blir |virvlande tomt| och solblekt och en hand som skymmer, ett finger som trampar hö i ett piphuvud – rök som snart virvlar ur skuggan och bärs ut genom det öppna fönstret: molnen slår in i solhuset och gubben har försvunnit sin väg och andra steg slår flisor av muntra och kalla morgonljud ur gatstenen, de bär så snabbt utför och trodde han annat än förbi hans port, han väntar väl ingen (han väntar en som varit osynlig de senaste dagarna). Sålunda lämnar han kavajen oknäppt och låter morgonen famna om bröstet, låter ljuden mångfaldigas och urskilja en suckande lie, från andra sidan muren, och de färska såren i gräset har en egen lukt, den smyger sej på honom oförberett (och, Herre, hur är vi förberedda: hur många steg framför sej ser *de sökande makterna!*)

– – –

och han lutar sej tungt mot väggen och ser med skyddslösa ögon:

– Jag är en tillfällighet i dessa rum

II • Steven Maan Weber

§ 11

1. Så stod han också med en diamant och ristade in ett datum på näthinnan, tills ögonen tårades. Och tills han upptäckte att det var fel datum.

Nej, den första gången var långt tidigare.

Hela scenhuset hade nyligen förstörts av |brandbomber| och inte hunnit repareras, han kom ihåg det därför att evigheten kyligt stirrade in genom de luckor som förintelsen berett.

Det var en av våra modernare tonsättare som framförde sitt senaste opus, en sonat för soloviolin. Maan fick det intrycket, att verket kunde ha utförts bättre. Han hade kommit dit i en viss misstämning, därför att Aran inte följt med – tvärtom kastat fram några elakheter om vad teatern numera användes till. Maan sökte efter bekanta ansikten, men de återförvisade honom till den ensamhet i vilken han sjönk ner som i en opressad kostym, och undvikande ansiktena, fastnade han en lång stund i en blekgnistrande stjärna, som sakta utplånades av månskenet.

Plötsligt, över det gravstilla slutet av en långsam sats, kom någon in i orkesterlogen, en djuriskt smidig rörelse som slutade i ett ansikte, ej heller det bekant, en smula osäkert kanske, fast det snart tändes av det rödskimrande instrumentet, som nu, med sordinen till bindel, irrade omkring som ett slags blindbock, klättrade uppför och nerför passager och utför med allt större språng, allt desperatare åtbörder, tills tonerna slutligen kände igen sig i kvinnans ansikte och stannade i det, som ett leende. Och medan leendet reflekterades i Maans ögon och

löste upp deras bitterhet, hade också musiken hejdat sig på några tillbakablickande dubbelgrepp, visserligen med nästan brutalt underkuvade förslag, men samtidigt övertoner av en sorts kylig ömhet, som svepte om hans panna som ett luftdrag från scentaket och röjde undan alla kvava dofter, så virvlade finalen vidare, alltmera skugglik och undanskymd, hans ögon var ju envist fästa vid det ljusa ansiktet där framme och upplevde genom henne, om än med sentimental distans, hennes sakliga umgänge med det oerhörda som passerade, den förtrolighet med vilken hon svalt betraktade detta presto som en gammal vän, eller ömsom gav sig hän, blundande under höjda ögonbryn. Det var först vid några flageoletter, svårutförbara som den glädje de falskt visslade an, först när rytmerna bröt sig ur den skälvande beledsagningen av hennes förvissade leende och liksom övergav henne, det var först då som Maan märkte vart tonerna var på väg: hur de höjde sig över alla av människor godtagna oktaver för att komma det månljus till mötes, som sänkte sig allt längre ner över dammig och halvt avbränd kulissväv – dessa sorgefanor tycktes andas i det bleka ljuset –, och ett sådant möte, om det hann inträffa (vilket inte var omöjligt, ty tonerna verkade i all sin bräcklighet outtömliga), skrämde Maan – fast han samtidigt anade att först i detta famntag kunde virveln komma till vila, och det inte som förgängelse utan som en hisnande vila och balans mellan ljusets omänskliga rofylldhet och virvelns av formellika intervaller fördolda evighetsrörelse, ja som en sval och hemlighetsfull sällhet… samma sällhet som ofullkomligt återgavs i kvinnans halvöppna läppar.

Morgondagarna glömde de fragment av en sonat Maan hade hört, den mörka årstidens glåmiga dagar och igensnöade tankebanor; ingen frusen källa bevarade heller några särskilda anletsdrag, en hårskuggad mun eller otåliga mörka lockar.

Mera underligt var att Maan gled ifrån Aran, fast denne ändå sökte upp honom och Maan på nyårsdagen fick i handen ett

brev, med ett innehåll som han annars skulle ha upprörts av men nu vägrade att ens fatta, och vars stil han blott med skam kände igen. Maan var visserligen upptagen av karriärbekymmer, men ännu hade inte freden kommit, urskiljande och söndrande även dem.

De träffades först sedan våren kommit – med nya skulder och dyrbarare fattigdom och ändå den majnatt, när Maan samlade sina vänner som en övermodig infattning av Inis – alltså den åt vilken hon var förlorad och |den åt vilken hon skulle förloras|, det var ett utmanande tilltag men ville han inte understryka *att de alla tillhörde henne*?

Men då hade han redan återsett henne en gång, |kvinnan från teatern|

§ 12

2. ett leende, med jordsmak visserligen, men nu jäste marken av kvalmiga safter och sura tillika med salta, och det var som om de barlagda gräskropparna, brunststinkande, isskorviga och svettdrypande, som om de också stod efter hans sjudande vätskor, att suga ner i rötter och grovt kött som en fullkomnande tillsats eller malörten av jordvarelse och jordandarna blanda i sin brygd en droppe av hans hjärta, emellertid vandrade Maan själv en alkemist och öste dessa beska safter, silade bort rännstensdrägg och hamnspya och behöll det livgivande vattnet för en stark och ångande bål.

Lekfullt givet åt slumpen sökte han sig bort under den ljumma eftermiddagen, lät vinden ordna håret som förstode den bättre och om den också förtrytsamt blåste honom i munnen, var fötterna bara muntra och händerna tillfreds på ryggen och de slösaktiga stegen efter en långvarig förlamning,

de valde ut en promenad långt utanför tullarna, runt en sank strandslätt som numera uppgivit allt motstånd mot havet, uppför en stig mellan krumma körsbärsträd och fast marken levde under fötterna på honom och nästan ville hindra honom att ta sig upp, klättrade han bekymmerlöst vidare och stannade bara ibland för att betrakta den rinnande glasen, genomsynlig mot bottnen av rostsand, och man kunde säkert skala kiselstenarna och äta de hårda knopparna som bittermandel. Och med smältvattnets skrift i sanden och drypplande passager, entakt och underförstådd tvåtakt och trioler, samt överförstått skum av sextondelar, rinner finalen genom honom – han blir allt ivrigare att nå upp till utsikten, varmare och kragen irriterar som snabba kunniga fingertoppar och hans andhämtning är vittne till det dansande taglet, såsom jagande blixtar utanför dagsmejans sarg.

Körsbärsträden tog slut, också den uppfrätta sömnen, de mjuka och varma skiffren tog vid och övergick i en sista gungande svindel och Maan hade väl fortsatt rakt ut i sjön, ännu ohörlig nästan tre hundra fot under stupet, om inte en kvinna stått där uppe, inristad i ljuset och vindarna. Han ropade sakta an henne, som för att inte väcka, och hon vände halvt på huvudet, hon hade uppfattat: ja? men bara ett ögonblick; kom honom lätt till mötes och hade strax börjat prata, snabbt och skrattlystet. Han fäste sig inte ens vid de täta fjunen under hennes öron.

De tog spårvagnen in till stan, den satte i gång oförmodat som en veranda |med klirrande solkatter|, eller snarare en brådstörtad glasharmonika i vilken de satt, ensamma, och Maan trampade med fötterna som om det var en annan orgel – så fort han såg upp mot henne, med en något ostadig blick, log hon och det fick ofta gälla som svar på hans upprymda funderingar över livet efter detta eller morgonföreställningarna på stadsteatern, så gycklade han med sig själv och nästan med henne, utmanande och ändå med ett slags frikostig spiritualitet, sucka-

de ibland och såg ut genom den dammskimrande rutan och tog molnfriheten till vittne som den väderlekarnas kamrat han var, augur under alla luftstreck.

det var en sådan dag då man bara ville gå omkring och leva i största allmänhet.

De åt middag tillsammans på någon tidigt öppnad paviljong, en doftande sillbricka med glasmästare och dansk sallad (kanske alltför karmin) och hon övertalade honom till något syrligt fjolårsvin från hennes hemland, rykande kejsarsoppa med hjorthornssalta oststänger, sedan orkade de bara |griljerad lax och| ananasfromage, över det sumpsvarta kaffet tände han hennes cigarrett med en lång och sentimental blick som gled bort under hennes genomskinliga ögonlock…

Han lekte en stund frånvarande med röken och kom inte underfund med hennes leende, förrän den mycket ensamma melodin åter var där, dröjande i ett slags kylig ömhet och bar sin förstörelse inom sig; han mindes inte hur den tog sig ner från taket, men själva svindeln av dessa utdragna toner, ödsliga som ett vindsrum där nyss en fattigdom andats färdigt och ändå folkviseartat känslosamma, grep honom som en erinring av någonting passerat, det rörde sig om en oläslig gravskrift eller en övervintrad smekning, och när intervallen åter svek honom, hade han redan länge besvarat hennes leende.

Det föreföll bara så outförbart, men i det han smädesamt sade sig själv, de skulle aldrig komma varandra närmare än den vintergröna duken, fann han en flyktig säkerhet i denna förälskelse på håll och kunde driva leken, inte med henne men med sig själv, till det överdrivna, lossnad från deltagande och misslyckande, eller ansvar.

– – –

§ 13

3. Att de alla… var det en eufemism för att *hon* tillhörde *dem*? att han själv var en epok, redan tämligen historisk, fick maka åt sig och svälja den sura kunskapen.

Maan såg bort på henne, hon låg med armarna upp över kudden och höll munnen löst sluten, håret var uppdraget under nacken och lämnade ansiktsovalen bar: utjämnad av sömnen och osminkad liknade den masken efter någon gudarnes hemförde älskling – vem tillhörde *det* ansiktet?

Han mindes inte så mycket av den där natten förliden vår, själv hade han ju varit förälskad – eller blivit det, efter att ha passerat det mera besinningslösa stadiet och jämkat Inis från konserten med Inis från vårfrukosten och funnit hennes sanna utseende någonstans mittemellan, inte så sagolikt som den första gången (långsamt och med tålmodig omsorg skulle han åter framkalla det) men mänskligt och definierbart, så att han tog emot henne med en känsla av sansad trivsel, som om de känt varandra länge, och under natten fördjupade trivseln till ett slags början till kärlek –, han mindes att det hade rått en generös stämning, även om erinringen var övervägande abstrakt och en vag bild av de andras leenden, en allmän försoning, Aran reste ju kort efteråt, en samfälld glädje – hur innerligt hade han inte glatt sig åt att Inis kom så bra överens med Aran –, en hjärtlig och förvisso uppriktig skadeglädje åt den tid som sprängde och förströdde alla vänskaper.

Maan lekte med papperskniven, vägde den i handen och drog några streck i konceptet, betraktade sin drivna stil som drev ut i marginalen, gjorde en grimas – hur pass riskabla illusioner hade han hyst? Men Aran hade verkligen varit förändrad, vän-

lig utan resignation, fordringslös och ändå öppen, hade alldeles utan ironi skämtat bort Maans ursäkter för försummade brevsvar… Inis, naturligtvis – och hade inte det drivit upp hans insatser på henne – *genom* henne kunde han äntligen umgås med de andra, smaka dem utan eftersmak; så hade han på allvar – utan att hon märkte det – tvärsöver motsatta åskådningar och attityder upptäckt Peter, den rigoröse och oförsonlige, nå, *han* var sig fördömt lik… Eller V., Peters bror – – hade gått. Men Aran.

»…bilden av en människa som bokstavligen talat föll för sin egna idéer«

Maan funderade på att utbyta »föll« mot »stupade« men lät det bero som alltför heroiskt, det var bara i krig man stupade; och i en förstörd hjärna stupade minnen. De hade en gång varit vänner – »ni som vänner« hade V. sagt och skakat på huvudet. Men Arans lidelse var när allt kom till allt (och när han efter förra höstens misslyckanden fikat efter mäktigare tröst) alltför stor för vänskaperna, han talade om *bevara* och krävde i grunden en hänsynslös delaktighet – annorlunda såg inte den förtrolighet ut, så kallad, som han sökte förverkliga mellan de närmaste; och de fjärran och utländska, ljudande i brottstycken, om dessa särskilda vänskaper och av lagen just de utsattaste, om de hade besvarat Aran med en hänsynslös uppriktighet, såväl vad det gällde förbindelsens art som det angelägna meddelandet, på vilka djup skulle han då ha drivit ut, där ännu ingen har bottnat! atlantis har bottnat. Och om han hade fordrat samma jordiska gensvar av Inis, nämligen så att det vore mer än jordiskt, hur skulle inte hon ha varit fästad vid honom, och ännu mer, hur skulle inte han så länge tiden räckte vara bunden vid henne, snärjd, intrasslad falla… sin*a* egna idéer (frågetecken efter idéer) ganska naturligt beroende av varandra, vänskap och kvalificerad anarki.

»– kritik av kommunen som i varje fall inte kunde anklagas

för bristande frimodighet – och jag upprepar, inte heller vi får brista i denna kritik, vi måste tåla den o. giva den – men är det inte så att A., genom sin olyckliga förening av klarsynthet i det principiella och kortsynthet i det praktiska, blev ett tragiskt offer för den halvt defaitistiska, halvt anarkistiska *efterlåtenhet* han själv predikade? Ja, jag frågar, [mina herrar]: A., i själva verket ett byte för främmande o. samhällsförstörande makter, visar han inte bilden av en…«

– på tisdag var allting över, och vid tisdagens session var Maan ensam beredd – ja, redan på måndag, i övermorgon, skulle Aran vara… det kväljde honom plötsligt, och han böjde sakta huvudet bakåt (ni som vänner). Men Aran var ju också sällsamt okunnig om hur hans egen tillvaro meddelade sig, och tvivlade på sin egen verksamhets verkan; åren på tidskriften hade ju varit ett förtvivlat och planlöst givande utan synliga mottagare, hur kunde han då ha en aning om vad hans uppriktighet fick för svar och vad den förstörde, de få gånger, visserligen, som den icke blev korrumperad redan i begynnelsen. Och så hade han för en vecka sedan skrivit från Zürich, oskuldsfullt och infernaliskt, att han nu vore beredd att tala allvarligare och farligare, i en farligare tid, finge han blott lokal! Som om han var aningslös om de individer, även inom Maans eget parti, som ville sätta honom på den vakanta chefsstolen vid Stadens största kvällstidning (medan Maan redan hade den första ledaren klar i skrivbordslådan) sannerligen, det vankades allvar inte bara för sansculotterna och fan och hans skumma manipulationer… Och för den skull, när de sistnämnde gjort inviter, sedesamt först men åtskilligt bestämdare genom Peter, för dessa märkliga intrigers skull hade med ens lösningen uppenbarat sig för Maan, som ett svärdshugg, möjligheter öppnat sig och bara köra fram till stora trappan och med berått mod slå in porten – en katastrofartad tid då *makten* gällde timmar: rätten får vänta till måndag, det var ju bara fråga om en ting: att de som vågade

vann; sedan återstod för Maan att hålla en varm och vänsam parentation över den förlorade och snabbt slå ned dem, som hade vågat och ville inhösta vinsten.

– Aran, du skulle bara inte ha skrivit det där, inte det ordet actio… Inte för att du annars lämnade så mycket kvar av mig: skulle förvalta Inis och förskingrade henne; tämligen olustiga beskyllningar – nog kunde vi komma överens om Inis. Fast du trodde på disposition, den förvärldsligade nåden, jag mera på övning, kunnighet. Lättsinnigare är jag inte. Du skulle inte ha beskyllt mig, du själv trogen dig själv? tanklösheter och liaisons, »jag är rädd för att det är *din*« skrev du – min vinterhandel.

Eller har jag förskingrat mig – politik kommer av Staden. Där det snöar mitt i november. Grundfalska lojaliteter, mauvais arts, har jag spelat renare en gång – I snöljuset ser hon ut som ett ofruktsamt samvete.

Han kastade pennan och stirrade ner på bokstäverna (bokstavligen). Igår avslutades vinterhandel mellan… när allt kom omkring, var detta priset? Tid i kväll och i morgon och övermorgon, snävt om tid. Han försökte med ett komma efter idéer, mer blev det inte, slet sönder papperet och trampade ner det i korgen. Inis rörde sig, suckade och vände sig mot väggen. – Slå ned: Peter måste hållas utanför.

§ 14

i Inis' rum (sängkammaren)
Maan övervägande; misslyckat samlag?
monolog, han vandrar fram o. tillbaka

4. – ja, jag är nervös för den här… för det här förbannade upptåget i morgon. Ja, jag är nervös, jag tycker inte om att klä ut mig, det är ju löjligt. Peter sa detsamma, löjligt. Som om man

inte var löjlig nog ändå, vilka kläder man än har på sig. Och som om det inte var svårt att känna igen varann |ändå|. Vänner –

– – –

Jag förstår inte att jag accepterat – men det är inte vi som står för arrangemangen. Men du kan ge dig fan på att vi får betala, om det går med förlust, så är det alltid. Gå omkring i några slags sjuttonhundratalsdräkter som vi växte ur för hundrafemti år sen – du kommer inte att känna igen din egen man!

– Aran skulle jag känna igen.

– Aran! det blir inte… var har du hört att han ska komma?

– Jag skulle känna igen honom ändå. Det var kanske därför han flydde, frivilligt. Du förstår, det tog länge om, innan han lärde sig känna igen mig, jag var ju så ung. Mera en kamrat, kanske en väninna, som ni skulle säga. Älska mig vågade han inte, bara så småningom, för att lära känna mig. Och alltefter-som jag blev vuxnare, och inte så beroende. Jo, sista gången, då vågade han – *fastän* han kände mig… nej, kalla det inte mod, sista gången var ju reträtten öppen. Eller vägen över mig; inte genom, men över, förbi.

Maan hade satt sig på sängkanten, och Inis drog sig skyggt upp mot väggen. Han log mot henne:

– Hur menar du?

– Det förstår du ändå inte, Steven. För dig är det ord.

III • Samtal mellan öar

§ 16

> Vi voro före verldens tider i Hans Vishet kände, och Han skop oss *in* i Väsendet, på det att en lek i Honom vara månde.
>
> *Böhme XI:106*

1. »Pojken«* kallade han henne och hon låg kvar i sitt skära rum över sommaren; men Aran övernattade på en vinröd plyschsoffa, under förstorade porträtt med underskrift av främmande tecken, – nerdragna persienner hela de solvita dagarna. Om morgnarna kom hon intassande barfota och kröp ner hos honom, gned sin näsa mot hans eller slickade hans ögonlock, smakade på örsnibbarna eller hittade på andra bitska smekningar: hon tyckte om hans ansikte när det sov, men kunde inte ge sig till tåls förrän hans händer ännu i sömn letade upp hennes hår, och då hände det att han mumlade |herdens namn|.

– Han måste ha haft hemliga namn på allting, |–|, den Tysta, Vinterman, mig kallade han den Skrattande; jag är rädd det inte stämmer längre.

Aran höll kvar hennes läppar med blicken: »om jag alltid kunde få behålla ditt skratt« sa han, och hon kunde inte låta bli att skratta – »ja, så, just när det stannar i leende, mitt emellan skratt och leende«

Och hon mindes hans egen ironiska grimas, hur munnen liksom reserverade sig mot ansiktet, och ändå var bittrare.

*) Aut puer aut longas compta puella comas (*Amores* I, I, 20)

»Lekkamrat« kunde han också säga, och det var i alla fall överdrivet, för det mesta satt han och såg på, med tunga och oroliga ögon, medan hon tränade på den stora smyrnamattan, följde hennes rörelser i spegeln och kritiserade dem. Teorien kunde han ganska grundligt, och så kom de överens på ett slags teckenspråk, hon med åtbörder och han med abstraktioner, helst fabulerade han nya termer av hennes rörelser.

»Övning allt – öva sig att leka, öva sig i kärlek – jag pratar, som om en människa någonsin *lärde* sig någonting, som om en gammal strakbent narr kunde lära sig att bli barn«

»Man är väl nästan alltid barn« försvarade hon sig och det lät plötsligt så vuxet »man byter bara om leksaker och dockor«

»Ja, *du* är fri, hela din kropp är fri – den enda frihet jag någon gång kan hoppas på är att kunna röra på högra örat«

Hon skrattade mot honom i spegeln, och hans nästa replik överrumplade henne: »men jag tror inte jag skulle kunna lära mig älska dig« (Hon försökte fånga hans ögon och sa tyst »du gör det«.)

Vid andra tillfällen alldeles ge upp termernas skenbara saklighet, och glida ut i fantasier och ord hon inte förstod, eller brutet på det språk som var äldre än hon. – »du är *för* musikalisk, sa han (hade själv kallat sig ›tyst, omusikalisk, tänkande‹) musik ända ut i huden, utöver det ktoniska, ett gömsle för översakligt, som ett barn *kan* vara, men du *behöver* inte vara någonting, du *är* någonting. Och egentligen är väl jag mera medveten om din dans än du själv, men jag såg plötsligt dina ohyggliga avsikter i går kväll, när du dansade Nike… Samtidigt en ohygglig avsiktslöshet som tvingar er, såsom skönheten tvingar er – och lättheten skrämmer mig, lik barns, ni som besitter skönheten: det är som om ni inte var medvetna om att ni vill förgöra oss. Hur du nu själv skulle uthärda det ögonblick dansen blev alldeles tydlig. Någon, någonting måste skydda er;

ibland äger ni en nästan vällustig behärskning, ändå är det inte själva balansgången som jag är mest rädd för, leende och smärtsam och på alla sätt för mycket glädje för en människa, – men leken, det att ni leker med djupet och håller oss i andlös spänning, och det jag fruktar mest: att ni någon gång vågar språnget – branten är ju en fotsbredd nära – och att då, ja, jag vet inte, gud vet vad skulle vi då vakna till!

Det är så jag är rädd för musiken, att den en gång ska underlåta att falla… nej, alldeles tondöv är jag inte, men den för mig till en ingång, och gud vet vad det är innanför, om sällhet eller förgörelse.

På samma sätt är jag rädd för ditt ansikte.

Men när han stod bredvid henne framför spegeln och solen rykte över glaset och deras huvuden svävade dunkelt därinnanför, var det då han kallade henne Inis? Och hon försökte återigen fånga hans ögon och tala till bilden av dem, allvarsamt och förtroligt: »du är inte ensam – ser du?« »Vad är det för sprickor därnere, som efter en kula!« Hon kysste honom lätt i nacken och svarade »min far«, återtog sin position på mattan och tillade häftigt »är jag ett odjur?« Aran lutade sig mot glaset och log mot henne: »han menade väl omänniska… Nej, det är du inte, du är ett litet djur, av en ganska rar art, vill säga; ett *animal novum**.«

– Aran dröjde sig kvar hela den sommarn, han var fäst vid mitt land, på ett slags vemodigt avstånd. Jag fyllde arton på hösten, men innan dess följde jag honom till Staden – han bad mig inte om det; hur som helst var jag själv tvungen att fly.

De stod länge på perrongen den sista dagen, i skuggan av sotbrun och svavelgul rök, talade själva inte mycket – hon såg så hjälplöst påklädd ut efter alla nakna morgnar – lösa ord och lösa aningar, någon märkligare frihet kunde han ju inte lova henne.

* med ass. av uppkomling och messias, ss människan!

Och ganska mycken tröstlöshet var det väl, när han såg ut en sista gång över den röda dalen nedanför stationen och sade, mera till landskapet än till henne: »Kanske man måste vara tillräckligt omänsklig för att ha några illusioner om människan.«

§ 17

„Stadt der Unbeständigkeit"
WINTERREISE, *Rückblick*.

2. September såg henne invigas i Staden, luftiga stråk och ljus som något skiftade i henne, hörde näktergalen tala med henne i lätt skymning, kyligare kanhända för varje kväll och efteråt var väl strupen full av aning, innanför parkgatornas inåtvända åldrande fasader, röjande en vintrigare solnedgångs för höga blodtryck, och efteråt var det väl ganska melankoliskt bevänt med de rum som Aran skaffat henne – första tiden vid långa gatan från torget (hon lärde sig aldrig vad det hette) och ner, trängre och skuggigare, till fiskhamnen –, men hur han än hade varnat henne för denna »obeständiga stad«, så mindes henne en annan september annorlunda, med djupare kinder och tyngre bröst, skön i en mer urban betydelse, och en svalka av mera lynniga temperaturer var den innerligen oantastade älskog med vilken hon, undertid och jag tror icke många vintrar till, bevarade sig väl själv – då hon icke tillika verkade som mystiskt uppror – mot den vanda gatugången till kapell, horhus och badinrättningar – – men den första septembern hade saxen gått och ej heller hade ebb och flod växlat som vanligt, utan glaset nedvänt stannat och runnit tid, allt tyngre för hamnen att bära – – ja, efteråt kunde hon i drömmens eller rusets overkliga hastighet skynda genom minnet, medan stenar slog undan hennes

fötter och husen spottade på henne och sardoniskt gäckade hennes sökan efter Aran och väntan nedanför släckta gardiner, och i förödande ängslan rusade hon utför dystra trappor och uppför den oändliga gatan – »det är ont om tid, hade han sagt i telefonen, du bor i staden, fast jag ännu icke vet om det är möjligt för dig att leva här« – och hur skulle tiden kunna räcka till för så stora torg, och var gatorna ner mot slottet lagda efter annan plan än att hindra henne? eller parken som blåste löv i hennes öppna mun … plötsligt kunde hon minnas sten på sten utmed järnstaketet – men icke hur hon frälst sig över gatan – »stilla« sa han, och det var som vågade hon ej möta ett så gränslöst återseende, emellertid lyfte han hennes ansikte och såg in i det: sorgen satt som en fin skymning omkring det översta av hennes ögon, men vitögats emalj sken blåvitt, och pupillerna glänste: *du* – »så, var bara stilla; du är hos mig och ingenting har hänt *Stilla*

§ 18

3. Det hände sig en efterkrigsferie, vilken som helst, en skylös juli, hela staden hade flyttat ut i den febergrönskande arkipelag som omger inloppet; på tjugufem år hade man inte upplevt en sådan hetta, och han arbetade i bara hängslena de sista dagarna före semestern, fördröjd med sommarnumret och tvungen att förbereda augusti.

Det hände… och i exilen en sommar senare, under nordligare öar, var väl »händelsen« beskuggad av glömska (såsom ett träd övervintrar) och exilens tankar mer begivna på erinringens couture i och för sig, tidens försnillningar och den skåra i det förflutna, där erfarenheten kväller fram som blod, än stelnande, än frusande.

Då hade han på lek ritat hennes skuggas profil i sanden, med fingret graverat in i verkligheten en aning verklighet som aldrig funnits där och som vattnet snart återbördade till intet, och hans fusk i de bildande konsterna kom sig väl mer av övermod – så övermodigt som hans ögon den gången uppdagade henne…

Avskedsnummer, där han exhiberade och garderade sig med en vänkrets de aldrig hade vågat tro på, inte ens de närbelägna som med tiden svikit honom, avskedskommentar i syndaflodsstämning – men den första veckan på ön läkte åtminstone trötthet en, och andra söndagen var hon där. Han såg inte så mycket av henne, hon badade om morgnarna och simmade långt ut i skymningen; om dagen, för fartygens skull, gav hon sig in i skogen och gick alltid vilse, letade sig tillbaka längs stranden; men om nätterna låg hon på stugvinden, och där behöll han henne som fragment av en tidigare sommar och ett tidigare hav, det var bara hennes steg som ljöd tyngre, fastare; han grubblade över dissonansen och fick inget svar: »du får inte se på – det är *månader* sen jag dansade«.

Men en morgon slocknar fyren i ljus, och som en knappt märkbar fördunkling av vågorna driver hon in, allt närmare och ett halvkvävt, otydbart läte, vaggar henne drömmens vatten sakta upp på klippan – tång är virad som ormungar i hennes hår. Se – en avväpnad lyra vilar i hennes kropp, där höfterna är höga fästen, brunblanka av händer, och buken en buktig resonanslåda med pärlemor och en klav som hieroglyfen för purpurmusslan; brösten har havsnypon i munnen och vrider sig, vänder ryggen, dansar tunt och i djärvare runddans magen, svepande… naveln …vid och bottenlös, i den kan hans ögon vila, och de känner att klippan är mjuk under foten som är på väg att baklänges lämna vattenbrynet och den stödjande foten vill nästan hindra den, medan knäskålarna upphöjda över alla dolska avsikter balanserar i hög relief och förlitar på lårens stadiga brospann, så välver sig det ena benet över horisonten och vi-

ker, det andra halvt mot vattnet fallande – armarna har krupit ner i gräset och en låtsas sova, den andra drömmer än och vinkar med kalla handen: följer alla linjer som slingrar sig undan och fångar varann, under hudens sömn eller oförtäckt, och själva klaven är ett vindrört snår, vildvuxet i och för sig och orkideiskt: blånande kalk med fanor lindade i sina skuggor, ett segel gnistrande av salt och fiskfjäll, en korg med fjolårsstrån och gömma kanske för honung och saffransröda ståndare – paradisfågelns kopparrede…

Och medan hans ögon bygger vidare på undret, där den vita sanden i refflor och speglingar häver sig, liksom av andningen, och driver in under nyckelbenen, där alla salar flimrar av värme och skötets branta källargång är ett slut och möte för all rörelse; under det att han förundras över denna upplösta och ändå slutna arkitektur, självfallen och sammansatt, såsom över det skönaste av alla olösta geometriska problem, och en stund sammanfaller med lemmarnas rörelse och deras ro i rörelsen – som om hennes kropp vilade, gynnad, i förvandlingens eget sköte –, tillhör hon en ingenstund, en mätbar ingentid *honom* mer än tiden, är hon mera skapelse än tid, mera kvinna, och han talar till sig själv med låg röst, inte av rädsla för att väcka henne men därför att det inte finns några skäl att memorera, minnet skulle bara vara den förste att förvanska henne, minnet skulle lägga en tunn beklädning över henne eller rentav beslå henne med lögn… Minnet skulle borra sig fram med tänder och klor, svagsynt som det var fött – ett ögonblick bländas – sedan gräva vidare och tungsint av vana fortsätta att underminera verkligheten.

Känseln ensam kände igen de rörelser som han upptäckt i henne, och kände hans beroende av dessa rörelser, medan bara den med en gång tveksamma smekningen över hennes sömnnakna och visserligen förvånansvärda ansikte, – den ensam erkände hans innerst och redan tveklösa hemgivenhet åt detta beroende.

Under tiden är hon på väg upp mot den rödljusa ytan, genom böljor av värme och någon hon hjälper tillrätta – ingenting kommer (det är för att jag drömmer) och vattnet glittrar; lyfter värmen upp genom kroppen, utan att lyfta handen, och det står människor runtomkring (vad gör det i drömmen) – tvingar den andre närmre och ser verkligheten glittra och då måste det komma: hon kysser honom med tungan, utan att öppna läpparna, suger hettan ända in i bröstet – svalt och slutgiltigt väcker henne stenen om ryggen, ser ju att ingenting hänt (köttet är villovatten) eller ännu finare ›köttet är villigt‹ och hon kan höra vågrasslet »men anden är stark, köttet svagt, *vad heter det!*«

»Vad är det som heter?«

»Hör du inte att jag pratar med dig« mumlar hon. »Gör detsamma. Jag som aldrig brukar drömma! Mina händer och någonting: fuktig lera. Bara drömde att jag vaknade; vecklade ut verklighet ur trasa efter trasa – svettedukar. Tills jag vaknade för tredje gången: tomhänt. Var tog allt vägen? glömt… Jag tror inte på stenen – du, lova att den är verklig! Eller också den att tro sig vakna och bara tro att man talar rent och att någon annan kan höra vad man säger. Och så håller man på hela livet och låtsvaknar och låtshittar presenten allra längst in. Och till slut… kanske inte då heller – fortsättning följer. Ända tills man vaknar för femte och sista gången. – Tomhänt!«

§ 19

4. Inis lutade sig mot väggen och drog upp lakanet över bröstet:

– Jag är trött på Staden, på er stad. Jag får inte *dansa* här. Å Steven, om du åtminstone ville ta mig härifrån!

– Jag skulle inte kunna följa dig.

– Det gör detsamma. Ingen av oss förstår ju längre varför vi gifte oss. Nej, låt mig vara, Steven, det går ändå inte. Märker du inte att det bara är dina egna smekningar du försöker erinra dig? Du har ju alltid så svårt att känna igen dig själv. – Det är lätt så länge man älskar… så länge du älskade mig. Jo, jag tror dig, jag tror inte du ljög *då*, när du sa att jag betydde allt för dig – du sa förresten »meningen med livet«. Det var lite patetiskt, men jag förstod dig, förstod att jag alltid var något mer för dig än för de andra, inte bara kvinna utan också… inte bara – vad är det du brukar säga – osinnlig; nej, ett slags sammanfattning, gripbart, sinnligt, djuriskt. Det låter enkelt, och om det bara berodde på din kunnighet, så vore det också enkelt. Så att jag hade utrymme för mig själv, menar jag, nästan passivt, kunde röra mig fritt. Men du *visste någonting om mig*, kanske utan att veta det, och utan att jag visste det, någon hemlighet som du höll mig *fast* med.

– Låter som utpressning.

Hon log lite och körde ner hakan mellan knäskålarna, – men nu, och jag borde ha anat det, tider då du inte älskar, så betyder jag alldeles ingenting. Du kan inte ens vara vänlig mot mig, du behandlar mig på sin höjd som en matelat parlant. Om du inte hatar mig, och pinar mig därför att jag är det sårbaraste hos dig. Och så när du pinat mig tillräckligt, så kommer du med dina oövade smekningar, du tror väl att »meningen med livet« låter beveka sig av smekningar, eller av fraser, hela din kunnighet har ju blivit fras. Vad är det du har ödslat bort den på? För det är väl inte bara på vältalighet… Är det Peter du tror –

Maan lyfte händerna från ansiktet:

– Känner du Peter närmare?

– Varför skulle jag inte göra det? Han har haft det svårt. Och han är besviken på dig.

– Vad vet du om det.

– Vi känner varann, sa jag. Och Inis fortsatte för sig själv

»varför skulle inte jag försvara mitt liv? Om Steven förnedrar mig av bara trötthet, och jag är outtröttlig att älska, varför skulle jag inte låta Peter komma till mig? Även om jag inte kan älska honom… Han fordrar någonting av mig som jag inte kan känna igen (han *fungerar* inte i mig – omedvetnare uttryckt)

Ty deras tankar var tydligare än tungorna.

»Undrar vad hon menade för hemlighet; nej, *jag* var inte medveten om den, behärskade den ännu mindre. Det är den som gör vad den vill med mig, godkänner mig eller vrakar, så ser vårt »äktenskap« ut, inåt. Jag kan alltid försvara mig med att det är mänskligt att inte kunna. Men det mest förnedrande är när vanmakten har försvagat människan till ren och oförfalskad lättja, ja, en smula förfalskad: man säger till sig själv, älska kan man inte *vilja*, man älskar eller älskar inte. – Man är aldrig så dialektisk som när vanmakten har slutat bevaka en och det är själva lättjan man måste försvara sig emot.«

Maan steg upp, klädde sig sakta, fortsatte sina tankar högt:

– Du förstår, Inis… nej, du förstår nog inte det här med vänner, i en tid av kärlekslöshet. Och att kärlek *fattas*, är alltid säkert. Men det är en aning att älska det också, i alla fall att upprätthålla, genom sina vänner är man inte utlämnad… Ensamhet rinner ut på något sätt.

– Hörde du att Peter älskar mig?

Maan skrattade till och vände sig om vid dörren.

– Han behandlar mig åtminstone som en människa.

– Hur långt kommer han med det?

Hon reste sig häftigt ur sängen – Maans hustru med redan en smula för stora bröst, de hängde nästan. Han såg bort, tvekade ett slag, som om han glömt något, så öppnade han dörren.

– Går du, ropade hon efter honom, du får inte gå! Steven, du behöver inte gå så här tidigt – kan du inte stanna…

– Ring efter Peter, du. Han kan nog ta sig ledigt.

– Var inte elak, Steven, lämna mig inte alldeles ensam.

– Eller Aran. Skriv till honom så kommer han ilande. Skriv till farbror Aran – du har väl inte glömt adressen?

Maan tog portföljen under armen och stängde dörren sakta.

Inis borrade ner ansiktet i kudden; när hissen hade stannat för andra gången och porten slagit igen, var det alldeles tyst i hela huset; hon hörde någon snyfta mycket nära henne. Och någonstans var Aran på väg, var visste hon inte, för han hade aldrig skrivit, han hade bara lämnat efter sig ett avsked någon gång för ett och ett halvt år sedan, och under detta avsked kröp hon ihop, med sammanknutna lemmar.

§ 20 **les Adieux**

5. *avskedssonaten*

och plötsligt är luren så tung och kall i handen och hon känns nästan inte vid hans röst, men han har sagt det är Aran, han har sagt

– Vart ska du resa, säjer hon för att någonting

– Jag får förklara sedan, hans röst är mycket tunn och mycket |död| når den henne, för vi ses väl i kväll

– Ja, ja, naturligtvis, svarar hon sej själv; när hon nästan släppt taget kommer hon ihåg, men jag har biljetter till konserten, det är ju söndag. De spelar en opera av Purcell.

– Du vet jag inte är särskilt svag för operor.

– Men det är konsertframförande och inget spektakel. Förresten tror jag du kommer att tycka om den.

– Då litar jag på dej, och Inis hör hans leende och fångar det med munnen…

(hans armbåge rör vid hennes, som musiken stiger och faller, och denna tanke är gemensam, sakta fångar de varandras hän-

der. Han blundar och låter musiken stiga ur handen och dräktig av salt och blåsande ljus, sådant han minns havet före döden; han ser den virgilianska historien, men sakta förvandlas statiska bilder och blir rörelse inom honom, som en tankens föreställning med fonden lånad från det andra och tidiga havet, men för känslan sammanfaller dessa toner med alla de säregna arterna ömhet för kvinnan vid hans sida, ännu hårdare trycker hon hans hand till svar: verkligheten förvanskas för hennes ögon och dess innebörd sjunker undan, en estrad av flimrande ljus, en skimrande honungskaka med kupans mörker omkring, hon måste röra blicken för att finna fäste och ljuden sänker sej genom smärtan, förtydligande utan att förklara, de snabba skratten hamrar och bultar och knyter nerverna hop i oupplösliga härvor av taggtråd – inne i vintern, då havet ännu låg, var han hos henne, träden var tunga av snö och hans ömhet var inom hennes och hon sluten i honom, i en svårmodig ljuslåga, och lutan på väggen var tung av höljande ekon och de talade om dem och var deras närvaro)

Och han *är* betagen av musiken och vill bara tala om den, hon går vid hans sida och försöker höra vad han säjer, de ska ju ändå tala om någonting.

– – –

(De söker sej in mot smärre och tystare gator, allt eftersom de söker sej närmre varandra och deras tal blir lågmält)

dialoger

– Jag borde ha förstått det, och jag kanske förstod, men jag borde ha varit beredd. Du hörde inte av dej på så länge. Jag hade mina dåliga aningar, men hur mäktigt är inte hoppet, över de värsta. Och alldeles oförberett blir de verklighet, det

behövs bara ett förströtт ord, ett litet brev, ett oväntat telefonsamtal, och utan vidare argumentering är hoppet ställt mot väggen. Det är därför jag undrar om det finns något mera hopplöst än själva hoppet. Det är ett så löjligt ord, allvarsamt kanske det är ett språng, men hur kommer man inte ner, på magen.

– Jag tror ändå att hopplösheten är värre, en oändlig drunkning där inga sinnen kan andas. Begriper du inte att den har kvävt mej för länge, jag måste från den här stan, jag måste få andas.

– Och så länge man andas, hoppas man. Jag ville be Gud befria mej från alla osaliga förhoppningar, så att jag kunde få leva friare; hur plågar de oss inte, dagligen och stundligen.

– Jag trodde jag var så förtrogen med livet, så begåvad för att leva, men det här faller ur mina händer – och jag lastar det inte på dej. Jag tycker det bara är så utmanande, kriget skonade oss, pesten skonade oss, och hungersnöden, och slumpen förde oss till varann, det är så otillåtet handlat mot livet självt, att med våld skilja två människor åt, när en gång det oerhörda har skett att de kommit nära varann, det är så avsiktligt meningslöst.

– Jag tror på en mening, även om jag misstror det meningsfulla i att söka en, men jag tror det finns en mening, någonstans, kanske någon annanstans än hos mej finns det en mening i mitt liv…

– Och frihet att inte våga det meningslösa.

– Då är din landsflykt bara undanflykt och feghet?

– Jag tror det nu vore större feghet att stanna.

– Varför stannar du då inte?

(med ens har hon stannat – jag vill inte gå längre, varför skulle jag gå längre – och han drar henne in på en restaurant, med tunnlar av speglar i vilka deras ansikten försvinner som fotografier av tiden)

– Jag är på väg ut ur gruvan, ut mot dagsljuset. Du vet ännu inte hur omöjligt det är att leva i den här stan, ens för en sådan människa som du. Den låser in dej i sina celler och sina grupper av celler, det är ett av stadens sätt att döda människor, och dö kan man mycket väl göra här. Det är mot de anlagen hos mej själv jag vill göra uppror. Snart är alla ansikten stängda för dej, du kan inte se dem i ögonen, som du nu ser mej i ögonen, och stängda ansikten förändras inte, de är omkring dej lika otillgängliga som träden på gatan, vilka växer långsammare än du, eller som husväggarna, de kommer att åldras mycket långsammare än du, och denna otillgänglighet och brist på förändring omger dej som död, och rör du dej inte tillräckligt snabbt själv, hinner ledan ifatt dej och ångesten. Jag säjer det går mycket lätt att dö här, att oupphörligt säja farväl till ting som varit levande och förneka vänskaper innan de hunnit mogna. Det är därför jag far vidare. Du kan säja det är meningslöst, men då är jag glad att äntligen ha vågat det meningslösa, eller har det inte en livsmening att resa? Du kan fråga varför jag inte väljer det fegare, men är man född självmördare, har man stor respekt för modet. Den dag det visar sej fordra större mod att återvända, så kommer jag tillbaka, om också för att dö. Men nu anser jag ingenting mer betydelsefullt än detta att fara vidare; jag har kastat alla omsorger om min säkerhet, alla hänsyn mot mitt eget, för att komma från mitt stadsjag, mitt dödsjag,

– Och hänsynen till mej?

– Tro inte att jag slutat älska dej, jag är mera fäst vid dej än någonsin. Just därför måste jag resa nu. Både för att min kärlek är stark nog att uthärda främmande klimat och för att den är så stark att det är *svårt* att skiljas. Om du känner det som om jag ryckte ifrån dej kärleken, som om jag bara slet upp sår i dej – ja, jag vet inte, då får väl tiden läka de såren.

– Tiden! Om den åtminstone förhöll sej likgiltig; men den förvärrar allting. Den löser inga knutar, den bara drar åt dem.

– Småningom knyter den hårt in oss i våra egna säckar, ja jag vet, jag känner så väl den här tideräkningen, det är den som måste ha ett slut, förstår du mej, vi får inte röra vid varandra längre som är så sårbara; smärtor består man sej själv, utan bistånd. Därför ville jag bespara dej dagar av nervösa förberedelser, dagar som var en ivrig befrielse för mej men som inte gett dej någon glädje.

– Du ville bespara mej förberedelserna till min egen begravning – jag är tacksam – att slippa kostnaderna i allt, slippa tala med entreprenörn och ordna om blommor, och sången från kyrkläktarn… Ändå måste jag förr eller senare delta i själva akten, här vid ett vitdukat bord – så nedsölat det egentligen är!

– Den sista dagen ligger alla smutskläder i en hög, och alla sopor är uthällda på golvet, alla sönderrivna tidningar; allt som jag inte kunde ta med mej. Inte ville ta med, hur föga jag än kan umbära det.

– Än mej? kan du undvara mej?

– Jag säjer det själv: jag kan det inte, och därför är jag tvungen – kära, låt mej ha mod bara i natt, låt mej vara en främmande Gulliver över denna stad, över alla mina gnomiska lidelser; där ute kanske resan för mej till jättarna. Och där ute är kanske vår kärlek inte gångbar, en känsla så särskild att den inte går att växla i andra valutor. Här kan vi besitta oerhörda rikedomar i smycken som man inte vill lösa in där. Och jag reser inte för att bli ensam, jag reser för att vecklas ut och mångfaldigas och kanske till ett nytt sammanhang…

– Jag är din resa inåt, menar du.

– Bara en stund till, jag ber dej, låt mej ha mod. Även om du är en högtid, en helg uppkallad efter ett främmande helgon, så är du infogad i Stadens tideräkning, den som stjäl vår tid ifrån oss. Med vår egen tillhöriga tid menar jag den levande. Har du tänkt på hur mycket död det är i tiden – jag menar inte bara i

epoken, eller i denna stad –, hur mycket död det rymms i den tid som tillhör oss: en hel vagnslast framliden tid har vi att släpa på; och i varje stund dör en stund och läggs ett strå på lasset. På så sätt är det också ett slags tro på den ofödda tiden såsom den renast levande som driver mej mot framtiden; i varje ögonblick föds ju nya ögonblick. Inte ens det närvarande är blott rörelse och entydigt liv, käppar bryts i detta hjul av fallande och stigande ekrar och hejdar det stundom, detta kaos av döende och vaknande tider. Där är fragment av kosmos och överblick, hur skulle vi på annat sätt ha någon makt över det närvarande, ja, jag tror för min del, endast i de kosmiska måtten av död kan vi mäta tiden, äga makt över den allt väldigare bördan bakom vår rygg och vägen framför oss, över det ännu ogenomskådliga och orörda och det för alltid förverkade. Jag kan bara se det så, att kaos är det levande, och det är därifrån vi har fallit, från förmågan att leva i kaos, att uthärda det oordnade – frivaro kan vi bara uppfatta som benådning från bådadera. Men då jag knappast har en sådan nåd att vänta, måste jag ständigt slå mej ut mot kaos; och detta är min stora utbrytning.

Jag är alltför bittert förtrogen med allt det döda vi besitter och hur livet flyr undan, medan vi griper efter det med våra halvvägs döda händer – än så länge, för jag har bara levt halvvägs. Jag känner dödens olika smaker mot tungan, känner dofterna skifta i liv och de dofter som bara är levande; jag vet vid vilken nollpunkt livets svalka övergår i dödens köld. Jag kan se hur mycket som är död i dina ögon – det finns död även i dej – just nu ganska mycket död, jag ser det på dina ögon. Och människan har det likadant, jag kan märka hos henne vilka böjelser och laster, vilka dygder och beslut, vilka känslor och gester, vilka blickar som är dödens, och vilka som är livets; i dessa tvenne element andas människan. Se på tanklösa ord, på hennes rörelse genom tillvaron om de döda elementen överväger eller de levande. Och det ödsliga skådespelet att se döden alltid små-

ningom ta överhanden. Så är ett farväl döende för den som stannar, vaknad kanske för den som ger sej i väg. Och så är det slutliga stelnandet, när också hjärtat upphör att arbeta och ögonen att se (hur förgörande de än betraktar oss innan vi sluter dem), är det ett inträde i det fulländade kosmos – för människan; för hennes varelse börjar förvandlingen under de andra elementen.

Hon söker fånga hans blick, den är siande och öppen mot något annat, och hon drar kappan över axlarna – det drar så kallt. – Ja, det är stängningsdags. – De har lagt upp stolarna och låter natten sköta resten. – Vi kan gå ett slag om du inte är för trött, och han häller i sej kaffet, det var nästan lika starkt som det Anna lagade på sin tid. Och hans arm klänger sej fast om henne eller för att innesluta henne i hans avfärd. Men ute är det milt och trevande vår under nattmolnen, det droppar från balkongernas skräpvrår och de tar vägen neråt floden, under de speglande nakna kastanjerna.

– Det vet jag, säjer hon efter en tid och besvarar ömheten, att man förgäves söker dölja för sej själv att man alltid är älskande. Jag kanske borde tala för mej själv, eller mer för mej än för andra, ändå gäller det alla. Till och med där man förefaller vara utesluten från kärleken, finns den där, hemlig och fördold, och jag tror inte det är möjligt för människan att leva ett ögonblick utan den, inte vara levande utan den. Åtminstone är det så självklart för mej, utan att jag vet varifrån jag har detta geniala lugn i kärleken, varför jag som älskande känner en trygghet som bara i livet, varför jag där alltid finner hem. Och samtidigt är kärlekarna mina äventyr, mina upptäcktsfärder i förvissningen om stränder. Jag leker med mej själv, jag leker med unga flickor eller med en man som kan svara mej, bara jag får vara föräl-skad. Så i det sinnliga tror jag att jag älskar bara kärleken, men i det osinnliga fordrar jag den jag älskar och där finns alltid min trohet, som min bundenhet vid dej – det överger jag inte.

– Du talar om människor? råder inte motsatsen – jag vet att alla motsatser någonstans sammanfaller – inom konsten: ytligt tycker jag om den eller den tavlan och trotsar alla moraliska hinder att förvärva den, jag håller av de vackra böcker jag äger och för de svar de ger mej, men innerligt, och jag kanske inte får tala om mej utan om de utvalda, av vilkas liv vårt liv bara är en skuggbild, andligt ser man hos dem en förälskelse i själva förälskelsen, som du säjer…

– Det är de som framställer kärleken som ett barn, kärleken har ingen ålder, säjer de – som om vi inte visste!

– Nog åldras den, nog har tiden makt över den som över allting annat. Den må vara outsläcklig i och för sej, men sannerligen har hon som utverkade evigt liv åt den, glömt att ge den evig barndom; nej, den blir bleksiktig av att vara instängd länge, den tynar av med åren och blir gammal och ful och till slut kan man inte visa sej tillsammans med den på gatan…

– Känner du det så – för oss med?

– Också för den djupa och innerliga gäller förändringen – vad tror du då den är för en sällsynt makt! Tror du den är ovansklig och tidlös? hur skulle då vi kunna ha del i den.

– Men jag har rätt att tro, den bara växer…

– Den gudarna älskar, menar du.

– Ja, sibyllan har sagt jag ska dö i mitt trettionde år, hon ler upp mot honom, men han kan inte svara.

– Den växer, sa jag det, och blir i stället mogen och vacker, bara inte för färdig och avslutad, den är vacker just i det att den blir, något fasta känslor, något böjliga, bara inte så att döden är detsamma som skörden, dit vill jag inte hinna; jag vill inte tro att döden för människan själv är det fullmogna kosmos, är inte tvärtom döden ytterligt kaotisk? Vi lämnade paradiset, säjer myten – under den oändligt snabba episoden kanske vi kunde uthärda ordningen, den kanske var liv, fast som en sluten rörelse –, vi övergav paradiset för en spegelbild av det, en motsatt

och dessutom vanställd, där vi ser död i det ordnade och liv i öppna och meningslösa rörelser och rentav ser det paradisiska som något orimligt, vi avstod det och fick i stället förmågan att slutligen dö, inte för att återvända – men döden, det var det jag ville svara dej, kanske är porten till den rymd som var före lustgården; genom den sista döden vinner vi något ännu förnämare, inte förvirrade över planlösa fragment av liv, inte hindrade av bindande dödar…

– Ändå är det den sista som verkligen binder oss.

– Du har sett andra dö, men vad vet du själv? du har känt din döda hand betraktas av din levande, men vad ser den av den dödas sömn – du sluter ditt högra öga, men så länge det vänstra är öppet vet du inte vad det högra ser. Du talar om varelser, hur de upplöses i eld eller jord, men vad vet du själv vilket annorlunda element du träder in i, genom det fulländade kaos, som alltså är ändlöst.

– Vad är din kärlek där, den som du låter växa förbi döden.

– Den är någonting annorlunda, så mycket vet jag, den har kanske inte samma spänning som dessa element tvingar, stiger inte och faller på samma sätt; rörelsen förbi döden måste ha en annan rytm, vara av en helt annan art, bero i sin ändlöshet.

– En rörelse som är vila, som musiken hos de upplysta.

– Vila söker jag inte, men vidare – den måste fortsätta att utvecklas; jag säjer också den är något annorlunda. Och jag vet: ljus är den inte, som jag tror för de upplysta, de ser in i döden och ser bara ljus. Men när man fäller ihop mina ögon, ser de nog bara mörker, bara kaosmörkret inom mej, en natt där jag bottnar överallt eller ingenstans – å, det kanske är så mörkt att jag inte hittar min kärlek, att jag inte känner igen den, fast den är inom mej, den kanske bara sover utan bli varse en enda dröm, den kanske bara är sömn, å du, säj att det inte är så!

– Jag säjer, det är en tröst att vi får sova, det är så ängsligt här att vaka om natten, att känna våren försöka slita sej loss ur

en, känna träden och jorden besatta av drömmar om våren, som är allt det aldrig infriade.

– Är du ändå rädd för att bryta upp?

– Jag är rädd för att själv brytas upp, rädd som ett mycket dött träd för att slå ut, och ändå är det nu detta har sin tid.

– Och slå rot, det har haft sin tid. Upphäver de varandra? så att du måste bända dej loss – vet du hur ont det gör?

– Ja, jag vet, alltför väl: du har delat med dej av din värk; och jag ser inte längre klart hur jag ska överleva…

Han stannar och ser tomt framför sej – utan den visionen; den var nåd och bländverk. – Jag har på så många sätt motiverat min frivilliga landsflykt, i grund och botten är den omotiverad, det är väl därför jag hemligen beundrar den.

Här går slottsparkens höga järnstaket ända ner till floden, och det är för strömt att de skulle våga sej ut på isen, de följer staketet upp mot staden och vinden möter dem och håller dem vakna, en fuktig och sotig blidvind, och underligt för denna tid på året och dygnet passerar en svarttjärad bil med rykande asfaltkokare, han trycker sej skrämd intill henne – så fraktas stadens döda varje natt till helvetet. Och lockande underligt är en av portarna öppen, de letar sej in i parken; länge är det bara deras steg som talar genom det våta gruset.

– Du talade mej så förtrogen med döden, men döden låter inte tala med sej, det är väl det han vill säja med sin tystnad. Hör du, träden är inte tystnad, inte ens staden långt borta.

– Det är maskinerna, döden är omättlig.

– Det är vinden mellan husen, varför ska du misstro det förflutna så… Och mellan träden är livets tystnad, den är så stark i natt, hör du? men kanske bara en kvinna kan höra den. När allt kommer omkring mej, finns det bara livet. Om döden har jag ofruktbara gissningar, du förleder mej och jag talar i dina ord, tills dina ord gör mej förtvivlad, men om livet har jag fruktbar erfarenhet. Och medan jag lever, vad vet jag om annat

än livet? Skuggan under dörrarna ser jag visserligen, som du från ditt dunkel ser ljuset under dem, och vill slå in dem.

– Ja, förstår du mej ändå – döden har andra arter, lika farliga som tröttheten och försteningen; visserligen kan den besinna sin slutliga seger och äga ett obrytligt tålamod, men den kan också hämnas livets motstånd och uthärdelse, då nöjer den sej inte med de utrymda lägena utan vill rasera hela slottet, på en enda natt, då bryter den upp dörrarna och vräker in sitt mörker och dränker de flyende, då fyller den mej upp i munnen med bitterhet och jag vill inte tåla mej med att stanna, inte tåla mej vara tvingad att bryta upp och överge – eller förstår du mej ändå inte…

– Jag förstår bara livet, det är min blindhet, en ljus och oförskylld blindhet. Den finns i mina händer med, ju mer de är smekande, och jag tror i min dunkla varelse, överallt lågor – där lever salamandrar med lysande vitor och alla deras drömmar är sanna drömmar och de ropar inom mej elden, elden är elementet, för de ser bara elden: känner du hur heta mina händer är?

– Omkring dej är kalla vindar och de andras verklighet, deras som tror de är seende: jag tror inte mera så – i maror och svåra uppvaknanden är min tillvaro, och enbart när mina ögon har kärleken för sej, är de seende. Så märker man på en människas blick att hon älskar, men bara den som själv är beredd att svara ser frågorna i hennes blick, som elden talar igenom, att hon vill bli älskad, en ögonens vältalighet – hur kunde förälskelsen vara blind!

– Ser du då inte hur mycket som är liv i mina ögon?

– Det är för mörkt ännu: molnen går för lågt, träden går för lågt, jorden är för nära. Och här korsas gångarna – en avtagsväg in i mörkret mot utarmade träd och en söndervittrad fontän för ensamhet, en bänk där en tiggare legat som är borta nu, för portarna är stängda och min avfärd och broder är redan på väg mot oss med bar klinga, som en hämnd…

– Vi gömmer oss därinne!

– Nej, inte för tredje gången.

– Grinden vi kom in igenom är väl öppen.

– Inte tillbaka, bara inte det.

– Jag är framför dej, jag är långt framför dej – ta mej då!

– Ja, långt… ju enträgnare du ropar, desto tätare mörker kallar du mellan oss; känner du inte hur jag för varje steg kommer längre på min resa, hur avståndet växer med dina rop.

– Känner inte du att jag finns på andra sidan resan, du är inte på väg tillbaka, du är på väg fram mot mej; älskade, håll fast om mej om du inte kan se mej, känn på mitt ansikte så ska dina händer se att jag är här, livet är alltid här; fråga döden får du höra: var är din udd?

– Här inom mej, som ett oroligt foster, är dödens treudd med hullingarna; det är trots allt lättare att vara havande när man är ung, jag är för gammal och långsamt värker törnsnåret över, jag är för gammal att föda och också att bära, det brister inom mej och likförgiftning sprider sej…

De söker sej vidare utmed staketet och rör vid det ibland, men järnspjuten är kalla och hårda och marken är upplöst, en sörja av is och fjolårslöv, varför säjer de ingenting? är det inte mot våren hennes mun är öppen – är det tystnadens vältalighet? svarar han nästan hånfullt.

– Ja, säjer hon, och kanske för att jag längtar efter handlingens.

– Men portarna är stängda, begriper du inte, vi hinner aldrig hem till dej…

– Jag hoppas vi aldrig hinner tåget heller.

– Och du tvingar mej att hoppas, detta; var är vi egentligen, mellan det glömda förflutna och den aningslösa framtiden: inlåsta i nuet, en brygga som har sitt fäste och samtidigt sitt språng ut i det tomma och alltid förblir bryggan, utan att kunna ta oss undan åt någon sida är vi instängda i en evig avfärd och ändå

färdas jag mot det kommande, lämnar allt mera dej åt det förgångna.

– Ändå lämnar du mej kvar på bryggan, där jag ensam tar farväl av dej, lämnar mej åt livet som alltid är här, och här är för den skull din eviga hemkomst, det är det du inte begriper, men fattar du det inte?

– Att du tvingar mej i min längtan vara innesluten i återvändandet – jag bad dej unna mej en natt av mod, men natten är snart över, och jag kan inte ta mej ut ur den…

Och ej heller kan de ta sej in i slottet, de lysande glasrutorna som lockade dem var bara spegelguld som närmare falnar, av lyktor med gråtande gula ögon, och hela fasaden samlar deras steg som för att gömma på dem, för ett lägligare tillfälle…

– Unna då mej den makten en enda natt som du alltid har förnekat, ge mej den utan bitterhet, det är ju ändå du som överger, eller är inte denna tid någon alldeles annan än den som för en tid sen var närvarande, förändras inte vår närvaro tid efter annan – ge mej då beredvilligt en stunds makt, du som snart ska äga dej ensam: först sedan jag helt bevarat dej, kan jag undvara dej; du kan säja det är ett förrädiskt sätt att avstå, men bara så kan livet avstå, som om jag inte visste det, och hemligt bevara…

Plötsligt som lyktan över dem är tiggaren bredvid dem, han kanske har slitna kläder och ansiktet – det har ett fint och obevekligt drag, kanske den dunkla monokeln som först tilltalar dem – hittar inte ut, eh? Det lär ni inte kunna heller, fast stora vägen går till stora porten… Han väger nyckeln i handen – skulle inte jag ha nycklar, själve slottsherrn, den fattige herren till rika domäner; de är dyrbara, nycklarna menar jag (och han överväger deras tvekan), ganska dyrbara skulle jag vilja säja.

När Aran börjar söka i bröstfickan, slår den äldre följe ner mot grindarna: där hejdar han sej – hur mycket ska vi säja nu då? – *Öppna.* Den gamle skrattar kort med nyckelknippan, det

var bara det jag ville höra, och nästan onaturligt ansträngd drar han upp grinden, andfådda händer, tar emot pengarna,

beslagen med även denna förnedring, vet Aran till en början inte hur Inis griper honom i armen och vart hon leder honom –

Triumferande slår hon upp fönstret och blottar sej för månen – samma beslöjelse, och trots över svepta horisonter av natt! är denna triumf –

Svåra låter sej sinnena föras bort och vindens armar är lyftande sakta mot den fordringsfulla våren, till ett offer – bara de skimrande lakanen ger henne samma svalka, avspänd och underkastad motsägelse – ser du månen?

– Jag skymtar den, i nedan, ankrar västerut med stäven djupt i molnen – det sista han tar av är armbandsuret och lägger vid sängen, för att inte glömma; höljd i överrocken dröjer han vid synen och plockar, tankfullt förströtт, med sin pipa, det blir inte av att tända – det vilar en sådan oberörd tyngd i månens landskap, och är det en lätthet jag inte kan fatta, så vilar den också och färden, ja är det inte på de färdande molnen man ser det, hur detta landskap är överlägset och ovidlåten vila: sluttningarna med den blåa ginsten, fragmenten av stigar eller som krön av stelnat skum, dyningarna och den vita delfinen som avbildar något annat än blådelfinen, famnsdjupgröna trädgårdar och nattens gruvhål och kopparbroderade mantlar, kastade över alla atlantiska bord – ro i den stund de är till, ro i samma stund detta havsland förvandlats, genom dyningens övergång i skymning, genom den plötsliga doften från berg av ginst. Och långt därute om skeppsbord blir vi granskade och dömda och väl aldrig befunna lätta nog att stiga över de skyar som är himlen över molnen och en ro som månen bara speglar, vår saknad är för tung och lättnaden vore misstrodd om att bära och genom den andra döden faller vi, återvänder till fallet, och fallan-

de som barn i trygga lägen vänder vi åter till den naturliga förmörkelsen under fjärde kvarteret, med spända ögon och underkastade motsidan – det har månen att säja, det tystlåtna skeppet, för den (han vänder sej med ens) den som har köpt sej tid! hör du det, den som betalat med dyrbara försakelser!

– Ja, jag hör dej, du älskande mot den tomma rymden, om tiden är så dyrbar, låt den då inte förspillas, i det tomma siande, skynda dej hellre…

– Sju vilda smekningar, är det det du begär, otämjda och galna, han lutar sej över henne och saktar sej, sju offergiltiga känslor; rivsna handlingar av mina händer, säj, och bevekande varlig ömhet, se jag beveker dina knän, jag övervinner altaret och river ner det… mina händer är på väg över tempelgården… när portarna öppnas, *faller* jag… det allra heligaste… låt mej falla, låt allting slockna omkring mej, också natten, bli eld…

och hennes leende medan hans medvetande töcknas av eld, hennes ögon är öppna och leende

Ser de frimodigt in i sin triumf och vidgas att rymma den och bristande, löper händerna vilse i hennes hår och hans jakt med månglänsande horn river upp förbjudna vittringar och alla spår till mötes innan den vågar sej ut i det djupa och svängande störtar hon är klämtande rymder och jaktens ropande förföljelse genom fallet men rymdernas gränslösa vikande kring dess seger och glömska medan de flyr genom varandra medan de virvlar genom intet medan deras flammande övermod och vid den gräns där hans fall upphinner sej självt och på andra sidan är hennes rop hon slungar sej undan jublande och fångar som ett byte hans seger och hennes medvetslöst svarta ögon är om allt seende

– fast håller hon armarna om hans nacke och känner honom ge vika och hårets båda vingar fällas mot hennes kind och ax-

elns lysande kupol, omkring dem börjar det lysna och när han kan urskilja det goda rummet och skuggor ännu vibrerande efter hennes leende, är han en nödvändighet i detta rum.

Och hennes ögon svarar, ja, såsom du, deras ögon dröjer i varandra, lika säll som du, och han väntade bara denna bekräftelse:

– Du, att du kan ge mej allt jag behöver bara genom att ta emot mej, vilka sagolika vatten, vilka stränder, vilka höjder når jag inte genom att falla i dej, genom själva glömskan och medvetslösheten är jag segerrik, också i denna natt, då jag som förlorare passerar de gröna borden med handen höjd till farväl, vinner jag, äger ingenting men vinner omätligt, inte månens förstelnade natt men det är solnätter att älska, och du vet det, är jag någonsin så behörig livet som medan jag älskar, så vaken och levande, så lyhörd i alla sinnen, så tydlig…

– Jag vet det, smeker hon hans panna, tala inte, du behöver det inte, låt det vara utsagt i livets tystnad som lyser omkring oss, orden är ju bara förfalskningar och av så intet värde –

han stöder sej på vänstra armbågen för att vila från denna romerska måltid och fylls av det hon avser med livets trötthet; det är ett decennium sedan han såg hennes nakna kropp och utan besvikelse ser han att det är en helt annan, att även hon förvandlats och i dunklets ljus av en främmande ort, i ljuset av främmande tankar som betraktar henne, en påminnelse om dödlighet och att han hela tiden passerat henne med handen lyft:

– ändå behöver jag tala (jag som alltid är tystlåten), tala om vad jag ser (medan jag en tid är seende) mitt förflutna som stadier av ensamhet, med ensamhetens förnekelser och förnekelsernas självförnedring, om behovet av förälskelser och nära vänskaper, som ändå bara var fönster ur ensamheten, med anständigt stängda luckor, och framtiden ser jag som möjligen uppbrutna fönsterluckor och kostar det också utslagna rutor… Men till dej har jag kunnat säja: du. – Att du finns till utom mej

själv och jag finns till i dej, som om jag inte har vetat, i mej själv kan jag orimligt äga ett jag men någonstans utom, i den här staden kan jag inte bo men kanske inom den, i du som inom dess hemlöshet är någonting annat…

Hon stryker bort orden från hans läppar, häftigt biter de hennes finger och läpparna tar ut sin hämnd om hennes mun och svaret att suga allt tal från hans tunga men länge fortsätter tungorna att övertala varandra, gömmer sej och glömmer bort sej och leker sej andfådda, rasande griper ögonen efter varann och tvingar mot väggen, tills de brister ut i runda skratt –

förrän man bländas av bara en tändsticka! han har vänt sej på rygg och med hennes nacke i armbågsvecket, fyller sej hennes mun barnsligt med röken och blåser ut den som en svällande ton och i virvlar förströdd, den breder sej ut genom fönstret – lika lågt, som det mumlande regnet, börjar han tala:

– Jag är medveten, *nu* (allt mitt känslomedvetande) under det att musiken, som jag kunde höra en tid, sjunker i rämnande dimmor, till sin grund, om att min grund är inom dessa fem väggar, först nu är det omöjligt att lämna dej – inom kretsen av dej är jag äntligen hel, och skönjbar…

– Det är underligt, för mina känslor (hela mitt förnuft och livet) vet att nu, till sist, kan jag låta dej fara: vad kommer det mej vid – först sedan jag dolt dej mot obrytligt tysthetslöfte, kan jag uppge dej.

– Vad det kommer dej vid, att utlämna mej – i denna rymd är jag en mening.

– Det är tid för andra. Och därför måste du resa. Hör du inte att dina ord har överlevt sin gamla mening?

– Då är de besvärjelser: låt inte regnet falla i havet.

– Det är för sent. Och du reser, redan, är det för långt ute.

– Och bönfaller ändå molnen: låt mej falla i jorden!

– För sent! för sent…

Och nära varandra är de vid första sjunkandet på var sin sida varann (och han förstår: ett enda steg från andra sidan är otänkbart – över bryggan, och följa honom) – jag trodde, och hennes ögon har vant sej vid föremålen, jag var så viss om gudars förtroende, men för detta har jag inte fattningsgåva, att tid redan och sedan länge är mellan oss, tid för dej att grunda en annan meningsfullhet. Kanske du har lämnat detta rum, därför att jag lät det förfalla, alltför hängiven dej, jag vet inte. Jag saknar dej så som man bara kan sakna det man allra innerst äger. Och jag väntar ingen lindring, än mera kommer min saknad att uppfylla livet, och ju mera du uppsöker hela min varelse vet jag inte, vågar jag inte veta varför jag saknar dej.

Och vid varandras sida är de vid andra sjunkandet redan fjärran varann (och upprätt på månens brygga ser han sitt oåterkalleliga uppbrott, vinden är visserligen svalka men skeppet bär hans saknad som djupaste last och destination) – jag ser dej, och över golvet är han tydlig för hennes ögon, redan landad vid dina skeppsbrott och drunknande ska du välsigna dem som hamnar; för vems skull älskade *vi* varann, öar som färdas mot varann och en natt i evigheten möts och genom varandra vidare, vet du det, för vems skull? såsom mannen i mej övermodigt har tagit kvinnan i dej, som kvinnan i mej har upplåtit allt för mannen i dej, och jag kunde inte vara mera kvinna, du kunde inte vara mera man, är det så vi har levat?

Och ensam bär henne det slutliga sjunkandet, det stränga och obönhörliga – taket vänder sej över henne och rummet vänder sej inom henne och fönstren hänger och slår och när de är ovanför henne fyller regnet hennes svalg och hon lindar lakanen om sej i virvlar

(Didinis till Areneas)

– Du, sedan, det där sedan som är så svårt att bära utan att

någon hjälper en, någon är själv sedan, men jag är nu och kan inte bära sedan, du – då ska jag, som var denna natts mening för dej, inte längre bry dej att söka, å, dina ögon ska vara modiga, om du vill modet, och inte dödens tröstlösa återtåg, dina ögon ska vara seende, om du vill livet, och dina händer fulla av sin egen mening…

(då jag är svept så här som i en mantel av ljusa skuggor och sänkt av varsamma händer i det förflutna, det har inga gränser bortåt – att dina älskade ögon må vara lika öppna mot havet, som ytterst har ingen strand!)

Glöm inte bort mej, och ber som ekot, du, glöm inte bort att jag en gång var din verklighet och din ingång till innerlig verklighet och dröj vid detta, men inte vid det förfärliga och overkliga som sedan skedde, den skoningslösa glömska som våldförde minnet, – ja, minns detta leende! men se bort från den allvarsamma natt som följde lekens och vände i outhärdbart…

(och klagar som ekot, ja, glöm mej inte, glöm ej denna natt, ovanskligt sänkt i sin egen hemlighet, och denna djupa förtrolighet, mellan två människor, och fördöm tiden som leder oss skonlöst vilse ur varandra, och min tunga bara viskar till dina läppar: bevara, som den kostbaraste gåvan, denna trofasthet – men avvisa döden, förföraren döden!)

och avlägsna sjunker regnen genom havet innan de bottnar, innan hon står på golvet, där regnet slagit in, och sträcker sej mot honom, naken som sitt rop: Du – om ingenting annat vill jag be: plåna aldrig ut min varelse… Låt aldrig dina dödar överskugga mina armar, som sträcks mot dej! Glöm aldrig vad du ser i mina ögon, och försvara detta liv mot döden i dej själv – men glöm det öde som växte sej större än livet i mej…

Svarslös skymtar han vid dörren och vänder sej om, nästan med en rysning, när hon klär på sej, en sådan begravning vill

han bespara sitt minne. Han rör sej över väggen som en vacklande skugga och erinrar sej fumligt branden i golvlampan och blodsutgjutelsen i nejlikorna och det är slingor av koppar när hon reder håret, hon ser efter honom i spegeln och ler hur hjälplöst han tvekar vid telefonen –

Hand i hand går de ner för trapporna och med andra handen fäller han upp kragen för regnet och släpper henne inte ens när de kryper in i bilen och in i varandras sista värme. Regnets körer är ihåliga och gälla, *aldrig* och för *aldrig* slår dörrn igen. De talar inte mycket; han har sjunkit ihop i de kapade förtöjningarnas tomhet, i hamnens tomhet lutar hon huvudet mot hans axel, det sticker av regn om tyget och körerna är håliga av ekon och viskande *aldrig* och ännu fjärmare *aldrig*…

Strax före |…| är de framme vid Centralbangården, han hämtar ut sitt bagage |…| och framme vid spärren ger han henne en stor sedel och köp några päron så jag har på resan – innan hon är framme vid butiken och ser den är stängd, ser hon plötsligt och har vänt sej om och med uppslitna ögon: skymtar hon hans böjda rygg under perrongens lyktor och den uppfällda kragen och också detta, hon känner inte mera igen hans gång…

Regnet har blåst undan, och sakta grånar natten, saktare än hennes steg blir skyarna ljusa. Sakta släpper hon taget om smärtan, den är ändå för tung att bäras ensam, och med ekon av nattens ord och rörelser famlande inom sej, vandrar hon äntligen avskedet till mötes

IV • Maskeradbalen

§ 21

1. Peter bär alltid denna tillvarelse med sig, inte bara en ovälkommen barndom som direkt övergick till att tala om förvuxenhet, också mansåldrar av alltför dyrbara begravningar och således tröttheten och det ovedersägliga i ansiktets oläsligt täta skrift, – inte som om han reste sig ur de inrökta lägenheterna med pannan högt till bevis, utan man kan se, bara han reser sig upp från en stol, hur i stället fängelset tynger honom, hur han ständigt måste bära hela tornet av tak över tak på sina skuldror som ett väldigt argument. Samtidigt misströstar man om hans förmåga att någonsin med denna börda krossa de verkligheter som borde krossas: hans axlar är egentligen ganska hopsjunkna sen båda lungorna opererats; han nästan vacklar i det han tar sig upp från gröna bordet, och ser inte det kyligt roade uttrycket i Maans ansikte.

Det är som om Peter föreställde sig att säsongen skulle vara i full gång, bara publiken fick tillträde till teatern, rent av som skulle portarna slås upp av sig själva, om bara folk strömmade till, i rätt avvägda formationer, sjungande, – som om ridån gick upp av sig själv och inte bara ett godtyckligt spel började, utan ett skickligt och medryckande, alla till gagn. Maan hade snarare velat börja inifrån scenen och hänskjuta till något överkvalificerat råd… Allt som allt nödtorftigt genomtänkta önskningar.

– Hur det kom sig att verksamheten överhuvudtaget var nedlagd, visste inte heller Maan, och Peter var tvungen att tro honom, men hade brusat upp: det måste väl för helvete finnas några papper på saken! Maan: nej, tyvärr finns det inte det, en-

dast handlingar signerade av lägre tjänstemän; eller rättare sagt var hela historien bara känd genom registret, och den äldste registratorn, ej ens han alldeles tillförlitlig, hade för länge sedan gått ur tiden.

En vaktmästare kom in, halvt påklädd, och vädrade ut tobaksångorna; när han fick syn på Peter, log han igenkännande och tryckte förstulet hans hand, ja behöll handen och talade ut genom fönstret, »klockan är mycket«, lågmält och sorgset som [icke] en förklaring

Maan hade gissat på Aran och hans inflytande i de kyrkliga ligorna, medan Peter hävdat, att med det inflytandet förhöll det sig snarare tvärtom, eller rent ut att Aran var förvisad och bannlyst; någon annan hade tillfogat, vad skulle Aran ha för anledning att hålla teatern stängd?

När Peter vände sig om, stod sekreterarna i dörren och såg bort mot honom; de tryckte portföljerna mot bröstet som om de var rädda att tappa dem: § Aran likvid. söndag 2400 (hemligstämplat)

Det är därför Peter åter måste ställa sig till svars, av hela sitt överkänsliga samvete – att fallet Aran hade varit det enda som han och Maan kunnat ena sig om, föll i och för sig inom den extravaganta etiken, samma etik som hade kunnat tillåta Peter och Aran att döma Maan. Egentligen var ju den säkerhet med vilken Maan spelade ut sin trumf ganska löjeväckande, om inte redan hans vilseledande sätt att bjuda bara på målade kort och i höga färger, eller så vällustigt hans fingertoppar smakade på en österrikisk lek, medan en engelsk kunde göra honom otrevlig för en hel kväll. Snarare borde Aran väcka medlidande, visserligen genom sitt självmedlidande, det tröttsamma försvar han alltid täckte sina förluster med och likväl den obegripliga envisheten att börja om, sitta tillbaka och börja om, blandade och kuperade själv som för att tilltvinga sig en sista lyckosam giv. Inte för att Peter tvivlade på att det fanns de som var födda

med tur, de som alltid kunde bjuda över, och ändå måste i längden skickligheten gälla, reglerna gälla och att vända dem till sin fördel, räkna minsta hacka och så förslagenhet, snarrådighet, beslutsamhet. Det var bara brodern han aldrig kom underfund med, avböjde tidigt men skötte försvaret med ett slags genialitet och hade till slut aldrig förlorat, vann kanske en tolvskilling – ändå en tillgång.

Och det gör ont att V. nu står och ringer på Arans dörr och inte något är hemma, eftersom Aran vid samma tid ringer på hos Peter; också det gör en smula ont, men Peter öppnar inte. Han bara håller tillbaka sin vämjelse i väntan på att Aran ska gå, så att han kan få skrika efter honom, mycket för hårda ord, och rasande bulta på dörren – som om han fruktade att vara inlåst.

O, hur skulle han kunna härda ut med Arans karaktärsdjupa vemod, hans skändliga ödmjukhet och ensamheten, fordringsfullare än stad och evighet! vad kunde han förresten bjuda för asyl i denna solarma håla med surnad andedräkt och de skulle söka skydd under mullvadstäcket, som alltid var levande över de sovande. Om den gamla förförelsen borrade sina gångar genom årsringarna av fäder, för hans skull hade dessa stränga svultit och strängare själv var han den nya tukten på spåren, skulle han värja sig mot förförelsen – som inte ens för befrielse uppsökte honom utan för att bestjäla honom på den innersta saven.

Svarade vidare: Aran var sig själv, liksom andra, till förförelse – hans ostadsliga lydnad (om också ett språng ut i de ansiktslösa makter som bara uppenbarade sig för hörsamheten) måste inom staden yttra sig som en lydnad för lydnadens egen skull, som en yttre övning i lydnad. Därför kom den alltid att gälla stadsmakter med nog så markerade anletsdrag; den var oefterrättlig i sin självgivna rätt – underkastad sina lagar, laglös. Därför måste en företeelse som Aran upplösas, ett så livsfarligt experiment uppskjutas på obestämd tid.

Vidare gråten, som inte anklagar men klagar, av gråten har Aran diktat en sång, och män och kvinnor vaknar och går för att sjunga den gemensamt med honom. Alla människor i stan är oroliga och upprörda av brist på sömn; ty en man som håller på att bli spåman förorsakar stor oro, för han sover inte utan arbetar ständigt med sin hjärna; han sover bara korta stunder och vaknar upp och sjunger många sånger; och folk som bor i närheten lämnar sina hus på natten, när de hör honom sjunga högt, och kommer till honom för att sjunga tillsammans. Kanske sjunger han ända till morgonen och ingen har sovit…

§ 24

4. |Peter| hos Inis, innan hon klär sej till MB:

– Fy fan, jag har sovit som en hund idag.

– Vad betyder det?

– Det är att sova på fastande mage, när solen står högt på himlen; som hundarna gör!

Han tog henne hårt om de bara axlarna; hon log lite tveksamt. Så viskade han: »horunge« – det skulle föreställa smeksamma händer.

– – –

– Du vet inte om Aran kommer dit?

– Dit kommer han nog, log Peter och återtog sin beslutsamma marsch.

Det stang till i Inis och armarna blev lite tyngre, men den underliga glädjen rörde sig fortfarande i hennes kropp; när Peter inte slutade sina tungvägda steg, började hon manhaftigt stampa takten. Han hejdade sig och sade högtidligt:

– Jag går mot |döden| vart jag går.

– Ja, mot |döden|, utropade hon och de skrattade mot va-

rann. Inte ännu, inte ännu kunde han verkställa *detta* beslut, att ge upp henne, ge upp det utsiktslösa bläddrandet i hennes hår. Det ena beslutet fick föra det andra med sej, kvällen skulle handla åt honom: hennes tonfall när hon frågade efter Aran hade varit för entydigt.

– Alltså går jag, avgjorde Peter. *Jag* följer dig in på |…| för alla eventualiteter…

– – –

Utan att märka det började hon själv gå fram och tillbaka. Varför hade Steven inte berättat att Aran hade återvänt? Varför ville de hindra henne att träffa honom, och kanske hindra honom… Och *ville* de det, skulle de nog förstå att utföra det.

Det djupa vindsfönstret föreföll henne med ens så trångt, de branta hustaken var så nära, och bara om hon lutade sig långt in kunde hon skymta molnen, som gled allt längre ner i november. (Det hade regnat den gången också, när de skildes, men då hade hon bott i en annan och högre stadsdel, ensam visserligen men med fri utsikt, vad som än kunde sägas…)

Hon vaknade till av en kort ringning på dörrklockan – det kunde inte vara Steven, inte så här dags. – Nej, han var betydligt yngre, hann hon uppfatta i den mörka förstugan; egentligen var det ögonen hon fäste sig vid, trötta kanske och ändå öppna, lugnt öppna mot henne, nästan barnsliga, när han log var det mest ögonen som ljusnade.

– Har Peter varit här?

Och då förstod hon att det var V., och det tycktes henne lika naturligt som om det varit V. hon väntat. Och han slog sig ner i fåtöljen, fortfarande med regnrocken på och kragen uppfälld, betraktade henne en stund.

– Som ni kanske vet, fru Weber, så är Aran på genomresa.

– På genomresa?

– Ja – han ger sig av redan på måndag morgon, han har ju…

– Med 5 och 25?

– Han är – ja just det… klimatet är inte det bästa, i den här hålan.

Inis nickade förstrött:

– Jag vet att Aran inte är särskilt väl sedd.

– Framför allt inte av er… av Maan. Som bland annat samarbetar med min bror.

– De kommer väl inte att göra Aran något illa?

– Aran har *vänner*, och de kommer att skydda honom – betydande vänner, tillade V. allvarligt och hemlighetsfullt. Ni kanske minns den där klubben han bildade på 30-talet, den som sedan startade tidskriften. Ja, det var något slags frimureri. Emellertid upphörde den vid Arans europeiska landsflykt… men i morgon, ni får inte förråda det för någon, i morgon kväll ska de vara där, alla hans riktiga vänner; jag känner dem inte, jag vet bara namnen på några – å, ni skulle inte tro mig! Därför är jag lugn, och ni ska också vara lugn: det kommer inte att hända Aran någonting.

– Tack.

V. reste sig och Inis följde honom ut i hallen: – vem ska ni föreställa då, på maskeraden?

– Jag tänker inte gå dit, svarade V. Men om ni är kvar till fyra, så ses vi ändå, för då kommer jag och hämtar Aran. Ja, vi ska resa tillsammans. Söderut, där det är sommar. Jag fick ett brev, sa jag det? från Aran i morse… Han har förresten skrivit hela tiden. Det är nämligen så, ni tycker säkert det är underligt, och det *är* ganska underligt, men jag har aldrig sett Aran förr, det är första gången på måndag…

– Lyckliga V., sa Inis lågt – så grep hon, i plötslig ängslan, V:s huvud mellan sina bägge händer: om, *om* jag inte skulle få se honom, om någonting skulle hända… kyss honom från mig, så här, på pannan.

Och hon tryckte sina läppar mot V:s tinning och mumlade

Aran – som en besvärjelse och invigning; höll läpparna hårt pressade mot V:s panna: *välsignad du.*

mitten av IV ägnad åt Inis, som vill tillbaka till Aran, hennes ensamma week-end, tills det ringer på dörren och tiden alltså gått till måndag, och det är M:s upprymda och otåliga ringningar,

jag kom hem redan med nattåget, efter en underbar liten semester, ja det måste jag säja, på utmärkt humör, kanske en smula nervös. Det hade talats om frånsidan av lördagens förberedande festligheter, men ingen hade liksom velat ta på sej kunskapen, varken offrens förvanter eller bödlarnas, och således försiktigt, jag vet inte var jag hörde om »blodet på våra fäders kyrkogård« – jag vill inte tro det, och ändå oroar mej hela affären.

Jag blev påmind om Aran tre gånger den morgonen – det roar mej inte heller, fast han visserligen är min vän (sedan gammalt) och jag sannerligen inte lämnat något oförsökt för att skydda honom i hans dumdristiga politiska äventyr. Jag träffade nämligen brevbäraren och noterade, jag vet inte om med rätta, att det inte var vanligt att se honom i våra krokar. Som jag känner honom från ungdomsrådet, stannade jag ett slag och pratade med honom, och frågade vart han kom ifrån. Han log nästan utmanande:

– Jag kommer från Aran.

Och han höll upp kuvertet under näsan på mej, det var adresserat till Ivar eller Ivan Aronson eller något annat för mej obekant namn; jag log rådvillt tillbaka och det uppstod ett ögonblicks paus. Men som för att svara på en förmodad tanke – jag försäkrar, jag hade ingen – tillade den unge mannen:

– Kanske det.

Först en stund efteråt, jag var redan i trappan, slog det mej, hur kunde han veta att jag kände Aran, eller rättare tänkt, han visste det naturligtvis inte utan ville tala om för mej (han hade också visat baksidan med adressen) var Aran bodde, för mej som officiell person. Ty det visste han, lika bra som jag, att Arans uppehållsort var hemlig, Aran höll sej av kända orsaker dold sedan månader (och jag hoppas han stannade hemma i lördags).

skiss 2 a ggn när jag såg Inis, trött och förstörd (svag lät hon sej älskas), *men* det var narkotika…
3 e ggn mindes hur As handstil förändrats, förfinats

IV:4 slut: Ms och Is balförberedelser, älskade varann före, halvnakna, Inis' yttersta förnedring*; (på skämt) klär de sej och åker sin väg *var för sej* (det sista han hör hennes adjöröst genom dörren), han hemligt som kungen;
* *hos denna alltälskande androgyn (ja- o. nejmöjligheter)*

§ 25

MASKERADEN

5. Andedräkten rykte ur hästarnas näsborrar och ur kuskens mun, det var det första hon såg, eftersom hon visste att de beställt en öppen vagn åt henne, och det var kanske dumt, för den här kvällen var den första vinterkvällen och när hon såg månskenet över de frosthöljda kullarna, kom hon att tänka på klitter vid ett sommarhav. Hon var ju varm efter två glas likör och kölden rörde försynt vid hennes panna.

Kusken svarade inte på vart de skulle.

Den där kvällen Aran och Steven hade tvistat om den röda och den blå chartreusen. Steven hade till slut förmått Aran att smaka på den röda och själv fördjupat sej i den blå, så hade de bullersamt förlikats; åtminstone i detta oerhört viktiga fall.

Men vart de var på väg, kunde hon inte gissa, och när hon tröttnat på att gissa, lutade hon sej tillbaka och stirrade upp i rymden

– – –

Så kom det sej att hon i ett upplyst fönster högt uppe i ett hus hon aldrig besökt, upptäckte Aran, eller någon som var alltför lik Aran, naken så långt hon kunde se över fönsterräcket och med en handduk över axlarna, stod han och stirrade upp i rymden, som hon, lyfte handen till pannan – hon sträckte halsen bakåt, men innan hon kommit sej för att ropa, om det nu tjänat någonting till, hade vagnen farit förbi.

Den där kvällen

– – –

koreografisk fresk

Ceremonimästarn:

Hans stämma är klar som en trumpet under slöjan som faller från ringen om hans skalliga hjässa och ner över fötterna, ner över trapporna och ut över golvet i gröna bränningar, och med fulländad behärskning triumferande över tusendens väntande tystnad börjar han röra sej i slöjorna, gravitetiskt och upphöjt visar han före, med fosforglimmande handskar, spelets oavvisliga regler och bud, maskernas turer och den stora dansens lagbundna rörelser, en skönhet så lugn och förfärande och långsamt börjar de dansande samlas i långa vågor, hans trumpetröst utstöter det andra ordet och långsamt som fanns den i ekot av sej själv andas musiken upp ur orkestergraven och skallande det tredje ordet, faller slöjorna ned som egna danser och skelettet träder fram ur sin skulptur, med de lysande tändernas fulländade hånleende stämmer han före och själv konsertmästare piskar han upp den yrande musiken och den faller över

honom i rasande sjöar och dränker honom i kaskader av plötsligt och bländande ljus och som ett befriande regn faller applåderna ner från läktarna, och bländande plötsligt är virvlande liv…

|och i en trappa som ett altare hinner satyrerna upp henne och rycker av hättan som en krona och handen är redan i hennes utslagna hår, herren med solglasmonokeln behöver bara riva upp sidenkjolen, för hon har ingenting under och vad är inte tillåtet i detta spel, vad är inte tillåtet för en gud, och när han finner hon är orörd skrattar han upp mot satyrerna som håller henne, och när han tränger in orkar hon inte sparka längre, det är ju meningslöst i detta spel där allting är meningslöst, och herren låter drickspengarna regna och de studsar som uppsluppna silverskratt utför trappan…|

och Peter står i en nisch med de andra jokrarna »och så lockar jag in henne i östra valvet bakom ridån, Aran följer efter, och vissla skarpt när ni är beredda, så avlossar jag mitt lösa skott mot den som är klädd som kungen, och ni gör ert, det kan inte hjälpas om skotten inte kommer på samma gång«

Aran
1:0 vad har han på ryggen, en trådsända, en bjällra som alla hör utom han själv, vad har ligan av harlekiner med vita mössor nerdragna över huvut, har han ett hål i ryggen, ett litet hål under vänstra skulderbladet, och han rusar därifrån
2:0 söker skydd i en krets av dyrbara dräkter och de stöter inte bort honom, de talar med mjuka och fordringsfulla röster och ler mot honom, en kvinna kommer fram och kysser honom på kinden »dej ska ingenting hända«, och han stannar hos dessa vackra och förnäma människor, så vackra som hade de varit döda länge, tills de lämnar honom, och de trycker alla hans hand innan de lämnar honom

3:0 och hur kan han undgå att känna hennes ansikte, fast hon har en purpurmask över ögonen, att känna igen hennes kropp under en genomskinlig toga candida, hon håller ett finger för sitt leende och leder honom genom exploderande färger in under östra valvet, de står bakom draperiet och söker länge varandras ögon

kulmen

och som Peter såg Aran snubbla ut i salen och bara väntade se honom falla, i samma ögonblick hörde han ett alltför gällt skri, som om det inte ens kom från en kvinna, utan såsom ett svandjur. Stel stod han kvar och kunde bara se på när Inis bars ut, med krampaktigt hopdragna lemmar.

V • Fem mans whist för fyra spelare
(eftersläckning)

§ 26

1. *MAAN:*

– nu först märker jag hur trött jag är, hur allting bara…

Nu när en bedräglig vila sänker sig omkring mig – och ändå begärs det att jag ska fungera! visst har jag fått sjukledigt, inte där, men i hela det här sammanhanget ska jag fungera, efterspaningarna, det är tredje dagen sen hon försvann, deltagandet, spänna ansiktet till gråt och inte kunna, också avslappningen, och i deras mjuktungade hänsynsfullhet, allt ska jag finna mig i, och finna mig tillrätta, så har de hänsynsfullt lämnat mig åt mig själv – samla dig! när allting bara faller sönder i mig, i det skulle jag finna mig tillrätta – lugnt luta mig tillbaka: så ge mig en vägg, ett stativ för nacken!

Korta stunder av lättnad, inte längre än smärtan behöver för att hämta andan. En allt tyngre andning känns det som. Dvalans allt längre nekroser i mitt kött – vad begär då min kropp av mig, förstår den inte att jag för trött för att rasta…

Sålunda vidare… men sorgen i mig orkar det inte.

Vaken som ett hettande och kväljande koffeinrus, vaken som det uppskärrande ljuset en mellanakt. Skulle jag kunna se henne i ögonen mer? Men spelet är ju slut, så mycket fattar jag, fördrivningen är fullbordad och bara helvetesfärden återstår…

Skulden, ja.

– – –

slutligen kommer ändå Peter, ledsen i syna

– Jag beklagar…

– Du ser ut som du ville jag skulle beklaga dig också! Det kanske hör till god ton att en äkta man kondolerar sin hustrus älskare? Vad fan beklagar du förresten? Hon är inte…

Han kanade ner i stolen och tog sig om huvudet, och med bönfallande låg stämma:

– Hon är väl inte…

– Kalla det för vad du vill. Hon tänker tydligen inte komma tillbaka, även om hon levde.

– Vad gör du här, du?

– Det är Aran.

– Ja?

Han har gett sig av från stan.

Maan log en smula bittert:

– Om honom vet man åtminstone att han alltid kommer tillbaka. Så du och dina kumpaner kan nog vara lugna. *Jag* vill inte se mera blod.

– Har du sett något då? frågade Peter hårt.

– Ja – här.

Och Maan stirrade nästan skrämt ner i sina bleka handflator.

– – –

§ 28

3. |ARAN:|
de båda träden, som står var för sej, det påminner mej:
kanske just på denna väg, kom en gång en man och en
kvinna vandrande, den första mannen och den första
kvinnan, fast det var generationer sedan de lämnat
hemmet. De är hungriga och trötta, håller varandra
slappt i handen men är genom tröttheten egentligen
försjunkna i sej själva.

– – – – Då står plötsligt en hund framför dem, en sådan där ynklig hund du kan se på varenda tavla, och är en smula andfådd som om han sökt dem länge. Men i själva verket är han bara där, som om de sökt honom, och nu väntar han dem, inte utan en viss värdig och ren hållning, mitt i sitt erbarmliga förfall. Ändå får du inte tänka dej honom som vilken byracka som helst; människor skulle väl inte kalla honom av någon ras men jag tror att man med detsamma skulle se det är en fördold gud – och det är därför mannen och kvinnan stannar – kanske en från de trettiotvå gudarnas himmel och en som

– – –

…och hunden hov upp sin tunga och talte till dem, sålunda:

Vart är ni på väg, vart har ni så bråttom? som om ni ville gå rakt igenom mej. Ser ni inte mej som så troget har följt er utför alla berg och nu visar mej för er? Jorden är visserligen rund och vägar leder uppåt, men det ni lämnar återvänder ni aldrig till. Jag har haft tålamod länge, jag var med redan då ni lämnade Landet, men då såg ni mej inte, nu ser ni en sjuk och trött hund, hundar lever inte lika länge som ni, jag måste dö i natt och återvända, därför bjuder jag er stanna, och återvända.

Då var jag ännu förnäm, ett barn som tanklöst lekte i sin odödlighet och en vind i ert Land, medan ert lyssnande var vind och ni ingenting mindes, – innan jag följde er genom förbannelsen av trädet och utvandringen. Då var även ni förnäma och oskärade, jag älskade er som min sinnliga moder och fader och som en vind var jag hos er i Landet, där ni strövade, alltid i vila, där ni var hos varandra, alltid i mjuk rörelse. Allt detta är glömt, såsom bara ni då kunde glömma: det era händer släppte och det de ånyo grep efter, det för-

komna, försakade och det kommande var inte jagande och ett oförsonbart, ni levde i glömska av allt och omedvetet, det var min omätliga gåva. Ni levde glömska av er själva, ty ni var så fulländat försänkta i varandra – det var min ensamhets dröm om ett du…

Och hunden sluter sina rinnande ögon och hans tänder lyser, så ser jag honom fortsätta:

Mannen var helt försänkt i kvinnan och hon var alldeles hans du, och som han levde i detta du så var han glömsk av sej själv. Kvinnan var helt försänkt i mannen och han var alldeles hennes du, och som hon levde i detta du så var hon glömsk av sej själv. Men eftersom hon helt var mannen, så återfann han i kvinnan sej själv, men som en spegelbild och medelbart, och på samma sätt fann hon sej i honom, lidelsefritt sej själv och lidelsefullt sitt du, eftersom glömska rådde om det bakomvarande: således fanns en lidelsefrihet gentemot självet vilken aldrig brände med sin kyla (den var svalka) och en lidelse till duet som aldrig svedde med sin hetta (den var ömhet). Och det att ni ingenting mindes, som överträffade eller var underlägset ert läge i varandra, verkade att ni levde ojämförligt och utan brister, och det att ni inte mindes det oförändrade i ert läge, det ovanskliga, hindrade även ledan att vinna insteg, och redan detta att ni övergav ett liv som var obehindrat av leda, är obegripligt för mej, som under dessa år som hund framför allt våndats under ledan. Ändå övergav ni ett så oförlikneligt läge i varandra, ja oförklarligt och enkelt som ett steg åt ena sidan övergav ni ett så ojämförligt och alltså fulländat liv. Och jag, som hade ett rede i trädets grenar och varnande rörde löven, jag såg er ta steget, enkelt som ett beslut åt andra sidan, och överge Landet.

Kvinnan vänder bort ansiktet och svarar:

Jag vet om framtiden att en vagn ska passera och högt uppe i den är ett läger berett, en gryning beredd, och det är förmer än du hade, vanskligare och således mera smärtsamt, således skönare, alldeles då det ljusnar och höet börjar dofta med en alldeles ny och levande doft, och jag sitter under trädet i en morgonrock av skogsklöver, så rik är jag en tid, med vita broderier om håret, jag sjunger kanske och kanske spelar mannen ur sagan och bakom honom lyssnar mannen ur legenden och innanför trädet är som ett famntag man ännu har kvar från drömmen, ty det är alldeles när det ljusnar och man en obehindrad stund kan andas –

Aran såg ut genom landskapet: hon säjer ungefär så, fast vackrare, har jag tänkt mej, och jag tror hunden flämtar, han är trött och andas tungt, och med låg röst, fast obönhörligt, avbryter han:

och hur länge varar det. Innan du hör de hånfulla lätena från fläderråttan bakom dej, som du inte kan se ännu (som du inte kan skilja från mej ännu). Innan du urskiljer ansiktet i lönnträdet, det som alltid måste anklaga, hur befriar du dej från anklagelserna? Och innan du skakats ner i en grop, där stanken av din nattliga svett rinner ner i huvudet, ska alla smärtor ha skakat dej som är lika möjliga som den befrielse du ser. Men jag ser mer – det är därför jag är här –, jag ser hur lång morgonen är efter gryningen och hur länge du får vänta på nästa gryning, och bortsett från det, har ni inte själva sett nog, är inte själva ögonen trötta, har de inte plågats nog och sand rivit sönder dem efter en så tidlös vandring – min syn är redan förstörd och ändå är jag ursprungligen så mycket mäktigare än ni. Hur länge ska ni härda ut, ni som i er själva är så maktlösa, hur

länge ska ni bära vandringen – och den årstid ni vänder ner mot helvetet, hur ska ni kunna vara skilda i gestalter, hur ska ni kunna vara tillsamman, hur ska ni kunna vara ensamma med varandra i samma gestalter? Eller överskattar jag er, lika hundlikt som jag föraktar er, så att jag jämt tror er härda ut där ni egentligen inte gör det, tror er gå med på vidrigheter som egentligen bryter upp sår? Det är kanske så att ni inte alls härdar ut, att ni tvärtom ständigt går under, något som ni slutligen döljer med att dö.

Kvinnan blundar och talar förbi hunden:

Jag vet, även detta vilar i mitt sköte, och kanske försvinner det som en god dröm som allting försvinner – och säj, du hund som var barn, hur länge skulle vi härda ut goda drömmar? – bara några försvinnande ögonblick vaggar jag ett lyckligare barn än du, ett par ögonblick är träden lysande ljusa, så lystrande ljusa som efter det första regnet, och jag har ett ögonblick sett ljuset, och bländats.

Hunden har otåligt rest sej, och närmar sej:

Bländad ska du vara i år och se en svart sol dansa för ögonen, andra och nedanförjordiska danser än du anat, drucken av din egen skugga ska du vaggas själv i galna och sjuka drömmar – bara en stund ska du vara vaken och se genom skuggan, en kort stund innan jag dör se det vadställe jag är här för att visa dej – du vill ju vada in i ditt sinnliga lugn… Du vill ju gå över de lätta och svala stenarna; jag lägger ut stegen för er som jag gav er Landet, dit stegen leder.

Floden är så kall att stiga ned i, så överfallande stingande kall som dödens frossa, och skälvande kallt är det att återvända ur den och stiga, en smärtsam rörelse i taget, i livets feber. Mellan dessa element rör ni er och

faller på knä på den vacklande jorden: er tunga är en eldslåga (tala till varandra!) och vattnet rosslar i strupen (tala till varann!) – ja, smek varann med händer som är eldslågor och så i flodvatten. Mellan dessa rör ni er och i själva dessa liv och död vilar er rörelse, en död som är vatten som befruktar, ett liv som är eld som förbränner, och hjulet svindlar i evig rörelse av död som är tyngd och livet stiger, av liv som är tyngd och döden stiger upp mot berget och hjulets höjd och vänder nedåt, ett vindlande spår som ni alltid har lämnat och alltid finns där. Ni ser det ju, en ödemark av ensamma, planlöst korsade spår, ni vet ju allt detta, ni som har makten att minnas – ett minne som frossbrytningar, ett minne som ni jämnt kan bära och en glömska, vilken ni välsignar som en tröst: att få dyka djupt i vattnet och drunkna, fast lämnande varandra åt tröstlös övergivenhet, att vara tvingade åter stå upp till en annan landsflykt med en annan hägring, och ändå desamma, jagade av växande erinringar, förföljda av plågsamma spår, över vilka vinden ensam härskar…

Jag minns, säjer kvinnan till mannen, en sekund svider min kropp av minnet att du var hos mej, träden var tunga av snö och du låg hos mej, en svårmodig ljuslåga höljde oss och lutan på väggen sjöng, alldeles tyst…

Aran avbröt sej eller kanske kvinnan, och sjönk allt djupare in i sitt hörn av kupén. Ivan sträckte ut en hand efter den lilla boken: du tröttar ut dina ögon. En annan medresenär, en fyllig broder av någon obestämd orden, lutade sej fram och sa ivrigt: ja, ja, som om han ville både instämma med Ivan och uppmana denne att fortsätta läsningen. Men Aran skakade på huvudet,

– Det är inte så mycket kvar, men det är det viktigaste och jag tror jag kommer ihåg det. Jag föreställer mej

att hunden spetsar öronen, som för att göra mannen och kvinnan uppmärksamma, och jag tror han är både otålig och trött när han fortsätter.

Jag är förundrad över dina invändningar, säjer han till kvinnan, men det är inte jag som tvistar med dej, jag ifrågasätter inte om det du säjer är oväsentligt eller inte, nämligen om det är verkliga invändningar eller inte – min åsikt därom behåller jag för mej själv –, jag frågar inte om det du säjer är meningsfullt eller inte, om du kallar denna er tillvaro att vara vaken eller att drömma, om du menar att det är nu ni är seende och att villkoret för er tidigare tillvaro var blindhet, allt detta är bestämningar vilka jag som ensam hund måste lyda men som odödlig inte har fattningsgåva för och i varje fall bestämningar vilka ni redan med nästa steg, i vilken riktning det än blir, ska ha lämnat som en övervunnen svaghet. Jag visar mej för er i mening att utse ett vadställe; och undrar ni varför jag så länge hållit mej dold, så är det därför att jag i det längsta hoppades ni skulle söka er tillbaka på eget bevåg – ni ser, jag är också slav under dåraktiga förhoppningar. – Jag var hos er i Landet, jag hade skänkt er omöjligheten att leva där och en kort stund innan jag slungades ner till hunden, lät jag er smaka möjligheterna – omöjligheten att avstå kunde jag inte ge er, men den kunde ni ge er själva. Jag visste då att jag måste födas liksom jag nu vet att jag måste dö, och jag sörjde för mej, men, och detta måste ni veta, jag gladdes åt ert beslut att ta i besittning en värld som jag hade skapat enkom för er och för era oändliga gestaltningar. I denna kväll, vid denna skumma flod, under dessa outgrundliga tecken och alltså en kort stund innan någon måste befria mej för att jag må kunna återvända, visar jag er inte en värld att äga och

förlora men Landet att återvinna. Där upplöses alla förhoppningar som aldrig låter er vila och avvändes alla besvikelser som jagar er vidare, där förvandlas själva hopplösheten i en sluten tillit, en hägnad förtröstan. Där samlas vindarna in i ert blod och alla gestalter sammanfattas till er och er upplåtelse och utplåning är fulländad, ni återfinner er helt i varandra, er egen overklighet i varandras verklighet, utan längtan, jag ger er det omöjliga, utan saknad efter allt det möjliga; jag ger dej, kvinna, frid i din kropps rörelse, jag ger dej, man, frid i din andes vila –

Det sista har han sagt med nästan sjungande stämma, bortdöende och samtidigt sorgset vädjande. Kvinnan ser bort över stenarna, som lyser i den dunkla floden, och trycker sej, (kanske en tvetydig rörelse) tätt till mannens sida, och då de förstår att hunden inte förmår fortsätta längre, tar mannen till orda:

Det är sant, vi var det trädet du talar om, i vars krona du låg som ett spädbarn och vars rötter du grävde upp med bitska klor. Vad kan jag svara mera? i denna tid lika ensam som du och som kvinnan och som alla de otaliga, med lugn endast i min andnings rörelse. Vad kan jag försvara av denna tillvaro, vilken som du säjer är lidande, annat än kalla den levande, i motsats till vårt trädliv, vårt fulländade vara, medan detta är förvandlingar och motsatser och upplösning av motsatser, friheten att förvandlas och till alla gestalter vara älskande, friheten att av alla fängslas. Hur kan jag försvara friheten att förlora det man äger och ständigt visas tillbaka till ett jag, vars enda förmögenhet är friheten till obegränsade lidanden? hur skulle jag kunna uthärda den friheten och hur skulle jag undvara den? och hur skulle jag, slutligen, kunna gå under? Det är ett dåligt försvar

i en orimlig sak och du säjer min tunga är eld och döden är formad i mina läppar och således, säj att du ger mej Intet

Och kvinnan böjde sej ner och fattade varligt om hunden och höjde den upp mot natthimmeln, och med bägge händerna om dess strupe tystade hon den.

Och mannen famnade henne, och de stod en tid lyssnande, innan de vandrade vidare.

En upplyst station slungades förbi och tände lyset i vagnarna och avslöjade en underlig gest från Ivan, som om han dels inte förstått innebörden och dels avstod från att söka den.

– Ja, ja, sa munken frånvarande, tillade: en timma till gränsen, – en egendomlig legend, i sanning, mycket egendomlig, och han tyngde sej över fönsterbordet, stödde armbågen mot kanten och sin kraftiga näsa i klykan mellan pekfingret och långfingret, ja, ja, synnerligen egendomligt.

Det dröjde en stund innan han kom sej för,

– Ni har ett irländskt namn, vet ni det? ja, ja, naturligtvis vet ni, och det påminner mej om en irländsk kollega, som på 800-talet drev med de engelska testamentsförfalskarna, jag undrar hur mycket ni driver med mej – en from teolik: är det en mörkhyad etiopiska som har inspirerat er? för det är alltid en kvinna inblandad… men jag tror ni menar allvar, inte sant. Ni ser ut att mena allvar.

– Naturligtvis är det en kvinna… inföll Ivan men hejdade sej, när han såg Arans roade leende; snubblade på för att inte rodna, jag menar, det hör till själva berättelsen eller anekdoten eller… till den koreografiska cir-

keln, om ni förstår vad jag menar, det hör till grunden för den tidigare tillvaron och den som de vägrar att återvända till, därför att de accepterar såväl ensamheten som de tusen möjligheterna, redan på det erotiska planet, att förlösa ensamheten, om ni förstår, och hunden gladde sej säkert åt deras beslut den här gången också…

Munken ryckte på axlarna, vred sej mot Aran:

– Ni är en sträng och allvarlig person, inte sant. Jag tror den gamla bibelbrackan Florus av Lyon haft ett finger med i spelet. Apropå kättare som kättare, så påminner mej legendens synnerligen vältaliga hjälte att det var en grekisk martyr en gång som tilltalade sin domare »hund«. Det är naturligtvis lögn och förtal, men det är roligt som lögn, likaväl som er legend är förträfflig som hädelse. Domaren uppenbarar sej i en hund, som älskvärt låter sej strypas och förmodligen ätas upp till kvällsvard –

– Nu tror jag det är er tur att missförstå, sa Ivan, det heter att det var en vanlig hund, alltså inte vinthunden…

– Naturligtvis inte, spottade munken fram mellan fingrarna, ännu vänd mot Aran. Fan vet var ni har allt ifrån; om jag inte gissade så styvt på en kvinna, skulle jag nöja mej med att hitta fabeln hos Ärkepoeten, men han har inte en hund. Jag kan inte påminna mej vem de möter i hans *cantos*. Lustigt nog inte heller en apa, men det kan ju bero på att den metaforen kom på modet först några decennier senare.

– Vad menar ni med »lustigt nog inte en apa«, invände Ivan, vem är då hunden, menar ni?

Munken ryckte på axlarna, så att pekfingret halkade ned från näsan.

– Det är ju efterföljelsen jag försöker få någon reda på, det egendomliga sammanhanget mellan de tre fallen, och jag frågar mej, vilket är det ideala svaret som fordras av pro primo människoparet i den autentiska legenden om det upprepade syndafallet, pro secundo Abraham i moderna utläggningar av det meningsfulla offret, pro tertio…

– Det ideala mänskliga svaret, sa Aran med mycket låg röst, är i samtliga tre fallen nej – och det antingen frestaren är Satan eller Jahve…

– Eller bådadera, infogade Ivan, jag menar såsom hunden var både gud och demon.

– Och oskäligt djur, blinkade munken, och tala förresten inte om den hund som föll i fjol, jag tror vår broder och vältaliga bibelbuse i Evas lustmord på *hunden* inlagt något av en utopi och framtidsvision, inte sant, Aran?

– Överskatta inte kvinnans initiativ, det ber jag er, avvisade Aran och skrattade till, det är alltid en man inblandad; lika litet det initiativ som ligger i att hon tre gånger svarar hunden – ifråga om dessa sällsyntheter som glädjens rörelse i ett öga – det är på den punkten han tror han kan fälla *henne* – för han är ju vad som helst utom människa –

Munken höjde axlarna: – den gamla människan.

– Du menar alltså, sa Ivan, att mannen med sin eviga rastlöshet skulle nästan tydligare kunna uppfatta de där sällsyntheterna av trygghet och lugn förtröstan, som kvinnan talar om, de där allt snabbare… vanskligare stunderna av… ja av nåd…

Aran gjorde honom åter förlägen, i det han log både roat och bekymrat, munken mera sardoniskt och brast ut i en gäspning – nåden, ja ja –

Ivan slog hastigt eld på en tändsticka och sköt in:

– Ändå kan inte de utsikterna ha avgjort deras beslut, inte någonderas, det kan jag inte tänka mej, även om psykologin i den där historian var lite för invecklad för mej (han blåste ut röken i ansiktet på munken) – men varför ska vi krångla till det, jag tycker vi aldrig kommer åt det enkla och väsentliga…

Aran drog sej djupare in i hörnet och slöt ögonlocken, så slutade han: – allt är bara fantasier.

Munken viftade sakta bort röken och stirrade ut genom fönstret, fortfarande lutad mot bordet, såg han rakt ut genom speglingen av sitt ansikte och började tala med dämpad röst.

– Fantasier eller inte, så har de ju sin mening som fantasier, sitt värde som fantasier, sin verklighet. Som *alla* skapelsefantasier har sin verklighet och så vidare. Fantasi är ju bara en form av verklighet.

Ivan rökte häftigt, såna djupsinnigheter.

– Dygder och laster bara former av fantasi, mumlade munken, och det skulle man kunna se redan i det egendomliga förhållandet att allt jordiskt, jag tror med Satans bistånd, är underkastat förgängelsen. Alla jordiska former, och ändå är det de som överlever, bristfälligt, människor kommer ihåg dem en tid, upphöjer sina egna laster på bekostnad av de gamles dygder. Det var inte det jag skulle tala om, *ne narrationis magnitudo vobis fastidium faciat*. Snarare menar väl Juvencus i sitt förelal att upphöja sina egna dygder på bekostnad av de gamles laster, vilket är gement om det inte vore kristligt. Lappa ihop utnötta former att sätta på de nya lögnerna, efterträdande de gamla, ändå har ju båda sin mening som lögn; lögnen har ju en egendomlig verklighet den – *Mendacium mutatum in melius*. Och det är

en samtida till min spanske kollega, det är Proba – från henne skulle jag nästan kunna härleda kvinnans fromma svar på tal, fast sekulariserade eller ännu värre, men jag skulle inte hitta någon hund hos henne.

Ivan lyfte handen, men munken viftade saktmodigt bort honom, och fortsatte samtala med sitt ansikte.

– Jag är också en gammal hund, men jag upprepar och hävdar inför hela denna församling, kvävningen ligger i kommande tid, som de första djupa andetagen i förgången tid, var andades hunden första gången? och missförstå mej inte, jag avser med min frågeställning något rent filologiskt. Och jag försäkrar jag kunde upplösa hela denna djävulens text i dess floskler, och ni skulle inte upptäcka något övrigt.

Han betraktade glaset och mörkret oavvänt och lyssnade:

– Det är cikadorna. Jag hör dem alltid när jag åker tåg. Men det kanske bara är inbillning. Alla-måste-dömentaliteten som ligger överallt i denna text och luktar. Även lögnerna måste dö, som har så många i grunden raserade sanningar på sitt samvete. Även de äldsta lögner, vill jag säja. Tithonos, visserligen, en så täck yngling att Eos enleverade honom och tiggde evigt liv för hans räkning, emellertid glömde hon be om evig ungdom: han skrumpnade bort, *longa minuit senectus*. Vilken djävulsk list att undanrycka en människa döden, att hindra vandringen till vattustället! i sanning, det är en tröst att vi få dö… En tröst för gamla hundar som för spädvalpar, *l'âge s'évanouit au deçà de la barque, et ne suit point les morts*, som Malherbe kondolerar sin vän.

Och hela den oppochnervända världen, en hund som talar människor till rätta, lockar och förbannar, ja alla dessa historier om hundar och apor med sitt frosseri i

impossibiliteter (och redan mörkret under berättelsen som går tillbaka på fan vet vilken solförmörkelse: *le soleil est devenu noir*, handlar förresten inte alltihop om att *cet arbre est sorty de sa place*?) – eller gå tillbaka till Carmina Burana med sina talande kreatur och lutspelande åsnor och blinda som leder blinda åt helvetet, ni hittar samma floskler i vilken folkskolans läsebok som helst, eller för att stanna hos den virgilianske herden, vars förmörkelse kom sej av att han blev övergiven; jag säjer det är en kvinna. Utan att någon må beskylla mej för något slags matheoliskt kvinnohat.

Blinda som leder blinda. Blindheten som går ut över *decennes pueri*; men varför skulle inte dessa pojkvalpar sitta inne med sanningen? kanhända inte de gamles sanning och säkerligen inte en lindrigare sanning, men i alla fall – dessa underbara idoler, vad kunde inte de besitta!

Och jag kunde leta fram de hermafrodisiska utflykter som tillskrives mannen, hos Joannes Katrarios – författaren får ursäkta (V. ryckte otåligt på axlarna) – men hos vem som helst och som floskler, i egentlig mening naturligtvis, ickedessmindre avstår jag – vilket delvis beror på ett tynande minne. Jag ansluter mej i stora drag till den förträfflige biskopen i Rennes, Marbod, han gjorde på sin ålders höst upp med en ungdom som var, som han säjer, *fervore libidinis amens* – och det har vi väl alla varit med om (knuffade han till Ivan) – han slutar alltså: *Displicet amplexus utriusque quidem mihi sexus*. Vilket betyder ungefär, att han var trött på att inte kunna hålla reda på om han älskade som man eller som kvinna.

Så skulle jag bli ställd inför hunden… Men jag är ensam, det tänkte jag inte på. Och det är en annan sak.

Han skrattade torrt,

– man skulle nog gå i kloster. När man är munk.

Aran hade vacklande rest sej och tog ett par steg mot korridoren, snubblade på någons fötter: där satt en mörkklädd herre med blyertsgrått hår och betraktade honom.

– Han går i sömnen, viskade munken.

– Han kanske går mot sömnen, log Ivan. Aran! är du vaken eller sover du?

– Jag är vaken. Fast det var skumt, innan de tände. Jag pratade visst alldeles för mycket, i sömnen. Ni får förlåta mej.

Och han sköt nervöst upp dörren. – Ivan korkade upp pluntan och sporde munken med en förbindlig blick.

– Tack. Jag för min del säjer i princip ja till alla frestelser. Det må vara en smaksak, men jag tycker det är så – berikande.

Ivan ryckte till när den grovnäste svartbrodern svalde den första stora klunken – han verkade redan berusad intill minnesslöhet.

– Sanningens förfall! ropade han och stirrade ut i mörkret. Seendets förfall!

§ 29

4. (utkast till.)

Es warten aber
Der scheuen Augen viele, durstig,
Zu schauen das Licht.

Patmos (första versionen)

ur V:s dagbok

4.3. Tidigt, medan det ännu är tystnad, vet vi lösenordet och bevarar det, ängsliga att glömma det och att uttala det.

Först i skymningen vågar vi höja blicken och sakta öva oss på

våren, medan kylans återhållna andedräkt och det är svårt som en nåd att fatta, hur ljuset söker skydd i våra ögon eller markens skumma bottenskyla av övervintrat tålamod, såsom den yttersta och den näst yttersta: den svävande fasaden, men också den blott återskenen som från än oskönjbara murar, vilka hämtat den allt anlete utplånande speglingen från isar långt ute till havs – och hur den skymmande fasaden dricker, andas in drycken genom alla ögon och ändå behåller den, (redan på detta kan man ana vattnens tunga sång och brinnande isar sväva bort över oändligt vidgade horisonter…)

– – –

måste överge A. och återvända till Saknaden

Varenda brev har ju berättat om detsamma, från hans »europeiska landsflykt«, att han var på flykt från sig själv, h.e. förhållandet till Inis. Också nu senast – och det var *då* de kunde komma åt honom, då var han hudlös och släpades jämrande in i staden S. Vem har inte drömt om att fly! när kajorna skräller i öronen och havet (?) – Förfölja en attityd, om möjlig el. omöjlig – av *livsvikt för V.* …enkann. den platenska hemligheten (besläktad med renhjärtenhet?) nu efter Inis' frånfälle, nu mer än någonsin, har A. …Skrev han inte i det första brevet från flykten, ›den natten älskade jag henne‹? – medan de andra bara förvirringen *om* det måste ske genom henne eller *om* utanför henne. – – *nu* då *illusionen* av hennes frånvaro är fullständig –

!han skulle först resa till ›den tysta‹, sa han(?)

– – –

O, genius som åter minns oss, som vi åter minns och i ett smärtsamt famntag hälsar som en befriare – i vilka godtyckliga parker skedde våra planlösa strövtåg?

|och, genius, alleftersom natten faller och födandet stiger under samma oförlikneliga bild och nebulosornas dunkla manar äntligen för våra händer att hålla sej fast i, återfinna spåren och häftigt som en erinring ryckas bort från lycksaliga öar, där inte vila men glömska och förberedelse…|

– – –

A: jag måste säja till mej själv, hon är en episod i mitt liv, men vad hjälper det? Hon är en episod i det för-

flutna, och det förflutna är ohyggligt verkligt. Och är hon inte helt sitt eget liv?

– – –

– Jag känner henne, sa Ivan med sakta och ostadig röst, eller rättare sagt jag kände henne, jag menar hon finns ju inte längre och det här var i somras. Du vet kanske att Maan gifte sej med henne för hon trodde hon var med barn. Det var hon nu inte, och hur är det förresten tänkbart? denna slanka pojke med de mjuka händerna, ja hon var äldre än jag. Du förstår kanske att vi kände varann ganska nära en tid. Det var efter hennes långa kris på våren, barnet hade visat sej vara en inbillning och Maan hämnades – såsom han långsamt dödade henne. Men i juni reste han bort och jag mötte henne av en tillfällighet, jag bor ju i samma kvarter.

De stod bredvid varandra och såg ut genom varsitt fönster.

– Vi hade en lång ferie från allt det djävulska; mitt inne i sommaren hade vi en lång hemlighet, som jag inte skulle röja för någon annan än dej, och ändå kan jag inte göra någon mera illa med det än dej.

Aran ryckte på axlarna och tryckte sönder cigarretten mot väggen.

– Hon tyckte om att prata med mej och jag tyckte om hennes röst, annars var hon mej på något sätt främmande, jag menar hon hade så många underliga drag, hur ska jag säja, i själva sitt kön, ja jag pratar nonsens, men förstår du mej. Inte så att jag lärde känna henne så nära som du kanske tror…

Men Aran ville inte avbryta, han bara vände sej mot Ivan.

– Förresten varför skulle jag inte tala om det. Vi var uppe i hennes våning, det var en het dag efter midsommar, och bara på lek klädde vi av varandra. Det låter så dumt att prata om det, och du känner hennes varelse utantill, för mej var det enda gången, och jag kan bara säja, jag kan inte glömma hennes kropp. Det var så lustigt, vi bara lekte med varann, det vart inte

av annat, hon tyckte om att leka med mej och att leka mej lycklig, och efteråt låg jag med nacken i hennes maggrop, och hon nynnade en visa på sitt språk och sa *ma vanja*, sa bara det – *ma vanja*.

Ivan skrattade fladdrande.

– det är lustigt, jag frågade inte vad det betydde, men de orden var en smekning lika fulländad som alla hennes andra…

– Talade hon någon gång om mej?

– – –

Ivan: |det är vansinne|, A: jag måste förr eller senare vara utan dej. I: Det är självmord. A: det är ju dit jag ska, tror du jag har förbisett det, genom det ska jag.

I: Så att vi kanske ses igen? A: nej vi ses inte mera (hans »dumpfe lebewohl« som Alabandas från tågdäcket) det *sista* bagaget får Ivan med *sej*

A: och de lyckliga öarna, där jag bodde de första åren av mitt liv, de är också en passage, men längtar jag inte till dem, längtar jag inte hem? Och på samma sätt till Inis

– – –

§ 30

5. den gången alla träffades (t. ex. Aran ffg V.) – både den första och sista –

Maan berusad bekänner sin maktbeundran – själv snarast filister, det misstänkliggjort estetiska; Aran en obetingad mänskokärlek (medan Peter menar den får aldrig nå förtryckaren i ett givet läge (vilka äro vi icke förtryckare?)) – hans bror kommer senare; lyssnar mest.

innan allting, innan Maans förälskelse, innan Avskedet… dansade hon oraklernas upphörande, eller demonernas fall* (Arans benämning)

om almanackan kräver svar och utropstecken i tummade marginaler, så var det dagarna efter kriget, bränningarnas födelse, men vad rör oss järtecken under guldlänkade dagar, vad kommer dessa vertikala skeenden vid, såsom i förbund med tiden och likväl utom all horisontal räkenskap, ens den babyloniska.

All vänskap var öppen för förtroenden och de gamla kungarna hade inte förvandlats till myter, och som oförställt tal eller bara gester

[Aran bjuden till Maan, denne redan i högform…]

paradisiska drycker och rus och ur glasen skimrade syran som dagg eller oräkneliga pärlor, som gryningens splitterstänkta tårar –

– – – – – *samtalet* avslutas med Inis' dans, hon ställde sig mitt på golvet med fötterna samman, slappade av och sa lågt: jag har kallat den »oraklernas upphörande«. Får jag be om absolut stillhet – med hennes mjuka brytning så lustigt högtidligt.

hon visar hur hon ska offra livet, ge sig åt dansen, gå under för att leva vidare genom de andra, för livets skull. Denna dans är fullt fattbar för var och en efter sin art. Men Guds dom dog först; sedan kungarnas tydliga ord, sedan vissägarnas dunkla ord – ss de rena oraklen efterträddes av de befläckade (därmed falska präster) – talade dansen bara om det vi måste offra (blod &c) för att kunna tala med oraklen?

* då visste de, när hon slutat, att direktören redan inhöstat deras löften och att rollerna redan var fördelade och att stegen över scengolvet redan begynt…

Skönheten Och när skall vi lämna scenen?
Direktören Detta kan jag icke säga;
– – –
– – –
Därför var jämt förberedda
På att era roller ända;
Dem er kalla skall jag sända.

(Den stora världsteatern)

hur ska jag skildra hennes dans?

Det var som den började med hennes leende, medan hon ännu blundade och fortfarande stilla; händerna: att de skänkte var alldeles entydigt, ur djupare brunnar, och lättfattligt hennes sätt att visa före sina rörelser med fingrarna, att kasta fram en fråga med axeln och fotvinkelns självklara svar, eller som en svårare fråga lyfte sig huvudet och armarna bärgade in den och lyfte sig de att hägna en omätligare rymd – så födandets åtbörder och de ursprungliga kungarna, de talade redan med späda läppar, och kroppens utsagor om dem är enkla och sköna; när hon böjer sig bakåt, faller det lösta håret som en världsmantel över golvet – men det är inte längre kungarnas procession.

Ett senare födande i smärtor, tyngre att bära, och i mera sammansatthet och överdrift och förvridna munnar kroppens tolkning av vismän och vissägare, mötande upp i snävare figurer och ändå övertalande gester, blir hennes armar mera högljudda och osammanhängande och fötterna klämtar mot golvet och deras sammanlagda tal ger sig hän i väldigt svängande vingar och allt vidare famnande, sneda bågar

… allteftersom hennes rus tilltar, nyktrar Maan till och har besvärligare att följa med, uppriktigt sagt förstår han inte längre innebörden, fast de våldsamma rörelserna vädjar till honom. Han ser inte kvinnan bakom dem och hans blick har inte heller lätt att gripa de växlande formerna, de bara blixtrar till ibland som definitioner på skönhet, de där virar sig allt längre in i förblindelse, och ändå röjer varje avklarnat sken, snabbt förändrat, om en tilltagande bildlighet – det betydelsefulla inte mera *hur* hon dansade, honom till förklaring, utan *att* hon med orfisk säkerhet danade bilderna, uttalade tystnaden och röjde skeendet,

vidtar efter en hastig parentes processionen från dörren, det är inte längre de insiktsfullas, men härmande dessa i groteska

omvändningar och när slutligen de föregående och de närkommande stött samman, i denna enda besatta kropp, till strid och villrådighet, arbetar hon sig upp ur deras skallande körer, men högre än de spända vristerna når ej förtvivlan, eller som en otillräcklighet

och Peter vågar inte se på de andra, stirrar tills ljusröda fläckar dansar för hans ögon och hans händer svettas, fränt som den djuriska kroppen framför honom, och från hans synpunkt en självuppgivelse i rörelse, utbrytande och samlande, (människans uppbrott ur människan) och det kan inte höra upp, det kan inte hålla på längre, det kan inte sluta, det bara sväller i hela rummet och rörelserna hopas upp mot väggarna – och han förstår med ens det sker ett offer, också de medvarandes förstulna offer av liv för livets skull, att hon kommer att dansa ihjäl sig för deras skull

så trots mot döden, betala med förintelse för det sinnligas oavlåtliga krav på rening (– även offra paradiset)

han avbryter

Upphetsningen sjunker som värme i dem, de är sälla och talar i mun på varann, Inis kastar sig ned på soffan

Demoner dansade du ut ur himlen, drev ut onda andar och förfädren? la chute des dæmons (des *anges*)

samtalet: otrötta uppe tills radions första swingskivor på morgonen, då alla vingligt dansar med alla

C

PASSAGERARE

Le monde est un mont de foin,
chacun en prend ce qu'il en peut saisir.

Flamländskt proverb

§ 31 *prolog*

det var vår och jag rullade ihop min öken
och orakelkvinnan lyfte sin slöja av aska

Limbo II

1. Ja, en katedral är denna stad, när gryningen lyfter slöjan av aska: plötsligt kreverar de brokiga glasen och nedsegnar sakta, ett moln av splitter eller bara dagg, uppfångas av darrande nerver som är ett nät av trådar: hängande i dem surrar den sista nattspårvagnen och elva tidningsbud vecklar ut sina ögon mot solen: lågor i andnöd flämtar för en större eld och ännu ryker gator och ärggröna tak,

på världens största torg rullar mörkgröna vagnar och elva arbetare hos glömskan samlar nattbrev och drömavfall, ansikten som flagnat av och rullat ihop om brottstycken av ett brottstycke: dämonerna spottar ut det sista regnet, betraktade av chimäran, och tornen skäller gällt, som om vinden retade dem: nu glider väggarna ut ur varandra med skakande portar, skorstenspiporna hostar, harklar sig och nynnar och börjar med någonting outgrundligt och femtiotvåstämmigt: gulnade kärror är på väg hem och fullastade skrindor återvänder bort under vägvisare i alla väderstreck, även månens, men underst vrider sig tungt de fyra stora hjulen: hela staden färdas bort ifrån sig själv och i parkerna gungar barn, hisnande som svalor,

hamnen sträcker sina halsar djupt in i gryningen utan att |fånga saltet| och med vajande stegar som master på ryggen rycker elva fönsterputsare ut för att frälsa en nedärvd blindhet: är det damm och marmorstoft över husens segelytor, eller är det nätter av stigande minnesförlust, eller är denna nästan genomskinliga mosaik bara en fördunkling av ljuset?

så svävar staden ut över havet, någonting mindre än människa och någonting annat, en flammande bok med sidor märkta av tungor och krönta vattenstämplar och rödrosfläckar, och det är underligt att dessa flaggor en gång kunde tydas: en uniformerad vakt säljer returbiljetter till det förgångna, och en urtavla betraktar tiden men vet intet om framtiden:

ett främmande teatersällskap har strandat på teaterns trappa som en kommentar till den… mannen, på väg att möta sig själv – följd av den åldrande morgonen: tidningarna jagar varann över torget och sliter i varandras rubriker: själv oläslig och förbränd av tiden, samlar den åldrige förföljaren alla oöverskådliga spånor och löv och orakel, skingrade av vädrens fläkt, och tar sig an denna prasslande tystnad och slutligen även dig, Idé, av vagnen än och av vapnen förlustad!

§ 32
skiss till C:2 [*dagen efter:*]

> Det är inter pares, bland de lika och jämbördiga, som en människa först riktigt kommer till att erfara – människans ensamhet. Men här har ock den starkaste drömmen drömts!
>
> »Melancolia« (Elp. II:35)

Och Staden får ge honom vägarna – när han brutit upp från |…| – så att han korsar ett torg och sneddar en gata och hamnar i ett system av återvändsgränder, tar sej tillbaka några kvarter till en grusväg, utan namn och likväl utan hågkomster, bred som en strand mot en vik av skrot och på andra sidan mörka väggar… Men över denna orgels fasad av skorstenspipor spelar den rosenfingrade Eos och Aran ser Nattens Vagn rulla ner i sydväst:

dunkelblå och utan månens baklykta som vårens huldras rygg och en famn för gudomliga skeppsbrott – ja, han fryser inte

ens, gryningen efter brandvakten, och husens sotiga snö uppgår i husens skugga.

Ty det är nattens breda rygg och förtroende och om han med arbete följer den, så är det inte som att återuppväckas till den gamla och nya dagen utan som att fortsätta vakna till dagen efter dagen, liksom ovanför eller innanför den gamla dagen. Det är den andra dagen, genomlyst och full av särskilt ljus under en given hinna av utkristalliserad trötthet, ett på en gång tungögt och lättögt ljus.

På katedralens tak skimrar redan de gyllene figurerna, de outtolkade och förmodligen hämtade ur en annan apokalyps än denna stads, och han söker åter skydd under dessa kostliga dräkter, även om de inte längre talar till honom utan är försjunkna i ett skådande som ännu inte delgivits gatan – ändå är han hos dem på det branta taket, som silvret skiljer dem från, knappt fästade, bland dessa konungar är han en konung, en biskop bland biskopar, om också peripatetisk, och han känner februaris bleka flyn under sulorna som löften om öar, daggiga av en större hängivenhet, om längre vårar; känner beslutet och bekräftelsen, om också bara som en tvekans frånsida.

Och det är, bland dessa lika och jämbördiga, som om han först här nådde upp i jämnhöjd med sin egen ensamhet. Han har lämnat det gensvar och förtroende han var i nöd av en utsatt natt – hur kunde de överhuvud känna igen honom på alla förväxlingars natt –, lämnat den överseende trösten och den gemensamma såsom under valven och i deras ögonvitor av guld (med pupillen skriven mindre som ett tecken för seende än som en hieroglyf för det genom åldrar sedda) – däri återfunnit sin ensamhet; en melankoliens grund och därför också, först där, en begynnelse till drömmar, glädjefullare, än gränslösare…

Men han har inte räknat med takets andra inhysingar, inte i morgonens ovarsamma domning med den öronsjukdom som

här i staden kallas för kajor, gråhuvor och flackare, det hånfulla i deras skratt beror på att deras skratt inte är något hån utan bara ett väckelselikt sätt sjunga:

vad har han för blommor kvar i famnen så långt på sin vintriga resa, så långt in i febrarnas månad? Svartnade strån, som inte ens har doften kvar, som inte ens duger att elda med.

En öronsjuk, ögonsjuk, sinnessjuk löpare av den förlorande färgen, av ordningarna bestämd att vandra på svarta rutor och längta till de vita – vad behöver den förlorande en svart löpare? hur länge ska den vinnande låta honom stå kvar i spelet?

Aran slår upp fönstren – vad nu sedan åratal nerdruckna och uppkastade gästabud kunde lämna kvar för lukter, året efter året efter… (och dagen ovanför dagen efter, en tredje dag som en uppståndelse, fast mera av stelnad trötthet och yrsel än omvägars ljus)

Hon var där. V. kom senare på kvällen. Hon stod i fönstret öppet mot bräckande isar och en självfallnare andhämtning, satt resten av kvällen uppkrupen bland kuddarna, intill natten. Hon talade inte mycket.

Och ändå, medan det enträgna lyssnandet efter det förflutna ger efter, i insomnandets vårdslösa lek med väggkontakter, glider han in under grottorna på den avlägsna dyningen av värdfolkets röster – de bryts aldrig i hest skum eller drivved, och ej heller som beledsagning men som en lägre klav, och en annan trygghet, en annans trygghet, andras smyger sej över honom, det är det förunderliga, tecknar sin vattenlinje över hans egen tvivelsamma trygghets barlast: inte som den svindlande han inemot drömmen söker, den översvinnliga och sårbara, utan en annorlunda, inte tillhörig hans sinnen och ändå uppfattbar, tillhörig andra varelser och andra varelsers tillvaro och ändå inte ovidkommande – å, uppleva något utanför sitt eget liv, rymma någonting utanför sitt rum av umbäranden! och visser-

ligen som andras tillit till varandra detta rum vara lyhört eller ej finnas till.

Människan är ibland rätt så olik sej själv som hon är olik andra; gestalter och dessas metamorfoser, nödtorftigt samkade av oberörda eller patetiska anletsdrag.

Men som en av andra rum förgäten och utlämnad, åt även en djurisk ensamhet, var Aran destinerad att aldrig vinna på olikheten, utan som att förlora spår, att av steget ur egendomen aldrig vinna mer än steget, det väsenslösa. Och våren var inte mera vår än sömnens fågel som tiggde vår, är det våren? – avtvinga sömnen den gamla dagen, åter till den gamla tidräkningen.

Och vad inbragte fönstret mot gatan annat än gnisslande kärror och en tungt klämtande halvdvala – höra uppskärrande ringningar och inte få upp dörren, eller stå vid telefonen och inte känna igen rösten, bara i något sinne känna underrättelsen värka, hon var död, den andra rösten liknade Peters, sade med onaturlig tydlighet detsamma; han tryckte ner luren, den ringde i handen på honom; dröjde ännu en signal innan han vågade lyfta: den brände som ett slag för örat och han kände det hetta i ögonen, slutligen Vs röst som en viskning och tröstlöst försök att trösta

– Jnis, Jnis, Jnis – hade det ropat i honom, som en levande rests besvärjelse mot mardrömmen; redan den första rörelsen, ännu långt inne i drömmen, hade röjt hur tunga de andra rörelserna skulle bli och själva denna tyngd drog honom ner, medan skräcken ställde sej i vägen och han måste blunda och klamra sej fast vid det trefaldiga ropet, såsom den enda avgörande rörelse hans kropp mäktade – och om det än lät kvävt och omänskligt eller inte lät alls, så hjälpte det honom i varje fall att vakna…

Han hade en snabb föreställning om dag och ändå dimma, sedan såg han att det var isblommor, och sedan var blicken

ända tillbaka till hans egna hinnor och den föruttagna sorgen och den brännande

när blommar ni, blommor av is? när håller jag åter…

Och ännu senare började stämmorna framträda, dess klarare för det att de sagt samma ord och sagt dem så olika, och Aran kunde inte på en lång stund urskilja sin egen svarslöshets cantus firmus.

Men när han försvarslös åter vaggats in i dess långa toner, kom gråten, vridande hans inälvor som en kräkning.

§ 34

Le MAGICIEN –

4. Ålderdomen och ensamheten – hur skulle jag prisa dem?

Ungdomen klagar över sin osjälvständighet och vacklan och är rädd för att falla – som om en människa icke måste falla, mot någon strand i hängivenhet – och strävar att fullkomnas, att fyllas ut till sig själv: att uppfylla sin ensamhet! Om några solvarv står också jag staty, och vad återstår då för fall, ens för den ädlaste marmor, än ned i förgängelse. Åldern hopar mig kring mig själv som råa block, och en yttre enslighet fullföljs av en inre.

Jag ärvde en förmögenhet, och förlorade den; jag gifte mig, och förlorade tidigt min dotter; jag gifte om mig med P. Som barn var jag räddhågsen och föga talför; jag lärde mig tala och har lärt bort det.

Ändå är detta min visdom till slut, fattig och högmodig – att ha läppar och strupe i behåll, fast skrumpnade bägge, och ännu kunna finna ord, som smakar på tungan som barndomens flöjter. Mandomen tar munnen full och samlar sig hekatomber av ord, till en stod lika förgänglig, och skolor passerar. Ja, det verkar som om den olärda Tiden förr eller senare övertalade allt

och bevisade sig som den störste retorn. Och likväl är den beska svalört jag ännu kan smaka min räddning på det översta trappsteget – där människan tror sig kunna stiga högre än trappan, fast blott språnget ned i det ovissa återstår –, likväl är detta min visdom och detta nog:

att tala sin älskade – när inte längre mina händer kan bevara honom, att tala hans skönhet, och så min tunga överleva, icke i honom, men i hans uttalade skönhet. Och ännu större är mitt högmod:

att tala min son. Icke blott att lämna i arv för ett par dekader av år mitt förälskade tal, och mitt tal över förälskelsen, utan att tala hans verklighet om halvt tusende olympiader, i någon avlägsen text som ej längre minns mitt namn; och detta icke för min skull, eller för hans, men för att komma till tals med åldrandet och ensamheten och detta beslutsamma tigande, som från alla håll överväldigar mig.

Därför har jag adopterat A., den silvervingade, min andra hustrus son, ty om icke slipstenen själv biter, kan den göra en klinga skarp nog att bita – så trotsar jag i honom alla räknade steg.

Tal är förförelse, hur kunde det vara annat? och ofta nog att ljuga väl mot en fond av uppgivenhet. Men det sanna talet, det som kan övertyga Tiden, det sänker all storordig fåfänglighet och upphöjer den fåmälda tilliten.

Jag behövde en son, han en fader – detta är övernog.

– – –

§ 35

allegori

5. Så har det förtalats – vittnesmål, om sanna eller falska, som ändå inte är tillräckliga att föra Arans talan. Och därför har jag själv gett mej ut i den disiga skymningen; läsaren må stryka det

följande och gå vidare till … kapitlet, men för mej har de här spaningarna ett visst intresse.

Gatlyktorna är höljda i våta handdukar som otydligt uttryckta födelser i skimrande äppelvinskrus, man kan ändå se vilka lyktor som drömmer om varandra – så har jag beskyllts för att ha tänkt mej Aran, och skulle stå till svars inför en godtycklig verklighet så länge jag ännu drömmer! Stryk över och skynda vidare, skymningen är kort så här års, och innan jag somnar i någon ljuskrets, eller vaknar…

Han visste ingenting om sin mor – hade han vetat något, skulle han väl ha kunnat försona sej med henne, och inte älskat henne så besinningslöst – därför måste jag hjälpa honom, innan natten kommer, medan jag ännu är herre över Tiden; då morgonen kommer, är vi varandra till ömsesidigt förgäves. Därför är jag på väg till |…|, till den mantineiska –

Så alltför många trappor under jorden! – Det låg en gruva här, för mycket länge sedan; den lades ner, också för mycket länge sedan. Och när stan växte på 1600-talet hade man inte råd att lämna så stort utrymme obebott, utan man fyllde hålet med hus, golv på golv – det sägs att inget kvarter är så djupt rotat som detta katakombiska kvarter, detta underjordiska babelstorn, ja, poeterna har i alla tider kallat det för Helvetet, folk i gemen säger bara Gruvan. Myndigheterna kallar det ett helvete och man har försökt utrymma det, men varje gång man har föst upp ett par hundra människor utan nämnvärt lösöre – tillhöriga någon socialgrupp som de lärde inte ens längre räknar med (de ställer sej i kö såsom det enda naturliga sättet att reagera mot världen ovan jordytan) – har man hittat ytterligare ett par åldringar som inte åldrats färdigt eller några blodspottande ungar som man gärna vill se spotta lite mera blod, och så har grundsprängningen uppskjutits.

Elva hel-, halv- och trefjärdedelstrappor, så långt under jorden bodde den mantineiska – borgmästarns fru var där, blev spådd i handen. Och en lång stund begrep jag inte vad jag hade

här att göra. Ett mönster av spelkort – de vanliga – låg utbrett som ett mångtydigt leende och jag lade märke till att alla fyra damerna var utlagda. Vad hade jag här att göra – annat än utläsa spåkonstens förfall i det sminkade ansiktet och den brokiga zigenardräkten. Men hon hade ett spädbarn i schalen över bröstet och en annan kvinna badade ett barn på något främmande språk (Ett levande svin vältrade sej i någon sur lukt och ett dött svins huvud skrattade emot mej ur ugnen, i en doft av enbärsris)

Vi är på väg uppför trapporna, hon ser ibland på mej från sidan, en aning spefullt. Vi är på väg nerför gatorna, ner mot hamnen, och i det tätnande diset blir hennes ansikte naknare, det som förut var smutsigt och tecknat av ålderdom är nästan utsuddat och blekt av ungdom. Den vänstra handen är tunn och mjuk och jag skulle inte kunna läsa mer i den än i en spegel.

– Det sägs att hon i tio år hindrade pesten att komma till Staden och skyddade Gruvan, eftersom pesten har mera bråttom med de fattiga. Men det sägs inte hur hon skyddade oss mot pesten, när den till slut kom, hur vi ska förhålla oss till armodet, det som hela tiden finns där –

Neonljuset föll ur dimman, rytmiskt och oläsligt som blod ur en pulsåder, och rann ut över asfalten, lyktorna sov i allt gulare lindor, och glesnade allteftersom. Floden behövde ingen reklam, vattnet behövde inga lampor för att stiga. Vi letade oss fram efter sången, efter de kreverande flaskorna och Skrattets sista tidsspillande utlösningar –

Skönheten är visserligen född men för det kan man ju inte hålla hur många skåltal som helst, således har traktens storlangare och halvgudar och tullsnokar övergått till poker. Skönheten är visserligen en myt, så jag förstår inte vad som hindrar mig att vila ut i denna konstlade spänning, innan också vi förvandlas till myter. Sedlar rakas över bordet, glas töms, och det tystnar till giv.

Utmed väggarna pratar kvinnorna lågt, tiggerskorna verkar hopsjunkna utan sina låtsade barn på armen – och ändå är det-

ta flickebarn verkligt, men de låter oss inte se henne. De tiger inne i sina schalar – vida som sorgetogor – bevakar tigande högar av kläder i museet över förfalskade möbler bland värdelösa böcker och tomma ljusstakar…

Stallyktorna susar med ett tålamod lika ohyggligt som evighetens och ger en katedralisk höjd åt taket, det raserade taket i en gammal fiskhall, numera loppmarknad; bara djupt över spelarnas bord stirrar en glödlampa och korten är delade:

Gäck.

Fyrvaktarn är naturligtvis med på kalaset, kåt och suplysten som vanligt, men inte ens han kan göra underverk med dåliga kort och har slängt sej och dragit sej tillbaka, väl beskänkt och med beundrande svordomar avfärdad av kvinnorna. Inis har börjat skrika men de låter oss fortfarande inte se henne, under tiden hinner de fyra andra köpa, hon gråter som en försenad rädsla att födas och jag måste upprepa:

Tre.

Och då är de där igen, drottningar i fulländad stilisering, hjärtebarnet och ruternymfen som ett löfte och den gråa som lovar klöver men inte har några, men den svartlockiga blinkar åt mej och nickar; då jag vänder mej om står mantineiskan bakom stolen och jag vet, det är tid.

Och ändå måste jag låta tid gå förlorad för att vinna – och samtidigt besitta den tid jag förlorar, avlandets tid och födandets, ty det är födande i skönhet, både kroppsligen och andligen, ändå måste jag kallblodigt satsa högt, så att alla lägger ner sina kort, utom en. Och jag vet vem jag har att göra med, därför känner jag en hänryckande skadeglädje när jag ser honom – på andra sidan det gröna bordet, det iskalla ljuset, den kvävande röken –, ser att också han måste ta upp en cigarrett och oberört tända den, skulle det också betyda att han har fyrtal i kungar, eller, för att vara exakt: tre kungar och jokern.

|Men under tiden hände det sig att Penny, den fattigaste av

kvinnorna, smög sig in till fyrvaktarn, där han låg och sov ruset av sig, och lade sig hos honom

Tidvattnet bultar på väggen och i timmar har vi hört det bulta, och när allt kommer till allt, tror jag inte längre att någon vinner i detta spel, inte ens nybörjaren, inte ens den skickligaste…

och blev havande

Vattnet gnager på väggen, i nätter har vi hört det och för varje år tränger det allt längre in över kajerna. Den andre har höjt för fjärde gången och jag har höjt för den femte, och ingen vet längre om ens han, min hånfulle motspelare, till slut har vunnit.

och födde Erin, hon den fattigaste. |

– – –

ljuvsmärtsam bild av Inis, kallande: »Erin« – men när han kommer fram till bordet och kastar en blick i mina kort, ser jag att han har hört ropet, i triumf eller besvikelse hört den drömlika namnförväxlingen och bara har att besegla bådadera, när rusets otillförlitliga orakel nu är uttömda.

Vi står ute på kajen och ser vattnet smälta till ebb under den blodsprängda gryningen, och det är som om vi inte kunde meddela varandra vad den ene fått veta, den andre fått höra denna natt, som om det var likgiltigt eller outsägligt

§ 36

„wenn ich dich liebe, was geht's dir an"
„weil ich niemals dich anhielt, halt ich dich fest"

6. som om Enhörningen lyfte sitt horn mot den bortvända älskade:

studerade Aran, efter moderns frånfälle, i någon småstad, en stad med trånga gator och torg utan brunnar (folk måste ha

hämtat vatten långt bortifrån den tiden). Väpnade hägringar drog fram över horisonten, verkligare än den vardag han läste sej igenom – han måste ha varit mycket ensam, också den gången – och likgiltig, arbetade sej upp ur kvävningsdrömmar; en tid av ett liv ovidkommande som fotografier av ett liv och som inte löste någon snara eller indifferens – innan en akademisk ceremoni och inflationsmiddag plötsligt befriade honom och han tog första tåg till Staden.

Som uppskrämda brandugglor racklade alla dessa förspillda år in i ett tätare lövverk, och han måste en tid ha haft fri sikt – om också ett lika vanskligt försök, yngling, som någonsin den geometriska enhörningen –, endast ett vykort hem till ön låter ana det. Det står inte så mycket till förklaring, något om »trubadur för utrymda världshus«, något om svanars läten, en hänvisning till omsidans trista människoskepnad och hundens »trygga kretsgång mellan nådens köttben och sina egna spyor« (och om den tarocka figuren höjer sin hand, kryper hunden allt längre ner, i den förvanskande spegeln) – *hälsningar*.

Allt detta blir nu först begripligt, genom hans tolkning och de förstulna invändningarna, när man betraktar porträttet. Redan hans spefullt överlagda vändning på huvudet säger något betydelsefullt, det är det första: en evig fixering av avståelsens ögonblick. Det är den bild vi hela tiden väntat på, en älskare som Aran är ju tvungen att skydda sej mot ett bakhåll av kärlek, och i så måtto är »trubadur« en eufemism – huset hade nog varit utrymt om bara inte kvinnoansiktet i falluckan, det som alltid ser efter honom. Och visserligen har han själv återfått synförmågan, men inte seendet; hans blick är för avsiktsfull, han försöker påtvinga oss sitt förakt för världshuset – fast onekligen vistelsen på denna ort en gång måste ha varit dräglig även för honom och den säkra existensen i fågelburen haft att göra med ett slags oskuld, den oskuld som tillerkännes blindheten.

Det är bara om svanen vi kan komma överens; inte så att den sjönk utan att veta det, sorglöst sjungande, enligt 1300-talets svåråtkomliga emblematik, sjöng för att tanklöst prisa sjunkandet, nej, för Aran var det att sjunga för ett så fallfärdigt hus (som antingen förhöll sej omättligt eller förvanskad och enträget gav sången tillbaka), var det ett sjunkande, och spillkråkan kunde bekräfta: att ödsla hängivelse på dessa tomheter vore som för regnet att släcka havets törst.

Det andra är hela kroppens rörelse, ödmjuk och beslutsam, och eftersom hans resa enbart har mening som uppbrott, måste vi säga att det är så vi hela tiden har tänkt oss honom. Men då är det som om han omedvetet misstydde regnfågeln, och det tillkommer ett tredje och förmodligen ödesdigert, då håller han med ens fram sin hatt, det har han inte gjort förut, och det är inte bara detta skråtecken, sylen i hatten, även om redan det kunde avslöja hela tröstlösheten i hans företag, det är också den beklämmande tvekan och envishet, varmed hela åtbörden anger riktningen för hans färd – och därmed också att han måste avse ett mål, att havet inte är nog, utan någon bördig mark eller rymd, för regn att fylla.

Och då är allting så tydligt och den följande tiden så oundviklig: han skulle aldrig kunna öppna den första grinden, ty han ville bara den sista; emedan han med sitt uppbrott bara avsåg målet, skulle han förbli likgiltig för vägen och aldrig nå den sköna och upphöjda kreaturens försoning med själva vägen; och den enda tid som kunde följa, om han inte evigt stannade i samma föraktfulla och svårmodiga avsked, vore att han korsfäste sej själv på den stängda grinden.

Liksom han inte nöjde sej med den fader som någon dunkel frändskap tykiskt skänkte honom, utan krävde en största gemensam nämnare av alla, en outverkbar Fader, så fanns de individer som han de följande åren uppsöktes av och sökte, bara till som relativa tal för hans längtan. Och denna längtan gällde inte en

gränslöshet, då hade den upphävt sej själv, utan en gräns, alltid för högt satt, alltid ett steg bortom de varelser han hänsynslöst begagnade som sänken för att själv bottna.

Även kvinnan lät han sej gå ur händerna och trodde det var för hennes frihets skull – som om inte det mångfalt tvang henne att svara, som om han inte därigenom blev någonting svårare än en förlorad: ändå till slut en besinningslös sång utan att lyssna och hon måste tvinga honom med våld att lyssna, – stjäla hans |död| för att få honom att förstå.

Hem kunde han inte återvända. Å ena sidan förstod han barnet som försök (visserligen villkorligt och i förväg prisgivet åt mera faror än förhoppningar) – det enda lekamliga medlet att föreviga älskandet och visa de tvivlande på ändå en verklighet, men hur upprepades inte å andra sidan ständigt samma skandal: det blev i stället att hejda älskandet på flykten, och därifrån var inte steget långt till att återkräva det – liksom att hemligt påtvinga någon av det kostbaraste för att sedan beslå honom med oersättlig skuld.

Därför kunde inte Aran, som sådan gäldenär, återvända hem: inte ännu – i hopp om att även kärlek någon gång skulle preskriberas.

På så sätt har naturligtvis detta kort, med oljetrycket av mannen från X, varit avsett som en vädjan… Visst är detta tillräckligt, och jag är rädd man kommer att utkräva ytterligare förklaringar, men jag begriper själv inte mer. Varför är kortet till exempel inte avstämplat?

Och vad betyder det liderliga paret i dörrhålet?

Du Aran, vem var egentligen ränseln, som du aldrig lade av?

– Men det är alltjämt bara det frånvarande som kan meddela sej med det närvarande.

Inis Inis – var är du! alltid någon annanstans än där jag lämnade dig. Jag är rädd för att de ska göra dig illa. Aldrig blev jag till

mycken tröst åt dig men säg någon annan som skulle skydda dig, vem skulle annars bevara dig älskande; – vem vakar nu över ditt ansikte när du sover, vem samlar nu upp den ömhet du alltid glömmer kvar på något bord, och övergivenheten som du hade så svårt för, svårare än någon annan, vem kan nu utplåna den (och förändra din utsatta längtan till ett renare förgäves)

Men om trädet sträcker sina armar upp mot rymden – som förmådde det över tegel och takrännor – så sträcker skuggan ut sej mot jorden och vill dö.

§ 37

– frånvaro från kärt är lidande
Mahâvagga I, 6

7. Alldeles nedanför spärren, efter att ha löst biljett men utan att ha visat den, blir hon stående, i den sista dagern uppifrån gatan. Skuggorna skyndar förbi och hon finner det underligt, att detta redan kan ha blivit en vana för dem – så bara efter några snabba steg, rentav utan att klamra sej fast vid ledstången, eller efter en viljelös färd utför en rulltrappa eller hissens last av de samfällt nedsegnande…

Långt djupare ned hör hon tåg sätta i gång och strömmen glesnar omkring henne och då når henne, i denna korridor mellan halvdvala och vaknad, också Arans rop: plötsligt är mynningseldarna över hennes bara huvud och vägarna jagar under hennes nakna fötter och hon vet, att hon står kvar där han övergav henne, vid deras saknaders vägskäl

– men det närbelägna kan alltjämt inte meddela sej med det avlägsna.

Och hur skulle hon kunna överrösta hans rop, som överröstade avstånd… skulle hon blotta födelsens trånga och branta

trappa och ropa till svar, som de persiska mödrarna till sina flyende söner: Vart rusar ni i väg! Vet ni då inte, att hit in kan ni aldrig komma igen –

Men hon teg om denna besvikelse, som ändå inte kunde utväxlas i ord, |att han inte ens hade velat henne som moder|. Oberörbar och lidelsefullt står hon kvar i lågorna som slår upp ur stenarna och hon vet, hans saknad var större än hon, och hon tvivlar på att den överhuvud gällde henne – inte mer än som genväg till en tålmodigare rymd.

Och hade hon inte ägt samma innebörd för dem alla tre? Oberörbar hade hon kommit till Staden, oberörd var hon på väg – ett formlöst ler utan förtröstan på lekmannen Tiden och innan att veta det utlämnad åt deras händer, Maans övermodiga och Arans de allvarsammaste, Peters handlag som en våldtäkt, så hade deras hymner förvandlat henne till sej själv och en oundgänglig dissonans också kluvit henne. Så hade Tiden hämnats till slut.

I denna timma av både fördold och blottlagd finns hon äntligen till utanför deras drömmar om henne och ett nästan leende tysthetslöfte gäller detta: att ännu i väntan på sista tåget byta ut en tillvaro innanför oantastliga myter mot en anammelse av hans lidelse och kanske, hur otillräcklig tiden än var, genom hans oförvillade, outtröttliga och fruktansvärt utförbara vandring genom saknaden själv nå ett värdigare, ur en motvillig en självfallen lidandesförmåga.

Hon anar visserligen, inte hos mördaren men hos den döende, att den upprepade blodsutgjutelsen i detta lidelsefullt vemodiga landskap har något dunkelt samband med utlösningar, även de outhärdligt eller triumfalt upprepade, och likväl kan hon avtvinga den meningslösa skilsmässan en mening bara genom att tveklöst svara för den, inte hånfullt, inte bittert eller avvisande gå förbi, men lida döden – genom att *lida* den.

Svarar hon inte då också för de andra? eller är det en förvil-

lelse att de andras ofullbordade kärlek skulle berättigas, om Inis utstod denna timme mellan törnros och frostsvart strå… skulle inte Aran kasta sina gagnlöst trevande båtshakar och äntligen gripa sej an med ett tydligare förhållande till sin saknad – *hon* var ju bara ett till foder mejat och avslaget hö och därföre: beredd.

§ 38

> Wer ists, von welchem prophezeiend
> Gesprochen hat der delphische Fels,
> Als hab' Unsäglichstes
> Vollendet er mit blutigen Händen?
>
> *Ödipus der T.*, II:2

> [Daß aber unter Männern/Ein Seher mehr ist geachtet, denn ich,/Ist nicht ein wahres Urtheil.]

8. 3. volta

Dag efter dag under en himmel som rullande dyningar har vinden legat på från havet, och staden klänger sig drunknande fast vid berget, medan dess låglänta bäcken rämnar och sjunker i sin mitt, och vid sjunkandet synes liksom en lodrät virvel, som när en vattenmassa störtar ner i ett svalg (det har sagts mig, att detta vore ett tecken till att staden icke kan frälsas): så är den underjordiska stationen vid Stora Sjötullen en brunn numera – redan har tången slutit sina fingrar om ledstängerna och barbenta pojkar samlar musslor i stället för biljetter… (så skänks oss erfarenhet endast till priset av skada, och ingen annan dygd än nödens) och spränga tunnlar in mot urgrunden för att avleda, men till elva gruvarbetare kom havet för tidigt: denna dag passerar de bårhuset, bredvid varandra i raka led demonstre-

rande mot den girigaste kapitalisten, fast försenade i en vila som deras kroppar bär som ovana högtidskläder… Vid denna station finns *hon* inte antecknad – även om många vilandes ansikten kunde tydas så – och gäster, mättade vid förruttnelsens bord, lämnar salen: åskådare av omtvistad vittnesgillhet:

Beredd – jag hörde henne säga *beredd*… kvävt och sluddrande som när man vaknar ur onda drömmar; har hon då vaknat, eller var det bara härifrån det hördes så? Se henne kunde jag inte, och därför är jag ängslig för hennes skull. Varför måste hon *falla* – ner i sammanhangen, påtagligheterna, ner i den ostädade förstugan och dela de andras villkor? Var det en aning osannolikhet i hennes väsen, ett innerligt främlingskap som tvingade Aran att inte hålla kvar henne, som om färden bort vore verkligare än färden hem, sjunkandet verkligare… Som om hennes frånvaro, dess oåterkalleliga lögnaktighet, skulle vara *sannare* för honom, en mera trogen stadsbild, och möjligare att älska, outtömligare, ifrån hans uppenbara lojalitet mot de sjunkande trottoarerna; där någonstans hon är på väg och han är på väg, skilda som dag och natt, vaka och dröm.

Jag står ändå fri, står här i benhuset med röken svidande i näsborrarna, och har en viss frihet att lämna staden, även om det förefaller allt outförbarare; jag fick sålunda veta att bergsborna haft motsvarighet med min egen kropp till dess yttre delar. Och jag känner, mitt på eftermiddagarna, hur borrarna går inne i den och dova sprängskott, hur hela staden skakar som en vagn!

Så såg jag honom komma in på maskeraden, omaskerad och skyddslös, – det sades att hennes ansikte blev som om han tolkade det åt de andra, och jag undrar, det korta ögonblick de stod inför varandra, om de redan visste det, [att det är genom honom som orakel och siarkonst verkar, och] att *hon inte längre fick hindra honom att älska henne*. Och så närmar jag mig gåtan som utsades vid den otillständiga dopfesten nere i hamnen, sö-

ker bara urskilja om vem den mantineiska klippan profetera-de: även om Aran blott på ett förnedrande yttre sätt liknar den där uteliggaren, som sover på bara marken utan att ha bäddat, utanför dörrar eller ute på vägar – i varje fall lika husvill – så säger jag med ett ålderdomligt uttryckssätt: all orsak till att något från icke-varat övergår till varat, är ju älskande, skapande, och Aran var äntligen tvungen att såsom daimon känna igen sin fördolde följeslagare, åtminstone kännas vid, smärtsamt kännas vid det gemensamma ursprunget nöd och fattigdom, till skänks skulle Inis inte ges honom, saknadens rymd skulle han fylla till brädden med älskande: hon måste ju alltid på nytt älskas för att finnas till, för att allt det osannolika och hänförande hon innebar för honom måtte finnas till – och icke för honom ensam, ty henne drömmer vi gemensamt och inbördes, natt vid natt, darum / nach meinem Sinne niemals / wird er es büßen, das Schlimme.

§ 39

9. *Egeria*

> De flesta siareord förde han tillbaka till Muserna eller *Camenerna*, och han lärde romarna att alldeles särskilt dyrka en av dem, som han gav namnet *Tacita*, …
>
> Plutarkhos, *Numa*, 8.

Detta skulle de aldrig få veta om honom – att det var mej han menade med »den Tysta«; detta var jag tvungen att aldrig utlämna.

Vad ruterdamen betydde, berodde väl på var hon kom att ligga, och ändå hade jag en egendomslig och okränkbar betydelse för honom; jag skulle kunna säja: innebörden av själva detta arkaiska landskap.

Det kanske var före kriget, han kom ut i mitten av mars för att vila efter en svår operation. Nej, de hade nog inte kunnat föreslå en bättre vårdarinna, det vågar jag påstå. Jag var allt som inte var Staden och den gången trodde jag det var just vad han behövde. Jag tror det fortfarande, men *han* måste till slut gå vilse, och jag är ibland rädd för att hela tiden var bortkastad – min generositet, som han aldrig vågade ta emot såsom bara för hans skull.

Vi bodde i en villa nära den gamla kurorten, nedlagd sedan halvtannat århundrade, och levde i ett slags enkelt överdåd. Så snart han orkade gå uppe, började vi våra promenader – allt längre in i landskapet, ända till de övervuxna brunnarna. Våra steg lärde sej varann så småningom, liksom våra sinnen, de hörsamma och de förtroende. Så vande han sej av med att tala – att tala hindrar en ju bara att säja någonting.

– V. skriver ibland och en tid berättade han gärna om Aran. De sade att han skulle ha dragit sej tillbaka, eller dröjt så länge här ute, av sorg och människoledsnad, och jag kan inte förstå sådana beskyllningar. Hur fruktansvärt måste han inte ha älskat Staden! inte därför att han var i stånd att älska mej, med en lugn och outtömlig beslutsamhet, men därför att det enda han till slut gav som skäl för återresan var, att han inte »fattade människorna« – vilken tröstlös återresa för en som bara kunde finnas till som lyssnande! inte som avlyssnade ord och erinring, och flydde när jag läkt honom färdig, av rädsla att bli beslagen med ett överflöd, ovärdigt att ens smaka.

En natt vaknade vi av regnet, det kom strax före dagjämningen och var det första den våren, och jag minns hur han bar mej ut på verandan och höll mej upp mot regnet. Det var bara en kort stund, för han var ännu svag, och ändå stod han den gången på tröskeln till den gränslösa trädgården och jag gjorde mej så lätt för att han skulle kunna ta steget ut i trädgården men det

var som om hans armar bara inte ville längre, och jag har många gånger undrat: hur tidigt avgörs egentligen alla våra återtåg?

Ett kvarlämnat brev fick nödtorftigt säja det som inga åtbörder sagt: »jag bevarar Dig som förhoppning – icke som ett löfte om en obestämd uppfyllelse, ty Du är redan en bestämd uppfyllelse, men som ett hopp om att någon gång kunna uthärda någon som helst uppfyllelse.

Det svåra är, att jag inte kan förstå annat än att detta ”någon gång” måste infalla under resan hem till Dig. Och det är förvisso den sista resan, fast på ett helt annat sätt än de underliga menar.«

O, att du aldrig misströstade om denna hemkomst! har jag inte oändligt med tid att vänta… De sade, de behövde honom – där lät han sej föras vilse.

§ 40

10. Ingen vet hur det slutade. Brustna strängar och sex trappor över gården.

Kom han nerstubblande en eftermiddag, strax innan lykttändningen, hela huset trappade och fönstrade och kullrade och stenade ut honom på gatan, som ett litet adamsbarn…

– Men inbilla sej inte, redaktörn, att det är något paradis häroppe inte. Vi är tacksamma för varje dag som går utan att någon klagar. Man måste ju ha en lucka öppen den här årstiden. Och ungkarln som bor inunder klagar, vilket är desto märkligare som vi ser honom på varje konsert. Det skulle ju kunna tänkas att han är en gourmand, han älskar att se största möjliga antal instrument framför sej och finner vår lilla grupp, trogen ett visst instrument, fattig och ointressant – hur man nu kan

uthärda detta enorma buller som en orkester gör, utan att delta i det. Förstabasen, som är den erfarnaste bland oss, gissar att den där herrn möjligen finner ett bestämt värde i orkesterns samlade massa och tycker det är ett betryggande sätt att leva på, ja han kanske föraktar solister, och det gör vi också i viss mån, men i varje fall: *vi* är ju inga solister. Vi arbetar tillsammans, fem stycken därför att statuterna föreskriver fem basfioler, varken mer eller mindre, och vi har alltid presterat ett samspel, minst lika förnämligt som någon orkesters. – Detta har vi svarat, genom portvakten som framförde klagomålen, men vi har inte hört vad vår granne säger om det resonemanget. I vilket fall som helst, redaktörn, *förstår* vi människorna här i huset – ja, förstår kanske är för mycket sagt, men vi har vant oss vid att inte förstå dem. De kanske ser något onaturligt i vår trogna sammanhållning, de kanske hör något fel i vårt spel som vi inte hör. Eller också är det bara avundsjuka, vårt yrke är ju av naturliga skäl ganska exklusivt. Men i själ och hjärta står de nog ut med oss. Några måste spela basfiol, liksom några måste köra spårvagnar eller öppna och stänga porten, det finns ju till och med de som »skriver musik« och också de sluter sej samman, något som vi knappast har vunnit på.

Och då kommer denne Aran, det är groteskt att tänka sej, en man som aldrig tagit i en basfiol, som säkert aldrig sett en basfiol, och försöker nästla sej in. Först ropade han nere från gården, nå, det var ingen som lät lura sej av. Men sedan klättrade han upp för alla sex trapporna, så där tanklöst och självsäkert som man bara kan göra utan en basfiol, och knackade på och fordrade att bli insläppt! Detta höll han på med i tre veckor; till att börja med höjde förstabasen på ögonbrynen, men senare spelade vi oförtrutet vidare och lyssnade inte till hans rasande bultningar. Slutligen, det var idag, lyckades han överraska oss i en paus. Vi hade just avslutat en mycket krävande passage och liksom berusade av ansträngningen hoppat ner från våra

stolar och svettiga och förtjusta omfamnat varann; vi var alltså i en generös sinnesstämning, om jag så får säga. Ja, den yngste av oss blinkade mot oss andra och sa högt »han kanske har något ärende. Låt oss höra vad han kan vilja!«

Men vi hörde genast på den där karlns röst, att vår vänlighet hade varit överilad och högeligen illa betänkt. Jag trodde visserligen i ett svagt ögonblick att han kom för att klaga – även om han kom från ett annat hus, så kunde det vara på uppdrag från någon högre myndighet, seder och bruk är ju inte längre vad de har varit. Men när han efter några tomma floskler och känslosamma böner rentav uppträdde oförskämt, då måste jag ge honom det svar han förtjänade. Vet redaktörn vad han släppte ur sej? »Ni som musiker« sa han, *»ni som musiker«*. Det är möjligt att det inte var så illa ment, jag blev i varje fall uppbragt. – Min herre, sa jag, låt vara att ni har en liten hum om musik, även om ni aldrig har varit på konsert och vet tusen gånger mindre än alla dem som åtminstone *hör* på oss varje onsdag. Det är mycket lätt i vår förvirrade tid att skaffa sej en allmän föreställning om musik och sedan sväva omkring i musik som änglarna i konserthustaket. Men har ni hållit i en stråke? har ni någonsin sett en stråke genom kikare på sju mils håll? Och så kommer ni och tilltalar oss som musiker! Det är möjligt att det finns något som skulle kunna kallas för musik, något så att säga ogripbart, något som förenar till exempel oss basfioler med bastrumman – fast jag tycker det räcker att kalla det för dirigent. Skulle vi också börja syssla med musik, när vi har vårt arbete? – Det är en gång för alla bestämt att det ska finnas fem basfioler, liksom det ska finnas två trumpeter och så vidare, men det är sannerligen ingenting bestämt om musiker, och då ska inte ni, min bäste herre, försöka tränga er in hos oss och på ett så synnerligen misslyckat sätt vädja till vår medkänsla. Var och en må bli salig på sin musik, men han ska inte tro han kan spela basfiol för det.

Det sa jag. Och han hade nog fått höra mer, om inte förstabasen hade sprungit fram till sin fiol och gripit stråken, och vi andra förstod ögonblickligen vad som var meningen. I forte-fortissimo rakade vi på, var och en sin melodi, på samma gång, så att tegelpannorna dallrade och dörrarna skallrade och ändå vart det liksom av själva vreden de mest hänförande klanger – ja, jag tror aldrig vi har lyckats åstadkomma något liknande, ens efter noter; och först när vi hörde porten slå igen, rusade vi alla fram till fönstret och slungade vår tystnad efter den nu osynlige förrädaren, som om tystnaden räckte längre än det sköna larmet.

– Såg ni hur det slutade?

Det hade de alltså inte gjort. Hur trottoarerna trottoarade och hjulen hjulade bort honom, spårvägsspåren spårade ur honom och Passagen passerade honom. Men genom Passagen går stora landsvägen till helvetet och vi måste lämna honom ute på Andreasplatsen med sin tapetserade västfasad och utsikten mot de marmorskimrande broarna, forts. sid. 259.

Bilden har tyvärr blivit lite suddig, men basfiolerna är fr.v., liggande

– – –

(längst nere i högra hörnet rullar någon på tummarna, motsols som alltid)

§ 41

11. Ännu befann han sej i den avvärjande striden, halvvägs framåt, halvvägs tillbaka: en förtröstan på skiljevägar – alltid gränsande till förtvivlan – och därför besatt han ett motstånd, blott icke grundat på människans åt alla håll prisgivna läge – nej, han godtog syndafallet utan att våga ett steg tillbaka och det minsta utröna dess förutsättningar, liksom fruktade han att

själva konflikten skulle lösas upp i trasiga stavelser och hela företeelsen Aran sopas bort över gatan, som en virvel fjolårslöv. Och under tyst överenskommelse med sin kropps alkemi sökte han ej heller finna några spår fram i mörkret, fast icke av vanmakt över en öppet erkänd utgång; han invände i stället det han ej mindes sin födelse, och sålunda icke den förgängelsens oblat som inneslutes i den första sältan, invände att han icke kunde skönja domaresäten innanför natten, men satte ändå sin lit till någon okänd instans, den där verkligen tog sig an hans fall, och till att den hade något som helst inflytande; i samma närlägna dunkel skulle alltså en korsväg vara.

Han hade dragit sig undan – som hade en människa någonstans att dra sig undan – som funnes steg utan att leran hopar sig under sulorna! (som försigginge världsteatern utan sortier och skoningslösa ridåfall eller en resa genom denna vinter utan att hjärtat till slut förfrös). Han spände öronen mot natten av själva fruktan att höra något, och emedan han icke kunde höra den sjunga och stenarna nalkas med tunga steg, fann han en ovederlägglig bekräftelse för sin saknad i det, att den icke ägde något ansikte. Han hade inlåtit sig på maskeraden och ändå i förstelningens ögonblick snabbt återtagit sin vandring, icke för det mållösas skull, men därför att han vore utvald till ett annorlunda avsked, ett mera slutgiltigt och gränslöst, mera för hans kärlek.

Han hade rätt att undvika handling, men icke rätt att avbörda sig ansvaret för en redan begången, han hade icke rätt att underlåta både handling och ansvar i något omänskligts namn – – –

När hans starrbelagda ögon slutligen erkände att där icke fanns något vägskäl, bara en ensam och bekräftande visare som stannat på tolv, invände han att det visste han väl – nej, du *visste* det icke, du hade hört talas om det och du anade dunkelt att *hon* visste det, men du var icke spetsad på denna visare, hörde ej ens tystnaden av de uteblivna slagen.

Så hade han, med den måttlösa förförelse han alltid var i stånd till, överblickat denna väg – som ännu ingen gått tillbaka – överflygat hennes frånvaro som tidigare hennes närvaro och djärvt företagit sig natten, eftersom han anade den icke frågade efter hans handlingar och blott genom underkastelse gjorde sångerna uthärdliga –

å, din anspråksfulla och omättliga botgörelse: skulderna ska vara verkliga till overkligheter förbi, alla förvandlingar ska du var för sig genomsjunka och endast av dem berättigad nå förtvivlans nedersta botten – och där förtvivla över att du är skamlös nog att icke kunna förtvivla ännu mer; när du där skälvande reser dig, för yttersta gången drunknad, då äntligen – då du ändå icke kan se för tårar – ska paradiset hägra för dig, vid alla horisonters horisont, ändå oupphinneligt, och du ska vara tacksam, som för den egentliga nåden, att dina händer icke kan gripa det och ingen hund leder dig dit, tacksam för tvivlet och hopplösheten, ty de lämnar din skuld ograverad, i ett skimmer av omutlighet (eftersom du aldrig upphör att hänvisa till att du är människa) och du ska föreställa dig deras oförmåga till tro och hopp, de där verkligen ser paradiset: vad är din hopplöshet annat än ett evigt uppskjutet hopp, vad ditt tvivel annat än en tillit som icke ens tillit upphäver, vad är din saknad om icke en tidlös uppfyllelse…

§ 43

13. NU

– – –

förs de förvandlade levorna av en kvinna jag älskat av strömmarna ut mot Landsort, tar tiggaren på Ash Street ett ragligt steg åt höger, tar revolutionären ett steg tillbaka och jag hör

skottet och med honom elva kamrater så långt borta att det är gryning där, **nu** rullar någon ner från soffan och skrattar i sömnen, **nu** orkar någon inte svälta längre, **nu** sitter en minister på dass och känner lättnad över att världskriget uppskjutits ännu en dag, **nu** orkar inte många svälta länge till, **nu** stänker flottet över den vita duken och man svär ve och förbannelse, **nu** biter han henne i axeln och är på väg med vänstra handen, **nu** orkar någon inte vara död längre och skriker, **nu** har Fan hunnit till nunnorna och ger fan i världen, **nu** faller någon ner utför ett hustak, **nu** betraktar en man sin hustrus döda ansikte, **nu** betraktar en kvinna sin förstfödde son, **nu** ser jag någon släppa en hand och tro det vara för sista gången, **nu** känner jag någon vrida sej i mardrömmar, **nu** hör jag någon gå uppför en trappa så lätt som bara förväntan, **nu** känner jag smaken av blod på tungan och doften av kirsch och smultron, **nu** vet jag att någon rullar i en svart vagn ut genom Norrtull, **nu** känner jag att någon är här och letar med sitt minne, **nu** tror jag att jag skulle ha tur i kortspel, **nu** vändes ruterfemman upp och bordet är på väg mot dörren, **nu** – äntligen –

§ 46

16. *Der greise Kopf*

Aran darrade ännu av de hårda orden, och bron skälvde långt efter det tåget passerat, långsint eller ålderdomssvagt, plankorna slog mot hans fötter och inne i skenorna surrade ännu de hårda strängarna – alldeles säkert hade de trott han var ute efter pengar, herrarna på vinden, och ända tills han var över på fast mark trängdes hans huvud av efterhandsprotester, efterupprättelser, som först sakta avfärdades av en molande besvi-

kelse; tills den uppgick i den större besvikelsen och de lutande väggarna i Gamla staden hägnade hans resa.

Det var underligt så mycket ensamhet som fanns i dessa nakna väggar, inte såsom han förut hade kallat dem kulisser till de mänskliga ensamheter som hukade under dem och lyfte sina skuggor, nu märkte han hur i stället husen själva utdunstade ensamhet, och det kylde djupt in i honom när han strök med handen över det vattnade murbruket. Denna kyla hade de gemensamt, och han undrade om hans ensamhet hade en annan värme i andra rum, om den i något landskap kunde komma till vila, i sig själv som ett requiem, kvinnan hade varit för mycket avvärjande rörelser.

Han mindes hennes egna, en smula kisande steg och sökte föreställa sig henne komma ut ur den mörka portgången framför honom – en novemberkväll och inte ha så många steg kvar, om hon ens hade promenerat till teatern, om hon hade stått här på trottoarkanten, i samma kropp där han nu stod, och bara tänkt på att snart vara hos honom – så återfann de varandra. Och Inis hade varit orolig och genast dragit in honom i en sidogång, säkrare hade de inte kunnat uppsöka katastrofen.

Tiden var ute efter henne och bara så nyckfullt kunde den träffa dem båda, de som aldrig tillhört tiden – [att säga skeendet hade med Aran att göra vore på något sätt ovidkommande –] men den oförberedliga slumpen fällde dem; ändå insåg han att också »slump« var att ge mening åt det meningslösa.

Så otydligt, i det förflutna som sedan inträtt, han skymtade deras svårigheter att lära sig varandra, eller ens de övervunna svårigheter som växt dem samman, så oresonlig glömskan var av alla hennes vanskligheter och förvrängningar; men även det utvunna och oundkomliga skymdes bort av själva saknaden och känslornas plågsamma fördunkling, det var som om troheten mot henne genom någon underlig förväxling | klamrat sig fast | i sorgen över hennes bortgång. Och han kände vagt hur denna

sorg utbyttes eller övergick i ett djuriskt överlevande, hur hopplösheten – som var hans inträde till kärleken – utarmades även på hopplöshet: kände i en förkvävning lungorna och den feberkalla huden, en blek yrsel när han ett ögonblick såg upp över den skugglösa fasaden. Och han fruktade att han aldrig skulle kunna längta henne tillbaka, bara sakna henne allt längre bort.

Porten skulle bevara henne i mörker, som andra i husen på samma gata, där det inte syntes några fönster utan endast öppningar med mörker innanför. Inte heller såg han några levande på andra sidan bron, och han fortsatte ner genom gränderna, inte heller där någon levande, men det syntes inte långt in, och intet levande från torget mot havet och så vidare.

En levande räddning syntes för honom i helt annorlunda landskap, Gerya som hade velat behålla honom, och avslogs: som konvalescent hade han rätt att återvända till henne, men ännu var han på väg genom ensamheten, så att hon ryste och vägrade att gå längre, allena skulle han ner i krisen, med besmittade kläder, ner till bottnen. Samtidigt som hela hans kropp innehöll ett välment hinder att nå bottnen, som om det innebure en uppståndelse, icke tillåten för människan; så svävade den bro han spänt mot evigheten utan fäste redlöst ner i klyftan mellan verkligheten och intet, och han klamrade sig fast vid verkligheten som sitt medlidandes sista blinda trofasthet mot det enskilda, tillfälliga och alltförmänskliga.

Eller en annan möjlighet, att hans antike fader menat något annat med sin panegyrik, inte älskandets överflöd – om Aran tvivlade på att älska något till övers – utan talandets tillräcklighet, att åtminstone bevara de falnande tingen, skydda den bleknande människobilden, alltså genom en mera intensiv än extensiv eros. Men här tvekade Arans syn, där han hade behövt klarhet, och svårmodet vägrade att förvandlas, fylldes snarare av vämjelse över orättmätiga arv, över nymfens såväl som pane-

gyrikerns egentliga oberördhet inför hans öde. Inte i någon sannings namn kunde han mera slå bryggor till fränder i det förflutna, och där han förut med lidelsefull utförlighet rannsakat orakel, mötte honom inga besked och endast det förflutnas avslutade ensamheter, balsamerade i guld.

Innanför denna avsägelse ifrågasatte han också samtida vänskaper (om detta överhuvud var tidens sak) skillnaden skulle alltså vara att V. kunde han *fråga*, fastän V. var bortrest kunde han alltid skriva… men å andra sidan, vad visste han om V. kunde svara med det svar som frågorna krävde – förr skulle han trots allt ha skattat frågandet högre och själva tillåtelsen att öppna de levande och tränga in i dem, men fattigdomen värderade annorlunda, och liksom Maans besvikelse syntes honom alltför kryddad och extravagant kände han sin egen förtvivlan underlägsen V:s livsmod, såsom av en annan ordning: vek antingen udenom med en skrämmande lugn och fast ovidlådenhet – en förmåga att tillägna sig förbindelser genom att bryta dem – eller bejakade i en något mer än mänsklig fromhet det oundvikliga; nej, det fanns hos V. en renhjärtenhet som Aran inte kunde komma till tals med, en tacksamhet för »erfarenhetens bekväma ok«, som *icke* svarade på erfarenheternas gissel över Aran, eller den särskilda erfarenhet – som låge den i ålderns mellanrum – vilken kastar omkull det grundligaste beslut att icke låta sig kullkastas.

Ytterligare innanför: hans misströstan om att själv kunna besvara *det* förfärliga Ord som hotade honom med sin kärlek. Ty *han* hade ett namn skrivet, som ingen kände utom han själv. Och innerst fruktade Aran att det namnet kallade på honom, fruktansvärdare än någonting annat; och han ville avvisa åskådarnas kommentarer, även vännernas, även V:s – innebure de också den verklighet han ägde för dem –, avvisa sin verkliga tillvaro som en meningslös beskyllning.

Sedan fortsatte Aran upp över Mynttorget och förbi kyrkan, och icke heller där fanns några levande, fördes vidare över torget framför börshuset och ner genom de sodomitiska kvarteren; längre fördes han icke.

Och som det var klart, att det i den trakten icke fanns många levande, stannade han i ett trekantigt rum och låtsades dricka vatten ur en brunn, och han tyckte det var träd ovanför, grönskande mitt i vintern, men över en port hängde en röd lykta. Och som han hade hört, att mången på resan genom Staden förlorar sin skugga och vitnar långt före 46 år, så betraktade han noga den långrockade figuren som lutade sitt mörka huvud mot en källarglugg. Och om det var för att skuggan var tröttare än han, så gjorde den oväntat, liksom i distraktion, en nervös gest med högra handen, och skrämt ropade Aran till »blir du aldrig trött på det där!« Men han blev mera skrämd av sin egen röst och lyfte snabbt huvudet; skuggan lydde hans rörelse, något överdrivet. Och staden var full av ljud, nu lade han märke till det, som om också hörselsinnet en lång tid svikit honom, och det var ett stigande ljud som han inte kunde förklara, det kom från kvarnen och var ändå främmande, väldigare, han hörde stenarnas tomgång men också hur havet bände i skovlarna och i ett tungt andetag lyfte järnaxeln ur dess fästen: plötsligt skälvde marken till och fönsterrutorna omkring honom började jämra sig i sömnen och han hann inte vända sig om, såg bara ekrarnas skuggor vrida sig över väggen och kastade sig utför backen, halkande och snubblande på kullerstenarna, med kvarnhjulet hack i häl. Han fick ett knappt försprång, när hjulet vräkte mot stenräcket och halvt gled ner efter honom, och han skrek något åt människor som kommit ut ur krogen i hörnet; innan han störtade ner genom den sista smala gränden mot hamnen. Hjulet hade hunnit ifatt honom men törnade mot väggarna och saktade farten, följde honom obeslutsamt över gatan och ut över den breda kajen, där vattnet

stod fotsdjupt, och rullade med en viss tvekan ner i bassängen.

Då hade Aran snavat på en räls och fallit framstupa i vattnet, han var nästan kvävd innan han vågade resa på huvudet: hjulet var så långt ute att han inte kunde se det, men han förstod att det måste ha stött på klockbojen, för ett ensamt timslag kom rullande in som ett eko och dröjde ett ögonblick i hans öron. Sedan blev det alldeles tyst. När han reste sig, stod också människorna tysta uppe på trottoaren, eller på trappan till en vinhandel – han strök med båda händerna håret tillrätta, och närmare husen återfann han också sin skugga, i stort sett oförändrad; men det var inte det: människorna rörde sig inte, de stod fortfarande alldeles stilla och såg oavvänt ut över vattnet.

§ 47

»Nam si et in aliquo loco vel passu pertractatur ad modum speculativi negotii, hoc non est gratia speculativi negotii, sed gratia operis.«

Dante till Can Grande, § 16.

17. *ur V:s dagbok*

Tänkte på legenden i kväll. – Översvämningarna tvingar tåget göra en tidsödande omväg och ta sig fram längs en smalspårig bibana, innan det kommer in till Östra station; jag hade alltså god tid på mig.

Förresten, inte så mycket legenden, den har jag någorlunda klar (hittade den sedan i *Homo*; munken skulle nog vara road av att få veta, att det *inte* var A. som skrivit den) – klar såtillvida att jag tolkar den radikalt: som ett bejakelsens manifest, en panisk bejakelse visserligen. Det skrämde mig en aning, d.v.s. att det skulle kosta A. en reträtt till utgångspunkten och därför att han hör till dem som alltid fastnar i utgångspunkten. Den

veckan började sannerligen lika dåligt som för mannen som blev hängd på måndan.

Alternativt: han hör till dem för vilka försvaret av bejakelsen, »allt är tillåtet«, framför allt ger dem tillåtelse att förneka.

Kommer inte ihåg vad munken sa, bara att jag försökte få en ände på hans kvava och listiga pratsamhet, jag kunde ju inte tro annat än att hans vedervärdigt anspråksfulla och fullkomligt ovidkommande förklaringar måste pina A. Fullt så omtänksam skulle jag inte ha varit – det kom mot slutet något nästan brutalt i munkens stämma, jag kanske missuppfattade det, men det slog mig plötsligt att de naturligtvis kände varann, att de av någon outgrundlig anledning spelade komedi – knappast för mig, men för varandra, tills munken började spela alltför djärvt och var tvungen att släta över med några ekivoka fraser… Fortsatte de inte i skydd av den mörka korridoren! När Aran kom tillbaka sa han ju, överskylande, att de »endast« hade hållit ett »danteskt gästabud«; *då* trodde jag det var ett lärt-vulgärt skämt, parodierande munken; nu minns jag A:s försök till leende som slappnade i likgiltighet, hans överlägsenhet (gentemot min förvirring) och det formella avskedet.

Det är den indignationen jag måste komma till rätta med, kunde jag så äntligen bli färdig med en så färdig sak som A.

Det ljusnar redan ute, hör det på spoven som tar sats och försöker borra sig genom fönsterrutan. Sitter här och ödslar tid, men vem bestämmer tiden för en sjukdom? Dygnet har sin givna morgonväkt och all tids tillfrisknande, och bara härifrån kan jag *fasthålla* honom, sjukdomen, sålunda betvinga, sålunda övervinna – bara inifrån gryningen komma till min rätt: mot den kärva, hårda eldsmakten, alldeles som saktmodets ljus håller mörkret fånget och bor i mörkret.

[Kan de föreställa sig mitt tålamod? Jag tror det inte.]

Indignationen således – mot en människa, som jag på ett lägre stadium måste göra mig värdig; |länge sökte jag honom, tills mina brev tillräckligt bevisade mig för honom.| Var det strängheten jag förälskade mig i? – när jag började skriva var han ännu den ledande kulturchefen, oantastad och oantastlig, en lika skicklig läsare, engagerad och fordrande: hans refuseringsbrev bör höra till den finaste kritik som skrivits i Staden. Och det att jag beundrade hans aldrig försnillade distans till de klerikala kretsar, som själva trodde han var deras talesman.

Hur ofta var jag inte tvungen att försvara honom mot beskyllningar för vad han själv gav invektivet »vänskapernas överspiritualisering«, mot skändning eller tvivelaktigt beröm för »andlighet« – d.v.s anklagelser, som av många kanske framfördes helt trohjärtat, ett invant och tanklöst ordförråds stammande manér att angripa en komplexitet, men vilka i varje fall inte kunde drabba A. vare sig som företeelse eller som förlopp.

Och hur måste jag inte nu fatta samma beskyllningar i pennan, rannsaka honom efter en stads lagar där varken han eller jag längre är skrivna; naivt skulle jag kunna uttrycka det så att charlatanen i honom – avklädd den där natten – har förfört barnet i honom, det som vilade så säkert, inte bara i förhållandet till Inis. »Det finns tider«, skrev han en gång till mig, jag minns ordalagen ganska väl, »då djuret i människan måste försvaras mot guden i henne, andra tider då guden i henne måste försvaras mot djuret. *Vi* lever i en tid av tvekönad förförelse (han hade tidigare bl.a. nämnt ›den psykoterapeutiska ingenjörsglädjen och Carthago rediviva‹). Ur avvärjandet av den förförelsen uppstår då (el. ›identisk med själva möjligheten att värja sig‹) absurditeten *människa*.« – De som anade vad hans tidnings latinska namn alltså betecknade, skulle givetvis ha förutsett de oerhörda riskerna i hans skenbart så redliga ställningstagande; jag varnade honom också för en sådan kategoriklyvning – det fanns alltför mycket människa både i »djuret« och

»guden«. Så *föll* han, jag upprepar det indignerat, och företeddе efter Inis' frånfälle allvarliga symtom på den gamla dualismen, kom följaktligen bra överens med munken: de stadier och skeenden som var verkligheten Aran, uppfattade han som en blott allegori, i äkta ironisk mening, över någonting Annat, någonting skeendetomt och overkligt.

Jag skrev nyss »rannsaka« – att döma är inte min sak. Vilken »omvändelse« är mer typisk än A:s, och ändå kan också detta vara ordförblindelse; min erfarenhet på det här området inskränker ju sig till legendarier och |sjukjournaler|. Den plötsliga verklighetsfrånvändheten kan lika gärna innebära att han vänt sig till en starkt olikartad verklighet, en som han skymmer så att jag inte kan se härifrån, – bara en av förtvivlans utförsvägar och kanske inte alls en flykt från den.

Jag vore frestad att åtminstone hysa medkänsla, om jag inte vore tvungen att misstro det som en relativistisk ödmjukhet av tvivelaktigt slag. Jag vet bara att hans människa inte får missförstås, sannerligen är det svårt att tala om henne annat än som en absurditet; och den som *jag* förutsätter, större än Arans – som en fordran av det blinda vetekornet att falla i god jord! och icke blott falla –, båda dessa innerst kanske befryndade sianden, om någon som helst frälsning (t.ex. från saeva indignatio) och uttalade i ett modigt försök att leva – tålmodigt eller vemodigt – och Arans svårmod, å jag minns det alldeles helgdagslikt, som en tömd fruktkammare eller strävskurade golvplankor: jämväl måndagsberett, hans djärva utkast till misologiskt levnadsvett…

Orden tullar iväg, saktare eftersom jag är ganska trött nu. Dessa morgnar är som en ännu tvekande pompejansk asksky, eller snarare som en flack och kvävande rymdlöshet, grå som egentligen aldrig fonden utom i mardrömmen.

Således: (och för att lägga det senaste fyndet till samlingarna) A:s ord gällde förföljelse, och *där* hans aning och min, re-

dan i det initiala förverkligandet, lika utsatta som det alltid förföljda, och – för att våga en värdering gentemot A. – *icke minst* intellektet, det *misskända* om också annorledes begränsade »andliga«; jag antecknar det inte utan en viss beklämning, men undviker en handskälva av typen »se hopen! se den oförtäckta kören!« Ex. från början av förra seklet:

Den avsky, som alla samhällsskikt kände över dessa eländas avskyvärda handlingar, föranledde många tusenden att såsom åskådare närvara vid deras bestraffning…*

Räcker det? Eller behövs också en illustration:

Innan de uppnådde platsen för skampålen, voro deras ansikten genom slag och smuts fullständigt vanställda. Och vid bestigandet av skampålen sågo de ut som en hög träck. Omkring femtio kvinnor fingo tillstånd att ställa sig omkring dem och kastade nu oupphörligen på dem smuts, döda katter, ruttna ägg och potatis samt blod, avfall och dynga, som innehöllos i hinkar, vilka hade släpats dit av några slaktare…

– Det slår mig som ett dåligt skämt, att här skulle munken, utan alla sociologiska baktankar, bara som en parallell till modern journalistik ha kommit dragande med Ammiani…

När jag släcker lampan, ser jag att det lyser inne hos Peter. Han måste ha kommit hem nyligen. Vem har envisare än han spanat efter Inis! Men han talar inte om det för någon, som om han skämdes för en otillbörlig förtröstan. Så håller han på om nätterna, går till arbetet halv 8. Jag är rädd för att det kommer att ge hans sjukdom ett alltför stort övertag.

* »Otukt mot naturen« s. 46.

§ 49

Aristoteles

(What else is drama, indeed, tragic drama, except the criticism of murder?)

19. Det var först när han växlade några ord med kyparen som jag kände igen honom – förra, och enda, gången var han ju maskerad – ändå hade jag suttit en lång stund och funnit något bekant i hela figuren, halvt medvetet länkat samman den med affischen över Napolibukten som hängde under serveringens baldakin… nu mindes jag hur han svärande hade knuffat undan mitt försök att hejda honom och rusat in i foyern, alltså förklädd till kungamördare.

Eftersom det var stängningsdags och tomt på trottoaren, flyttade jag över till hans bord. Han kände lyckligtvis inte igen mig och hälsade vänligt.

Hade han träffat kungen förut?

– Inte alls. På sätt och vis måste det ha bidragit till att det hela slutade som en snöplig olyckshändelse. Min uppfattning är att man måste vara bekant med offret, inte engagerad, men bekant, känna hans vanor och behov och så vidare, för att kunna anpassa mordet efter honom. Annars blir det så lätt ett mordet för mordets egen skull.

– Men då måste ni ju vara engagerad.

– Nej, missförstå mig rätt: då slår man lika lätt över i en annan ytterlighet – jag mördar honom för att jag hatar honom, nej, det går nog lika dåligt som att skriva kärleksdikter under ett samlag, bra dikter vill säga. Det här företaget hade ju egentligen den rätta balansen mellan ytterligheterna: jag fick det i uppdrag; för övrigt av en okänd person. Jo, jag kände offret till utseendet, och det sas att han skulle komma omaskerad.

Tankegången blev inte riktigt klar för mig, och jag beställde varsin pernod.

– I uppdrag, säger ni. Det var väl lika mycket ett brott för det.

– Naturligtvis har jag begått ett brott. Tror ni inte jag vet vad jag lever i för samhälle? Men man blir gladare, när man förlikar sig med sina bekanta, gör sig förtrolig med sina tillkommande bekanta. – Och jag trodde vi för en gångs skull kunde diskutera det estetiskt. Har inte gråterskorna fått betalt? Kvinnan går ju inte att återuppväcka, eller hur, och moralen har talat.

– Jag ville närmast diskutera Aran.

– Aran, ja. Så var det han hette. Underligt, vi satt just här och pratade på eftermiddan innan.

Jag ville kasta in en fråga, men han förekom mig:

– Ni måste medge att formen blir lidande i tendensmorden, de politiska till exempel, och hur snabbt föråldras de inte! Och härförleden var det en man som knuffade en ung flicka i en bäck för att i ett saligt ögonblick förpassa henne till saligheten, alltså ett välmotiverat mord, alltför väl motiverat, i all sin självuppoffring måste mördaren bli rättfärdigad av hela den kristna moralen; men se nu på själva mordet! En känd författare som först skrev om det, försökte visserligen ge det en levande och allmängiltig kritik, men den blev mera trolleri än verkan – nämligen därför att själva mordet var ointressant, *det* kunde ingen poesi rädda…

– Ni sa att ni träffade Aran?

– Nej, skrek han till med en förtvivlad gest, jag träffade honom inte alls, gud vet hur det gick till. Någon måste ha ropat på honom, för i samma ögonblick jag avlossade skottet, så vände han sig åt sidan. Då hade han stått alldeles stilla en lång stund, böjd över kvinnan, med ryggen mot mig, och jag hade bara att ge det slutgiltiga tecknet till Peter. Knallen var öron-

bedövande; jag hörde knappast Peters skott, som kom någon sekund efteråt. – Lyckligtvis så tog man det nästan genast som ett av de där typiska makabra skämten på artistmaskisar, vi hann bära ut kvinnan och sätta oss själva i säkerhet, innan Aran fattade vad som hänt och skrek »elden är lös«. Det lär man förresten ha skrattat gott åt, som en fyndig anspelning…

För fan, jag kunde lika gärna ha blivit refuserad. Som att misslyckas så infamt. Visst får alla konstnärer räkna med att ett verk kan bli annorlunda än de från början tänkt sig, rentav får ett nytt innehåll. Räkna med också att ta sociala risker, vare sig de utövar en skapande eller förstörande konst. Men vilka risker tar inte en privatmördare som jag, fast han oftast bara mördar en gång!

Han sög på den sista isbiten och stirrade ut över avenyn.

Ja, jag vill inte skylla det direkt på yrkesmördarna. Jag har i och för sig ingenting emot fackföreningar. Enligt min uppfattning ska de i varje fall vara föreningar av *fackmän*, var och en inom sitt yrke, sitt hantverk, sin konst, kommunalarbetare som kompositörer. Men se nu på yrkesmördarna, vad *kan* de egentligen, och hur förvaltar de det lilla de kan! Jo, de kan skjuta, för det är »effektivast«. Precis som en trumpetare i en orkester nätt och jämnt kunde blåsa rent. Och kan ni tänka er honom säga: »Ni torde högaktningsfullt skita i *hur* jag blåser, huvudsumman är *att* jag blåser. Gud bevare dirigenten!« Så utövar de så kallade yrkesmördarna sitt hantverk å det bedrövligaste, konstlöst och opersonligt, detta som ändå *kan* vara konst, nämligen en tragisk som renar själen genom att väcka medkänsla eller skräck. Och liksom för att skyla över sin bristande skicklighet, kommer de ibland med de mest horribla *bortförklaringar* av att de överhuvudtaget mördar. De säger, att krigets *ändamål* inte är att ta livet av folk, medan däremot ett vanligt civilt mord inte kan tänkas utan en mördad, alltså har destruktion till ändamål. Vet ni vad min uppfattning är?

– Vad sa Aran?

– Jo, att de talar kinesiska.

– *Vad sa Aran?*

– Kanske tvekade jag också för länge, det är ju mänskligt. *Jag* är ingen yrkesmördare, och så hade jag moraliska betänkligheter, oberoende av om jag var tvungen eller inte. Det var ju första gången. Och så var det det begränsade instrumentet – enbart för att imitera ett gammalt undermåligt politiskt mord med krut och skrot; en pistol är för högröstad, för övertonsfattig. Det är väl också den moderna förkärleken för bleckinstrument. Utom dem skulle jag ha behövt stråkar, kalla och mjuka, djupträngande. Tror ni inte att en strypning kunde vara som en kantat? Och tvärtom.

Den moderna, subjektiva musiken kom ju fram samtidigt med att mordet förföll som konst.

Ni ser plågad ut. Ni kan allt inte låta bli att värdera med magen, ni. Vem vet då hur det är att bli mördad? vem vet vilken vällust…

Nu minns jag, det var det Aran talade om: om vällust. Jag vet inte om han kände till planerna, men jag tror inte det; i varje fall talade han bara om att få se *henne* igen. Han sa bara det: »i kväll får jag se henne igen«.

§ 50

20. *Weber der Schwebende*
(h . v . s . q . s . h .)

1692. – – [interius non iverunt;] usque tamen sicut alii frequentant cultus divinos, orant, et cantant; ii sunt qui provinciam durae matris constituunt, suntque non inter spiritus, sed inter genios; 25.3.1748

D. S. (memor.)

– Ändå kan det inte fortsätta så här, inte i längden. Antingen måste jag sjunka till marken – om jag inte faller och krossas mot gatstenarna, i ett moln av vingar – eller också måste jag stiga högre. Naturligtvis är det det senare jag innerst önskar, men uppriktigt tänkt vet jag inte hur det skulle gå till. – Men det är det här mittemellan, varken fågel eller fisk, som går mig på nerverna.

Framför allt kan jag inte vara utan mat hela vintern, *så* immateriell har jag inte blivit. Det är svårt: vid den sena tidpunkt då jag vågar mig ut, är alla köksfönster stängda så här års. Nu är det möjligt, att föda av vilket slag som helst bara skulle göra mig tyngre – och det är stiga jag vill, högre och högre, tills jag kapslas in i rymdens köld. Det svåra är bara att få reda på hur man ska bära sig åt, bland annat därför att man på det hela taget har svårt att göra sig reda för ett tillstånd som det här. Jag har försökt fråga ut de andra – det är märkligt hur många andra svävare det finns, först häruppe kan man iaktta det, människor som man aldrig trott vara i stånd till något sådant –, men de har dragit sig undan, det är förmodligen en hemlig överenskommelse att var och en måste reda sig själv. Kanske är

de högre stadierna mera meddelsamma, men jag tror snarare det förhåller sig tvärtom.

Ändå var det inte så svårt att komma så *här* högt, smärtsamt naturligtvis, som alla förvandlingar, men det minns jag inte så mycket av, jag minns bara den glädje som fyllde mig när jag första gången lyfte, all trötthet var som bortblåst; de försökte visserligen hålla kvar mig men de *kunde* helt enkelt inte, i triumf steg jag allt högre, skrattade åt att klockan vid en häftig gir ramlade ur västfickan, och spottade på en slaktare som kom ut på gatan och skrek åt mig!

Det är svårt med regnet, särskilt det här snöblandade, det tränger genom hela kroppen; jag har försökt svepa rocken omkring mig och så sväva fram på magen, men inte hjälper det: jag känner en oerhörd tyngd i alla leder, på samma gång som jag inte sjunker en tum – smärtsam lättnad som förr eller senare måste brista åt något håll. Därför söker jag mig helst hemåt, när det mulnar på, tränger mig in genom fönsterhålet och uppsöker kakelugnen (också den nästan studsar jag ifrån) – det kan ju tänkas att någon vänlig själ har eldat, men det är inte som på den tiden jag hade min hustru. Där hänger jag alltså hela dagarna och försöker höra bort från gatularmet, slumrar till och – jag skäms att bekänna det – går i tankarna igenom, rätt för rätt, någon sybaritisk måltid, aväten någon vår för länge sedan.

Nog för att jag nu kunde ha tid och speciella möjligheter att spana efter henne, men jag tror inte att denna dimension är den lämpliga, och för övrigt kan det vara likgiltigt. Jag får se så mycket ändå, och även det har haft sin tid, på sitt sätt förhjälpt mig, tror jag, till mitt ojämförliga läge. Jag ser in genom fönstren, när de glömt dra ner rullgardinen, ser dem vältra sig i svett och skamlösa drömmar; det är förresten påfallande, hur många som redan förvandlats till fiskar, åtminstone överkroppen. Hos andra återigen har det växt ut erbarmliga små ansatser till vingar, hur dessa nu skulle kunna hålla dem uppe över

vattnet någon längre tid. – En kväll råkade jag helt oavsiktligt skrämma upp ett par unga människor, som just hade lagt sig; jag grälade på mig själv, för jag hade sannerligen ingen anledning att erinra dem om min existens, dessutom unnade jag dem så gärna den lilla orgasm man kan utvinna ur en tid som vår.

Häromnatten talade jag med Aran. Det var fullmåne, och jag befann mig just över Konstantinplatsen, kretsade förströtт omkring, sedan jag en stund besiktigat ryttarstatyn (som naturligtvis inte alls föreställer Konstantin utan en helt annan kejsare; så mycket kunde jag utläsa ur leransiktet, förstört intill spetälska av regn och blåst). Aran kom ut ur någon främmande port, hälsade mig med handen på sitt karakteristiska sätt. Jag tog mig fram till husväggen och klättrade nerför ett stuprör, så långt det gick.

– Där svävar du, sa han allvarsamt.

Jag medgav detta, och det syntes besvära honom; han var tyst en lång stund.

Så lyfte han sitt ärriga ansikte upp mot mig och såg länge på mig, inte helt utan sitt vanliga galgironiska leende; förmodligen var det avsett att upphäva mig. Förmodligen föreställde jag i hans inbillning vänskapen mellan intet och verkligheten.

– Har du hört något?

Jag antog han menade min hustru, och skakade på huvudet. Och vad skulle jag svara? Vad hade vi mer att fråga varandra. Det var väl snarast en vänlighet att han slutligen sa:

– Kommer du på teatern om lördag? Det är sista föreställningen…

Jag skrattade en smula hånfullt: han kunde ändå inte förstå någonting. – Det blev inte mycket mera sagt.

– Nej, man blir stel i nacken, sa han och jag vet inte om det var ett trött försök att skämta på min bekostnad, i varje fall var det ett klent skäl till att han med ett »vi ses väl alltid nån gång«

plötsligt tog avsked; han sträckte på sig som för att nå min hand men gav upp, ansåg det väl lönlöst, *jag* däremot, i min iver att komma honom till mötes, tappade alldeles greppet och steg hastigt, nästan högre än taken.

Det gjorde mig ändå ont om honom, när jag såg honom försvinna, liksom dragande en fåra genom dunklet, dunklare än dunklet, med huvudet allt djupare ned – för *trofast* var han, om det också var hans enda genialitet.

I natt är det skyar för månen, missgestaltade larver med bleka klutar och sotad panna: någon uppjagad fantasis förmörkelse. Det är således omöjligt att urskönja hamnen, eller det som var hamn och nu är ett vattenlandskap med släckta ruiner, dit inget fartyg längre kommer: fåfängt ropar fyren på undsättning, stående med hav upp till bröstet.

Annars brukar jag varje morgon, när jag kommer hem, arbeta på en karta som jag har ritat i taket. Där följer jag med ett kolstift havets landvinningar och antecknar eventuella offer, till exempel det ungefärliga antalet på dem som inte hann rädda sig när gamla fiskhallen begrovs. Korset längst i söder betecknar det hotell där förr prostitutionen hade sitt förnämsta tillhåll och som nu till hälften flyter omkring, dystert upplyst och beryktat.

Det känns bara en smula vemodigt att denna kärleksfullt tecknade karta, att också den ska gå under, då Staden går under.

Nej, så här kan det inte fortsätta. Visserligen är det skönt att ha allt det förflutna så långt under sig, och den är sannerligen en oförliknelig position, denna, fridfull och upphöjd, men hur vanskligt är inte, när allt kommer omkring, mitt sköna svävande, hur hotat – redan av ensamheten!

Och jag minns, medan Aran försvann ner mot gatumynningen, hur någon främmande ljuskälla kastade en lång skugga över

torget, en vacklande skugga av hans långa och sneda steg, och hur på samma gång min skugga strök omkring i månskenet, liksom på egen hand, hundlikt, – och hur dessa båda skuggor ett ögonblick famnade varandra, till en fullkomligt hänförande gestalt.

§ 51

21. *smaken i munnen av hav …*

Så kunde man säga, att Arans spår förlorade sig i dunklet – som en motsägelse förlorar sig, utan att lösas: om skeendet verkar så med en människa, om någonting och känslor ord kunde ske som en annan rening än blotta glömskan av smärtan, en förrädisk glömska, och allting finnas kvar, och ingenting utplånas och bara förbehållsvis upplåtas åt andra förändringar

Under tiden har han förts vidare och intet stannat, och inte egentligen landat, man ser det på den senaste bilden från resan, där är skuggor fallande som radier från någon utanför medelpunkt, en täcker mun och öga, det andra ögat stirrar in i kameran – tydligen vid sidan om medelpunkten – och hans onaturliga ställning kan kanske förklaras av det okända rummet bakom skuggan, dess asketiska möblemang och osäkra förhållanden i allmänhet.

Det ligger ett teaterprogram på stolen, vilket kunde tyda på att han kommit hit från någon sen föreställning, och det är tidigt natten till söndag, men vari själva rummet består är vanskligt att säga, eller i vilket fjärde klassens hotell det är inrymt.

Så kan även detta som mera teckenlikt uppenbaras lämna honom i oviss dager, hur mycket mera då *spåren* av otillräckligt annonserade evenemang i den hemligt arbetande organismen

– klarare uttryckt, irrade han fredlöst omkring i andras reminiscenser, upprättad eller fördömd, fredlös även för sig själv, och orden övergav honom, sedan förbindelserna brutits (eller några flyktigt dröjde kvar). Orden är ju ett stort armod: de förstod honom om han sa »jag behöver pengar till mitt uppehälle«, men de förstod inte vad han menade med »*ett* giltigt mynt, med Asklepios' bild, för att kunna överleva«. Och detta mynt hade han ändå lånat; en annan, äldre än han, hade präglat det. Hur mycket *tid* fordrades inte, han kände det nu när all tid nästan var ute, och måste erkänna det, tid för erfarenheter att präglas till ord, och också de gamla orden, hur ofta han måste upprepa t.ex. ordet *hopplöshet*, innan det helt smältes samman med hans eget tonfall, innan han kunde få de andra att lystra till den betydelse som hopplöshet hade för honom ensam (och tid att lyssna till de andras betydelser, om de vore ett slags sanning och gemenskap). Men han hade inte makt längre att lyfta orden, alltså förtryckte de honom, och ännu mindre omändra dem eller bryta upp, eller finna det nya som – mäktigare än verkligheten – skulle förvandla den.

Också hans skugga hade krympt ihop, flaxande följt honom ut ur staden som en trött och hungrig kråka, en förklädd begravningsentreprenör… men ännu var Aran i rörelse, försökte hålla sig gående, golvet sluttade neråt dörren, och tillbaka upp mot fönstret: hade den förkrympt så, hans daimon, en svart handske hånfullt slungad ut i rymden! Annorlunda hade han anat förr, att den andre levde hans liv – medan han själv drömlikt älskande och utan fara – och att katastrofen tvang honom äntligen besluta sig att överta detta liv, av obegränsad frihet och fordringsfullhet, det var detta beslut och ingenting annat som flykten handlat om, första natten med V. på tåget och med |munken|, den pseudonyma legenden. Det vill säga allt som gick om intet. Ty han ville leva, och inte bara ledas – av det påtagliga i vänskaperna eller det alltför abstrakta, eller in-

för sig själv av vidskepelse; då redan själva samvetet var inrett i skuld och avfärden aldrig kunde uppskjutas, måste han tvinga det andra och överlägsna, bryta sig in i teatern och fordra svar, hade den så varit stängd i tvåtusen år, och avkräva den psykiska läkekonsten dess äldsta och grymmaste formler, han måste avtvinga någon domare domen och utröna för vad han befunnits skyldig att leva detta liv – endast på så vis återvinna oskuld, om också inte upprättelse, eller åtminstone tvinga domen att övergå i straff, och inte ha den svävande som en osalig ande över huvudet… som om han inte visste att det tillstånd är farligt för människan, när andarna märker att de är förenade med henne: då söka de med alla medel att fördärva henne.

Han stannade mitt på golvet och orkade inte längre – var det då övermod detta att leva öppet med de danande makterna, och det bittersta igenkännande, som om älska var under saknadens stjärna övermod?

Instängd med sig själv, hade han återtagit staven och vandringen, trogen dig själv intill graven… Var inte ängslig, fågel, jag ska lägga ifrån mig den snart; innan solen går upp, får du stilla din hunger. Följ mig bara, fågel eller trofast hund, och ombesörj att jag fästes i jorden, följ mig och visa mig en makalös trohet! Ser du, *människan* är ett lik, är sig lik menar jag, och hennes trohet mot sig själv måste nödvändigt utesluta varje annan…

Aran satte sig på bordskanten och tände lugnt en cigarrett, paketet var nästan fullt och han funderade ett slag på att testamentera sin enda förmögenhet till en gammal morbror som inte rökte, trummade med fingrarna i en invand tvångsrörelse. Men det var ännu mörkt ute, och vad skulle han ha sett annat än vatten, vatten med drunknade i, en aning för djupt vatten för människor och kvarglömda hundar.

Människan *glömmer* ju sig själv förstås, ibland. Hur skulle hon annars stå ut? Men det är inte det jag tänkt, förstår du,

inte glömma mig helt och hållet, inte ens här. Vara en annan människa, vem som helst, inte bara för att vara den där andra, men för att kunna umgås med sitt eget jag utifrån – lämna jaget hemma när man har lust, och gå ut och promenera, nästan sorglöst, hälsa på det då och då, jag menar ett mera opersonligt förhållande, måttfullt angeläget men inte direkt ovänligt – förstår du?

Men entreprenören hade slunkit under dörren och svarade inte. Aran tänkte passa på tillfället men visste inte riktigt hur han skulle bära sig åt. Och han kom förresten inte ihåg, varför han var tvungen att göra det. Det rörde sig omkring att han förlorat någon eller gått förlorad för någon, någon som nu var overklig eller alltid hade varit det. Men inte heller denna overklighet, lika fullbordat tom som tomheten på andra sidan fönstret, räckte till att stödja honom vid hans eget inträde i overkligheten. Och tvekande, som började han redan sakta stiga, försökte han ytterligare fördjupa golvet, bräcka tiljorna med svåra steg – ända ner i vrårnas grund och tillbaka upp mot det gryende fönstret, åter ner mot dörren.

Och han undrade vad tvekan ville och förtvivlade åter en gång om tydningen av sin egen vilja eller vanmakt, om tvekan var en god makt som ville skydda honom, eller en ond som bara hindrade och lade sig ut försåtligt som en god. Men han hörde bara tröttheten inom sig, och den sa ingenting om mod.

Förstrött ögnade han över det vita anslaget på dörrposten. Åtgärder vid eldsvåda var överstruket, tydligen som ett alltför billigt skämt. Hygieniska… ja, det var på den tiden, men då hade inte Aran hört till klientelet. Av nytillkomna meddelanden drog ett par kursivrader till sig hans blick *Ärade gäster, som genom kris e.d. återvunnit livsmod, torde benäget upplåta rummet åt sant olyckliga.*

ja ja – det var den myten, om den paradoxala uppståndelsen under all tyngd, någonting som väcktes i den djupaste dom-

ningen, de förvandlande skikten nära bottnen – från bottnen själv skulle ju evighet vända tillbaka, *det* kunde ingen nå, Atlantis. Men nära. Och nästan nära hade Aran lodat och det hade fastnat skräck på loden, när han drog upp dem. Mer kunde han inte säga, man sjunker så långt man sjunker och inte en droppe till. – Sedan vänder det sig långsamt, oändligt och förödmjukande långsamt, liksom för att man inte ska glömma, en tiondels grad mindre hopplöshet för varje morgon; därefter viras de yttersta varven av bindeln upp, lagom så mycket att det blir omöjligt att längre koncentrera sig på mörkret och ändå omöjligt att föreställa sig ljuset.

Svetten trängde ut i handflatorna på honom, och han slog upp vatten i ett porslinsfat. Kannan gled ur hans grepp och föll i golvet, tungt som mänskokropp, rullade över ett halvt varv. Men i korridoren förblev tyst, så tyst som om de lyssnade vid nyckelhålet. – Aran doppade ansiktet i fatet, blundande med mun och ögon; tills vattnet inte längre svalkade. Då rätade han på sig och strök med bägge händerna över pannan, såg ut genom fönstret, såg hur havet började gråna och öar trädde fram och längst ut fyren, till skuldrorna i hav. – Så böjde han sig ner, för andra gången, och drack.

Det var salt, inte bara av hans egen smuts, utan svidande, frätande, kväljande havssalt och plötsligt sprängde det till i inälvorna – han fattade först inte vad som var nära honom, om det var den kvällen då hjulet jagade honom och han föll med huvudet i vattnet, men så lätt kunde han inte hejda raset, och minnet flammade upp i en större sälta, och störst smaken av hav, och han drog ett djupt andetag – så hade saknaden bländats och *Inis* stönade han *Inis* och brydde sig inte om att de lyssnade: *Inis – var är du?*

§ 52

22. – inte sant, minnet går sönder, det blir allt värre att komma ihåg, vid min ålder. Och jag ska tala om för er, att jag är en gammal man vid min ålder. Man kommer opp i sitt åtta hh eller är det sitt nionde de- de hh sitt nionde secu *lum* heter det. Ja jag är lam i högra armen, det är därför den hänger och slänger och dänger.

Orden går sönder, inte sant, bokstäverna går sönder – det går åt pipbruket med alltihop – sitter här och pratar. Man vet inte hur sällan jag pratar. Sitter här och spiller ord i haklappen – till slut har jag inga ord kvar, inte sant. Ska jag tala om en sak? De går *sönder*, så är det, orden går sönder, alltihop går sönder. Jag rullar med vänstra handen. Om de inte hade satt en kedja i stolen, så skulle jag rulla fram till trappan. Och rulla rakt ner i helvete. Det säger jag.

Känner ni, känner *redaktörn* en person som heter Calbasy? Nähej. Det är latin. Ni ser att jag kommer ihåg en hel del. En gång visste jag allt om den där Calobarsy. Eller kanske var det Kaloburs ius. Jag var berömd för det. Men det vet ni, inte sant. Jag hittade en almenacka som han hade gjort. Ja, bara en del förstås. Början var det visst. – Världsberömd. Kommer ni ihåg om det var han som – Nä, det var nog nån annan. Han hade sån där, hh ja ni vet, låg bara och var alldeles borta. I åratal, bara borta alldeles. Så kvicknade han till en torsdag och sa »jag vill ha ärter och pannkakor«. Hur kunde han veta att det var torsdag? Ärter och fläsk, sa han. Jag kommer inte ihåg om han fick det. Det gör detsamma, det smakar ändå ingenting. Så var han borta så där igen, ni vet vad det heter, helt och hållet.

Ni *vet* så mycket, ni ungdomar. Det är bara för att ni har så gott minne. Om ni visste det jag visste. Om sekler som gått. Jag

vet förresten ingenting. Om framtiden. Jag har en liten framtid jag också, se, men jag kommer inte ihåg den. Man kommer i sitt nittonde de decennium, ja. Snart rullar man ner i graven, inget annat att tänka på; och bekymra sig för. Men jag bekymrar mig inte för det. Det är väl inte besvärligare än att pinka.

Ni tycker det är så märkvärdigt, en människa, inte sant, en person; jag var en riktig person, världsberömd närapå, en gång i tiden. Det är länge sen. Länge sen jag använde ord, man tappar bort dem; ni måste hjälpa mej. Ni tycker att leva, och märkvärdigt, inte sant. Man tröttnar; man sover dåligt och är trött jämt. Att en *människa* rullar runt och på med locket. Hå, jag skulle rulla ner för trappan med dunder och brak, bara för att reta dom. Eller sitta kvar här och prata och aldrig knäppa käft, bara det retar dom. – Men det är det här med armen, en vacker dag kunde jag inte röra den; det är bara några dar sen. En månad kanske.

Det smakar ändå bara ärtsoppa. De ger mig ärter och fläsk här. Vet ni, det smakar bara jord om fläsket. Om soppan med för den delen. Men rulla får jag inte göra. Inte hur långt som helst.

Känner ni min brorson? Han ska visst vara ganska känd. Eller halvbrorson, jag kommer inte ihåg hur vi är släkt. Han är också redaktör, inte sant, det fallerade visst. Aran ja hh, kom opp här och skulle stjäla pengar, *låna* sa han, men mig lurar dom inte. Han var väl osäker på att få ärva, förstår jag. – Jag vet inte vad jag ska ta mej till annars, skrek han, som han trodde jag var döv, jag har sprungit stan runt. Spring du, tänkte jag, här har du ingenting å hämta, och så skrek jag också, lika högt som han, och körde ut honom. Jag var frisk i bägge armarna då se. Det kan bara ha varit några månader sen, i vintras. Så syster körde ut honom, hon visste hur han skulle tas.

– Gå inte redan, snälla redaktörn. Ta en rök om ni har, jag måste få prata med någon en stund. Jag känner ändå inte hur det luktar. Det är så sällan man får prata, inte sant. »Sitter han

här och pratar för sej själv« brukar syster säga, men jag pratar inte alls för mej själv. Det smakar så konstigt om orden. Ni förstår det är likadant med allting, men det bekymrar mig inte; jag kan prata och pinka och skita i alla människor. Det räcker. Och jag kan äta, soppa som man inte behöver tugga, men jag kommer inte ihåg hur det smakar, som hö ungefär, det smakar hö på tungan – särskilt är det ett ord som smakar hö; kom närmare så ska jag viska… inte sant, så man kan sätta i halsen! Snart *kvävs* man väl av det…

Vet du vad du är? brukar jag säja till mej själv, Jo, en bortsopad brödsmula, det är vad du är. Inte ett dugg mer. En brödsmula som dom har sopat in i ett hörn. Och där kan du ligga.

Säj – ni måste hjälpa mej med en sak. Innan ni går. Om ni vill ta den där nagelfilen som ligger i sybordet! Och så försöka fila av den här kedjan; jag kommer inte åt själv. Inte sant, det kan inte vara så svårt för er som är ung och stark. Vet ni vad jag har tänkt? Jo, jag har tänkt ut och åka ett slag. Jag vet inte *hur* många år jag har suttit i det här rummet. Åka ut i korridoren, ända fram till trappan. Gör nu som jag säjer. Och så följ med ut, ända fram! Så ska ni få se på faen.

§ 53

Ipse Perilleo Phalaris permisit in aere
Edere mugitus, et bovis ore queri:

Ovidius, *Tristia*, V:I

23. NU

Om nu i själva skeendet, i tiden själv, det finns en lag som bryter alla lagar – gestalt och ändå ej gestaltad – hånfull som blott det omedvetet hånfulla: en grammofon som gått ur led och går på samma gamla sätt på sned (och ingen kan stanna den), en katatonisk klagan en klagan över allt förlorat, allt som aldrig

funnits till (och det som alltid ska finnas till) Och icke såsom ekot, som ändå ger ditt klagorop förvandlat tillbaka, delvis tröst och blott till *en* del Upprepningens förstuckna hån; nej, bättre och grymmare jämväl – är lagen uttryckt i tvenne speglars (såsom himlens och havets) oändliga fördjupning av varandra: emellan dem ertappar verkligheten sig själv med verklighet! jag börjar om nu i själva tiden, den som aldrig åldras, det blir förkalkningar och ord går sönder och ingen längre kan rå för att orden går söndallteftersom de slipas blir de ju bräckligare om nu någon icke kan uthärda att tiden är en form av upprepad ensamhet och ser sig själv i spegeln, alltså delvis överger sig själv, och krossar spegeln med sin gråt – beredd på att förneka allt, om bara det upprepas – om nu förkrosselsen o.s.v.

> Om nu i själva skeendet, i rummet självt, det finns en uppenbar och hemlig likhet, en outsagd identitet – men icke som klagans samförstånd och ekots eko av andra ekon, icke blott en |bar| och segerflorad födelses utveckling ur Födelsen, men som förvandlat liknar det ännu ej förvandlade, och som du siar, siare, om havets skörd av tid och ljusets nederbörd, om staden i rymden, den som intet annat är än Saknad, eller även om förgängelsens stad i staden – även livets – även om nu i rummet är ett slags upprepad gemensamhet och gråt med andra, blott för varandras skull – förlösta tårar mitt i allt det oförlösta, mitt i all uppgivenhet – om nu en nästan lättnad o.s.v.

Om nu i själva skeendet, i tiden själv, det finns en lag som bryter alla lagar – gestalt och ändå ej gestaltad – hånfull som blott det omedvetet hånfulla: en grammofon som gått ur led och går på samma gamla sätt på sned (och ingen kan stanna den) en katatonisk klagan klagan över allt förlorat, allt som aldrig funnits till (och det som alltid ska finnas till) … om någon gråter, rädd för att gråta, om nu någon kunde vara sig själv till tröst

o.s.v.

> Om nu i själva skeendet, i rummet självt, det finns en uppenbar och hemlig likhet, en outsagd identitet – men icke som gråtens samförstånd och ekots eko av andra ekon, icke blott en |bar| och segerflorad födelses utveckling ur Födelsen och som förvandlad liknar den ännu ej förvandlade och som du saknar, saknare o.s.v.
>
> för den skull

[om nu] i en phalarisk oxes kopparbuk ej mera vanmaktens förräderi och sammanbrottets, – giv oss mod, i skydd av en kopparrymd så skoningslös som blott det omedvetet skoningslösa, mod att söka det rätta ropet, giv oss mitt i vår kvävda jämmer, Sångare, den ton som spränger djuret, mod att äntligt finna det rop som friger oss! – Dock, om ej allt ska ha skett förgäves, måste vi den korta stunden – det utom tiden snabba ögonblicket – innan vakten griper oss, då vara beredda för ett väldigare skri, så väldigt att tyrannen störtar ned och vakterna står rådlösa… Men om vi då, förvillade av rymden över vårt rop, det oerhörda ekot, eller den fria andningen och ljuset, själva det oerhörda Nästan, om vi då ej hinner samla oss till ett beslutsamt och samfällt yttersta skri, må vakten dräpa oss och tyrannen resa en tjur av järn för våra arvtagare.

§ 54

24.

munken hade gm kolleger hört om Aran, innan de träffades på tåget –

… och han kände att detta studium, som kallades »historia« och som för det mesta inte var något annat än ett perverterat

frossande i människans nederlag, just och framför allt handlade om igensopade spår och avbrutna korrespondenser, om upphävd efterföljelse och en ständigt ifrågasatt beslutsmässighet.

Och även den apparat som verkade i skeendet med honom, till uppbyggelse eller blott till jämförelse, rörde honom i grunden föga, liksom skulle han vilja hävda inför livet för sig själv: och ändå lever det icke!

– – –

|*Munken:* … eller rättare var det lärdomen, alltid det överflödiga men ej det viktiga, jag mindes; eller lät allt rinna bort mellan fingrarna och krängde mej undan den obekväma tanken, att för detta samlande, detta själva släktets hopande av argument mot förintelsen, i varje fall krävdes all uppbringbar energi och beslutsamhet. Mitt minne måste slutligen gå under på en missuppfattning av det bekväma och |det| lätta. Det är som jag hade vaknat på fel sida, klivit upp ur vaggan med fel fot.|

– – –

§ 55

> Or est ceste exhalation certainement divine et celeste, mais non pourtant indefaillible ny incorruptible ou non subjecte à vieillir, et suffisante à durer par un temps infiny, lequel vient à bout de toutes choses qui sont au dessoubs de la lune… &c
>
> Plutarkhos, trad. Amyot, »O.« LXIII

25. Ja, en lång och svår vandring har vi bakom oss, och det är tid att stanna ett ögonblick och besinna de olika stationerna.

– – –

så har jag deltagit |(som du, läsare!?)| i teman, gestalter, förhållanden, klagande eller från ett gemensamt betraktande, upphöjt eller inom virveln, en färd genom Staden också buren av Staden, och är jag inte på gobelängen som tarandens klöv –

djuret som antager färg av de träd och klippor, syner och lidelser, statyer och passager vilka det närmar sig – ja, fastän åskådare halvt förvandlad till ett djur med greniga horn, följer jag dig (du ser dig om) intill hadesbron:

redan |ser| du Maan, han rider först och håller en bägare i handen, efter honom släpas Peter i håret med bakbundna armar, och nedanför bron kastar sig hunden över Aran (som återfinns i sin eviga position, vandrande seende sig om, vinkande…)

Men jag undrar vem som är V., jag kan inte urskilja honom –. *Någonting* är han i färd med att bygga under brandmolnen, så mycket förstår jag, inne i elden; men vad det är, kan jag inte säga. Under hela den tid jag stått här på trappan, har han förhållit sig avvaktande, som om han hamnat i fel dröm, tillbakadragen och försagd, ändå är det något – redan i hans hänsynsfulla kallblodighet inför de grövsta brott, i hans försynta sabotage av verkligheten – något som gör mig obehaglig till mods; nej, hans ödmjukhet lurar mig inte, fastän förklädd till högmod. Nog faller också han en gång, därom är ingen fråga.

Jag minns hur jag såg Aran komma in på maskeraden, övermodigt och utan att tveka, (såsom en den där vet sitt öde); jag har sett honom stå utanför fiskhuset, tillsammans med någon okänd, och betyda den gåtfulla budbäraren mellan intet och allt; jag ser honom vandra ner genom hotellkorridoren, med kärleken stegrad till agoni och intet mer än panisk skräck: det är som om hans plötsligt uppflammande längtan efter kvinnan bar förintelse inom sig. – Det är som att återvända i livets fotspår och en stund tveka att återvända, och nästan tvinga livet att vända sig om. Så har han ställts ansikte mot ansikte med sig själv, följeslagaren själv och destinationen att leva älskande, och jag undrar: varför brast han i trofasthet mot älskandet, varför handlar den senaste vintern om en vandring *från* kvinnan och ett långsamt utplånande, varför skapade han henne inte åter?

Någonting genmäler: tiden, vid den mantineiska klippan vände sig tiden, och Aran hade inte annat än att följa och med tiden förråda det enda för vars skull han levde; så utplånar tiden allt och slutar allt i resignation. Ett annat svarar det hans trofasthet mot Staden var större, mot det förgängliga och lidandet, och såsom i hennes närvaro led han med i hennes frånvaro, samhörig med människan förloraren, *det* vore hans trogna kärlek till det förlorade (till det slagna gräset). Emellertid håller jag själv för sant, att han upphörde älska på samma gång han allvarsamt och fordringsfullt skulle ha börjat, nämligen efter Inis' försvinnande – övergav han inte allt mer och mer sina vänner, och åt dem sig själv – som umginges han med sig själv med demonen i trolöshetens allt glömmande form, och inom den föll djupast hon, en väninna bland vänner: han uppfyllde sin varelse, sitt rum, stadens vägar med saknad av henne men inte med hennes levande och smärtsamma återerinring; i stället för att av övergivenheten, ur fattigdomen, *ex nihilo* uppväcka hennes ansikte, som redan över pannan och ögonen var en aning skönhet, tystnade han och genomförde en oförklarligt beslutsam underlåtenhet; som om älska är under hövagnens tistelstång våga ett möte, där älskandet upphävs.

Sannerligen, för hennes ögons skull är icke mycket att hoppas, så länge ej någon åter försvarar dem mot jord som grumlar och nöter; upplöses kärlekens lag, återstår för de levande, vid lidandets yttersta gräns, intet mer än tidens eller rummets villkor. De levande är visserligen oändligt seende och återvändande, men icke desto mindre underkastade förstörelse och ålderdom som slutligen alla ting under månen; såsom det allraevigaste får ett slut –

är förgängligt och liknelse: till sist förebrår du mig, att jag illa tagit mig an din sak, att jag besynnerligt tvekat i valet av tribun och ingen av dem egentligen varit dig till gagn. Jag kan blott försvara mina ålderdomliga termer med att förgångna

sanningar och förgående likväl är liknelser av närvarande och kommande, och dessa i sin tur av senare kommande, du ska alltid känna igen dem som sanning eller förneka dem som lögn, och jag ber dig likna även mina ord vid din sanning, din tid och stad. Duger icke detta som försvar, och det är måhända klent, så ska jag ändå draga mina färde i natt, och lämnar dig ensam bland de ensamma i ensamhetens torn.

Teatern har länge förfallit och sedan den på senare tid också upplåtits åt allsköns minuthandel, åt falska predikanter och lösdrivare, har de främmande aktörerna förstått att det inte blir något mer engagemang. De gör sig beredda för avfärd, lämnar trappan och beger sig ned till färjstället, vissa kvarter och bland dem teatern har nämligen blivit kringflutna, svävar där som ett Medamothi med fyrar runt kusten och höga marmortorn.

Som ett sista offer åt tystnaden, löser körledaren ut några ofrankerade brev eller aldrig avsända, eller medför de tio övriga medlemmarna andra vävnader ur samma svit, fast av mörkare färg och ännu dystrare mönster: där återfinns Inis, liggande som en svala på jordgolvet, och en annan kvinna, lik henne och lik den mantineiska, fastän blondare; en bild föreställer saknadens sammanbrott i vansinne och en annan det alternativ, där Aran under natten vistas, liksom den sista operaföreställningen av en händelse blivit förevigad, således den betydelsefulla natten förut och så vidare.

Det luktar svagt av förruttnelse om gräsmattorna, som ligger nakna och svarta om än i slutet av april skimrande fläckar av snö eller månens spillning, luktar svalt av regn och kören bär havet med sig på tungan. I en mycket längre rytm än deras steg och med långa pauser förtonar en mistlur, medan i en helt annan dynamik, troligen innanför scenen som i den äldsta operan, de anar innerligare körer – ekon eller bara sjungande tystnad. Men gatukulissen förråder intet om hur Staden övervun-

nit människorna, icke ett vaxljus är tänt i gravhus och obelisker, och mörkret exemplifierar sin geometri i sjunkande fasader av trianglar och drunknande kvadrater.

Och oföränderligt tålmodig har natten, eumenidernas mor, spolat gatorna rena.

D

HADESFÄRD

»Dock förtro ej dina orakel åt bladen av palmen,
Att de av vädrens fläkt ej skingrade måtte försvinna!
Yttra dig sjelf med gynnande röst!«

Æneiden, VI, 74–76

att bladen av palmen rullar ihopa, att bladen av tidens eld förbrända ej rullar brottstycke in av brottstycken, av människas öde, vi skall lägga blommor på farmors grav om söndag, blommor och blader, då är det hennes födelsedag, eller enclipodiskt folkvett, och bladerna rullar över farmor som skulle ha fyllt hundra år – där ligger de nu förströdda, pamfletter och pornografi och välkommen till nästa möte som är på måndag för hundra år sen, utrivna albumblad och glömda promemorior, hungerdrömda menyer och blomsterbiljetter, sorgeband och svar i hjärtefrågor, till hälften vind och en tredjedel mull, öppna brev och stängda brev och aldrig avsända, aldrig besvarade, fordringsbrev och fordringsfulla nattbrev som väntat för länge på svar. Men böckerna är fientligt täta av svar på aldrig ställda frågor, fulla av tummar och krönta vattenstämplar och rödrosfläckar, tidningarna jagar varandra över gården och smeker ännu i döden varandras rubriker, i innerlig överenskommelse om ömsesidig glömska, gentemot ödet således (tid att äntligen spörja) – dukarna fladdrar outtydliga och från kapellens väggar flagar väven som en gång: en gubbe går omkring och samlar detta oöverskådliga lumpavfall, själv oläslig och tidsförbränd och kortslotten brinner mot himlen, ändå tar han sej an denna rasslande tystnad och slutligen även dej, Idéus, av vagnen än och av vapnen förlustad…

(I) *dagboksblad*

α)

(tidningsklipp från Sthlm, Dublin, Paris!)

En polisbil for tjutande genom gatorna med syrgastuber och annan utrustning för att rädda (elefantungen) Limbos liv. Limbo fick en stor dos syre och en veterinär gav honom penicillin och adrenalin, men förgäves. Föga mer än 12 timmar efter sin ankomst till frihetsgudinnans stad var han död. (Han skulle ha tillbringat resten av sitt liv i en zoologisk trädgård i S:t Louis.) Nu blir han i stället uppstoppad och placerad i amerikanska naturhistoriska museet.

Unga flickors sånger för att dö (mädchentotenlieder)

medan det ännu är gryning i trädets skog av grenar
medan i grenarnas skogar av kvistar
och dessas fallande hår
för de mej ut till trädet och säjer:
vi skänker dej alltså åt döden

medan det ännu är skymning och medan

Han sträcker sin hand ur kronan en hand
av koraller med vassa blommor på
– hur ska jag gripa den

medan de skänker mej döden och även åt vinden
svärmar de goda humlorna – i mitt hår
bygger de en korg för skarpa blommor
Och en humla – en liten djävulshumla –
letar sej in i mitt sköte och stinger så skönt:

snabbt skiftar i dödens gift mitt blod
snabbt tar han min hand

Jag överlåter allt

en annan

Som barn
älskade jag att klättra i träd:
päronträd och magnolior silvergranens
(dunkelbestigliga tankar om självet)
platanerna var svåra och lärkträden
Men detta träd
(det svårast och älskade)
har lämnat sin rot, och står ej att finna

Försagd
var min barndom men detta träd tar munnen full
av löv och aska och bär ett vrak till grenar
och säjer mej Stammen är själv mastkorgens
(hycklefulla svala, reser den första måndagen)
fjärran själv och munnen är själv och hårkorgen

(och fjärran är inte mindre själv
än saven jag tappar

och svalans lykta är inte mera själv
                    än dessa blodlösa händer
som deras ansikten håller för ögonen runt omkring mej
som talade – inom mej – det svåra trädet –

Och jag har sagt mej Vad återstår
annat än: söka för andra gången
(färga sitt hår) och alltså
när jag vänder mej om

Absurdite

Där håret slår ut en vattenspindels nät
och vatten bär mej, flytande i håret
– min tunga är en munfull havre

där brösten löses i gråt och honung
– vem bär mej som glädje

Där en skedfull hav ges mina lemmar att dricka
och vinden flyter i mina lemmar
och för mej vilse ur mej själv

där näckrosrötter är bara nerver i mej
och ögonen lossnar ur sina leenden
och sjunknar i slammet min fot
som vore detta, bottna i livet

Här
vet jag bävande intet:
jag överlåter mej åt allt –

§ 57

|att tvivla på att detta måste vara sista gången
att bejaka allt bara det inte upprepas
Erik Lindegren: Limbo V|

(Beethovens brev eller helst sång – vems text? – an die ferne Geliebte)

1b

– – –

Jag har ofta grubblat på (här i övergivenheten har man ju tid att grubbla) det tvivlet, ett irresolut och ändå ovanskligt tvivel – som ett besinningslöst hopp – att detta måste vara sista gången: sista gången vi ses, sista gången du skriver, sista gången jag svarar. Det är ett tvivel som för en ändlös limbo-existens och som, fast det är en förgård till helvetet, alltså inbyggt i helvetet, ingenting annat är än en *tro*, att längtan är bara väntan och en förgård till livsriket.

På sätt och vis sker ju allting för sista gången

– – –

en tid Din
en tid min
en tid för varandra.

(icke avsänt)

§ 58

2a natten den 24 april

Det kanske förefaller som en motsägelse att jag skriver till dig; det existerar ju blott det förflutna.

Är det lika motsägelsefullt att jag har varit sömnlös de senaste nätterna? Eller en bild från ett äldre och skonsammare bruk av bilder, på detta ställe är ju villkoren andra: det enda som existerar är föreställningar ur det förflutna, endast som erinring finns detta rum till, källarhålet med den röda tegelväggen och gardinerna på utsidan, och som minne finns handen till som jag skriver med. – En plötslig yrsel och en tröskel jag icke hinner uppfatta.. det bultar och det är hjärtat som bultar: så vaknar jag och har en stund varit glömska; den passerar som tomrymder i medvetandet fast utan vederkvickelse, sömn är det ju icke. En osynlig scenförändring, tornkammaren eller den ödsliga vindlösa gatan, hur skulle någonting längre förvåna. Det fanns en framtid, den kom mest ängslan åstad. Det fanns ett närvarande, när minnet våldförde sig på oss eller svek, en tillförlitligare dager som vi hade kommit överens om att kalla »verklighet«. Alla förutsättningar är andra här, tänkandet är vanskligare och handlandet – underbart framträder och uppgår dessa ord i det förflutna, rad efter rad, bokstav efter bokstav, men jag lägger intet till det förflutnas mått. Det är ju blott det förflutna som finns till.

Sömnlös likafullt, för trött att sova, ser jag ut i brunnens töcken, ser upp mot järnlocket och forskar i de levande och de icke-levande, här jämställda och så övergivna som de en gång övergavs, eller oupplösligt sammanlänkade. Kan de meddela sig

med varandra? Även om fallet alltid kostar livet, måste det finnas högre eller lägre stenar att klamra sig fast vid, olika lägen i röken och molnen, och jag undrar, var människa förvandlas till människa, över vilka gränser stadium går till stadium, hur den enes euforiska uppbrott skiftar i den andres vämjelsefulla dysfori inför avsked och människans hemlöshet i sig själv, – eller om med ett språng du plötsligt löper en bana närmare solen.

Jag vill veta om det finns en befrielse, ett sant vederfående som är av varaktigare tillstymmelse än glömskan mellan tvenne förändringar och ljuvare än blotta iakttagelsen av förändringen (medvetandet där stundom blir medvetet om sin egen kalla observans). Sannerligen, vill du vara stark, så ska du icke hungra; men vill du vara ett lamm, så ska tvivel späka dig och glömska svälta dig och intet slå dig med en tallrik för pannan. – Det fanns en tingens tålmodiga närvaro, som gav sammanhang åt ditt eget väsen, men erinring blott, står du redan mitt i glömskan, och annan lek än förvandlingens allvarsamma gives icke. Och jag – förhåller mig läsande, lyssnande till de andra; säg, du som är mera vänfast och vill ännu mer, kunde det tänkas att detta förhållande – med en icke rätt glad, utan snarare högtidlig kunskap som förande affekt –, att ett härnere så vanskligt *studium* av förvandlingarna, således hela min sentimentala korruption (i schillersk mening), att detta skulle kunna drivas till den spets, där det sloge över i trohjärtat och oskuldsfullt medlidande?

Orimligt något beständigare Utanför, orimlig målaren som beströk sig själv med blixtar och aktören som ännu en tid byter skyddsfärg. Det finns att leva förvandlingarna (och jag finns blott till som minnet av dem) – så natt och sluttande golv och så vidare, andlig kättja och övriga representationer som jag tecknar dig till minnes.

Så låg jag senare på natten till sängs med en, och sade om du intet hade sagt… skulle vi göra: jag vände mig ifrån henne,

hon med sin hand rörde min och den blev stor, så stor han nånsin varit, jag vände mig om, applicerade, vek sig, dock trängde han in, hon sade att han är lång, jag tänkte på under det, att barn måste bli av, och gick av en merveille.

– den andra, som gick bort först, betyder utslitna kläders sönderfall och gamla värdens sammanbrott: i skenfager väntan på den Nya Religionen anstår oss ta vankelmodet i beskärm och nedriva trosvissheten, förandliga det sinnliga och försinnliga det andliga: överleva är allt, nämligen så att man lever – genom – smältugnen.

senare på morgonen som späd och ljus sallad, syntes i oljig vinäger, lär vara dagbräckningsskenet av hälsa, att jag har ännu mycken ättika att dricka, vandrar dock mot läkedom.

Mikael

§ 59

2b Käre Mikael!

Jag återfann ditt brev – och jag tackar dig som för alltid ett livstecken – när jag på e.m. återvände genom trädgården. Där är en sluttning med päronträd, som du kanske minns, krokiga och skrumphudade, hukad måste jag passera under dem och de rev mig i håret, ett hängde sig till och med fast i mina axlar och jag blev tvungen att släpa det med mig lång väg… (bäckfåran har sinat och löper rätt ut till havs, och det är sant, jag bröt upp stenarna och de var tomma inuti) – Trakterna kring floden syntes avmänskligade, jorden suckade vattensjukt och längre ned flöt buskar omkring med upplöst hår, och de svarta nyponen smakade intet, bladen intet och ej heller doftade övervintrade blommor.

Halvvägs över bron till stadsfängelset, såg jag en båt av den sort fiskarna högre upp vid floden använder, en smal, frostmörknad skida med en ensam människa uti, icke en fiskare men en ovan roddare; han höll under bron och flämtade tungt – när han blickade upp mot mig, märkte jag att det var något underligt med hans ögon, som om de fattades honom. Jag varnade honom för det låga brovalvet och han böjde sakta huvudet, skuldrorna, ryggen, på en gång ansträngt och ödmjukt, och medan jag såg honom glida ut på andra sidan, med stela och slappa årtag, trodde jag aldrig han skulle räta på sig mer, emellertid visade han med ena handen in mot staden och jag nickade att jag förstått.

De yttersta husen lutade murarna i vattnet, fabriksskorstenarna pekade vagt och motstridigt, rådvilla om var rymden befann sig, medan lanternor och strålkastare var inbegripna i den konstellation du bäst känner. Jag kunde icke upptäcka någon levande varelse, gick mig vilse mellan berg av skrot och slagg och labyrintiska tegelhäckar, somliga fönsterhål var tomma och rykte svagt, i andra brann det ännu i röken, ögonen kände hur elden stank men icke näsan, ej heller hörde jag stadens vanliga orgelpunkt… som om även de djupaste motorerna drunknat. Därför förnam jag tydligt ett ljud på obestämt avstånd, det lät som lätta och oregelbundna steg, och då jag mödosamt letat mig fram till en vid och ödslig cementplatå, blev jag långt ute varse ett ensamt barn som hoppade hage. Jag fortsatte bort mot barnet, men det tycktes icke lägga märke till mig, först sedan jag kommit helt nära (jag hade för resten ställt mig på en av rutorna), hoppade barnet fram till mig och tog upp min hand ur rockfickan, bet sig fast i fingrarna och sög häftigt på dem, medan det skräckslaget stirrade in i mitt ansikte. Till slut lyckades jag slita mig loss och fly därifrån, barnet hann dock kasta sitt lilla marmorstycke, eller vad det var, efter mig: det träffade mig i nacken och jag har ont av det ännu.

Men du vet ju redan; givetvis berättar jag detta för att uppskjuta ett svar på ditt brev, och vem skulle svara om icke jag. Du anar det nervösa hundskallet i min skrift, så har det tystnat och ej ens kedjornas rassel stör längre stillheten i vårt samtal, men utför hela förstadsgatan vaktade de på att jag icke bröt mig in genom fönstren, skimrande av drömmar innanför. Varför dröjer du längre bland de sovandes suckar, undrar du, om morgonen var ändå allting annorlunda, och ingen kunde säga hur.

Jag vill icke tvista, såsom älskande tvistar då de är skilda åt, om det är svårast att lämnas kvar eller svårast att resa bort, ty jag menar, gentemot dig, även det forna finns blott till som mitt minne av det, och det farnas återkomst i min erinring – och mitt bevarande av den – är den enda frälsning och uppståndelse som i denna stad är given, under tiden… menar att jag i stillhet bevarar dess förvandlingar, och är detta också ett slags förvandling – mer av sorger och hunger fylld än de flesta (och för den älskande, låt vara för sitt eget livs skull älskande, är så mycket ingenmansland att begrunda och ge sig hän) – och nästan skapelse – ett *mera* – kantänkas.

Liksom för sångaren sången och för siaren synen, eller med ditt skonsammare (?) bildbruk en dörr i det nakna rummet, snidad av förfarna händer och ornamenterad och tincturerad: så är varje verk en port och möjlighet för kvinnan att återvända –. Var det inte den friheten (inom rummets väggar), den eldsförvandlingen som Böhme kallade *Tinctur* – den »hafver lifvets makt« och »stillar ångesten«.

Bättre svar har jag för tillfället ej att ge, och likväl fordrar jag att du ska tyda mina ord rätt, således såsom jag minns dem och icke som du minns dem.

Din tillgivne Mikael.

P.S.

Har du icke själv, vad den praktiska inredningen beträffar, i gångna dagar av ambitiones spirituales drömt om en omusikalisk prosa som på så sätt vore suckar, att dess rytmer underordnade sig Stadens suckar och återhållna klagan – emedan den ursprungligen var Stadens egen andhämtning –, en rytm undergiven *sakerna* själva; såsom i ditt läge försakelsen och saknaden…

D.S.

P.P.S.

Om Böhme och Swedenborg är vi i stora drag överens (och i hur många smådrag överensstämmer de ej!) – man skulle kunna kalla detta gemensamma för *den obegränsade tilliten till den egna visionen*, detta som även heter *makten att försaka*.

Men om en så förtvivlad tro som din religion och om mina skriverier om framtidens(!) sång och det kvinnliga genom den, ytterligare om demokratien och en moral icke för läkarna, utan för de sjuke, därom kan vi endast – skriva brev, såsom detta, eller tiga, såsom nu. Och en tid överleva.

§ 60

3a *ur V:s dagbok*

och at således en hop i det jag skrifwit moste wara, då jag det intet i den grad, försakadt andans kraft i ty äro fehlen alla mina egna, men veritates intet mina.

10. (/12?) 1743

Februari och alltså alltför länge sen jag gjorde några anteckningar… Börjar alltid med goda föresatser, periodvis: litar på ett tålamod som enbart är en sorts aggressiv lättja. Så lägger

meningslösheten ut försåt. Jag tänker: åtminstone producera sig på detta sätt, avskilt, utan adressat, i varje fall så vara improduktiv (verba sine linea), nu när alla övergivit varandra – men jag kommer mig bara med möda till att skriva, därför att också det liknar arbete och är en aning barmhärtighet.

I gryningen, för någon timma sedan, slet vinden sönder molnen, så mycket man kunde se det blödde inunder – ett igenkännande ej mer än betraktarens, med sluten mun: välan du… höljde sig åter i himlens vardagskläder, vinden på fönstret igen och proponerade, började snöa, rått och armt; först om våren kommer vintern. Och varför skulle denna morgon hysa mer förbarmande än någon annan.

Årstiderna överger mig, jag är mest ängslig för det: var är sångerna, var är de långa vårarna, de oåterkalleliga, och var höstens försoning med tiden? Snöbäddat ligger jag och kröker knäna, sträcker de värkande armarna: sjukdomen är för trång och jag är ängslig för vad de ska göra med mig, över vilka grenar saxen ska gå, för att jag må passa in i min sjukdom… Jag skulle behöva en mycket större. – En tankens menstruation i feberfrossa och några fixa nedstämdheters tunga gång i druvsörjan, saknaders vanbörd och en nattrond som vänder tillbaka samma väg den kommit, idel modlösheter, svårast, men godartade affekter *är* rörelse; detta bara väntan, stillasittande, ofruktsam beredskap. Om det fanns förtröstan, åtminstone på en lösning i upplösningen, en sträng immoralitet i själva affekternas sammanbrott; men förödelsen är tom på öde, det är hemligheten med den, och om så en gud är granne, vet den inte om det. Annars kunde man av det svindlande fallet från paradiset, av den allt snabbare glömskan förhoppas, resolut och demoniskt, att någonstans där hastigheten inte kan bli större och medvetandet går ut, ett slags pånyttfödelse i själva denna medvetslöshet – alltså framkallad av ett till alla gränser uppdrivet medvetande. Men i dag.

Passivitet, och kan bara förvänta som en nåd *att jag intet lämnas till mig*. Inte till sömnen, som öppen eller förtäckt är ett förfärligt självumgänge (vem har makt att inte drömma). Hörsamhet är sagt, men jag hör bara pennan mot papperet, någon som sover i våningen under, och framför allt inte henne, inte här nere i den här depressionen: den måste överge henne som de andra övergett henne, också Peter; *den* maktlösheten molvärker och griper stundom hårt tag i bordet, beslagen med uppgiven väntan, och ändå förmår jag ej annat; ändå skäms jag för tröttheten som för det nedrigast lastbara.

Staden.

Om det skulle gå så att hela Staden uppslukas av havet, om ingenting står att rädda eller överhuvud anses värt att rädda, vill jag blott tillfoga en kort parentes:

cit. Atlantis-myten – Staden dess motsats

– – –

Även teaterbyggnaden är numera underminerad. Jag spiller inga ord på det *arbete* som en gång utfördes där, det arbetet kommer kanhända att överleva, i någon form – även om det verkar osannolikt: dess enda dygd var *offentlighet*.

I afton har ordnats en sista och enastående föreställning vid midnatt, nämligen den sista tänkbara av *Don Giovanni*. Donna Anna ska sjungas av Teresa Saporiti, Leporello av signore Ponziani – alldeles som den första vintern i Prag –, däremot vet man ännu inte vem som ska göra titelrollen, då Luigi Bassi insjuknat.

Jag tror det blir en utvald publik; eftersom jag inte kunnat bevisa mej vara någon flitigare operagäst, har Aran sänt mej en biljett; antagligen har han betalt för den, och det dyrt.

– – –

– Du hejdar mig och vill veta mer om en vänskap utan vänner: i kroppslig måtto, vad kommer denna befrielse dem vid

som »har levat«, vad är din hågkomst till för glädje och tröst åt dem som redan ingått i sin egen glömska, i den sista likgiltigheten, vad utverkar du för giltig upprättelse av dessa levande människor, vilka plötsligt blev mindre levande, mindre människa än pennan du skriver med, vilka snabbt och för evig tid störtade från värdet människa till värdet stoft

En människa [som handlade] om ingenting!
… nej, inte i annan mening än att vi alla är ställda på intet, och begär evighet, så dåraktigt som bara intet kan törsta efter evighet, efter att uppgå i evigheten, men det är alltså vi som står hindrande emellan och handlar om någonting och lider av att handla om någonting och tröttnar till slut, och ger upp andan.

Slog upp fönstret, snön yrde rakt i ansiktet, och kunde jag bara känna ansatsen till vrede, så har jag *tid* att sova, vem hindrar mig? Och vem ger mig tillåtelse… *Jag* hindrar mig, *jag* tillåter mig, Kaos' rolösa och uppladdade sömn, bara få segna ner, sjunka för att stiga. Snön yrde in som en virvel av förstorade phagocyter, och det rödljusa över min skjorta: nu sedan Peter rest, måste jag ensam gå henne till mötes, ensam förlossa henne, och ingen av folken är med mig, så står det, och hur skulle det kunna vara annat: visas tillbaka till sig själv (immer das Final) så även jag tvungen att i smärta utbrista: *jag trampar vinpressen allena.*

Och bakom allt: finns alltid Något, som upphäver allt.

§ 61

Don Giovanni

3b

ja, en utvald publik – eller rättare (för vilka skulle *du* ha valt till denna *dernière représentation*) platser till mycket höga priser. Och ändå en blandning med övervägande »enkelt« folk, kanske några kuriösa beundrare i lånade frackar och en första rad som förvisso inte skulle skämma någon societet – logerna slutna, men jag gissar i n:r.., om jag så får säja, donna Annas älskare, »älskare och kännare«, denne en »Fühler«, en »Kenner« i logen mittemot, han som visste mest…

– – –

Exteriören är ju likgiltig, om man inte vill säja att den enkom är gjord för ryttarstatyn – interiören likaså, ty den är hans eget rum, och det besitter inga andra hemligheter än honom själv – men *han* lämnas aldrig ensam, då skulle vi genast ana det: å ena sidan skulle han omedelbart identifieras med oss och å den andra skulle vi inse hans utseendes allmängiltighet, allmänt i sin skönhet, och även om vi inte fattade det fruktansvärda i detta, vore vi på väg mot det fruktansvärda, det som vi nu aldrig införes i – annat än genom musiken.

– – – det är detta han är outtröttlig att söka, omättlig: vi andra blundar i extasen, redan när vi närmar oss den, när vi kysser – men han har sett dem, sett det individuella i deras drag krampaktigt, jämrande upplösas och på andra sidan orgasmen förvandlas till samma skönhet, sett dessa tusen och tre hårt mörka ansikten sammanfalla i samma skönhet, endast han har levat i det sinnliga medvetandet om dessa skönheters identitet. Och när de först slår upp ögonen, dunkla och tydliga av sällhet, hur uthärdar han blicken – eller är det redan då förlorat, börjar de redan då förfölja honom? Är det i ögonblicket innan

de *ser* honom (och detta borde vara ett igenkännande, men han är vand vid otålighet) som han har ett snabbt tillfälle att urskilja *dem*, eller det ena i alla? där står han några sekunder inför det outhärdliga och ändå uppsöker han det ständigt på nytt och väntar vad som ska hända den stund han inte längre uthärdar, den yttersta gång det sköna äntligen förgör honom. Eller – och detta är en fråga vi måste ställa, hur orimlig den än verkar (men i förh. till stengästen/döden*) – äger han en kunskap, större än någon annans, om ett steg in i skönheten, eller Det som kanske inte längre kan kallas så…

> (Dvs. försiggår konflikten D.G.– stengästen bakom scenen? vad *du* (M.) menar med hämnden (om denna talar varken K. el. H.?), du var ändå ingen inkvisitorsjäl av äkta medeltida spansk stamning – och du menade väl *något* mer än en teatralisk effekt? ändå kan *du* knappast haft med *trohets*-brott att skaffa… (se ändå Breven!)

– – –

»Det finns två sorters människor: de som gillar finalen i Don Juan och de som ogillar den« (den torre musikhistorikern bakom Aran, han skratthostade gnälligt i det han mödosamt reste sig:) he – käre bror, är det inte ganska luciferiskt att utlämna dessa stackars människor åt deras stackars moral, som de inte använt i två akter – plåstret har blivit torrt, så att säga – och så ställa upp den där hjälplösa moralen i strålkastarljuset av ett rysligt muntert och äkt-mozartskt fugato – som ingenting annat är än Don Juans eget spefulla leende…«

– Bror menar det är den fräcke förföraren som ändå tar hem spelet?

– Jag menar helt enkelt att det är musik.

– – –

* det förgängliga i *mänsklig* skönhet!!! Är det dödligheten som förskräcker oss, eller tanken på *något* odödligt? och D.G.? *fler alternativ*

§ 62

4a

// = uteslutningar ur orig., avstämplat 24.7.48.

Fredag natt –

Käraste //!

Förlåt mig, om du kan, för att jag dröjt så länge med detta brev. – Har bara inte kunnat skriva förr – och kan det egentligen inte nu – men detta är för påfrestande för oss båda, inte minst dig, jag vet det –//

Vi måste ta avgörandet nu. Vi måste skiljas, det är bara dumt att inte ta steget definitivt – då har vi i alla fall den linjen – och slipper denna förstörande nervpåfrestning.

Skulle så gärna velat tala med dig – men kanhända är det bäst så här – med mera avstånd, utan upprivande möten. Och det är ingen idé att vänta, jag vet att vi inte i längden kommer att fortsätta, trots // vårt beroende av varandra. // Yttre omständigheter – ja, kanhända – men det kan utsträckas så långt. Vi har väl talat om allt förut – och jag är bara mycket ledsen för att din farhåga gick i uppfyllelse – att det blev (orig. ble) två gånger – hade inte menat det så, men – // du känner mig.

Motiv är svåra att *klar*lägga – // Känslan av oärlighet //. Självhävdelsebehovet ut mot människor. Allt blandas – men under ligger den fasta känslan av att detta måste göras. // Säg bara inte att du ångrar (säg att du inte ångrar) att vi träffades. Tror du inte vi kan bygga vidare var för sig (oss) på vad vi fått av varandra – Kanhända någon gång träffas igen – när du vill – och betyda mycket för varandra – som vänner (jag ser ditt iro-

niska leende //) – eller som – vad ska jag säga – återsyn – Jag vet ingen ting. (*sic!*) //

– Om du ville skriva, vore jag *oändligt (oändeligt)* tacksam.

Jag vill inte göra oss olyckliga – kan bara inte låta bli – vad det nu kan vara för sadism. [– Om du bara kände hur varmt jag önskade (*sic!*) dig allt gott –]*

– – –

§ 64

5 a

ein sohn der Themis
contra umbras: *tacksamhet*

ur Tomas' dagbok

20. 3. … hans födelsedatum. Jag gissar alltid på något hölderlingesellschaft i kväll, andäktiga skålar i subskriberat rhenvin, och tyst minut – vad förslår 1 minut… Är *det* de senaste domarena? – Guden hade ju redan gått när du kom, och hur långt tillbaka du än sökte, hade han alltid rest något år tidigare; redan århundradena före vår tidräkning fanns det inte längre något ord för gud (det var därför de bara kallade honom »ordet«). Wer richtet denn izt? Ormen, askan? Det strök du ändå. Och du strök den forne dämonen, strök möjligheten hjälte och möjligheten vishet, skrev helt lakoniskt: Nachwelt – den gränslösa möjligheten; skulle den döma? Kanske rättvisa någon gång, där det bor sanning. Inte förr. Ändå är framtiden en fiktiv möjlighet, *vi* gör den sannerligen inte möjligare, vi bara lägger ännu ett varnande exempel till de övriga. Du likadant: ditt så storslagna försök att leva för vår skull, kunde det annat än var-

* *anonyma*, förmodligen Inis, hittat det i mitt eget lilla giftskåp (läsarens ev. anm.;) för övrigt undanber jag mig alla likmaskfasoner.

na oss, när det misslyckades! och göra det ännu svårare för oss att leva, som om du i stället hade förskingrat ett redan torftigt kapital av hopp. Kanske sanning en gång, som ett mynt med *Ask*lepiosbild. Du var inte en människa som saknade gudar, du var en gud som saknade människor.* Men vi kan ju bara se från människohåll, och därifrån ser man inga gudar. Det är därför som du, mänskligt sett, är fullkomligt förvirrande och oförklarlig. Det finns inget ord för dig, som inte skrämmer oss.

– – –

§ 65

passage
5b pâschâs

Maan tog honom först för något slags betjäning: människa vore för mycket sagt, men det finns ju otaliga övergångsformer. Sedan höll mannen upp ett visitkort för näsan på Maan – han var liten till växten och Maan passerade över honom utan svårighet – uppfattade dock inte namnet, Mitglied der, titel; en kal och knölig hjässa.

Det vore också för mycket sagt att Maan skulle ha tagit konsekvensen av sin iråkade världsåskådning, snarare hade konsekvensen tagit honom: hungern hade gjort honom allt tyngre, och även om han hoppades att till slut komma åt något obevakat torgstånd eller något nydukat middagsbord, så anade han dystert att han skulle nå marken först i det ögonblick det var för sent. Det var därför han i god tid uppsökte den byggnad ute i hamnen, som han i taket hade markerat med ett kryss och som utanför ingången skyltade med Rum för självmördare.

* „Sie mussten mich fast aufgegeben haben…“ Brief an Schiller, Jan. 1801.

– Vet ni om Aran har varit här?

– *Varit*, utbrast mannen, har han kommit så är han kvar. Det är svårt nog att ta sig hit (för oss enklare fotgängare) det går ju knappt att uppbringa en båt inne i stan, och ännu mindre finns det båtar här. Har man sagt er att en person någonsin lämnat det här hotellet, så är det elakt förtal.

– Hör på, herr Mitglied, avbröt Maan, vill ni tala om var han är?

– Ett moment, han kom först i natt, han har väl inte fått något rum än.

Svängdörrarna knuffade in Maan i hallen, som var låg och mörk; hela interiören ingav honom en lätt sjösjuka: golvet föreföll att ligga på vattnet och räcket raglade snett uppför trappan, som om det alltför länge tjänat som livets hjälp åt berusade nattgäster, och han var glad att inte behöva *gå* upp.

Också därför att de figurer som tryckte sig utmed väggen ändå upptog alltför stor plats, de flesta av dem nästan osynliga i den skumma belysningen; de tycktes ha stannat mellan våningarna av ren villrådighet om de var på väg upp eller ned. Maan hade småningom upphört att känna sig besvärad av sitt svävande tillstånd, men dessa individers fullkomliga likgiltighet oroade honom. Han stannade framför en äldre herre som stod ett par steg högre upp, och tilltalade honom så som han förr i tiden hade varit van att tilltala folk; emellertid fick han inget svar. En ung man med ett stenogramblock i handen kom ner till dem och betraktade dem allvarsamt och instämmande, som om han länge deltagit i samtalet. Maan upprepade något irriterad sin enkla fråga – då hade också den där Mitgleit slunkit ifatt honom och blinkade ivrigt:

– Tjänar ingenting till, han är slut, weg, färdig.

– Hur menar ni?

– Ja

Maan styrde vidare och undrade, mera för sig själv:

– Det är ju ohyggligt om de går kvar, de som är – färdiga?

– Säg inte det. Och det är ändå så kort tid. Det märkvärdigaste är, jag har iakttagit det upprepade gånger, att de strax efteråt blir *särskilt* tydliga – någonting som förresten bara understryks av deras tystnad, den har man till en början svårt att vänja sig vid. Tydliga, uttrycksfulla intill skönhet, jag tror inte det kan verka skrämmande på någon, snarare stimulerande. Ingen hade ju väntat att de helt och hållet skulle försvinna. Så går det en tid, då de blir allt otydligare, de grånar så att säga, skymmer, får samma färg som tapeterna, ibland dyker det bara upp ett par tomma ögon – ni förstår vad jag menar med tomhet? Och så – han slog lätt ihop handflatorna – en vacker dag är de alldeles borta.

– Mm, inföll Maan, på ett sånt här ställe måste ju glömskan alltid ha haft stor omsättning.

Mitleid skrattade högt som åt en obetalbar kvickhet och var med ett par språng uppe på en för tillfället utrymd avsats.

– Man kan ju inte kasta ut dem, ni förstår? tvinga dem att simma iväg till någon långt osäkrare tillflyktsort… De för ju på det hela taget ett stillsamt och försynt liv, går några steg i en korridor eller tar upp obetydlig plats i någon säng – jag har sett ända upp till tre dela bädd med en levande. Och de förtär ju varken mat eller dryck, narkotiska eller erotiska förlustelser är dem likgiltiga, för att inte säga främm

Doktorn avbröt plötsligt sina betraktelser, då han upptäckte att Maan försökte få upp dörren till konferensrummet, hoppade efter och fick tag i ett skosnöre. Maan sparkade sig lös men ångrade sig, eftersom han ändå inte ville mista sin följeslagare (och ev. arankännare), och sa »nå?« så vänligt han kunde.

– Det är ingen idé, herre. De skulle inte släppa in er. Inte ens mig har de accepterat – vilket skulle förvåna er om ni visste vad jag håller på med. Ja, de intellektuella alltså. Ända sen jag kom hit, har de behärskat hela hotellet med sina förkrossande argument. Ganska löjligt, är det inte? Med tanke på hur länge de

alltid skjuter upp att bevisa sig. De stannar därinne i sina oändliga dispyter och föraktar det övriga klientelet, som hyrt in sig för personliga bekymmer av mera trivial art. Det händer förstås, när de är på väg ner till matsalen, att de förstrött tilltalar någon av skuggorna – med den där skrytsamma förtroligheten som ofta utmärker de levandes förhållande till de verkliga stamgästerna…

Doktorn sträckte sig upp på tå och viskade i Maans öra:

– Han där med brillorna – han som har luskat efter oss hela tiden – det är en typisk intellektuell! Oss emellan: han är den olyckligaste av allihop, för han kommer aldrig att lyckas.

Maan log obestämt, doktorn tog det som en uppmuntran, pratade på:

– Han har arbetat här halvtannat år, städat och sprungit direktörns ärenden. Och vad har han vunnit? Jo, att han gör slutet allt svårare för sig, detta som ändå är oundvikligt… Vad vet jag, han kanske rentav vill göra det omöjligt, han kanske har föresatt sig att misslyckas med detta som alla människor lyckas med, antingen de vågar eller inte. Och söker något som varar längre än helvetet, i stället för befrielse från lidandet ett lidande som är längre än lidandet, vad vet jag. – Han är förresten också ute efter Aran. Jag förstår inte vad det är för märkvärdigt med Aran.

– Han skulle kunna hjälpa mig ner.

– Det lät inte övertygande. Varför döljer ni det – att det är för er egen skull ni kommit. Ni kan ju inte ha långt kvar.

Maan suckade och rullade över på högra sidan, stödde huvudet i handen.

– Det låter så bestickande, fortsatte doktorn, »att göra uppror mot livet«, som Peter sa.

– Sa Peter?

– Ja, han skrek ut det, hänryckt och rasande. Efteråt ångrade han sig så bittert att man fick spärra in honom, tills han hade

utplånats. Han kunde ju alldeles ha fördärvat moralen – ironi, är det inte?

Sedan var han tyst i nära tio sekunder.

– Här, titta, alldeles utför den här branta trappan var det en gubbe som ramlade ner i en rullstol och slog ihjäl sig, rätt ovanligt; ja, han fick hjälp av den där därnere… Ni måste se min statistik; ett verkligen ovanligt fall. Jag bor häruppe i nian.

Maan steg dröjande efter, Peters öde skrämde honom, även om han hade förutsett något liknande, och han började frukta att aldrig få komma till tals med Aran. Han såg sig om i alla urholkningar, den andre följde påpassligt hans blickar:

– Dubbla sömntabletter, kommenterade han torrt, sånt händer – det var en pojke och en flicka som låg omslingrade på en soffa och stirrade in i varandra – ser ni, de har redan förbleknat! Det måste jag förresten berätta: somliga kan man framkalla igen, visserligen oklart och för en kort stund. Ofta alldeles oavsiktligt, ja, några fritt stigande återkomster tror jag inte på, en del kanske »ligger i luften« under vissa epoker (förlåt, jag åsyftade inte er). Kan ni urskilja de där två i högra gången? Ni känner förmodligen igen den ene – synd att vi inte kan fråga honom om han sett Aran – han svalt ihjäl sig ungefär som ni, ni kanske kommer ihåg, »till Pisa Tantalossonen Pelops kom« och så vidare. Den andre är Demosthenes. Säger er Keroneia någonting? De var precis som ni mera vältalare än politiker. Käre herr Schweber, utan ett *visst* mått av yttre politisk frihet kan man inte heller sväva omkring så där.

– Vem har påstått att jag kan det?

– Nej, just det.

Doktorn sköt in Maan genom dörren och stängde den efter dem, kröp upp i en säng för elefantungar och sa med en oväntad trötthet i rösten:

– Adieu Welt. Att jag aldrig kan vänja mig. Varje gång blir jag lika yr i huvudet, av trapporna.

Ni tycker det är ett ganska trist kyffe? Ni förstår, alla böcker är nere i konferensrummet. De här kringströdda papperslapparna har jag fått fylla ur minnet, det är excerpter och randanmärkningar, en del eget arbete – tillägnat alla intressenter i förintelsen. Det är mest parabler – är ni intresserad? – ser ni, jag söker självmordets formel. Jag ska försöka förklara så enkelt som möjligt. Det gemensamma för gästerna på hotellet är deras personliga förhållande till förintelsen… eller det är bättre att börja så här: människan strävar ju efter att organisera tillvaron, för några en tämligen lättlöst uppgift, för andra ett problem. Och i synnerhet hos de senare, när de väl lyckats skapa vissa organismer, finns i själva det organiska en strävan att befästa sig, att liksom bekräftas – i en formel. Det vill säga ett nästan tanklöst återvändande till det oorganiska och livlösa. Men skulle man inte kunna tänka sig en *levande* formel, organisk, verksam?

– Tänka sig kan man ju alltid.

– Ni förstår mig inte. Om jag säger så här: man försöker alltid ge en mening åt det meningslösa, endast det meningsfulla är levande och tvärtom, endast det levande… men en människas liv innehåller många meningslösheter, lakuner, brustna eller ofödda organismer, *inte sant*, det gäller värdigheten? Och om det också finns oskulder, och jag tror de flesta människor är oskulder i den frågan, så är den vanskligaste värdighetsfrågan hur man ska förhålla sig till det ytterst meningslösa, nämligen slutet. Det är så jag ser dessa hotellgästers s.k. förtvivlade utväg – som ett försök att ge mening även åt slutet, genom att för egen hand organisera det. Men vem kan svara på om de egentligen lyckas? Det är därför jag söker en formel för självmordet, en meningsfull formel, och så fulländad att mitt medvetande, i det jag uttalar den sista komponenten, omedelbart slocknar, för alltid…

Underligt – den skulle sammanfalla med den *effektiva* formeln för Intet.

Maan hade äntligen fått upp dörren och svävade med fumliga rörelser ut i korridoren, så tung hade andhämtningen inte varit sedan han sist befann sig på marken. Och han nådde ända ner till räcket, det repellerade blott svagt.

Dörren till konferensrummet stod öppen. Det var uppfyllt av en matt gryningsdager med hängande rev av tobaksrök. Han kunde inte avgöra om golvet eller bordsskivan lutade mest, ner mot den öppna spisen, emellertid satt fyra personer hopträngda i lädersoffan och samtalade dämpat, fyra andra runt bordet och räknade pengar. Spelkorten låg utströdda över den gröna duken, de hade svettats och nu frös de. Det var alldeles stilla i rummet, lugnet efter en utlösning som bara varit uttömmande, den overkliga friden efter en natts hasardspel, och såsom det finns en eufori i själva tomheten.

Den unge mannen kom fram till Maan, stoppade blocket i fickan och sa urskuldande:

– Jag kan inte heller hitta Aran. Han ropade så på Inis i natt, det är väl därför. Som han har gett sig av, menar jag.

– Inis.

– Ja, jag har nyligen träffat henne. Hon finns inte mer. Och jag vet bara inte på vilket sätt jag ska tala om det för honom. Han har länge anat det – därför kom han ju hit –, men han har ännu inte fått bekräftelse – därför kunde han inte gå under ännu; ännu vill undergången inte ha honom, så länge han fortfarande har den bräckligaste vilja att överleva… För resten, ni var gift med henne, eller hur? Det är ni som är Maan? Vad ni har förändrats! Ni har blivit så mager. Man kan knappt känna igen er.

Ett luftdrag drev bort Maan, ner genom en korridor och in i en kammare som var belamrad med städredskap, ett par mjölkvita fönsterhalvor stod öppna mot en bakgård, trång som en brunn. Han fäste slipsen vid en punkt i väggen och försökte koncentrera sig, men han hade alldeles förlorat andningen.

Och plötsligt slets han loss, som om det var ett väldigt språng i hans kropp som han inte kunde behärska; han slog omkull ett par hinkar, så försvarade han sig ändå mot fallet, svagt medveten om de våldsamma muskelryckningarna; ännu svagare tänkte han »meningslöst, hur man än är förberedd«, hängde ännu en handsbredd över golvet och en tyngd som inte kunde uthärdas och en allra svagaste tanke om bara vila nu.

E

PANVÄKTEN

§ 66

I

Första bilden

Dublin

En vacker helgdagsmorgon kommer Joannes gående utför |–| avenyn, det har varit en torr och kall vår, så han har slagit upp rockkragen mot de nyckfullt virvlande dammolnen. Hans obestämda anletsdrag har fått ett ännu obestämdare och närsynt drag, som om han glömt brillorna hemma, och han observerar inte passagerarn på andra trottoaren, alldeles i den tomma skuggan, förrän denne plötsligt korsar gatan och hejdar honom.

ARAN

Var inte ni där? Jag tyckte bestämt att jag skymtade er.

JOANNES

Menar ni hamnens enda beryktade hus numera? Jo, jag hade ett ärende dit… Förresten, hur slapp ni ut?

ARAN

Rymde, helt enkelt. Det fanns en brandstege som ingen tänkt på. Och ni?

JOANNES

Mutade gubben med båten.

ARAN

Då måste ni vara rik… För oss som i varje fall inte har råd att leva är det ofta den billigaste resan, att ge sej dit menar jag.

Men det är nog svårt att komma dit igen… Jag förstår inte hur man kunde försitta en sådan chans. Men jag *kunde* inte stanna, det är det allra underligaste.

Vad hade *ni* där att göra?

JOANNES

– Jag var väl också på spaning efter »ett stort Kanske«. – Men det är en lång historia, som det står i böckerna. Ni förstår, jag håller på med en sorts bok alltså – vad ska jag kalla det för: *ord?* Men… En elegi som gnäller på sina gångjärn, en ruinstad alltså som kalkas igen för att inga tårar längre ska väta ner källargolven.

ARAN

Vad handlar den om?

JOANNES

Om någonting annat. Förresten är hela idén dödfödd. Fan vet vad det ska bli av det. Tappad tid och pånyttfunnen.

Han tystnar – de har kommit ut på världens största torg. På kolonnen vänder stenkvinnor i relief sina duvträckiga bröst mot morgonsolen, skuggsidans stennackar har inte upphört att stirra inåt; några odöpta barn utför en ringdans runt den.

Jag menar *en* art är tid och tidrymd, en annan bara yta eller rum med snäva tidsträckor, i poesien är allting närvarande och samtidigt på väg (ändå sammanfaller inte detta på väg, detta alltid närvarande med själva orden eller följden av ord) – ja, det låter hemskt djupsinnigt och osannolikt, men jag läste det en gång i *Homo*… Förstår ni vad jag menar? Det gör detsamma förresten. Fy fan, jag har tappat intresset för alltihopa. För mej själv också.

I alla fall, jag var på det där stället i natt för att bli färdig med

fjärde delen, nu har jag alltså fällt ihop triptyken som ett giftskåp, och låst den. Jag undrar just vad det kan krypa för nattskäktor på baksidan. Vart vägglusen Aran tar vägen till exempel.

ARAN

Kan det intressera en – påhittare?

JOANNES

Hör nu min gode man, jag har troget följt alla fakta, som de sagts mej, bara inlagt andemeningen själv… Det är som att dricka, förstår ni mej? medan man dricker är man bara drycken, inte före och inte efteråt men under tiden, då är man gömd.

ARAN

Som en fästing.

JOANNES

Ja, som en fästing.

ARAN

Hur mycket ger ni då för vägglusen?

JOANNES

Inte mycket, uppriktigt sagt. Det är underligt vad outtömlig hans avståelse från Inis är. Jag tror det var med hennes hjälp han slapp undan i natt. Men när han får reda på i eftermiddag att det inte längre finns någon att avstå från…

ARAN

Vad menar du?

JOANNES

Begravning, enkel och anständig. Hur de nu ska få tag på kroppen.

ARAN

Och om han inte vill?

JOANNES

Tingens ordning, käre vän, tingens ordning.

ARAN

Men om det inte händer så, om ordningen är en annan, om…

JOANNES

Vilken ordningen än är, tror ni att en människa själv bestämmer när det är dags att sluta?

ARAN

Å, du djupgeniale och skönfromme, du ingentingvetare om närmaste människa! Akta dig där du raglar omkring efter husväggarna som en berusad, så inte dörren går inåt!

De skiljs; utan att ta farväl. Och låt vara att fakta – alternativt – länkar Aran bort i en annan verklighet, fri från betydelse, eller rättare återger honom en omedveten existens i någon av de yttre förstäderna, och på denna punkt rämnar visserligen alla illusioner; men alldeles vid torgets västra scenutgång slår honom ljuset: det är solreflexen från ett tennfat, upphängt till skylt, som plötsligt fyller hans huvud – för denna enda gång, den första och den sista, är han ett ögonblick utanför all handling. Är inte också här Arans och |min| (din och vår) samfällda utväg?|

Och hur skönt vore det inte att äntligen bli av med Joannes, att likgiltig eller med dold glädje se honom, bakifrån, försvinna in i en annan port, höra hans skor slamra inne i huset, höra hur han snavar och störtar utför trappan – sedan stillhet, oändlig stillhet. Men jag vill höra stillheten också!

Ridån faller under otåligt sorl från den fåtaliga publiken.

*

Andra bilden

euforins nådetillstånd

D.

Ser du nu hur verkligheten slinker undan! Och vilka beskyllningar den slänger dej i ansiktet! Så den hånar din fattiga andemening! Våldtäktsman – i den här skamvrån är njutningen större, och straffas hårdare! Och gå fram till fönstret och se ut på torget: stannar de? svarar de på dina frågor? ropar de till dej, anklagande, eller hånar de dej? Inte ens det; vad du gör i det här rummet bryr de sej överhuvudtaget inte om. Kan du höra det? *Ser* du då? Eller är det inga människor där – ännu…

– – –

| JOANNES |

Sedan vi alltså i minnet återkallat de flydda sidorna, vilka såsom ett karakteristikum för litteraturen ändå finns där, *en förlorad tid och en pånyttfunnen*, sedan vi begrundat den dissertation | – – – med noter – – – [och tillägg (?) som återfinns – – – (kap. av Rabelais)] |, vore det kärt för mej att ytterligare tillägga några ord om denne Aran, utan att hoppas på en syntes, som förefaller lika ouppnåelig här som beträffande bokens övriga människor (det apokryfiskt icke-mänskliga att förtiga), eller överhuvud någon syntes av ett kaotiskt som oupphörligt svär mot det slutna verket. Enligt traditionen tillmätes ju skildraren en obegränsad och gudomlig kunskap om den person och de personer han skildrar, men om man häremot ställer den traditionen, att vi skulle vara drömmar hos en gud och att alltså denne

skulle känna och behärska oss lika litet som drömmar, så inser vi lätt, att jag äger en ytterst torftig kunskap om exempelvis Aran, framsprungen som han är ur min dröm om någon eller någonting eller ur någons dröm om mej, och att jag fruktar eller försöker ådagalägga honom som minnet av en dröm, en som återvänder nätter i följd och som jag längtar att åter uppleva under kommande nätter. Jag medger alltså, att jag är mycket upptagen av Aran, att jag låtit införa alla avlyssnade och möjliga repliker och har rådfrågat en vid krets av mera ovidkommande människor (med rätta må du invända att inga människor är ovidkommande). Jag ser honom som ett öde av en obönhörlig tid, och varje tid är obönhörlig, alla människor skoningslösa mot varandra, således som ett stycke marmor underkastat tidens omutliga syror, underställt tidens avvisande tystnad, ser honom ställd mellan tidens tystnad gentemot människan och den inre tystnaden, vilken alltid vägrar besvara våra frågor och småningom inlåter sej på mer ödesdigra förhandlingar med tiden.

– – –

§ 67

II

Requiem

„– Der Mensch muß wieder ruiniert werden! – – – Da aber hienieden alles auf naturlichem Wege geschieht, so stellen ihm die Dämonen ein Bein nach dem andern, bis er zuletzt unterliegt."

GOETHE till ECKERMANN, tisdagen den 11 mars, 1828.

DÖD, här är alltså din udd, dödsrike, här din skumma port och verklighet

Dessa gator är de ödsligaste i hela Staden. Det är mest barn som håller till på dem, som ett slags erinran om den utbredda prostitutionen här för bara några år sedan. De båda gatorna – det är egentligen två det är fråga om – var ännu tidigare starkt trafikerade, men sedan utfarten genom den gamla stadstullen förlades längre österut, har man i stort sett bara ett ärende om man reser den här vägen. Annars kommer folk aldrig hit, de drar sig för det och jag tvivlar på deras förmåga; det är som om gränsen för deras lokalkännedom gick just vid det här gathörnet – samtidigt som det enda de med full säkerhet vet om sin stad är att de förr eller senare ska färdas förbi dessa gråväders-fasader, längs den dystra stengatan, vars själva ödslighet känns som hoppets vatten, så lång är den, och om hörnan – man säger sig att den är oundviklig och döljer sin förvåning – vidtar den något bredare grusvägen, som också den verkar oändlig…

Aran hade tagit en omväg och skulle i förmiddag resa ut till en ö utanför stan, nästan oförmodat hade han hamnat på körr-

gårn; det kommer ju alltid en dag, en jäktad och bortödslad fridag, då allting ska packas och göras i ordning. Aran kände sig matt och febrig och skulle helst ha velat lägga sig ner i snön och bara sova.

Men ingen dörr till förintelsen hade hans namn ingraverat på plåten, här lika litet som på hotellet, ingen stod heller uppslagen för väntade gäster. Kransar låg uppstaplade till bål av snö, med igensnöade namn på de ännu dröjande, ihjälfrusna brev var på väg, alltid sju fot försenade.

Och det var drygt åtta år sen de passerade, den äldre, »ännu magrare än vanligt«, med sonsonen vid handen; för den lille, ännu ej flygfärdig, var snön någonting nytt, man kunde göra så mycket med den och den luktade så rent – så omänskligt rent; smuts är underbart, I know (indeed)

Aran hade fått brevet till tidningen, och denna förmiddag läste han det åter i landsflyktens himmel med fläckarna av aska, med en hemlighetsfull sol som »mjölkvit och rund som månen tycktes dölja sig bakom mattslipat glas«

– Du hade flytt från det stora sammanbrottet, inte för själva nederlagets skull (det var ju bara en sida av det större nederlag du alltid hade föraktat) utan därför att det upprepades, en circulus vitiosus, en Dödens bryska påminnelse om att du suttit över till andra föreställningen. Ditt öde var färdigt med dig och började sätta krokben, du var till och med nära att fastna i hela det byråkratiska nätet, innan decemberresan äntligen fullbordades och ett tröstlöst årsskifte kunde vältra upp dig, sårig, läckande, på stranden av snö, alltför bländande för dina ögon.

»Halvt förvånade, halvt frånvarande« – så tedde de sig genom ögonglasen: denna sammansatta och förstörda organism av syn, begravd i sig själv, heligheten som aldrig fick vara i fred för gycklet, det upphöjda för det löjliga, denna ålderdomliga tvetalan som ditt leende varken kunde undvika eller dementera.

Du har klätt av dina ögon nu – mot denna blindhet skyddar inte ens de konstfullaste linser; och visst är du vacker, förfärande vacker, som om ditt ansikte hade lyckats först nu. Men varför gav du dig i väg den trettonde? Det har du ju aldrig gjort förut. Inte kan man komma någon vart på en resa som börjar den trettonde. Nu blir det ju bara så att världen förvandlar dina ögon, i stället för de världen, och ingen hör på vad du säger, medan det du har sagt spökar som den invändningslösa myten, den som alltid förutsättes icke ha några invändningar.

Och Aran fortsatte sin monolog:

Så måste formen raseras och låta ett öde, beständigare än kött, träda fram; ty ingen kan förneka havet stundom sköljer upp ett öde på stranden, en deformerad klinga, en formfulländad sten* – vem som nu skulle ta vara på dem, innan de åter dras ner. Dessa öden är såsom inteckningar i döden, vilka småningom förfaller därför att ingen längre bevakar dem.

Även thebanen, siande än i förmörkelsen, som ensam dödsgudinnan gav att ännu i döden hava sin sanning kvar, – även hans stämma tystnade, när pesten i Orkhomenes ryckte bort ett otal människor, och har förblivit stum till den dag som är.

Den skönaste dödsmask i sin förstening såväl som det mest upprörda ansiktsspel döljer bara det som alltid överlever, rustningen närmast kroppen, för en försvinnande tid maskerad till bundsförvant, innan den öppet träder fram och förtalar oss, som nyss skyddade den, och avvisar varje försök till villkorlig överenskommelse. Den ger oss friden, som om det var den enda oerhörda lön som kunde uppväga arbetet.

Herre, du som delar allt med döden – förintelsen, tystnaden, ändlösheten – och icke något med oss, giv oss en frid som är mindre än vi, så att vi kan erfara den, en visserligen otillräcklig frid. Din omätbara frid är som att skänka en frågare Boken

* också av detta som berättigar allt; bevarar illusoriskt även andra, kringflytande, vrakspillror

med alla svaren och i samma ögonblick slå honom med blindhet; giv oss en mindre fullkomlig bok och bara någon förmåga att läsa den! – Jag kan inte fatta att jag en gång inte längre ska gå här, jag kan inte föreställa mig min frånvaro i denna rymd där jag alltid har funnits till – och denna defekt i min varelse plågar mig som ett hemligt lyte – visserligen delat av de flesta fast erkänt av ingen – och väcker mig om nätterna. Jag har kallat det ångest, men det hjälper inte.

Det andra svåra är att handla inför detta…

Jag har kallat det förödmjukelse och känner mig ändå förödmjukad.

Så tänkte Aran och bara sången återvände, hånfullt, dubbelt hånfullt förklädd i en aningslös människoröst: *addio terra, addio cielo* –

– – –

Aran vandrade vidare, också sedan gångarna inte förde längre, eller någon stig som snart förlorade sig, han hade tid, inte så lång tid, det visste han, inte så många timmar, men de var utmätta, och det gjorde honom lugn trädkronorna flöt som öar i sjön – ror bort över sjön, nätt och jämnt under en bro, en vik, ett näs som floden brutit genom, mot väster: *dimman* solarna som ett järtecken; utför den breda floden tomhet tomhet och nästan frid tennlika vågor om frid, slog tungt som en saraband mot båtsidan, stigande sjunkande och i jämna modulationer i hans kropp vaggade honom sarabanden ut mot Palodes, havet lugnt, *möter körsbärsträdet*, upp dit där *de* hade varit |under sin sommarvistelse|, ännu var det något av I. kvar i stugan (klippan där hon legat dock översköljd) Här hade han bara att vänta, att lyssna, att vakta, något slags signal skulle ges till något slags uppbrott… mot ett annorlunda liv, eller en gränslös befrielse från skräcken

– – –

§ 68

III

Aran ville gripa in i döden med så många händer… nu låter honom döden växa in i sig, och ögonblicket av befrielse gäller endast det som varje förvandling kastar av. Hans död är att bli till barn (ej utsagt, blott epiteten), bli oskyldig som om döden vore den största botgörelsen. Ge detta barnblivande både skrämmande och ömt, så tvingas han ner i den största förödmjukelse som är ödmjukhet – är detta konsekvent? kanske sekvensen av hans övermod att låta kvinnan dö…

tungt svallande dödslyrik mot havets fond? och mot förintelsemedvetenhet helt och fullt

– – –

Den dagen ett underligt fenomen på himlen, två »vésolar«… Aran förenad med sin ö, sin aran-inish-lika ensamhet, hade väl också haft tre solar, men när de bästa två, så ock den tredje! »i mörkret ska jag vara bättre till mods, att *resa* i mörkret« – Vinterdagen sjönk i rök; och rorsmannen stod vid sitt hjul; islossning…

: och sade han vid den ön, som kallas….., skulle ropa Hon är död – – – O, du egyptiske styrman, förskräckt över ditt uppdrag, du visste inte vem – – – och det svarade, inte som från en ensam man, utan eko efter eko till det mest kvävda eko och åter till dej som inte visste om dödsdomen över denna, att hon var allt och att allt var död som den helige Pan var död…

han lyfte huvudet ur handen (*vad hade han hört*) och såg ut, som om han det behövde: sålunda var han kallad, det visste han ju.

Och det var som att se ridån skilja salongen från scenen och låta händerna sjunka och veta att man misslyckats och inte heller vänta sig några applåder, som att bli entledigad från en skäligen missbrukad befattning, – ändå ett halsstarrigt ögonblick känna ett slags befrielse, inte själva förödmjukelsens, men den av att överhuvud vara löst från jagkontraktet, undertecknat Högmod, undertecknat Förnedring. Sade: »Varför dröjer du? Nu har ödet undanröjt den enda förevändning du hade kvar att hänga fast vid livet!«

– – –

Med båten som Aran förut nått Sj., tog han nu sin egen väg ut mot den yttersta farleden, blåsten tog i och sjön villade bort sitt djup, svinkallt, han huttrar åter till värmen, *till värme genom köld*, (till eld genom ljus)

– – –

Han kom i ekan, trots sina styvnade ben; när han grep om årorna, som grepe han dem inte, förstod han att också händerna börjat stelna och blodet egentligen bara hade ett trångt rum kring hjärtat, också det vore snart dränkt; han förstod det brådskade om han skulle hinna ut på fritt vatten, även den bärgade tröttheten var fordringsfull och vad fordrade ett omsorgsfullare utval än läget i evigheten! ja, han förstod och var utan förmåga, sinnena lystrade utan att verka, öronen lyssnade utan att längre ha någon att lyssna för, ögonen såg fast sikten hade förlorat sin hy och positionen under vintergatan till intet tjänade.

ser mot staden, i det han ror: vilken annan hälsning hade han att vänta från Staden, annat än död

med |besatta| årtag tar han sej ut för det oljiga vattnet, glider ut genom ropen som förvanskade är klagan, ropens panväkt på alla kajer och ekot från piren är ännu närmare klagan – han har ett |rop som last i| stäven och tror det är |Gubben|, vänder sej om efter en sådan galjonsbild men bländas av det

plötsliga skenet från fyren. Undflyende ropen tar han en vid omväg runt virvlarna under fyren, men väl på öppet vatten fäller han årorna, för att vila kanske, och det verkar så hopplöst att söka undfly det svängande ljuset. Ror vidare med blicken – kanske nu för trött att längre sakna – mot Stadens lyktterrasser, ror tungt vidare och tror det är den gamla kompanjonen, vänder sej om för andra gången och visserligen ger fyrens sista översyn en vag skugga, men ögonblicket därefter råder bara vattnets mörker och himlens mörker och däremellan en horisont, som han inte kan urskilja. Och blundande kan han sedan tänka sej vilken segerrik galjonsbild som helst, vilken kvinna med öppna armar, vilka orter för vila, vilka stränder…

(Aran ror ut, någonstans i lä för fyrens sneda blickar, skimrande under marelden ligger vraket med gråa famnar och kvinnans smärta för att åldras, innan hon åldras, eller visdomen hos urgråtna ögon, som för länge sen upphört att åldras, nu lyckligt blundande mot honom, och innan han visste om det, var skräcken någonting helt annat än skräck och vände skötets valv mot den nedsegnande kroppen)

§ 69

IV

Wunderlicher Alter, soll ich mit dir geh'n?
Willst zu meinen Liedern deine Leier dreh'n?
Wilhelm Müller *Winterreise*

samtal lågmält över det uppsvällda liket, som skiftar i Aran – Pan – Gud, det övermodiga och hånfulla kvar oförstört i anletsdragen: negativt i stadium A., positivt i stadium P., utplånat i stadium G.

Deltagare vissa förra personer samt V.: – de som trodde sej kunna se vad han till slut såg, de brustna ögonens teologi. – – – Vi måste gå i förbund med *denna strålande kyla för att vinna elden*, i förbund med tröttheten, ledan, hopplösheten, övergivenheten &c, måste betala för ljuset för att kunna få det till skänks, det kan bara skänkas oss, av en hänsynslös tillfällighet, och har vi fattiga inte nog att betala, så måste vi först härda ut vår fattigdom; att överraska den rusiga energien är inte det svåra – – – Naturen är död, eller är inte denna stad vittne nog och ett ojämförligt gravmonument, – människan i honom är död och därför finns det ingen genväg tillbaka utan bara en omväg åt något håll; det finns väl bara att tvinga sej igenom natten, (dagen så kort den här tiden på året)

[V. återvända hem till sina hemliga möten med dagen]

X. – »bara våra böner når fram till någon, bara någon förstår att öppna oss med varsamma händer«

efter likvakan efter Stadens sed beger sej V. dagenefterruskig hem, (*passerar vissa gator*); men utanför stod lirarn han hade

hört, en förstämd och beklämmande fiollåt, olåt han hört den sista halvtimmen, att mannen, eller rättare gubben var ute så tidigt; så låg mössan också tom i sörjan och modden, men det gjorde den väl alltid; V. gick först förbi, men som han erinrat sej ett löfte återvände han och offrade en medaljong; gubben mötte hans blick utan att möta den, en blindartat uttryckslös blick så uttryckslös och stum av åldrad likgiltighet, att V. blev beklämd och fann sin oförklarliga eftergift som den meningslösaste av alla magiska handlingar – – –

halvannan månad åter till hans födelse; soptunnorna stod på trottoarkanterna och gäspade så man såg vad de ätit förliden natt, och andan rykte ur dem, krematorierök ur de askfulla och nästan våriga dofter av frukt och syra ur de preventivmedelsvimplade; och uppe i hans stilla hemkvarter såg trevåningshusen lika förvånade ut…

Vakans gasljus var ännu kvar inom honom – – – och ännu när han kom in i sitt eget rum med de nerdragna rullgardinerna, såg han för sej den fattiga och blåfrusna gubbdjävelns huvud falla tungt ner.

Avslutningsvis, på något omöjligt sätt förvandla dessa sömnlösa nätter till vakor; om nätterna – i en stad som den här, som alla andra – måste några vara sömnlösa, ensamma eller sammanslutna, liksom några måste sköta renhållningen och tidningarna, och de som är utvalda att drömma har bara att utan varje hänsyn fullborda sina drömmar [till verklighet] – dessa är de nattliga arbetarna i vår stad och de flesta av dem är övertygade om att de – måste; i den mening att de är nödvändiga för Stadens bestånd. Men jag har svårt att se i vad mån de – hittilldags – har hindrat vattnet att stiga, eller husen att sjunka.

Och ändå är väl denna yttersta tro nödvändig för dem själva, tron på mardrömmen eller sömnlösheten.

Det första alternativet skulle då vara att V., fortfarande res-

klädd, kastar sej ner på sängen och inte kan slippa ifrån en surrande ton i huvudet, bitter eller fördolt ljuv, tills han svävar på sida i skuggorna under taket…

Det andra: V. fäller upp gardinen och slår upp fönstret och inandas misstroget dagern; gatusorlet sväljer han som en kväljning och likväl att dela med andra samma dagliga bröd!

Det kunde kanske *tänkas* ett tredje alternativ men dagen efter är ingen morgondag, och jag har svårt att föreställa mej det –

ur V:s dagbok (antecknat i marginalen)

– Undras om inte på samma sätt de flesta mänsklighetens Problem är felaktiga frågeställningar, liv och dess motsats, sanning och dess motsats, rätt och dess motsats, medan den envishet varmed dessa frågor ständigt återkommer, samtidigt synes tyda på veritates och behov och det vore anledning spörja sig vad ex. frågan |»vad är sanning« egentligen innebär, *är* sanningen ett mynt – med Asklepiosbild!| Enahanda är förhållandet med de flesta våra begrepp, de är så allvarliga i synen, eller rider oss på ryggen [i ett väsenslöst häxeris smärta och vällust] och är egentligen illa anpassade för tillvaron, hindrar mestadels

förslag till slutord

Men om nu människa är en till sina betingelser omöjlig handling

Hieronymus Bosch: *Hövagnen*. 1. Yttersidan: *Den irrande dåren*.

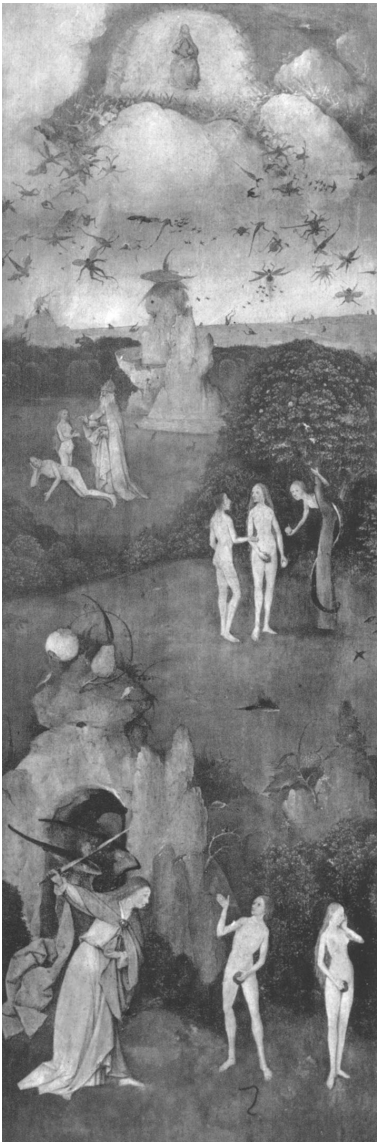

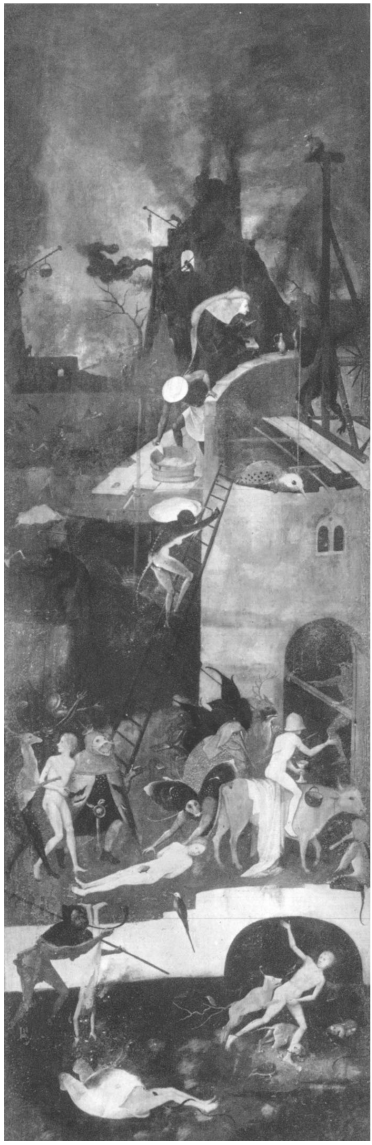

Hieronymus Bosch: *Hövagnen*.
2. Vänstra flygeln: *Paradiset*. 3. Högra flygeln: *Helvetet*.

Hieronymus Bosch: *Hövagnen*. 4. Mittpannån: *Hövagnen*.

Hieronymus Bosch: 5. *Den förlorade sonen*.

Kommentarer och ordförklaringar

»En privatmans vedermödor« utkom våren 1949 under pseudonymen Peter Sergius. Gösta Oswald stod med som utgivare på omslaget, en kompromiss framdriven av förlaget. Romanen skrevs åren 1947–48 och är dedicerad till »(R)«, som står för Ranveig, Oswalds stora kärlek, en jämnårig norska som han träffade 1946. Boken är en roman om svartsjuka men också en inventering av och uppgörelse med hela det västerländska bildningsarvet. När den kom ut sågs den som den första experimentella romanen på svenska och det första exemplet i prosaform på fyrtitalsmodernismen.

De flesta kritiker reserverar sig för recensionsformens otillräcklighet. Ordmusiken, intensiteten och ironin framhölls. Många fäste sig vid den dubbla karaktären hos romanen, hur leken med förklädnader förenades med ett betvingande eget tonfall. Per Erik Wahlund talar om den häpnadsväckande intellektuella spännvidden och skriver: »Det kryptiska och affekterade i detta romanpuzzle lyckas inte skymma bort dess karaktär av intensiv bekännelseskrift« (Nya Pressen 13.5.1949). Gunnar Ekelöf understryker även han allusionsrikedomen och komplexiteten i texten och fortsätter: »men – mellan raderna talar *passionen* sitt tydliga och vältaliga språk, och detta gör boken klar, övertygande, ja, gripande« (BLM nr 4 1949). Östen Sjöstrand menar att det personliga hos Oswald når ner till sådana djup att det blir anonymt universellt och skriver: »I glidande förflyttningar och knappt märkbara övergångar mellan olika upplevelseenheter, laddar Oswald sin stil med sådana sköra, men samtidigt så starka affektiva egenskaper, att läsaren erfar hymnens fina bristningar i det inre« (Göteborgs Morgonpost 28.5.1949).

Hösten 1949 reste Ranveig till USA för ett års studier. Gösta Oswald hade redan innan påbörjat en roman om Saknaden.

Romanen blev den ofullbordade »Rondo« 1951, publicerad av hustrun Jörel Sahlgren Oswald efter Oswalds drunkningsdöd sommaren 1950. Mottagandet färgades av bokens oavslutade karaktär och av författarens tragiska bortgång, men även det nyligen timade decennieskiftet spelade in.

Tematikens spännvidd, tankens djup och språkets svårbeskrivbara skönhet betonas. Åke Nordin finner i innehållet »ett lidelsefullt reflekterande« och i språket »en lyrisk intensitet och känslighet som gör läsningen av 'Rondo' till en ovanlig, upprörande skönhetsupplevelse. Oswald får orden att lysa med en egen glans, ger dem djupare, sannare innebörd samtidigt som han med sömngångaraktig ofelbarhet stämmer varje mening till en ljudande, rytmiskt sluten helhet« (FiB nr 41 1951). Bengt Holmqvist ser »Rondo« som en av de »få böcker om vilka man redan på utgivningsdagen kan säga, att de länge kommer att sysselsätta läsare och uttolkare« och skriver: »Tilläggas bör att 'Rondo' är skriven på en prosa av underbar elegisk skönhet och innehåller partier som genom djupet i sin spekulation, vidden av sin känsla och högheten hos sitt konstnärliga uttryck är höjdpunkten i den unga svenska dikten« (Stockholms-Tidningen 26.4.1951).

Stig Carlson fäster sig vid det politiska, där »Rondo« blir »ett credo för den föraktade 'tredje ståndpunkten'«, en bok som rör sig med nyanser som annars inte har något utrymme: »Oswalds politiska medvetenhet frapperar; han har sett igenom och bakom de dagsaktuella konstellationerna, han inser att saken är mycket mer komplicerad än så« (Morgon-Tidningen 26.4.1951). »Rondos« ansatser inte minst som en »estetik« formuleras av Walter Dickson: »Att i själva konsten finna ett rum för liv, ett innersta rum, ett slutet och anonymt rum, synes ha varit denne gudabenådade (eller gudadömde) diktares besatthet.« Dickson fortsätter: »I detta sitt grepp på sig själv och sitt problem har diktaren fått med hela spänningsfältet av sam-

tidens ansatser så att 'Rondo' blivit rik och fulltonig som ett verk av Goethe eller Thomas Mann – men skälvande under en helt annan övergivenhets stjärna, på tusentals famnar djupare vatten« (Ny Tid 16.5.1951).

1995 utkom »Breven till Ranveig«, Oswalds märkliga och intensiva kärlekskorrespondens, redigerad med inledning och kommentarer av Torsten Ekbom. Temperaturen i breven framhölls, liksom hur tätt samspelet är mellan breven och de skönlitterära verken. Att breven påminner om hur starkt draget av improvisation är hos Oswald betonas av Johan Svedjedal, som talar om »en improvisatör som svensk litteratur egentligen inte hade råd att avvara« och fortsätter: »Det är svindlande vackra brev, skrivna från toppen av ett beroende där ingen gestik är för yvig, inget rop är för högt, ingen formulering skön nog. Göstas förmåga att göra Ranveig till den centrala gestalten i sitt liv var fenomenal. Sällan har kärlekens generösa egoism uttryckts så rätlinjigt som i dessa brev« (SvD 31.5.1995). Dateringar och avskrifter i brevutgåvan är osäkra varför kommentarerna stödjer sig på originalbreven.

*

Kommentarerna gör inte anspråk på att täcka alla allusioner och dolda citat i verken. Inte heller bör de ses som någon »nyckel«, Oswalds texter öppnar sig bäst på andra vägar. När det gäller svårlösta referenser har jag fått hjälp av experter från olika områden, särskilt vill jag nämna Hannes Langendörfer, Oswalds tyske översättare, Jan Stolpe, framstående kännare av den grekiska litteraturen, samt Arne Törnqvist, författare bl.a. till en uppsats om musikaliska anspelningar i »En privatmans vedermödor« (»Kommentar till en 'brevväxling'«, Ord och Bild nr 4 1955). Stavning, typografi och interpunktion i texten är Gösta Oswalds. Ord och referenser förklaras vanligen endast första gången de uppträder.

De *förkortningar* som används för Oswalds verk är:

d a v »den andaktsfulle visslaren«
CL »Christinalegender«
EPV »En privatmans vedermödor«
BR »Breven till Ranveig« (Kungl. Biblioteket, Stockholm)

En privatmans vedermödor

Herr O vaknar upp i sitt rum på Svartmangatan 7 i Gamla stan i Stockholm i gryningen söndagen den 27.7.1947, den s.k. Sju sovares dag. Kvällen innan har han strypt sin hustru Hannelore och mördat hennes älskare. Romanen utspelas i herr O:s medvetande fram till gryningen på måndagsmorgonen, då hans lägenhet stormas av en uppretad folkhop och han dödas. Av tillbakablickarna framgår att O är en f.d. kontorist i 40-årsåldern, att han har sagt upp sig för att bli författare och att han efter nitton års äktenskap upptäcker att hans hustru bedrar honom – kanske driven av hans egen svartsjuka – med en fänrik Leyden vid K3. Sedan O i ungefär en månad har utstått de ohyggligaste svartsjukekval överraskar han en lördagskväll de båda älskande och dödar dem.

»Ändå förefaller det mig«, skriver Oswald i sin presentation av romanen, »som om själva detta yttre händelseförlopp, som om dessa verkligheter vore overkligare än herr O:s dunkla och förvirrade självuppgörelser, där hans svartsjuka 'orealistiskt' belyses av de mest avlägsna och ändå inte främmande tider och erfarenheter. Innehållsligt är ju boken framför allt och bland annat en studie i denna svårutforskade, svårutrotliga och dödliga sjukdom. Formellt är den, bland annat, ett försök att realisera Gides teori om romanen som bara är roman och ingenting annat, en av de mest orimliga och därför mest äventyrliga romanteorierna, om jag förstår rätt« (Bonniers Nyheter nr 3 1949).

Romanen är uppdelad i Lilla och Stora brevet, enligt Oswalds noter »analogt med Lilla, resp. Stora testamentet (Villon o.a.)«. Det lilla brevet är komponerat som en sonat i fem satser, det stora utgörs av sju kapitel motsvarande de sju dödssynderna.

Inget handskrivet manuskript finns. Till vännen Karl Vennberg skänkte Oswald en renskrift på maskin, utvidgad med »Avslutande ovetenskapliga noter« och »Appendices« a.– f. När jag 1964 gav ut »En privatmans vedermödor« på nytt medtogs bilagorna. Här följer texten originalutgåvan 1949. Eftersom den renskrift som skänktes till Vennberg inte har varit tillgänglig under redigeringen har jag fått förlita mig på de två trycken. Oswalds Noter är inarbetade i kommentaren och anges vid direkta citat med [Noter].

Peter Sergius: Användandet av pseudonym är inspirerat av Søren Kierkegaard (1813–55), jfr brev till Ranveig den 16.8. 1947: »För en synnerligen billig penning något som tydligen är första uppl. av den viktiga Sygdommen til Døden ['Sjukdomen till döds'] af *Anti-Climacus*, udgivet af S. Kierkegaard (!), Kjhvn 1849«. Oswalds pseudonym, hundra år senare, har initialer som kan läsas som *Postscriptum*, 'efterskrift'. »Fader Sergius« heter en postum berättelse av Leo Tolstoj (1828–1910), som handlar om en ung, vacker och framgångsrik kavallerist i S:t Petersburg som just som han ska gifta sig begär avsked för att bli munk och eremit.

3 *(R):* Ranveig, Oswalds älskade. I sitt dedikationsexemplar till Ranveig har Oswald fyllt i namnet och skrivit: »Ranveig ger jag boken tillbaka«.

5 *Är det* etc.: Från Vilhelm Ekelund (1880–1949). Sommaren 1947 citerar Oswald passagen i ett brev och skriver: »och Du förstår, så lustigt jag upptäckte, vid nytt lån, helt tillfälligt, av hans Veri similia, där stod om allt jag koncipierat och betraktat mer eller mindre som 'fritt stigande föreställning' hos mej själv, men *där* hade jag läst det, och gömt det [– – –] måste använda det som motto, just detta« (BR); jfr »brevkatalogen« nedan s. 15 ff.

7 *vår siste romanförfattare:* »förklaringen står att läsa i Valéry's jubileumsföredrag 1932: 'Vilken monolog för *en tredje Faust* – i avvaktan på ytterligare andra Faust-gestalter, i avvaktan på den Faust, som skall skrivas på de yttersta tiderna, den sista tänkbara boken!'« [Noter]. Talet är den franske författaren Paul Valérys (1871–1945) tal vid Goethejubileet 1932. Goethes drama »Faust« var en utgångspunkt för EPV, den

4.8.1947 skriver Oswald: »och jag går åter in för goethestudier. Och vinner oerhörda stimulanser för boken: den måste bli en Faust III, ju högre man får handfäste på klippan, desto säkrare kan man hålla huvudet över brottsjöarna.« (BR). Ett knappt år senare skriver han: »Så kommer Goethe, märker jag, från att genom Fausten ha varit ledtråden i min romanlabyrint, att reduceras till enstaka torser som glimmar fram i den grönskande parken« (BR 17.6.1948).

Atterboms ord etc.: Citat av P.D.A. Atterbom (1790–1855) – »säkert en av våra vackraste panegyriker« (BR) – i »Svenska siare och skalder«. Yttrandet gäller Jacob Henrik Mörk, författare till den första svenska prosaromanen, »Tecla eller den bepröfwade trones dygd« (1749–58).

Det lilla brevet

Kapitel 1

Enligt den sonatform som Oswald tillämpar i »Det lilla brevet« exponeras här huvudtemat och dess komponenter: det tillbakahållna skriket, kärleken och svartsjukan, ångesten, NEJet till tillvaron, dragningen till den indiska mystiken.

11 *slår upp en blomma […] fötters svett:* Visar att herr O sover med fötterna på huvudkudden (jfr nedan s. 56) samt associerar till den indiska skapelseberättelsen där en lotus växer fram ur gudens fötter.

12 *urvalstempererad:* Jfr *temperering*, som avser de avvikelser från de rena intervallen som måste göras vid musicerandet för att inte tonhöjden ska förryckas när man fortskrider från en tonart till en annan. Se även nedan komm. till s. 56.

Alfa privativum: Ett alternativt uttryck för O:s NEJ. Alfa privativum betecknar den grekiska bokstaven alfa i dess funktion som negationsprefix.

alfa eller omega: Första och sista bokstaven i grekiska alfabetet. »Alfa och Omega« heter en berättelse av den norske målaren Edvard Munch (1863–1944) om det första människoparet. Sedan Alfa i svartsjuka har dräpt Omega slits han sönder av den avkomma som Omega har fått med djuren på ön.

Omicron: »Lilla« eller korta o, femtonde bokstaven i grekiska alfabetet.

upanishader: Upanishaderna är en grupp filosofiska sanskrittexter som rymmer det högsta av Indiens religiösa spekulation; enligt traditionen betyder ordet 'förtroliga meddelanden'.

à la recherche d'un avenir: 'på spaning efter en framtid', anspelar på Marcel Prousts (1871–1922) stora romanverk »På spaning efter den tid som flytt«.

diamantnålar [...] 370: En diamantnål var ett grammofonstift för 78-varvsskivor som klarade ca tio skivor innan det behövde bytas.

13 *attiska nätter*: Syftar troligen på »Noctes Atticae« av romaren Aulus Gellius (ca 125–170 e.Kr.), en brokig samling av historier, iakttagelser och reflexioner, nedskrivna under de långa vinternätterna i Athen.

pierrot: En gestalt i den italienska och franska folkliga teatern.

predestinerad: 'förutbestämd'.

Den vilande marmorkvinnan etc.: Se komm. till *ehuru med snövita...* s. 22.

kaos är granne: Slutraderna i elegin »Vän, i förödelsens stund« av erotikern och romantikern Erik Johan Stagnelius (1793–1823): »Därföre gläds, o vän, och sjung i bedrövelsens mörker: / Natten är dagens mor, Kaos är granne med Gud.«

klaverutdrag: Ett arrangemang för piano av ett partitur till en opera eller annat vokal- och orkesterverk.

bachgavotter: Gavott är en sirlig fransk dans, ursprungligen en folkdans i jämn takt. Gavotten ingår som del i de konstmusikaliska instrumentsviterna från barocken, t.ex. hos J.S. Bach.

Buxtehude: Dietrich Buxtehude, dansk-tysk tonsättare (1637–1707).

14 *Simonson:* Enligt Oswalds Noter ett av namnen på Faust, hämtat från Thomas Manns (1875–1955) Faustföredrag (»Über Goethes 'Faust'«, 1939). Mann uppger att en Simon, med bakgrund i Apostlagärningarnas Simon Trollkarlen, var en charlatan som kring 100-talet f.Kr. reste omkring med en vacker kvinna, föreställande den grekiska sagans sköna Helena. En charlatan på 1500-talet vid namn Georg Helmstätter (se nedan s. 100) kom på idén att kalla sig Simons efterföljare –

»Magus II« eller »Faustus junior« – och uppträdde även han med en Helena. Det är denne – i EPV även kallad Simonson – som är förebild för Dr Johann Faust i den första folkboken om Faust 1527.

envisas med sorgkläder: Så som man förebrår Hamlet i Shakespeares skådespel.

neriums: Nerium är en giftig växt; i ett brev till Ranveig sommaren 1947 skriver Oswald: »vår nerium är snart meterhög (den som får sömnlösande blommor)«.

15 *Henrik från Feldeck:* Tysk minnesångare (se komm. nedan), född mellan 1140 och 1150, död 1210, författare till »Eneit«, ett stort versepos om Aeneas.

Henrik från Mohrungen: Tysk minnesångare, troligen död 1222 i Leipzig.

skrämsel om ormar etc.: Pelaren i vattnet som ser ut som en orm knyter an till den indiska kunskapsteorin och är ett exempel på illusionernas makt.

ariadneband: Band från det nystan som den kretensiska prinsessan Ariadne enligt myten gav åt hjälten Theseus för att han skulle kunna ta sig ut ur labyrinten.

minnesångare: 'kärlekssångare', den tyska motsvarigheten till de franska trubadurerna, medeltida diktare och musiker.

fågelbröder: Associerar till vaganterna, kringvandrande studenter och klerker, som låg bakom den världsliga latinska lyriken på 1100- och 1200-talet.

Posdnyschef: Hustrumördaren i Leo Tolstojs »Kreutzersonaten« (1891), en roman som i sin svartsjukeskildring utgör ett angrepp mot både den romantiska kärleken och musikens förföriska makt; romanen, som slutar med ett svartsjukemord, är namngiven efter Beethovens violinsonat.

mixolydiska: Mixolydisk kallas en av kyrkotonarterna.

öppnar sina brev etc.: Här börjar den brevkatalog som pekar mot den bildningsverklighet som ryms i romanens motto liksom mot herr O:s skyddslösa mottaglighet för meddelanden från alla tider. I brev till Ranveig i juli 1947 står: »litteratur som inte är brev, personliga meddelanden mellan människor om det mänskliga, är värdelös, är 'litteratur'.«

den alltför stora […] Beauval: Noter hänvisar till ett brev från

G. W. von Leibniz (1646–1716), tysk filosof, till Basnage de Beauval (1653–1723). Citatet (*den alltför stora mängden* etc.) återfinns emellertid i en annan text av Leibniz, återgiven i en fotnot till ett brev i G. Nordstrands svenska utgåva av Leibniz (1927).

16 *Kjellander […] ren!:* Ernst Kjellander (1812–35), »en av vår litteraturs unga döda (1835, vid 23 år), en fantastisk upptakt till poesi och filosofi« (BR 12.6.1948). Citatet är ur ett brev i hans postumt utgivna »Minnen«.

Schlegel: »sedermera fru Schlegel, Kierkegaards fästmö« [Noter]. Syftar på Regine Olsen (1822–1904), en artonårig flicka med vilken Søren Kierkegaard ingick en förlovning. Kierkegaards brev från förlovningen, som varade i tretton månader, utgavs efter Regines död tillsammans med ett brev skrivet till henne sedan hon blev *geheimerådinna*, dvs. gift med den danske ämbetsmannen Schlegel.

Dora D: Dora Diamant [Dymant], Franz Kafkas (1883–1924) sista kärlek och livsledsagerska, en självständig och passionerad nittonårig polsk-judisk flicka, som Kafka bodde med i Berlin under sitt sista år. Oswald översatte vid denna tid tillsammans med Karl Vennberg Max Brods Kafkabiografi. I originalmanus står efter Dora D: »och RBD«, dvs. Ranveig.

dopfesten […] Karl Gottfried: Noter hänvisar till Arthur Schopenhauer, filosofen från Danzig (1788–1860) som spelar stor roll för d a v och CL; *farbröderna*, i lämplig ålder för den spännande Caroline (se nedan), var, liksom längre ner *farmor Anna*, Schopenhauers släktingar.

Dame Lucifer: Syftar på författaren och salongsvärdinnan Caroline Böhmer-Schlegel-Schelling, f. Michaëlis (1763–1809), samlingspunkt för Jenaromantikerna. Caroline, som skilde sig från kritikern och författaren August Wilhelm Schlegel för att gifta sig med filosofen Friedrich von Schelling, har kallats såväl »den stora Djävulen« och »den förkastade varelsen« som »Dame Luzifer«.

Wilhelm: »Werthers adressat« [Noter], dvs. i Goethes »Den unge Werthers lidanden« (1774).

lidnerska utgjutelser etc.: Bengt Lidner, svensk förromantiker och Werthers samtida (1757–93), skrev bl. a. ett »Bref i Wer-

thers stil«; citatet är från Lidners svar på en kritik av hans »Spastaras död«.

fröken Hastfer: Eva Jacquette Hastfer (f. 1752 eller 1753), gift med Bengt Lidner; hon dog 1822 på Drottninghuset i Stockholm, ett fattighus för bättre folk, och kan ha haft anledning att skriva till den utblottade Lidners gynnare.

farmor Anna: Se komm. till *dopfesten* ovan.

Spinozas: Baruch Spinoza (1632–77), filosof av holländsk-judisk börd.

nihil aliud: (lat.) 'intet annat'. I sin inledning till den svenska översättningen av Spinozas »Etik« använder Alf Ahlberg kyrkofadern Augustinus' ord på Spinoza: »Jag söker kunskap om Gud och själen. – Om intet annat? – Om intet annat.«

den heliga Katarinas disputation: Kan vara Katarina av Alexandria (död ca 300), de lärda kvinnornas skyddshelgon, eller den italienska Katarina av Siena (ca 1347–80).

leidenbo: »Geertgen tot Sint Jans, ca 1460–90, troligen född i Leiden« [Noter], nederländsk målare, knuten till klostret i Haarlem.

Ouwater: Albert van Ouwater (ca 1440–75), nederländsk målare, verksam i Haarlem.

Hier. Bosch: Hieronymus Bosch (ca 1450–1516), nederländsk målare, central för »Rondo« och uppmärksammad av Oswald redan när han läste Geo Widengrens »Religionens värld« 1945. I ett brev till Ranveig 16. 7. 1947 undrar han om han ska köpa en fransk bok om Bosch, »den gamle nederländske surrealisten och pessimisten«: »Jag vet det vore en upplevelse för oss bägge. Kanske en väldig stöt för min fantasi.«

Gothart-Nithart […] Mathis': »Mathis Gothart-Nithart, ca 1480–1528, felaktigt kallad Matthias Grünewald« [Noter], tysk målare med en känslomässig och visionär bildvärld.

Frauenlob: 'Lovsångaren av kvinnor' = Heinrich von Meissen, f. mellan 1250 och 1260, d. 1318, tysk minnesångare.

choren: Kören i den grekiska tragedin.

Eccart […] elända: Den tyske mystikern Mäster Eckeharts (ca 1260–1327) »Undervisande tal«, som har en framträdande plats i CL.

Margareta: Kan syfta på Margareta, martyr i Antiokia i början

av 300-talet, eller på den skrivande Margareta av Navarra (1492–1549), medelpunkt i en lärd societet.

Philippe av Vitry: Fransk musikteoretiker och kompositör (1291–1361).

Al-Fârâbî: Islamsk filosof och musikteoretiker, d. 950.

Ibn-Sînâ: Mera känd som Avicenna, arabisk filosof och musikteoretiker (980–1037).

Petrus de Cruce: Fransk kompositör och författare, verksam kring 1290.

Hieronymus de Moravia: Musikteoretiker (1272–1304).

Pseudo-Aristoteles: Magister Lambertus, musikteoretiker verksam kring 1270.

Notker Balbulus: Munk från Sankt Gallen i Schweiz (ca 840–912), musikteoretiker.

Notker Labeo: Munk i Sankt Gallen i Schweiz (ca 950–1022), författare till skrifter i musikaliska ämnen.

Odo av Clugny: Musikteoretiker, abbot i Clugny (ca 878–927).

Regino av Prüm: Tysk benediktinermunk, historiker och musikteoretiker (ca 842–915).

Hucbald: Fransk munk (ca 840–930), lärare och musikteoretiker.

Aurelianus Roemensis: Fransk munk, verksam kring 840–50, författare till den första bevarade medeltida avhandlingen om musik.

17 *Boëtius:* Romersk filosof och musikteoretiker (ca 480–524), förvaltare av det grekiska arvet och översättare till latin av bl. a. Aristoteles' logik.

Sextus Pretorius: Pretorius är tillnamnet på flera äldre musikteoretiker, *Sextus* betyder 'den sjätte'.

Peregrinus Alpho: 'Resenären' Alpho, musikteoretiker.

Alypios: Grekisk författare om musik, troligen 300-tal e. Kr.

den andre Kryptos: Kryptos är grekiska för 'dold', 'hemlig'.

Kairemon: »Kairemon, tragiker 4e årh. f. K., omnämnd i 'Poetiken' 1447 b« [Noter]; nämns av Aristoteles (384–322 f. Kr.) som en som blandar alla genrer och versmått och ändå måste räknas som diktare.

Thomas: Thomas av Aquino (1225–74), italiensk aristoteliker, medeltidens ledande skolastiker.

Joyce: Den irländske författaren James Joyce (1882–1941), influerad av både Aristoteles och Thomas av Aquino.

Giambattista Vico: Neapolitansk filosof (1668–1744), vilkens cirkulära historiesyn har inspirerat James Joyce, i synnerhet det »gigantiska brevet« »Finnegans Wake«.

Ben Jonson: Engelsk dramatiker och poet (1572–1637), samtida med Shakespeare.

Shakspere: En av de stavningar som förekommer av Shakespeares namn.

Bernardus Summa: Troligen Berno von Reichenau (Bernardus), d. 1048, tysk musikteoretiker med många lån från bl.a. Regino av Prüm och Hucbald ovan.

Xenophilus: Grekisk kompositör och pytagoré, 400-talet f.Kr.

Pherecydes: Grekisk filosof på 500-talet f.Kr., enligt Oswalds anteckning Greklands förste prosaförfattare.

Anquetil DuPerron: A.H. Anquetil-Duperron var en fransk sjöfarare och orientalist (1724–1805) som utifrån en persisk översättning överförde 50 upanishader till latin och därmed introducerade upanishaderna i väst.

martyren Darashakoh: Den sultan i det muslimska mogulriket i Indien som stödde en översättning av 50 upanishader från sanskrit till persiska, vilket gjorde det möjligt för Duperron att göra sin översättning till latin; för sitt kätteri avrättades Darashakoh 1659 av sin broder, stormogulen Aurangzeb.

Pautimâshya [...] Parameshṭhin: Namn på lärare inom traditionen av Madhukâṇḍam, första delen av Bṛihadâraṇyaka-upanishaderna, där bl.a. enheten mellan den individuella själen och världssjälen diskuteras.

Âtman: Upanishadernas lösenord, enheten i allt.

18 *heltaktspaus [...] ögonbryn:* Tecknet för heltaktspaus är en svart rektangel under notlinjen.

Hölderlin: Den tyske diktaren och filosofen Friedrich Hölderlin (1770–1843), en av dem som står Oswald närmast och vilkens brevroman »Hyperion« han vid den här tiden översatte.

hämoglobinhalt: Kvantitet rött färgämne i blodet, 'blodvärde'.

Kapitel 2

Det högromantiska kapitel 2 är enligt Noter tillägnat »Novalis och Mahler, den förste och den siste«. Novalis, vilkens verkliga namn var Friedrich von Hardenberg, hör till den första generationen tyska romantiker. Oswald skriver: »Novalis, en av de unga döda (1772–1801), en tidigare mej främmande typ men av egenartade kvaliteter, ville göra en studie över honom [– – –] Han älskade över allt bland mänskor en juliaung flicka, Sophie v. Kühn. Hon dog för honom: 'Det har blivit afton omkring mej medan jag ännu såg in i morgonrodnaden'« (BR). Som den »siste« framstår Gustav Mahler, österrikisk tonsättare (1860–1911), i detta kapitel representerad bl.a. med sin egen svartsjuka och med verken »Das Lied von der Erde« och Symfoni nr 2.

19 *Himmlische* etc.: 'Himmelsk trötthet känner jag i mig', ur fjärde sången ur »Hymnen an die Nacht« (»Hymner till natten«), tillkomna vid Sophies död, se ovan.

tyska […] missnöjena: »under Napoleonkrigen« [Noter].

Ty när melankolin […] livsatmosfär: Noter hänvisar till Vilhelm Ekelund i »Dorisk Apollon« (1908) och till Schopenhauer i »Världen som vilja och föreställning«. Den förra hänvisningen gäller citatet »Skönhetens lifsatmosfär, är nödvändigt melankolisk« (»Antikt ideal«, 1909), den senare ett citat från Cicero/Aristoteles: »alla genier är melankoliska«.

19 f *O Röschen […] ängelen:* Mahlers Symfoni nr 2, satsen »Urlicht« ur »Des Knaben Wunderhorn«.

20 *vid den tiden […] ensam med honom:* Citat ur Alma Mahlers biografi över maken Gustav Mahler; Hans Pfitzner var en ung och skönlockig kompositör som gästade Mahlers.

Vi har just […] oväntat: Citat ur Tolstojs »Kreutzersonaten«, se komm. till s. 15.

nyckeln […] i lågor: Med ropet »Ni mödrar!« störtar den svartsjuke Faust i »Faust« II fram mot det mytiska paret Paris och Helena för att med sin magiska nyckel förgöra den syn han själv kallat fram ur mödrarnas rike; som ett »brott mot drömvärlden« betecknas episoden i en anteckning av Oswald.

Polisman […] söndagsväder: Rubriker på första sidan i Morgon-

Tidningen den 27.7.1947, socialdemokratisk Stockholmstidning.

21 *16.20* etc.: Ur radioprogrammet den 27.7.1947.

Allt är […] evigt-manliga: Citat från Gustav Mahlers utläggning av »Chorus mysticus« i Goethes »Faust« i ett brev till Alma Mahler, Toblach juni 1909. »Chorus mysticus« ingår i Mahlers åttonde symfoni. De två anspelningarna är från diktens två första och två sista rader:

Allt det förgängliga
– liknelse, spegling.
Här får det skugglika
verklighetsprägling.
Det obeskrivliga
fullbordas här.
Det evigt-kvinnliga
lyfter oss, bär.
(Britt G. Hallqvists övers.).

Sidorna 21–22 går enligt »Noter« tillbaka på Novalis' »Hymnen I«. I brev till Ranveig i juli 1947 står: »Har jag att tacka Dej för några poetiskt välartade nattliga hymner, vilka ingår i den stackars huvudpersonens tillbedjanden av sin förlorade maka« (BR).

varför […] varför?: Den döende hustruns ord i Leo Tolstojs »Kreutzersonaten«.

den heliga lotusen: Se komm. till s. 12 och nedan komm. till s. 104.

lustrer: Ett *lustrum* är en femårsperiod.

hymnarium: En samling kyrkliga körsånger.

22 *ehuru med snövita läppar:* Ska enligt Noter syfta på »Jean Pauls Dröm«, dvs. den tyske författaren Jean Paul Friedrich Richter (1763–1825), möjligen hans berättelse »Dr. Katzenbergers Badereise«, vari förekommer en allegorisk kvinnogestalt, förknippad med döden och evigheten; hon är helt vit och hennes ansikte liknas vid marmor, jfr ovan s. 13.

evighetens […] laboratorier: O:s dragning till fulländning och förintelse förknippas möjligen här med den amerikanske författaren Nathaniel Hawthorne (1804–64), i vilkens berättel-

se »Födelsemärket« en faustisk vetenskapsman vållar sin hustrus död, när han för att ge henne fulländad skönhet försöker avlägsna ett födelsemärke på henne i sitt laboratorium; en struken passus senare i romanen talar om »sobra dagar med Hawthorne i mjukt skinnband«.

vaggande gestalter: Jfr »Tillägnan« i Goethes »Faust«: »Ihr naht euch wieder, schwankende Gestalten, / Die früh sich einst dem trüben Blick gezeigt« ('Ni nalkas åter svävande gestalter, / som jag för länge sen i drömmen såg').

23 *spröd […] porslin:* Anspelar på en dikt av den kinesiske skalden Li Po (701–762) som ingår i Mahlers »Das Lied von der Erde«: »en paviljong av grönt / och av vitt porslin. / Som ryggen på en tiger / välver sig bron av jade / över till paviljongen«.

Lied vom Jammer der Erde: 'Sången om jordens elände', Mahlers ursprungliga namn på »Das Lied von der Erde«.

dräggen: 'bottensatsen'.

tiotusen släktleds sorger: Citat ur Li Pos dikt »Vid framsättandet av vinet« i Erik Blombergs övers.

Bellmansdagen: Upprinnelsen till dagen är avtäckandet av konstnären Byströms byst av skalden Carl Michael Bellman (1740–95) på Djurgården i Stockholm den 26. 7. 1829.

all the things you are: Populär sång av Jerome Kern (musik) och Oscar Hammerstein II (text) från musikalen »Sweet Adeline« (1929), spridd genom en inspelning av Tommy Dorsey 1939.

24 *oändliga hemligheter […] natten:* »Hymnen II« [Noter].

dunkelt […] döden: »Das Lied von der Erde, sats 1« [Noter].

Friedrich: Syftar på Novalis (se komm. till kap. 2), vilkens veka och barnsliga utseende beskrivs och vilkens tillbedjan av den unga döda jämförs med O:s.

25 *från fjärran […] sångare:* »Hymnen V« [Noter].

Sophie: Sophie von Kühn, Novalis' trolovade.

Regine: Kierkegaards unga trolovade, se komm. till s. 16.

Lydia: Arvid Stjärnbloms älskade i Hjalmar Söderbergs (1869–1941) roman »Den allvarsamma leken«.

Monnika: Oswalds gåtfulla ungdomskärlek, närvarande i alla hans verk.

sälla avfärd […] (alltid hem, säjer du) […] hjärtat […] trött: »Hymnen VI: Sehnsucht nach dem Tode« [Noter] ('Längtan till döden').

Kapitel 3

Kapitlet lånar mycket av sin stämning från nordiskt sekelskifte.

27 *Og vi kan pine* etc.: 'Och vi kan plåga andra till döds med vårt självplågeri', från den norske författaren Sigbjørn Obstfelders (1866–1900) kortroman »Korset«.

Socius: (lat.) 'Kamrat', 'Förbundne', O:s tänkte färdkamrat och förtrogne.

talisman: Ett föremål med magisk och lyckobringande kraft.

29 *kräkla:* 'krumstav', 'biskopsstav'.

30 *syllogismer:* 'slutledningar'.

33 *Yxlan:* Ö i Stockholms norra skärgård.

femkortskille: En variant av kille (troligen av *harlekin*), ett svenskt kortspel med anor i 1700-talet, se komm. nedan.

Euphorion: Fausts och den grekiska Helenas son i Goethes »Faust«. Euphorion förenar moderns kroppsliga harmoni med faderns rastlösa strävan, en sinnebild för poesi och dådlust som är dömd att gå under. Hans fötter är i EPV sammanvuxna.

katharsis: 'rening', enligt Aristoteles en effekt av tragedin.

byteskille etc.: Byteskille är en variant av kille (se komm. ovan), ansedd som ett tjuv- och rackarspel, där syftet är att byta till sig ett bättre kort av grannen utan att avslöja vad man har eller får. Av de onumrerade figurkort som leken rymmer är Kuku (gök) högst, sedan kommer Husar, Husu (svin), Kavall (ryttare) och Värdshus; därefter följer 2 x 12 nummerkort samt de lägst värderade figurkorten Kransen, Blompottan och Blaren (gycklaren, porträttet). Killen, en harlekinfigur, är lägsta kort vid byte mellan spelarna men högsta då det dras i leken. Killeleken, besläktad med tarock, är en sinnrikt använd metafor i kapitlet.

högg: Med utropet »Husar hugger« slår den som har Husar ut den som vill byta.

porträttet: Annat namn för Blaren, se komm. ovan.

34 *udda blir utan* etc.: Från ringleken »Skära, skära havre«, där dansarna går samman i par och den som blir utan får stå i ringen.

tjockkillen: Killen när man fått den genom byte, se komm. till s. 33.

satt med kavall: Innebär att spelaren inte behöver byta; *kavall* associerar också till kavallerifänriken Leyden.

kuku behåll: Betyder att alla spelarna måste lägga korten på bordet och ingen får byta; *kuku* ger även associationer till bedragen äkta man.

östergök: Jfr uttrycket »Östergök är tröstergök«.

Blidö: Ö intill Yxlan, se ovan.

göken […] söderifrån: Jfr uttrycket »Södergök är dödergök«.

purgatorium: (lat.) 'skärseld'.

jalusierna: 'fönsterförhängena'; *jalusi* betyder också 'svartsjuka'.

35 *Cato:* Romersk statsman (234–149 f. Kr.), känd bl. a. för sitt envist upprepade krav att staden Kartago skulle förstöras.

dityramb: 'jubelhymn'.

Gahm Persson: Svensk arkivforskare (1725–94); i Svensk uppslagsbok står: »G., som var fattig och sjuklig, använde all sin lediga tid till att i arkiven samvetsgrant avskriva historiska och biografiska urkunder.«

mitt i livet […] omgivne: Sentens av Notker Balbulus, se komm. till s. 16.

kavall förbi […] värdshus förbi: Uttryck som markerar att den som sitter med Kavall och Värdshus får avvisa byte.

Kungliga Livregementets: »K 3« [Noter].

blompottan: Se komm. till s. 33.

bestuckenhet: Oviss användning, avser snarast att vara köpt, mutad, korrumperad.

Ni får […] domslut: Ur Fjodor Dostojevskijs (1821–81) roman »Dubbelgångaren«, när huvudpersonen Goljadkin i slutet förs till sinnessjukhuset.

36 *retorer:* En retor var en (offentlig) vältalare.

billen: Den del av plogen som går nere i marken och klyver jorden.

vara tjockfot: »oidipus« [Noter]; syftar på myten om kung Oidipus i Thebe, vilken som liten fick fötterna genomstungna;

här avses det av Freud instiftade Oidipuskomplexet, en icke övervunnen kärlek till modern, som kan ligga bakom herr O:s oförmåga att älska.

predistanserad: 'upphunnen på förhand'.

sälla dolk […] skida: »Romeo och Julia« [Noter], Julias ord när hon efter Romeos död sticker dolken i sitt bröst i Shakespeares drama.

hänger […] kvinnoord: Anspelar på pseudonymen A:lfr-d V:st-l-nds (Nils Hasselskog, 1892–1936) äktenskapssyn i dikten:

Lyckan tror jag mera hänger
å rent etiska poänger:
ett med ömhet dukat bord
och små mjuka kvinnoord.

Kartago […] Aeneas' förräderi: Kartago grundades enligt myten av drottning Dido, den kvinna som hjälten Aeneas överger i Vergilius' (70–19 f. Kr.) epos Aeneiden (jfr CL).

37 *Yniold:* Yniold är sonen i »Pelléas et Mélisande«, en opera om ett triangeldrama av Claude Debussy (1862–1918) efter en pjäs av Maurice Maeterlinck (1862–1949). Efter att ha hört operan i radio den 16. 8. 1947 skriver Oswald: »Mélisande en av dessa förkrossande oskyldiga vars blotta tonfall får en att skämmas långt ner i hjärtat, kanske därför att man är både Golaud, maken, och Pelléas, som bedrar sin broder; och den förres ångest skarpt projicerad i gossen Yniold, vars evinnerliga 'petit père' kunde döda åhöraren; musikaliskt av oerhörd psykologisk uttryckskraft, enhetligt i stilen [– – –]« (BR).

serafisk faders […] ögon: Yniold förknippas här enligt Noter med en av de tidigt döda gossarna i »Fausts« slutscen vilka, åskådade av en helig eremit, ledsagar Fausts själ upp till saligheten.

38 *går i lek […] Killen högst: Gå i lek* betyder att man hämtar kort i leken istället för genom byte, varvid Killen blir högst.

à trois: 'på tremanhand'.

Då går svinhugg igen: Grisen är som Husar ett huggkort och med ropet »Svinhugg går igen« slår man ut den som vill byta.

Adolf Fredriks matsal: I Kina slott vid Drottningholm.

Blind-Jonas: Huvudperson och ett av hjonen i Pär Lagerkvists drama »Midsommardröm i fattighuset« (1941).

och för övrigt anser jag: Se komm. till *Cato* s. 35.

39 *stretta:* Feminin form av *stretto* (mus.) 'i stegrat tempo' (ofta i slutpartier). Det kursiverade avsnittet kan ses som en monolog i högt uppdrivet tempo av en modern Gretchen (Margareta), den förförda flickan i Goethes »Faust«.

Jojje: Smekform för *Georg*, ett av namnen på Faust i Thomas Manns Faustföredrag, se komm. till s. 14.

40 *elden?:* Elden, Mefistofeles' element, slår bland annat upp ur det utspillda vinet i Auerbachs källare i »Faust« I.

bara tretti: Associerar till de trettio silverpenningar som Judas fick för att förråda Jesus.

41 *Georg:* Se komm. till s. 14.

Henrik: Fausts namn i Goethes »Faust«.

41 f *du som ensam kan det:* Jfr Harriet Löwenhjelms (1887–1918) dikt »Är jag intill döden trött«:

Kom och hjälp mig för Guds skull,
för min skull,
för din skull,
du, som ensam kan det!
Världen är av sorger full

är jag räddad etc.: I slutscenen till »Faust« I kommer Faust för att rädda barnamörderskan Margareta ur fängelset. Margareta känner Mefistofeles' närvaro och vägrar att följa med. »Hon är dömd!« säger Mefistofeles. »Frälst!« ropar en annan röst. När Faust och Mefistofeles försvinner hörs inifrån fängelset: »Henrik, Henrik!«

Kapitel 4

Det plötsliga omslaget är ett tema i kapitlet. Utgångspunkt är den lilla utvikningen om *peregrinari*, 'att resa', i »Världen som vilja och föreställning«, där Oswald fascinerats både av Schopenhauers utläggning av intresselösheten i resandet och av påvisandet av hur varje begrepp kan slå över i sin motsats.

43 *tunneln* etc.: En av järnvägstunnlarna vid infarten söderifrån till Stockholm.

'det är […] för Sig': Från »Om resor« av den svenske förroman-

tikern och samhällstänkaren Thomas Thorild (1759–1808), en av nyupptäckterna vid tiden för EPV.

exhilarans […] adducens: De latinska termerna om resandets fördelar är hämtade direkt från Schopenhauer.

44 *ekvivalens:* 'likvärdighet'.

faun: 'skogsgud'.

Mörikes Peregrina: Diktcykel av den tyske senromantikern Eduard Mörike (1804–75), kretsande kring kärlek och svek; namnet knyter an till kapitlets utgångspunkt i begreppet *peregrinari*.

mefisto: 'djävulsfigur'.

Viktor Rydbergs gata: Gata i närheten av Oswalds hem i Fredhäll i Stockholm. Tidningsgummans danska pekar mot närheten till kriget och flyktingarna från Danmark.

»Mange […] beqvemmeligheder«: En av estetikerns aforismer i Kierkegaards »Enten-eller«.

min sorg är min borg: Jfr Gustaf Frödings (1860–1911) dikt »Ingalill« i »Guitarr och dragharmonika«: »Min kärlek är mitt silver och guld i min borg, / mitt halva kungarike är hälften av min sorg, / säg, Inga lilla, räds du för sorgen?«

45 *flickan och döden:* »Der Tod und das Mädchen« (»Döden och flickan«), stråkkvartett av Franz Schubert (1797–1828), namngiven efter romanstemat i andra satsen.

en av variationerna: Syftar på variationerna över romanstemat i andra satsen av stråkkvartetten, se ovan.

övertoner […] undertoner: Övertoner är genom delsvängningar uppkomna bitoner till en klingande grundton; undertoner tänks ledsaga en klang nedåt efter samma principer men har i musikteorin ifrågasatts.

kall är […] vinner: Ur den grekiske tragediförfattaren Euripides' (ca 484–407 f. Kr.) drama »Alkestis«, kung Admetos' ord när hans hustru har köpt hans liv med sin egen död.

Admetos: Se komm. ovan.

tavlan […] mitt ansikte: Beskriver Munchs kvinnomotiv, Mordet på Marat, Vampyr, Madonna och i synnerhet Jalusi (Svartsjuka), där den bedragne äkta mannen stirrar ut mot åskådaren från ena hörnet av tavlan medan det älskande paret vänslas bakom ryggen på honom. I brev till Ranveig i juli 1947

skriver Oswald: »Men jag är i behov av ett utförligare Munchverk; skam till sägandes har motivspelet i rummet med de snedrutade tapeterna delvis dolt sej i mitt minne«.

Stindbergarn: En benämning på Munch efter den felstavning han gjort på en av sina målningar.

46 *det åttahundraåriga […] arbeta:* Moskva (det »tredje Rom«) firade 1947 åttahundraårsjubileum. Noter hänvisar till dramat »Tre systrar« (1901) av Anton Tjechov (1860–1904), där längtan till Moskva och drömmen om att utföra ett nyttigt arbete är ledmotiv.

dramatisering och tillbakadragenhet: Anknyter troligen till ett resonemang om konsten i Joyces »Ett porträtt av författaren som ung«, där dramatiken framhålls som den mest opersonliga formen: »Konstnären stannar, ungefär som vår Herre i skapelsen, inom eller bortom eller ovanför sina händers verk, osynlig, sublimerad, med suverän sinnesjämvikt klippande sina naglar.«

veni creator: 800-talshymnen »Veni creator spiritus« (lat., 'Kom, skapande ande!') som tillsammans med »Chorus mysticus« ingår i Mahlers åttonde symfoni. Alma Mahler berättar i sin biografi om tillkomsten: »De första fjorton dagarna i Maiernigg var – liksom nästan varje år – en plågsam tid för honom. Inspirationen ville inte infinna sig och improduktivitet var en tortyr för honom. Men en morgon just när han kom fram till sin arbetsstuga var den plötsligt över honom – 'Veni creator spiritus'.«

47 *auktor:* 'författare'.

min vän i skolan etc.: »historiskt« [Noter].

49 *livsfarligt att luta sig* etc.: En skylt vid fönstren på svenska tåg löd: »Livsfarligt luta sig ut«.

50 *jag förhoppas* etc.: Undertexten är Forskarlens sång i Strindbergs drama »Kronbruden«: »Jag förhoppas, jag förhoppas,/ att min förlossare lever«, jfr Job 19:25 samt nedan s. 54.

kolumbariet: 'gravurnekammaren'.

51 f *(… och du […] rysning):* »ett tidigare parti av Hannelores telefonsamtal« [Noter]. Passagen förenar enligt Noter »Lustwins gavott med de fem sinnenas dans« av den svenske skalden Samuel Columbus (1642–79): »allt går äntlig ut därpå,/

att hahnan hönan nalkas må« med det hetsiga tempot i den franske tonsättaren Maurice Ravels (1875–1937) »La Valse«, medan slutet är inspirerat av Boschs (se komm. till s. 16) demoniska djur-människofigurer.

Kapitel 5

Kapitel 5 utgör en återledning till huvudtemat (se komm. till kap. 1) och bygger bl.a. på en sinnrik sammanställning av Orfeusmyten och en folkvisa. Orfeus var sångaren och lyrspelaren, som när han förlorade sin unga brud Eurydike med sitt spel förmådde underjordens makter att låta honom hämta henne tillbaka. Villkoret var att han inte betraktade henne förrän de var ute i dagsljuset, men på tröskeln vände han sig om och döden återtog sitt byte. Senare slets Orfeus sönder av den extatiske guden Bacchus' eller Dionysos' följe och hans huvud, ännu sjungande, fördes på floden till ön Lesbos.

54 *S:ta Gertrud:* Det egentliga namnet på Tyska kyrkan i Gamla stan intill herr O:s bostad.

Robin Hood: Ett billigt cigarrettmärke från efterkrigstiden.

och döden […] trå: Från den anonyma medeltida dikten »Gamble man« med dess naturalistiska skildring av döden och åldrandet; *trå* betyder 'ihärdig', 'efterhängsen'.

som en folkvisa etc.: De två följande styckena bygger på folkvisan »Den underbara harpan« (numera vanligen »Två systrar«), som handlar om ett syskonmord; strofen där den yngre systern ber för sitt liv lyder:

Och kära min syster! du hjelp mig i land,
  Ungt är mitt lif. –
Och dig vill jag gifva min fästeman.
  Våller mig den tunga.

Systern svarar – med samma omkväde som ovan: »Din fästeman får jag väl ändå; / Men aldrig skall du på Guds gröna jord gå.« En spelman hämtar senare upp liket av den drunknade ur vattnet och gör därav en harpa, som han spelar med på systerns bröllop och därigenom vållar hennes död: »Och tredje slag han på harpan slog: / Den bruden hon låg uti brudsängen död.«

glasgröna mask: »E. Munch« [Noter], något av Munchs grönskimrande mansansikten, se komm. till s. 45.

Var är […] hos Leyden: »tonfallet i frågan och svaret från Anouilhs 'Eurydike'« [Noter]. Syftar på slutorden i den franske dramatikern Jean Anouilhs (1910–87) moderniserade version av Orfeusmyten (1941; svensk övers. av Gustaf Bjurström och Tuve-Ambjörn Nyblom, 1948), där Orfeus går i döden för att förena sig med Eurydike: »Var är Orfeus?« »Orfeus är hos Eurydike, äntligen!«

jag förhoppas […] lever: Se komm. till s. 50.

lekare: Ålderdomligt ord för *spelman*.

sjunga mitt huvud utför floden: Se komm. till kap. 5.

jungfrun och ryttaren: Anspelar på Gunnar Ekelöfs (1907–68) rader om riddaren, jungfrun och draken i »Tag och skriv« i »Färjesång«.

brudsångaren […] instrument: Syftar både på kvinnan/harpan och på Orfeus' sjungande huvud, se komm. till kap. 5.

i Bergianska […] över: I Afton-Tidningen den 27. 7. 1947 (tryckt på rosa papper) finns på s. 3 en bild på lotusblomman och texten: »En botanisk sensation inträffade i morse i Bergianska trädgården. Det sällsynta blomster som heter Indiens heliga lotus slog ut sina kronblad! Det är ytterligt sällsynt på våra breddgrader och i morgon är skådespelet redan över.«

TELEFONROBOT etc.: Rubrik på samma sida som ovan i Afton-Tidningen.

55 *Toblach:* Mahlers sommarställe, se komm. till s. 21.

insändare […] »rakt på sak«: Från Afton-Tidningens insändarspalt.

tills jag vände mej om etc.: Se komm. till kap. 5.

skörda som aska […] gravskrift: Från Bengt Lidners variant av Orfeusmyten i dikten »Orpheus till Apollo«, där Eurydike hinns upp av tiden och Orfeus anklagande säger till sin hjälpare Apollon:

Knappt med en kyss jag helsa hinner
Den skönhet du sjelf räddat har,
Knappt vi vid dödens portar stanna,
Förr'n ödet grymt på henne slår

Med tidens huggjern i dess panna,
Och snöar på dess blonda hår:
Dess hakas färg med gummi höljer,
Och kring dess bröst små lökar strör,
I hennes kinder fåror plöjer,
Och af dess mun en grafskrift gör.

Var är Orpheus […] Sappho: Jfr komm. till s. 54; Sappho är en lyriker från ön Lesbos i Grekland (f. ca 630 f. Kr.).
Det sista svidande ljuset: Jfr början av kap. 1.
blodsten: Blodsten är det vanligaste järnmalmsmineralet.
56 *stungna fötterna på huvudkudden:* Se komm. till s. 12 och s. 36.
vältempererad: Syftar på det system av avvikelser från de rena intervallen som man har kommit fram till vid stämning av instrument med fast tonhöjd, jfr komm. till s. 12.
modus vivendi: (lat.) 'sätt att inrätta sig', 'sätt att tillfälligt leva'.
57 *ord i begynnelsen:* Jfr Johannesevangeliets »I begynnelsen var Ordet« (Joh. 1:1).

Stora brevet

61 *Amorina:* Romantiskt och bloddrypande drama av Carl Jonas Love Almqvist (1793–1866), en av Oswalds själsfränder i den svenska romantiken.

Kapitel 6
»om vällusten«.

63 *att hon skulle* etc.: Pekar mot Goethes uppvaknande i kapitel 7 i Manns »Lotte i Weimar«: »O, att det skulle försvinna!«
ganska stela ben etc.: Herr O:s uppvaknande knyts vidare till Ariels sång i andra delen av »Faust«, där luftanden Ariel ber alverna skydda den skuldtyngde Fausts slummer. Herr O:s lemmar är liksom Fausts *stela* av själslig kramp och båda har ett behov av att återföras till det *heliga* ljuset.
sonaten […] beräkning: Radioprogrammet den 27.7 visar att herr O tycks ha sovit över både Kreutzersonaten, som ju sändes kl. 16.20 (se komm. till s. 21), och ett föredrag av profes-

sorn och estetikdocenten Hans Ruin kl. 21.00: »Hur skapar skalderna? Inspiration eller beräkning?«.

Diana: Jaktens gudinna i romersk mytologi, i Goethes dröm hos Thomas Mann är det Venus som uppträder.

64 *blånor:* Fibrer som kan användas till grövre garn, här förbundna med *nornorna*, de fornnordiska gudinnor som tänktes spinna människornas öden, jfr nedan komm. till kap. 7.

ariadnetråd: Se komm. till s. 15.

Blunda […] ambra liksom (två stycken senare) *Blunda oavlåtligt:* »Lustwin« [Noter], se komm. till s. 51.

oliban: Harts från träd av familjen rökelseträdväxter, använt bl.a. som ingrediens i rökelse.

ambra: Klumpar av en komplicerad kemisk sammansättning, använd inom parfymindustrin.

vill ligga hos mej etc.: Här börjar en parafras på vetenskapsmannen och religionsstiftaren Emanuel Swedenborgs (1688–1772) »Drömbok«, skriven under omvändelsen 1744; flickan är sexton år som Oswalds Monica; de fyra latinska termerna förekommer i Swedenborgs sexuella dröm natten den 23–24 april: *integratur* 'bli helare och fullständigare'; *interiorescit* 'vänds inåt'; *sacrarium et sanctuarium* 'förvaringsrum för heliga föremål och förvaringsställe för reliker'.

65 *yttersta kierlek* etc.: Citat ur Swedenborgs uttydning av drömmen den 23–24 april.

series: 'oavbruten följd'; föreställningen om att allt hänger samman är en grundtanke i Swedenborgs världsuppfattning.

projectione seminis: 'sädesutgjutningen'.

saten: 'sperman'(?).

sapientia: 'visheten'.

veritate: 'sanningen'.

impurum: 'orent'.

purum: 'rent'. Kursiveringen av *Leiden* pekar mot herr O:s rival Leyden.

kvarteret Cephius: Eg. *Cepheus*, herr O:s autentiska kvarter i Gamla stan, uppkallat efter en stjärnbild.

Address-bureau etc.: En av Thorilds (se komm. till s. 43) nedkastade anteckningar i »Notisbok« från Englandsvistelsen (1788–90).

det Jag etc.: Återgår på Stagnelius' balett »Narcissus« som skildrar den självbespeglande Narcissus' död vid floden Cephisus. Narcissus är i den grekiska mytologin en yngling som förälskar sig i sin egen bild i vattnet och tynar bort i självförsjunkenhet.

en lök […] som är jag: Jfr liknelsen av jaget vid en lök i Ibsens »Peer Gynt«.

66 *caractère* etc.: De kursiverade satserna utgör inledningen till Thorilds självporträtt »Caractere«.

få mina muskler […] förintelse: Ur Ekelöfs prosastycke »Gerontion« i »Utflykter« (1947).

havet […] vandring: Jfr Munchs berättelse, komm. till s. 12.

I underjordens etc.: Citat ur Stagnelius' »Narcissus«.

Kapitel 7

»om Avunden, mottot ur 'Minnen'« [Noter].

67 *Den, som närmar sig* etc.: Från Erik Gustaf Geijers (1783–1847) »Minnen«, som Oswald mötte i en utgåva från 1915 med en utförlig inledning av litteraturhistorikern Fredrik Böök; orden *tidens susande vävstol* är ur »Faust«: »am sausenden Webstuhl der Zeit«.

68 *Kaffestugan:* »på Svartmangatan« [Noter]. I Oswalds dagbok står den 23.11.1947: »besök på herr Os kafé, Kaffestugan, Svartmangatan 11 eller 13, (bildades på förra café International (?) Metallindarbförb 28/5 1888) sopnedkast; glödröd askkopp Reporia svavel-tjärtvål – Mimosa hudcremer; satt vid regissörns bord; kvarteret Cepheus – Antikvariatet i brinken«.

valoisnäsan: Valois var en fransk kungaätt på medeltiden.

sjåare: 'hamnarbetare', ofta med nedsättande innebörd: 'simpelt folk'.

kejsare […] gamla: Anspelar på H.C. Andersens (1805–75) nakne kejsare i »Kejsarens nya kläder«.

röster och främmande språk etc.: De följande styckena sammanför Geijer, när han i »Minnen« betraktar kommersen vid Londons börs 1834, med Karl Rossman i Kafkas »Amerika«, när han ser ut över en valagitation. I ett brev till Ranveig förtyd-

ligar Oswald: »motivet är alltså en ensam mänskas positiva eller negativa inställning till världens människomyller, *massan*, de *handlande* (i båda betydelser)«.

Vem kunde tro […] så många: Jfr även T.S. Eliots (1888–1965) »Det öde landet« (i övers. av Karin Boye och Erik Mesterton): »vem kunde trott att döden gjort till stoft så många«.

69 *Tyska brinken:* Gata i herr O:s kvarter i Gamla stan.

Geometrien: Syftar på Spinozas (se komm. till s. 16) »Ethica geometrico ordine demonstrata« (»Etiken bevisad med geometrisk metod«), som behandlar de mänskliga affekterna och lidelserna.

tonsläktena: Musikens två modi, *modus maior* (durters) och *modus minor* (mollters).

Wolf: Den österrikiske tonsättaren Hugo Wolf (1860–1903), senare sinnessjuk.

tonalitet: Tonalitet innebär inordnande i en viss tonart med därtill hörande melodiska och harmoniska förhållanden.

känslorna är totalitära: Om affekternas välde talar även Spinoza.

amnetiska: 'lidande av minnesförlust'.

Halvsant och halvfalskt: Syftar på Almqvists förslag till memoartitel i analogi med Goethes »Dichtung und Wahrheit« (»Dikt och sanning«).

i anmärkningarna etc.: Spinozas »Etik« är uppställd i *propositioner* 'påståenden', följda av bevis och anmärkningar. Anmärkningen till prop. XXIV handlar om hur det är när hatet styr oss: »Dessa och liknande känslor av hat höra till *missunnsamheten* (invidia). Denna är intet annat än det hat, som kan sägas bestämma en människa så, att hon fröjdar sig över en annans olycka och sörjer över hans lycka.« Anmärkningen till prop. LV handlar om hur missunnsamhet är förknippad med vanmakt och om att människan av naturen är missunnsam.

Avundsjuka är etc.: Bevis nummer två till prop. LV.

70 *i bildens ena kant:* »E. Munch« [Noter], ännu ett av Munchs ångestfulla mansansikten i något av de nedre hörnen.

gudadotterns etc.: Indras dotter i Strindbergs »Ett drömspel«.

springflod: Springvatten med stor svängningsvidd som inträffar då månens och solens tidvattenbildande krafter samverkar.

katakomber: 'underjordisk begravningsplats'.

71 *ätten Macrurus:* Avser troligen familjen skolästfiskar, stora fiskar som finns i Nordatlanten.
Chimaeran: Ett eldsprutande vidunder.
Macropharynx: Av gr. *makros* 'stor' och *pharynx* 'svalg'.
Chiasmodus: 'svälgfisk'.
alltför mycket etc.: Vilhelm Ekelunds ord om Charles Baudelaire (1821–67) i »Böcker och vandringar« (1910).
spotta […] dött lejon: Syftar på Hjalmar Bergmans (1883–1931) »En döds memoarer«, där devisen (ursprungligen från Predikaren) lyder: »Bättre en levande hund än ett dött lejon«.
svartsjukesjuk: Från Columbus' (se komm. till s. 51) »En Swensk Orde-Skötsel«.

Kapitel 8
»om Vreden, till 'Othello'« [Noter]. I ett brev till Ranveig juni 1948 står om kapitlet: »Det blir ett slags kommentar till 'Othello, More of Venice' (?) [à la Stephen Dedalus' komm. till Hamlet i Ulysses], men mera koncentrerat, och med Strindberg i grannskapet, som han själv antydde i Fadren.« Den översättning av Shakespeares drama (eg. »Othello, The Moor of Venice«, »Othello, Moren i Venedig«) som Oswald använde var Per Hallströms och brevet fortsätter: »Hallströms – liksom Sh.s – rätt fria blankvers är lätt att smälta in i texten«.

72 *elektriska haren:* Används för att driva hundarna i hundkapplöpningar.
den glädje […] flugor: Parafraserar anstiftaren Jagos ord om Othello i dramat:

Vore jag moren, vore jag ej Jago.
[– – –]
Och dväljes han i än så ljuvlig luft,
Så sörj för flugor. Är hans fröjd ock fröjd,
Så strö dock så pass mycket pina dit,
Att den blir blekt i färgen.

poularderna: En poulard är ett avkönat gödhöns, se komm. till s. 74.

det grönögda odjuret etc.: Svartsjukan, jfr »Othello«.

73 *moraliteten:* En moralitet är ett (medeltida) drama med sedelärande syfte, här »Othello«.

mitt hjärta […] handen: Citat ur »Othello«.

slår tungt […] förtvivlade nej: »Don Giovanni« [Noter], den hämnande guvernörens, *stengästens*, ankomst i slutet av Mozarts opera för att få Don Juan att ångra sig. När Don Juan vägrar dras han ner i helvetets eld.

Desdemona: Othellos oskyldigt dräpta hustru.

ej just av […] hämnd: Replik av Jago i »Othello«.

tara: Tara är vikten av ett kollis omhölje eller förpackning.

Emilia: Jagos hustru i »Othello«, som fäller repliken om svartsjukan som avlar och när sig själv.

74 *och innan […] vända åter:* Citat ur »Othello«.

den som väckte […] uppvaknande: »Strindberg, 'Fadren'« [Noter]; ryttmästarens rasande ord när han i tvivel på sitt faderskap uttrycker vad förhållandet mellan könen har blivit efter kvinnorörelsen och Ibsens »Ett dockhem«.

hanegället: Tidigt på morgonen, när tuppen börjar gala.

kapuner: 'kastrerade tuppar'.

locket: här 'lockropet'.

månsken med ruiner etc.: Syftar på att ingen ny tid bröt in med det moderna genombrottet.

75 *världens dyrbaraste pärla*: Citat ur »Othello«.

76 *nullitas:* (lat.) 'intighet'.

kyssa hennes läppar etc.: Othello kysser Desdemona innan han stryper henne och dör själv med en kyss på den dödas läppar.

Kapitel 9

»om Högmodet«. Kapitlet är ägnat konsten.

77 *En sälskaps lijks* etc.: Ur »En Swensk Orde-Skötsel« av Samuel Columbus, där uttrycket uttyds som »tala en Authors maneer ['på en författares sätt'], imitera«.

när döden […] förförelse: Parafraserar Gunnar Ekelöf i »Färjesång«: »När livet upphört vara mig en frestelse«.

till Orpheus […] Humanity: Citat ur Thorilds »Om Naturstat«.

Mantua […] tog det: Syftar på den romerske skalden Vergilius

(se komm. till s. 36), född i Mantua, och hans lärjunge Dante Alighieri (1265–1321), död i Ravenna.

contradictio: (lat.) 'motsägelse'.

mäster Vilhelm […] bildning: Geijers ord om filosofen Benjamin Höijer, återgivna i förordet till 1915 års utgåva av »Minnen«, gör O till sina om »Mästaren«, Vilhelm Ekelund.

Malte Brigges: Syftar på huvudpersonen i Rainer Maria Rilkes (1875–1926) roman »Malte Laurids Brigge«.

78 *askesis:* (gr.) 'avhållsamhet', 'sträng återhållsamhet'.

Lesbos […] alger och hår: »när de bärgade Orpheus' sjungande huvud« [Noter], se komm. till kap. 5.

öga: Metafor för dikten.

filosofera […] lära sej dö: Enligt Noter ett yttrande från filosofen Platon (427–347 f. Kr.), återupptaget av den romerske författaren Cicero (106–43 f. Kr.) och citerat efter Michel de Montaigne, fransk författare (1533–92).

hallusioner: Syftar främst på den visionäre Swedenborgs hallucinationer.

ty hvad är […] glädjehunger: Vilhelm Ekelunds ord om Swedenborg i »På hafsstranden« (1922).

'odlingens bana […] begrepp': Från Geijers »Om Historien«, i vilken Oswald uppfattade en »tredje ståndpunkt« såväl politiskt som estetiskt (jfr komm. till s. 138). I brev den 14.6. 1948 skriver han: »Kan du inte tro han också klart skisserat den nu aktuella 'tredje möjligheten', varje 'sann Litteratörs'; med en beundransvärd nykterhet och tydlighet säjer han om förf.: 'Han kan i sjelfva verket blott fordra att blifva tåld och äga rättighet att meddela sig. Han delar, i sin litterära egenskap, intet stånds politiska rättigheter, han är i sjelfva verket utan alla sådana, och derigenom i den ägta, antika bemärkelsen s l a f; hvarom hans öden också alltför ofta påminna honom« (BR).

Pontus Parvus etc.: Noter hänvisar till »Paris på Petri de Dacia tid«, dvs. kring 1270 då dominikanen Petrus de Dacia, en av huvudpersonerna i CL, vistades där; *Pons Parvus* heter den bro som förband den lilla ön la Cité med latinkvarteret och dess förfallna romerska villaområde på den vänstra stranden.

[vad kan du bli etc.: Replikerna inom enkel klammer kan ses

som inpass från en annan röst, kanske Oswalds eller Peter Sergius'; *ögat* (jfr ovan) är fortfarande metafor för konsten.

Naturstat etc.: Från Thorilds »Notisbok«, se komm. till s. 65.

79 *Orpheus* etc.: (lat.) 'Orfeus eller En ny sakernas ordning'; syftar på Thorilds idé om en världsstat i Orfeus' tecken, dvs. utformad och ledd av konstnärer.

den andre O. etc.: Odysseus, som i Homeros' Odysséen ger det citerade svaret när han ska komma undan cyklopen Polyfemos.

de fyra enheterna: Aristoteles talar i »Poetiken« (se komm. till s. 17) om dramats tre enheter, tidens, rummets och handlingens, vartill här läggs en fjärde.

Klee: Paul Klee (1879–1940), schweizisk målare, som med sin lekfullhet, sin intellektuella mystik och sitt teoretiserande ligger nära Oswald; tidiga dikter av Oswald till målningar av Klee finns i utkast.

80 *panteistiska:* Panteism är föreställningen att gud är i allt.

deistiska: Deism är föreställningen om en gentemot skaparen självständig världsordning.

så hatade Gud etc.: Jfr orden i Johannes 3:16: »Ty så älskade Gud världen, att han utgav sin enfödde Son«.

midnattsskräck: Jfr mottot s. 61.

Brandes etc.: Den danske kritikern Georg Brandes' (1842–1927) ord om Kierkegaards anonymitet i boken »Søren Kierkegaard«.

förste store granskarens etc.: Syftar på Thorild, från vilken orden om saklighet är hämtade.

81 *valplats:* 'stridsplats'.

den andre store etc.: Syftar på Geijer, vilkens inträdestal i Svenska Akademien över företrädaren Malte Ramel citeras i Bööks inledning till »Minnen« (se komm. till s. 67).

esthesis: (gr.) 'förnimmelse'.

Mahlers avsked: Symfoni nr 10, ofullbordad.

Bruckners etc.: Liksom i fallet Mahler var Oswald tidigt ute med sitt intresse för Anton Bruckner (1824–96), österrikisk tonsättare, vilkens ofullbordade nionde symfoni här åsyftas. I ett brev till Ranveig 4.8.1947 skriver han: »För Bruckner saknar jag ord – den siste store mystikern.«

hem till fadren: Bruckners nionde symfoni är tillägnad Gud, »dem lieben Gott gewidmet«.

82 *Noter till Christina:* Christina av Stommeln, tyskt helgon (1242–1312), biograferad av den svenske dominikanerbrodern Petrus de Dacia och huvudgestalt i Oswalds »Christinalegender«.

och han reste etc.: Parafraserar Petrus de Dacia när han berättar om sin vandring från Köln till Paris via Christinas by Stommeln våren 1269.

diffinitor: Diffinitor kallades det valda ombud för provinsen som deltog i dominikanerordens årliga generalkapitel, vanligen hållet i Paris eller Bologna.

Ingendorf: By i närheten av Stommeln i Tyskland.

icke ett ord franska […] område: Går tillbaka på brudmetaforiken i ett av Petrus' Parisbrev samt på Henrik Schücks beskrivning av Petrus i Paris i »Vår förste författare« (1916). Då Petrus enligt Schück inte kunde ett ord franska var han hänvisad till de latinska kvarteren på den vänstra stranden, där bl.a. dominikanerkonventet låg på det gamla kejsarpalatsets grund.

ecce tacent etc.: (lat.) 'Hör! Allt tiger: mänskornas röster, gatornas buller, fåglarnas trägna sång, hundarnas trogna skall' (Ekelöfs övers.); strof ur en dikt tillskriven romaren Petronius (död 66 e.Kr.), som Gunnar Ekelöf i sin presentation liknar vid flanörpoeten Baudelaire (se komm. till s. 71).

xx47: Syftar troligen på EPV:s år, 1947.

broder Baldwini […] ljudbeteckning: Syftar på berättaren i CL, broder Baldwinus, och dennes kommentarer om det estetiska och det etiska i legenderna, här återfunna hos Dionysios Areopagita, en mystiker och fornkyrklig författare i Syrien ca 500 e.Kr. som var aktuell för Petrus de Dacia och hans samtid.

83 *med min vita* etc.: Ur ett brev till Christina från Petrus' färdkamrat broder Folke efter ett besök i Stommeln 1279.

Låtom oss älska etc.: Petrus återger i sin biografi hur Christina, när hon oväntat återser honom vid hans besök i Stommeln 1279, grips av extas och ropar två gånger: »Låtom oss älska Gud, emedan han är älskansvärd över allt annat! Huru skola vi vedergälla honom för de välgärningar, han bevisat oss.«

Baud./Christina: Christinas extas sammanställs med Baudelaires bön till Satan (»Les litanies de Satan«): »O Satan, hav förbarmande med mitt långa lidande!«

xx88: Petrus' sista brev till Christina skrevs kring sommaren 1288, vid fastan följande år var han död.

gotiken: Petrus de Dacias tid sammanfaller med blomstringstiden för den gotiska konsten.

De är lika svåra etc.: Från Petrus' sista brev till Christina där han talar om det krig som brutit ut på Gotland mellan staden Visby och landsbygden och den feber han var ansatt av. De avslutande hälsningarna är mer eller mindre ordagrant från brevet. De omnämnda personerna hör till kretsen kring Christina och många av dem förekommer i Oswalds »Christinalegender«.

magister Johannes: Skolläraren i Stommeln.

Hilla de Monte: Hilla från Berg, släkting och nära vän till Christina.

Hilla de Ingendorp: Hilla från Ingendorf, en by i närheten av Stommeln.

den blinda Aleidis: En blind kvinna i Stommeln, vän till Christina.

advokatens döttrar: Två kvinnor i Stommeln som brukade hjälpa Christina under hennes anfäktelser.

fränkor i Poylheim: Två systrar i byn Poilheim, släktingar till Christina.

magister Henricus etc.: Kyrkoherden i Stommeln, knuten till en kyrka med namn efter legenden om Sankta Ursula och de elvatusen jungfruliga martyrerna i Köln.

Herr Engelbrekt: Präst vid Sankta Cecilias kyrka.

Kristina: Denna Kristina är identisk med Kristina av de heliga jungfrurna.

kaniken: En kanik (eller kanonikus) tillhörde prästerskapet vid domkyrkan.

dekanen: En dekan var en hög ämbetsman inom domkapitlet.

Kapitel 10

»om Girigheten«. I centrum står värden och transaktioner. Den yttre ramen är att herr O byter ut sin flygel mot en taffel, en 1800-talstyp av piano.

84 *Till nya värv* etc.: Från Strindbergs dikter »Sömngångarnätter på vakna dagar«; mottot pekar mot den utrensning som äger rum i kapitlet.

saxen […] slår: Avser en lek där deltagarna kan välja mellan sax (klipper papper), papper (slår in sten) och sten (slår sönder sax).

övliga: 'brukliga', 'sedvanliga'.

en brinnande […] Amsterdam: O:s skenande associationer går från den brinnande busken, som Gud visade sig i för Moses i öknen (2 Mosebok 3), över en lejonman till de två lejon med gyllene manar som finns i Amsterdams stadsvapen, en stad belägen i samma land som Leyden, staden med rivalens namn.

85 *så hatad jag blev till världen:* Jfr komm. till s. 80.

nollor: Om herr O:s namn står i en anteckning att det kan tolkas som »änden eller ett rop, eller siffran för intet och evigt«.

infinita: 'oändliga'.

croupiern: 'spelledaren'.

Annars hade jag väl haft råd etc.: Associerar till Karl Vennbergs berömda dikt i »Halmfackla« (1944): »Om det fanns telefon«.

kärande: Den som väcker talan i ett mål mot en *svarande*.

86 *jus legendi:* (lat.) 'rätt att läsa'.

87 *engram:* 'minnesspår', 'slumrande minnesbild'.

under vampyren etc.: Motivet Vampyr av Munch där kvinnan böjer sig över mannen och biter honom i nacken.

shantungsiden: Siden av ett stelare slag som ger associationer till mellankrigstiden.

Broadway och AbdullA: Två cigarrettmärken från 20-talet, omgivna av ett nostalgiskt skimmer.

tiden före cellullen: Tiden före andra världskriget.

jag sydde […] nätter: »Rimbaud, 'Délires, II, Alchemie du verbe'« [Noter]; 'Jag skrev tystnader, nätter' ur Arthur Rimbauds (1854–91) »Språkets alkemi«.

88 *Studenten:* Se ovan s. 67 ff.

hyllan i domkyrkan: Påminner om scenen mellan Josef K och prästen i Kafkas »Processen«.

triforier: Ett triforium är ett galleri som öppnar sig mot mittskeppet i en kyrka.

valvkappor: En valvkappa är ett fält i ett ribbvalv.

absider: En absid är en rumsavslutande utbyggnad (ofta rundad) i en kyrka.

farbror Adolphes mellansalong: Ett rum hos Proust (se komm. till s. 12) som aldrig används, »en liten salong där man aldrig vistades och heller inte eldade«.

Kassandra: Kassandra förekommer i den tragedi som ingår i CL, känd i myten för att inte bli trodd för sina spådomar.

epigram: Kort sentensartad dikt.

översätta Hölderlin: Se komm. till s. 18.

tärningar etc.: Syftar delvis på den indiska föreställningen om fyra världsåldrar i fallande skala, använd i CL, där den sista världsåldern motsvaras av den sida på tärningen som bara har en punkt.

killelekar: Se komm. till s. 33.

Vulgatan: Den latinska bibelöversättningen.

89 *Legenda aurea:* Jacobus de Voragines legendsamling från 1200-talet.

inkunabler: Böcker tryckta före år 1500.

Columbi etc.: Se komm. till s. 51.

Thomas Thorén: Thorilds namn fram till 1785, se komm. till s. 43.

Törneros' Brev: Den svenske romantikern och esteten Adolph Törneros (1794–1839) är främst känd genom sina utsökta brev och dagboksanteckningar.

Ehrenborgs […] »nattboken«: En upplaga från 1860 av Swedenborgs »Drömbok« i 1 000 ex. med ett längre företal av Anna Fredrika Ehrenborg (1794–1873).

Ekelundserie etc.: Andra upplagan av »Atticism och humanism« utkom 1946, året före herr O:s utrensning.

DeBurys etc.: Bok på latin från 1300-talet av Richard de Bury, biskop av Durham, utgiven i Sverige i 850 ex. av förste bibliotekarien Axel Nelson.

tankebyggarnas: Tankebyggarorden, ett litterärt sällskap från mitten av 1700-talet, som O ser som den svenska lyrikens begynnelse.

detta årtiondes etc.: Fyrtiotalets lyriker.

Fausten etc.: Goethe dedicerade ett exemplar av »Faust« till vännen och tonsättaren Felix Mendelssohn (1809–47).

Kunst der Fuge: Se komm. till s. 95 f.

89 f *klavikord:* Det enklaste av klaverinstrumenten, vanligt i Europa från 1500-talet.

90 *Ransonen:* Herr O:s spritranson enligt den 1955 slopade motboken.

Kapitel 11

»om Den andliga lättjan«. *Acedia*, den andliga leda som särskilt anses drabba munkar och intellektuella, är en av de sju dödssynderna.

91 *Jag har aldrig* etc.: Från Vilhelm Ekelunds »Lyra och Hades« (1930).

De jagar mej etc.: Modermödaren Orestes i den grekiske tragöden Aischylos' (ca 523–456 f.Kr.) »Orestien« jagas av *erinnyerna*, moder- och hämndgudinnor, senare förvandlade till *eumenider*, de välsignelsebringande. I Jean-Paul Sartres modernisering från fyrtiotalet, dramat »Flugorna«, är erinnyerna dästa flugor.

Phorkyas: Phorkyas är den anskrämliga tjänstekvinnan hos kung Menelaos i »Faust« II, som för den sköna Helena till Faust i hans borg och senare visar sig vara Mefistofeles.

utöver alla rimligheter lång senhöst: Syftar på Hölderlin och hans fyrtio år långa sinnessjukdom i tornet i Tübingen. En jämförelse mellan »överlevaren« Goethe och den sårbare Hölderlin, uppfylld av den grekiska antiken och av Greklands frihetskamp, följer.

den där högsommarn: Hölderlins dikt »An die Parzen« (»Till ödesgudinnorna«, 1799): »Blott än en sommar unnen, o gudar milt / och än en höst till mognade sånger mig, / att villigare sen mitt hjärta / briste, av toner och dikt hugsvalat!« (Ekelunds övers.). Dikten, som skrevs några år före sammanbrottet, oroade Hölderlins mor och i ett brev lugnar sonen henne med att det blott rör sig om en önskan att få en tids lugn och ro för att uppnå det som han tycker sig bestämd för.

erinnyerna: Se ovan.

92 *Valdus Larsson* etc.: En kroppsarbetare i Lars Ahlins novell »Fångnas glädje« (1947), som ligger söndervärkt i sin sjuk-

hussäng och kämpar med ett protesttal som han inte har ord till.

cordiala ingrepp: 'hjärtoperationer', 'ingrepp på hjärtat'.

omnes etc.: (lat.) 'alla genier är melankoliska', citerat efter Schopenhauer, se komm. till s. 19.

Goethes hjärta […] alla kände: »Jung Stilling« [Noter]; ung. så yttrar sig i sin »Levnadsbeskrivning« den religiöst sinnade tysken Heinrich Jung-Stilling (1740–1817), som lärde känna Goethe under sina medicinstudier i Strassburg.

den unge grekens: Hölderlins, så kallad för sin Greklandsroman »Hyperion« och sin kärlek till Grekland.

Lully sin opera: Jean Baptiste Lully (1632–87), makthungrig kompositör under Ludvig XIV i Frankrike.

drömde om Italien: Goethes längtan till Italien är i sitt slag en motsvarighet till Hölderlins kärlek till Grekland.

svanesångschoren […] Musen: O syftar på kören i »Faust« II, då den flyende Helena och hennes följe ser dimman svepa in över de simmande svanarna på floden Eurotas, 'de fritt, sirligt-stolt sakta bortglidande…', vilket han jämför med de älskande svanarna i Hölderlins dikt »Menons klagan över Diotima«:

vi, till freds och hän till varandra som älskande svanor
slutna, när de på sjön vaggas i vågornas ro
eller blickar i vattnen, där skyarna silverlikt speglas

(Oswalds övers.)

Det citat som herr O ger i kursiv ('muser *som andas saktmod*') lyder eg. hos Hölderlin: »sanftumatmende Musen«, dvs. ung. 'muser som milt omsveper oss'.

spondé: Versfot bestående av två långa, metriskt likvärdiga stavelser: sánft-hín; sánft-úm.

daktyl: Fallande trestavig versfot med en betonad och två obetonade stavelser: gleí-tĕn-dĕn; át-mĕn-dĕn.

tieferschüttert bleibt: Orden ingår i Hölderlins prosautkast till »Wie wenn am Feiertage…« ('Som då på vilodagen…') och handlar om förhållandet mellan diktaren och guden: »Denn sind wir reinen Herzens nur, [– – –] dann tödtet dann ver-

zehret nicht das heilige und *tieferschüttert bleibt* das innere Herz doch fest« ('Ty är vi bara av rent hjärta [– – –] då dödar då förtär icke den helige och *djupt skakat förblir* dock det inre hjärtat fast').

dass ich etc.: 'att jag, ur nätterna, sjunger den varnande ängsliga sången för de oerfarna', slutorden i prosautkastet ovan.

93 *preciositet:* 'förfining', 'förkonstling'.

filologerna: 'språkmännen'.

nietzscheska orden: Kan syfta på de av Ekelund ofta citerade orden från den tyske filosofen Friedrich Nietzsche (1844–1900) om att bara de tankar man har gått sig till har värde.

oskärat: här 'rent', 'obefläckat'.

metamorfoser: 'förvandlingar'.

Jag bodde [...] fullämnat: Från mötet med svanarna i H.C. Andersens »Den fula ankungen«, vilket vävs samman med det lika livsomvälvande mötet med lufthundarna i Kafkas »Den sanningssökande hunden«, båda metaforer för konsten. EPV följer texten hos Andersen, så när som på att svanarna har bytts ut mot hundarna: »En kväll, solen gick ner så underbart vackert, kom en hel flock stora, vackra fåglar fram ur buskarna, ankungen hade aldrig sett några så vackra, de var alldeles skinande vita, med långa smidiga halsar«. I fortsättningen dyker hos Andersen ankungen ner till bottnen av dammen (hos Kafka ner i en vedtrave): »och då den kom opp igen, var den som förbytt. Den visste inte vad fåglarna hette, inte vart de flög, men höll ändå av dem som den aldrig hade hållit av någon.« (Åke Holmbergs övers.)

fullämnat: Ung. 'fullt ut såsom det var ämnat'.

varfrån komma [...] stränder: »alltså, den där Weckselldikten« [Noter]; slutraderna i ett fragment av den finlandssvenske diktaren och dramatiken Josef Julius Wecksell (1838–1907), som liksom Hölderlin gick in i en över fyrtio år lång sinnessjukdom: »Hvarfrån komma / ord som blomma? / Döden allt ju kysst.«

94 *hvad är det heroiska* etc.: Vilhelm Ekelund i »På hafsstranden« (1922).

Fanns det [...] bränt hjärta: Citat ur prosadikten »Lättjan« i samlingen »Hjärtats frid, den blödande« (1907) av Ivar Conradson (1884–1968).

dina blå brandenburgkonserter: Bachs.

95 *barocken* etc.: Om utläggningen av »Kunst der Fuge«, Bachs ålderdomsverk, skriver Gunnar Ekelöf i sin recension av EPV att den blir »något så egendomligt som en *gavott inifrån*, en kultursyntes och en av de finaste inblickar i barockens art och väsen som anmälaren vet sig ha läst«.

contrapunctus V etc.: Den femte (resp. tredje) fugan i »Kunst der Fuge«.

don Daradiridatumtarides etc.: Två personer i den tyske barockskalden Andreas Gryphius' (1616–64) lustspel »Horribilicribrifax«.

stengeet: Ålderdomlig stavning av *stenget*.

Eric Benzelius etc.: Citat ur Swedenborgs dröm den 26–27 juni om sin svåger, universitetsbibliotekarien och ärkebiskopen Eric Benzelius, i »Drömbok«.

96 *Freud:* Sigmund Freud (1856–1939), knuten till oidipuskomplexet, se komm. till s. 36.

Graeser: Wolfgang Graeser (1906–28), schweizisk tonsättare och musikteoretiker, död genom självmord. Graeser gjorde en matematisk analys av »Kunst der Fuge«, publicerad i Bach Jahrbuch 1924.

blid som våren du var: »'Amorina', FÖRSTA TIDEN, mottot« [Noter], se komm. till s. 61.

temperatur: Se komm. till s. 12 och 56.

Kapitel 12

»om Dryckenskapen«. O:s sista deliriska färd mot döden. Ett tema är upprepning och imiterande. Sifferbeteckningarna i marginalen anger antalet centiliter sprit som O inmundigar under loppet av den sista natten.

97 *Anfängerin* etc.: 'Drottning Sanning, den stora dygdens begynnelse, / må du inte störta ner / mitt tänkande i den råa lögnen'; från Hölderlins översättning av ett fragment av den grekiske skalden Pindaros (ca 520–440 f. Kr.).

gems: 'stenget'; i ett brev till Ranveig skriver Oswald den 21. 6. 1948: »inspirerades till en skämtsam ingress om stengeten som fick svindel (den enda roliga teckningen i Allers av

årgång 1900), men det får stå för Dryckenskapen«, jfr *stengeet* s. 95.

encyklopedin: 'uppslagsverket', möjligen åsyftas upplysningstidens stora uppslagsverk, redigerat av Diderot och d'Alembert (1751–72).

kärrfrun: Förekommer i H.C. Andersens saga »Lyktgubbarna är i stan, sa kärrfrun«, där hon tillhandahåller poetiska modeller på flaska, jfr nedan komm. till s. 101.

kufiska mynten: 'arabiska mynten' (från staden Kufa).

ÖverLarsson […] dränktes: »H.C. Andersen« [Noter], historien om Stor-Klas och Lill-Klas där imiterandet får en olycklig utgång. När Stor-Klas vill upprepa Lill-Klas' framgångar (vari ingår fan *i kistan*, den döda *farmodern* och boskapen *på sjöbotten*) hamnar han i säcken och dränks.

baisse: 'kursfall'.

skulle fria: Syftar enligt Noter på Hjalmar Bergmans »Herr Sleeman kommer«, där den ovälkomne friaren ord för ord upprepar den unge jägarens kärleksförklaring.

98 *intervallen:* Ett intervall är höjdförhållandet mellan två toner.

den fjärde: Den bortflyttade »fjärde väggen« kallar man i teatersammanhang den sida av scenen som vetter mot åskådarna.

jag säjer […] likgiltigheten: Travesterar kärlekens lov hos Paulus i Första korintierbrevet 13:13: »Så bliva de då beståndande, tron, hoppet, kärleken, dessa tre; men störst bland dem är kärleken.«

sibyllan: 'sierskan', 'spåkvinnan'.

sumeriska: Tillhörande fornfolket sumererna.

Frauentotenlieder: 'Kvinnors sånger för att dö', alluderar på Gustav Mahlers »Kindertotenlieder«.

Schering Rosenhanes gränd: Gränd på Riddarholmen i Stockholm.

99 *Ensor:* Den belgiske målaren James Ensor (1860–1949), känd för sina makabra motiv och masker.

sökt kontakt med Christina: Se komm. till s. 82.

en kopia av El Greco: Avser El Grecos (ca 1541–1614) målning av Jungfru Maria som den sörjande modern, om vilken Oswald skriver i sin dagbok under arbetet med CL (19.6.46):

»R[anveig] skickar en liten reproduktion: stabat mater dolorosa – jag känner utan invändningar igen hennes ansikte, fast belyst av andra färger, det är Hon: Christina.«

Helene Schjerfbeck: Den finländska målaren (1862–1946), vilkens sena, nästan dödskalleliknande självporträtt herr O kan tänka på.

Rilke översätta døden: Syftar enligt Noter på skildringen av Kristian IV:s död i »Malte Laurids Brigge«, där den döende kungen plötsligt säger: »O, doktor, doktor, vad heter han?« Kungen ger själv svaret då han säger »med hela ansiktet detta enda ord, som hans tunga nu format i timmar, det enda, som fortfarande fanns: 'Döden', sade han, 'döden.'« (Åke Leanders övers.).

Marat: Se komm. till s. 45.

Guvernören: Se komm. till s. 73.

slå följe [...] helveten: Som Dante i »Den gudomliga komedien«, se komm. till s. 77.

Vergilius [...] hygglig karl: Swedenborgs replik då han fick besök av Vergilius i London, återberättat av Atterbom i »Svenska siare och skalder«, se komm. till s. 7.

Stifter: Adalbert Stifter (1805–68), österrikisk författare, död efter ett självmordsförsök.

biskopen av Växjö: Den svenske skalden och biskopen Esaias Tegnér (1782–1846) var under senare år sinnessjuk.

den gamle hedningen: Goethe.

universalism: 'allomfattande bildning'.

100 *säsongen hos Schopenhauers:* Johanna Schopenhauer, författarinna och mor till filosofen, till vilkens salong i Weimar Goethe brukade komma.

Anna Myrberg: (1878–1931), under pseudonymen Svarta masken författare av dårdikter och en av sin tids originellaste svenska humorister.

Friedemann Bach: Orgelspelare och tonsättare (1710–84), äldste son till Johann Sebastian Bach.

Fredmans epistel n:r 30: »Drick ur ditt glas, se döden på dig väntar« av Carl Michael Bellman, se komm. till s. 23.

soffa: 'låda', 'back'.

urmakarn: Bellmangestalten Fredmans borgerliga yrke.

372 [...] Decius: Upprinnelsen till Sju sovares dag den 27 juli är

legenden om sju kristna bröder som under den romerske kejsar Decius' förföljelse gömde sig i en grotta och vaknade först 372 år senare, »(enligt gammal svensk källa)« [Noter].

Valéry: Se komm. till s. 7.

Sokrates: Grekisk filosof och sanningssökare (470–399 f.Kr.), avrättad för sina läror, jfr nedan.

Slingerbulten: Öknamn på en person som slingrar sig och gör undanflykter.

bålen på dem väntar: Se komm. till *Fredmans…* ovan.

odörtsbemängda vin: Odört är en giftig och illaluktande ört som tillsammans med vin utgjorde innehållet i Sokrates' giftbägare.

gren av Helmstätter etc.: Se komm. till s. 14; utflykten i herr O:s genealogi går också tillbaka på Oswalds egen, då hans morfar var barnhusbarn av okänt ursprung.

svärdssidan: Medlemmarna på manslinjen av en släkt.

stadsvapen: I avdelningen för Faustallusioner i Noter hänvisas till Kafkas »Stadsvapnet«, där en väldig knytnäve (»Faust«) utgör stadens vapen.

de blundande lärorna: Avser de österländska vishetslärorna.

cum laude: (lat.) 'med beröm'.

professor Jessen: Läkaren som vårdade Tegnér under hans sinnessjukdom på en anstalt i Slesvig 1840.

revolutionens och manifestets år: 1848.

101 *Anton Bruckner* etc.: Syftar på den havererade konsert i Wien 1877, då Bruckner (se komm. till s. 97) dirigerade sin tredje symfoni och både publik och orkester övergav honom.

tragiska tonarten: d-moll.

L.M: Den svenska teletekniska koncernen LM Ericsson, grundad 1876.

storstrejken: 1909.

danaiders: Danaiderna var 49 systrar i den grekiska mytologin, som på bröllopsnatten mördade sina makar och därför dömdes att i underjorden ösa vatten med bottenlösa kärl.

haustorier: Sugorgan med vilka växtparasiter upptar näring.

kärrfrun […] är i stan: Se komm. till s. 97; kärrfruns varning gäller lyktgubbarna, irrbloss förklädda till människor, som har kommit till stan för att föra människorna vilse.

vätterosor: Vätteros är en parasitisk blomört.

102 *Dvojnik:* Ryska namnet på »Dubbelgångaren«, se komm. till s. 35.

av denna […] upplöses jag: Citat från Thorild, »Ideer öfver Sällheten«.

korrelater: 'motsvarigheter'.

övertoner: Se komm. till s. 45.

apostrofera: 'rikta sig till', 'tilltala'.

Holmia: (lat.) Stockholm.

svalg […] salt och vin: Ur Samuel Columbus' »Orde-Skötsel« där som exempel på metafor anges: »Stockholm är ett *svalg*, som super i sig så mycket förråd av salt och vin, som resten av hela Sverige.«

metamorfor: Sammanställer *metafor* 'bild' med *metamorfos* 'förvandling'.

Tomas' klockor […] grånnade: Associerar till Tomas Weber och Jakobs klockor i Hjalmar Söderbergs Stockholmsroman »Förvillelser«.

Södra bergens […] folkbeväpning: Syftar troligen på det revolutionära flöde nerför Vita bergen i Stockholm som Strindberg talar om i »Röda rummet« samt på kravallerna vid Gustav Adolfs torg i samband med rösträttsfrågan 1917.

o Stockholm […] myrförsamling […] o du Stockholmska […] huvud: Citat ur Almqvists »Amorina«, se komm. till s. 61.

ävlande: 'ivrigt strävande'.

Östermalms fasader: De rika kvarteren i Stockholm.

103 *nihilismisiga:* Vitsar på *nihilism* 'förnekande av religiösa och moraliska värden' och *smilande*, *lismande*.

söderkisen: Stockholmare känd för sitt vitsande.

Narcissus: Se komm. till *det Jag* s. 65.

Narcissa: En av Oswald skapad feminin form av *Narcissus*.

veneriska: 'smittade av könssjukdomar'.

förakta din moder: Jfr budordet i Gamla testamentet: »Hedra din fader och din moder.«

i begynnelsen var: Se komm. till s. 57.

Fåfängan: Utsiktspunkt på Söder vid inloppet till Stockholm.

draktänder: I den grekiska myten om Jason och det gyllene skinnet en sådd ur vilken växer beväpnade fientliga män.

teknomanien: 'teknikbesattheten'.
o skändliga […] hatar dej!: Travesterar Baudelaires (se komm. till s. 71) »Je t'aime, ô capital infâme« ('Jag älskar dig, o skändliga huvudstad').
Gorgoner: I grekisk mytologi tre kvinnliga vidunder.
104 *hybris:* 'övermod', 'förhävelse'.
enkannerligen: 'i synnerhet'.
androgyna: 'tvekönade'.
varför jag är så klok […] varför jag är så vis: Citat från Nietzsches sista verk före sammanbrottet i vansinne, »Ecce homo« (se komm. till s. 93).
luciferiska: 'djävulska', 'diaboliska'.
Medusas huvud: Medusa var en av gorgonerna (se komm. ovan), vilkens blick hade makt att förstena.
Sokrates: Se komm. till s. 100.
Pilatus: Den romerske ståthållare som dömde Jesus till döden.
Hamlet: Prinsen i Shakespeares drama som dör för sitt sanningssökande.
hjärtat […] fullkomning: Syftar på »Hjärtat af vishetens fullkomning«, den mest spridda buddhisttexten, ofta citerad i CL.
nelumbo: »Indiens heliga lotus« [Noter].
occidentala: 'västerländska'.
kvintessens: 'koncentrat'.
105 *dröj kvar […] skön:* Den replik med vilken Faust i Goethes drama skulle tillfalla Mefistofeles, här riktad mot gryningsljuset i öster, dvs. den österländska visdomen.
Arvid: En person som förekommer även i CL, hämtad från Pär Lagerkvists »Hissen som gick ner i helvete« i »Onda sagor«, en bedragen äkta man som skjuter sig för pannan och senare dyker upp som betjänt åt hustrun och hennes älskare på ett hotellrum i helvetet.
svartbröderna: Herr O:s gata, Svartmangatan, har sitt namn efter de s.k. svartbröderna, svartklädda dominikanermunkar som hade ett kloster där.
106 *statyn:* Guvernören i Don Juan, se komm. till s. 73.
Tyska Brunn: Litet torg i herr O:s kvarter.
sista färjan: Syftar på Djurgårdsfärjan som lägger till vid Räntmästartrappan intill Slussen vid Gamla stan.

krakel: 'gräl', 'bråk'.

107 *cadinbläckhornet:* Jfr Oswalds anteckning: »mitt porslinsbläckhorn (Cadin), ev. denna undanflykt sista / :någon tillvarons detalj (oerhört väsentlig, el. sublimt likgiltig)«.

ett träsnitt etc.: Här införs alltså till slut Munchs Skriet som i olika varianter återger figuren på bron med öppen mun och de två männen i cylinderhattar. Oswald ägde Rolf Stenersens bok som reproducerar träsnittet.

ad spectatores: (lat.) 'mot åskådarna'.

förvandlar landskapet: Ångestskriket fortplantar sig på Munchs träsnitt till hela det omgivande landskapet.

'gud med oss': Gustav II Adolfs motto och stridsrop, jfr Bibeln, Matteus 1:23.

insegel: 'bekräftelse'.

108 *då du har hunnit helvägs* etc.: Jfr Oswalds anteckning: »Döendets snabba minne av den exakta resten = det förflutna.«

109 *vita skärmmössor:* Bars på somrarna av patrullerande poliser.

Rondo

Arbetet med »Rondo« avbröts av Gösta Oswalds drunkningsdöd den 26 juli 1950. Romanen utkom första gången våren 1951, redigerad och med inledning av Jörel Sahlgren Oswald, senare i en annan redigering med inledning och kommentarer av mig (1966).

Havet spelar en avgörande roll både i och för romanen. En upprinnelse var mötet med öarna Aran och Inismaan på Irlands västkust: »genom *den häftigt plötsliga smaken av havsvatten* inte bara föds Inis och med henne Aran och Maan och med dem Peter och Vanja, utan även brusar fram hela rondokomplexet – av denna skedfull mjuk som vatten och bitter som salt, med alla havets erfarenheter…« (»Journal« 22.6.1949). Ämnet är Saknaden, med Monicas drunkningsdöd, Oswalds gåtfulla ungdomskärlek, som en biografisk klangbotten: »'skriva av sej' och dikta sin rundsång om saknaden, vandra sin ronde de nuit om frånvaron«.

Men det biografiska ingår en förening med det kulturanalytiska och universellt-mänskliga. Resultatet är en »mytografi«, där författarens

öde knyts till några av västerlandets grundmyter, främst Erosmyten i Platons »Gästabudet« samt Plutarchostexten »Om oraklernas upphörande« som handlar om spådomskonsten och dess förfall. Ämnet blir på så sätt också Skönheten, den som Saknaden gäller och som måste återskapas. Kvinnan Inis, dödad på Maskeradbalen, förkroppsligar i romanen denna skönhet. Runt henne grupperar sig de fyra männen, Aran, Maan, Peter och Vanja. Det som ska ringas in är den skapande hållning som kan vara en budbärare mellan den förlorade Skönheten och det förgängliga jordelivet, den Älskandets demon som är nödvändig enligt både Platon och Plutarchos. Det demoniska är i »Rondo« detsamma som Kärleken i Sokrates' framställning i »Gästabudet«: ett tillstånd mittemellan dödligt och odödligt, där uppdraget blir att vara en »tolk mellan gudar och människor«. Eller, som Sokrates säger om Eros: »Han befinner sig mitt emellan båda och fyller ut tomrummet, så att allt blir ett sammanhängande helt.«

Aran är den som står denna strävan närmast, men han går under på sin alltför starka trohet mot det enskilda och mot saknaden: »saknar henne tills hon för andra gången dör«. En motbild har han i Mozarts Don Juan, som går under därför att han försöker höja sig ur det enskilda till den allmänna skönheten, trolös mot det enskilda men besatt av begär efter det allmänna. Politiskt representerar Aran en tredje ståndpunkt, trängd mellan tidens två läger som företräds av Maan och Peter. De senares hållningar karakteriseras av Jörel Sahlgren Oswald som »allt rabiatare liberalism och imperialistisk socialism«.

Rondo är en musikalisk form som kännetecknas av att ett tema upprepade gånger återkommer med inlagda episoder däremellan. »Således blir min form alldeles fri, och med rondo menar jag bland annat en kanske lös, en accepterat fragmentarisk uppbyggnad, i detta fall ett spegelrondo A-B-C-B-A, som är byggt som ett Les adieux, med bilderna från Boschs Hövagnentriptyk, med avskedet (syndafallet), vandringen, vinterresan (vagnen) och frånvaron, bortovaron (helvetet), alltså en bok om saknad« (BR). Boken består av fem delar: »Mitt tvångsföreställningstal är fem, på detta är boken intensivt grundlagd.« Den första delen, A, har fem paragrafer, B har fem underavdelningar med vardera fem paragrafer, C innehåller tjugofem paragrafer, D fem underavdelningar med vardera två paragrafer och slutligen har E fyra paragrafer + »eventuellt« en »slutsläng«. I den form som förelåg vid Oswalds död hade romanen 69 paragrafer »= min

mästares levnadsår« (dvs. Vilhelm Ekelund, vilkens död i september 1949 starkt grep Oswald).

Anslutningen till Hieronymus Boschs hopfällbara »Hövagnen« visar sig i kompositionen på så sätt att del A motsvarar triptykens yttersida, självporträttet; B, C, och D det uppslagna konstverket, som är människosläktets väg från paradiset/syndafallet via jordelivets ävlan till helvetet; medan E betraktar både konstnären och hans verk och försöker se vad som händer med dem efteråt, på »baksidan« av den slutna tavlan. En annan stomme är Franz Schuberts »Winterreise« (»Vinterresa«), en sångcykel byggd på dikter av Wilhelm Müller om en ung gesälls vandring bort från sin älskades hus, genom vintern och ensamheten, till mötet med döden. De 24 sångerna ur Schuberts cykel, som alla är lagda i gesällens mun, ingår i 24 av »Rondos« paragrafer.

Ett annat sätt att se kompositionen är i anslutning till Oswalds »drömestetik«. »Rondo« är en nattbok. Första delen, A, är en självbiografi som består av fem »drömminnen« hos författaren, och ur den femte, »magdrömmen« eller »det undermedvetna«, växer romanens följande tre delar fram, B, C och D med deras berättelse om de fyra männen Aran, Maan (Steven), Peter, Vanja (Ivan Aronson) och kvinnan Inis. I sista delen, E, konfronteras drömmen med verkligheten, drömpersonen Aran möter »författaren« inkarnerad i den något löjlige Joannes' gestalt och för med honom ett samtal om romanens tillblivelse.

En av Oswalds ambitioner var att lösa problemet med författarmedvetandet. Han talar om hur han med sina »tre författare (!)« vill gå vidare från »En privatmans vedermödor«: »den verklige författaren, det löses inte fullt så enkelt som att postulera en Peter Sergius« (BR). En annan ambition var hans vilja att fånga det *närvarande*, ett närvarande som ses dels som »något psykiskt rumsligt« (»associationer och drömrester, förnimmelser och gester, fruktan och förhoppningar, alla tre tempera«) dels som »rörelse, ständigt oförutsebar dynamik«. Brevet fortsätter: »Förstår du hur dimensionsrikt jag tänker mej det (fortskridande) *närvarande*? och syftar ännu längre, men det är bara vaga drömmar, mot den punkt – 'springande' – där någonstans linjerna från *Le Temps Retrouvé* [Proust] och *Finnegans Wake* [Joyce] sakta och omärkligt skär varandra, ja det är mycket dunkelt« (BR).

Nu blev »Rondo« aldrig fullbordad. Oswalds plan var att skriva färdigt under sommaren, men var romanen till slut skulle ha hamnat är ändå svårt att säga. En skönjbar tendens är att arbetet var på väg

bort från en del ambitioner, som en individualiserad personteckning och en konkret politisk tematik. En anteckning lyder: »Din styrka kunde bli, ej att måla porträtt, men ge relationer och sammanhang (eller bristen på sammanhang); ej en älskande och hennes älskade, men kärleken mellan dem – som ju ändå är själva mysteriet.« En annan: »Bekänna din färg av uteslutande elegiker.«

Färdiga och renskrivna på maskin är de fem paragraferna i A samt § 18 i B och § 58–59 i D. Resten utgörs av handskrivna folioark, med Oswalds tydliga och vackra textning, grupperade i littererade buntar. Oswald arbetade parallellt med de olika delarna och Jörel Sahlgren Oswald berättar i sin inledning 1951 hur han brukade läsa upp färdiga partier för henne. »Man kan alltså få en rätt god bild av stilutvecklingen inom verket«, skriver hon. Någon entydig princip för redigeringen går knappast att hitta, snarare får man som läsare se sig som indragen i en pågående tillkomstprocess. Allt är i rörelse och en mängd planer passerar revy. Oswald själv lekte ett tag med tanken på att ge ut romanen tillsammans med en »Journal« över dess tillkomst. Även det färdiga verket tänkte han sig ju som en öppen, »en accepterat fragmentarisk uppbyggnad«. En annan anteckning lyder: »det slutna 'verket' en illusion nämligen«.

Men samtidigt finns både inre och yttre planer för det väldiga stoffet. Ett Schema, upprättat tämligen sent, redogör i form av stickord för romanens 69 paragrafer, stundtals med hänvisningar till berörda avsnitt i manuskriptet. Schemat, som står i en liten svart spiralbok, hade inte dykt upp när Jörel Sahlgren Oswald gjorde sin redigering. Hennes redigering följer istället främst de anvisningar som finns i manus samt hennes egna minnen av uppläsningar och samtal. När min utgåva gjordes 1966 fanns »Schema« och redigeringen tog sin främsta utgångspunkt där. I denna utgåva har jag försökt ett bådeoch. »Schema« tas till hjälp för att få fram linjen i romanen. Men jag låter manuskriptet och Jörel Sahlgren Oswalds redigering få råda när det skrivande flödet tycks gå i annan riktning. Mina överväganden redovisas så gott det går i kommentaren.

Oswald själv tvekade i valet mellan beteckningarna AI, BI:1 etc. och § 1, § 6 etc. – »överlasta ej med siffror« skriver han. För överskådlighetens skull har här (som i utgåvan 1966) varje paragraf belastats med den dubbla sifferbeteckningen. I övrigt följer redigeringen de principer som Jörel Sahlgren Oswald etablerade. När anteckning-

ar införs i texten sätts de i petit med indragen vänstermarginal. Då manuskriptet ger två alternativ till ett uttryck, det ena på raden och det andra ovanför, väljs det undre. Ofta innehåller manuskriptet parenteser kring enstaka ord eller uttryck som Oswald möjligen tänkt ändra, men dessa parenteser medtas ej. Tecknen | | kring ett avsnitt i texten anger att det är lätt struket i manuskriptet. Mindre luckor inuti en mening markeras med [...], medan tre streck på egen rad (som kan vara redigerarens eller Oswalds) anger att behandlingen är ofullbordad. Det fåtal uppenbara felskrivningar som finns i manuskriptet har rättats.

Ett schema över figurerna på mittpannån hos Bosch finns, littererat a)–n), och införs ibland i kommentaren. För översättningar ur »Winterreise« har jag delvis använt sammanfattningar som Oswald gjort i ett nothäfte. Översättningar från grekiska och latin är när inget annat anges gjorda för denna utgåva av Jan Stolpe, från andra främmande språk av mig i samarbete med Rut Hillarp. Stavningen i citat o. dyl. följer i allmänhet de upplagor som Oswald använde. Den enda stavning som har normaliserats är Oswalds stavning av Plutarchos (hos Oswald Plutarkhos). När Oswalds anteckningar införs i kommentaren markeras det med [ant.] alternativt [ant. i MS].

Några vanliga *förkortningar* i Oswalds anteckningar som förekommer i kommentaren är:

A.	Aran
I.	Inis
M.	Maan
P.	Peter
V.	Vanja (Ivan)
MB	Maskeradbalen
DG	Don Giovanni
Sj.	Självmördarhotellet
Schema	Oswalds schema över de 69 paragraferna
Combe	Jacques Combe, »Jérome Bosch« (1946) (citerad från Oswalds exemplar i min översättning).
»Resan till Bacbuc«	François Rabelais, »Den märkvärdiga resan till Bacbuc« (även kallad »Den 4:e boken«). Övers. av Holger Petersen Dyggve, 1948.

111 *tillägnad* etc.: Parafraserar Almqvists (se komm. till s. 61) »Amorina«: »Det stora dårhuset tillägnad«. Jfr Oswalds ant.: »Dödsriket-bårhuset har en fin litterär tradition alltifrån Odysséens och Antologiens underjord av skuggor, över Vergilius, Dante, Bosch – återstod att helt förlägga helvetet i vårt dagliga ljus«.

112 *Skönhet är något hemskt* etc.: »det enda värdiga mottot för ditt rondo – (och) om att göra R. värdigt detta: [– – –] men hur ska jag våga så – ställa mej i närheten av Dost., bekänna utan högmod sitt högmod –« [ant.], se komm. till s. 35.

A *En irrande son*

A är fullbordad och renskriven av Oswald själv. Den utgör en »självbiografi i drömmar« [ant.] och ger ett antal nycklar till det följande. Titeln sammanflätar två titlar av Hieronymus Bosch (se komm. till s. 16), Den irrande dåren (bild 1) och Den förlorade sonen (bild 5), båda besläktade med den bortdragande gesällen i Schuberts/Müllers »Winterreise«. Det är särskilt den på de båda tavlorna återkommande hållningen hos mannen som är av betydelse för självporträttet och Aranporträttet i »Rondo«. Om Den irrande dåren skriver Combe: »En vagabond med käpp i handen och ränsel på ryggen färdas genom ett vidsträckt landskap; han ska just gå över en liten bro. *Hans klädsel, hans hållning, hunden som hotar honom överensstämmer med den traditionella ikonografien över Narren (le Mat), tarocklekens dåre. Han föreställer människan som färdas genom livet utan tanke på sin själs öde, i en omedvetenhet som liknar dårskapens*« (Oswalds kurs.). Över detta stycke har Oswald skrivit »(winterreise)«.

A:1 § 1

Paragrafen rymmer författarens/jagpersonens inträde i världen och existentiella position.

115 *Främmande* etc.: Öppningsorden i Schuberts »Winterreise« 1, »Gute Nacht« ('God natt'): lika främmande som han en gång kom till staden, lika främmande drar han nu bort sedan hans älskade har försmått honom.

månens […] reskamrat: »Winterreise« 1: »Es zieht ein Mondenschatten als mein Gefährte mit« ('En månskugga följer mig som en reskamrat').

Grottorna är trånga etc.: Alluderar enligt en ant. på »Världen i Pantagruels mun«, kapitlet om François Rabelais (ca 1494–1553) i den tyske litteraturforskaren Erich Auerbachs huvudverk »Mimesis«, som kom ut 1946. Världen i jättens mun är här omvandlad till författarens vandring genom moderskroppen, jfr ant.: »*min* variant av världen i Pantagruels mun: mikrokosmos inom oss, lika blint ordnat som makrokosmos; contra makro, lika meningsfullt som mikro… o kaos! universums delirium«.

doften av hö: Rester av en mycket tidig plan är att de fem paragraferna i A rymmer varsin lukt: hölukt, dölukt (s. 117), tölukt (s. 122), snölukt (s. 125), sjölukt (s. 132 f); »men jag försöker ändå ha det roligt« [ant. i MS].

116 *Här följer oss hundar:* Både på Den irrande dåren och Den förlorade sonen (se komm. till A ovan) nafsar hundar efter vandraren, och hundar ylar även i första sången av »Winterreise«.

skallet […] ingången till livsriket: Leder tankarna till Kerberos, hunden som i den grekiska mytologin vaktar vid motsatt ingång, dvs. efter *utträdet* ur livet.

hunden och räven […] motsägelse: Återgår på en parodisk och paradoxal anekdot i förordet till Rabelais' »Den märkvärdiga resan till Bacbuc«.

absentia: (lat.) 'frånvaro'.

mönjade: 'strukna med blyrött'.

Och varför den svåraste etc.: Till denna dröm finns en not i MS: »denna ss mönster för alla senare (en född självmördares) dödsskräcks- o. aggressionsdrömmar«. I ett brev berättar Oswald om ett besök i morfaderns hus i det gamla Enebyberg utanför Stockholm: »ett kök ännu med doften av förtal och präktiga middagar och skrämmande åskväder och skådeplatsen för min barndoms ohyggligaste mardröm« (BR).

117 *en novemberdag:* »1942« [ant.], dvs. ungdomskärleken Monicas dödsdag den 17 november, inflätad även i tidigare verk; en ant. lyder: »Monicas död var ju en projektion av skräcken för döden genom vatten«.

A:2 § 2
Brottstycken ur författarens/jagpersonens ungdom med skymtar av Aran.

delar den på fem etc.: Det självbiografiska inslaget i del A understryks av att Oswald har en not till *fem* som tar upp namnen på hans närmaste vänner under gymnasieåren. Längre ner (s. 119) anspelas på ett uppförande under skoltiden av den amerikanske författaren William Saroyans pjäs »Across the Board on To-Morrow Morning« (1941), »Intermezzo på gränsen till i morgon«. Efter A:2 står i Schema (syftande på förhållandet till Ranveig): »undersöka *svagheterna* hos dej som ledde till er skilsmässa = boken själv«.

118 *schack […] remi:* Att stå i schack betyder att kungen hotas, remi betyder oavgjort.

en bucklig vindflöjel etc.: »Winterreise« 2, »Die Wetterfahne« ('Vindflöjeln'): som vinden spelar med vindflöjeln på taket till den älskades hus, så spelar den med hjärtan inne i huset.

[t.ex. en man etc.: Här införs enligt en ant. »den irrande dåren«. Passagerna inom klammer ger också en första skymt av Aran: »parallellt med förf. Aran på den nyss öppnade norra stationen, *men hon kom inte!*« [ant.]

blåsten över västerbron: Skildringen av Staden är avsiktligt obestämt hållen, ändå finns det på sina ställen omisskännliga drag av efterkrigstidens Stockholm (jfr »Staden mellan pärmarna«, red. M. Bergh, 1998).

119 *nattarbetet:* Drömmarna.

120 *på bordet med benen i kors:* Den klassiska skräddarställningen.

duk att torka svetten med: Från den kristna legendvärlden, en duk att torka svetten med ur Jesu panna på hans väg till Golgata.

magiska kvadrater: En magisk kvadrat ska vara ordnad så att om man lägger ihop talen i de olika raderna resultatet blir detsamma för alla rader, vågrätt, lodrätt och diagonalt. Att Oswald frenetiskt kunde sysselsätta sig med sådant framgår bl.a. av anteckningarna till »Rondo«.

or: 'småkryp'.

A:3 § 3

Författarens drömliv, med bl.a. torndrömmen för första gången; paragrafen mynnar ut i föreställningen om Tomas.

121 *jorden har gråtit* etc.: »Winterreise« 3, »Gefror'ne Tränen« ('Frusna tårar'): frusna tårar faller från gesällens kind, ändå kommer de ur bröstets källa, som är så het som ville den smälta hela vinterns is.

versnät: 'spindelnät'.

122 *vad:* 'vadställe'.

harpor […] trädkronorna: Syftar på hur Israels barn hängde sina harpor i pilträden när de inte ville sjunga under den babyloniska fångenskapen (Psaltaren 137:2).

123 *inälvorna:* Syftar på den romerska seden att spå i djurs inälvor.

Tomas: Intar ung. samma roll av framtidsmöjlighet som Vanja, kanske ett alternativt namn på honom, jfr § 64.

svävande stad […] kvadrater: »Klee« [ant.], se komm. till s. 79. Från Paris skriver Oswald: »Jag såg min avgudade Klee igår också, på en utställning med alla större 'abstrakta'« (BR).

förvand: 'bortskämd'.

som sker vid morgonväkten: Rymmer ett eko från Birger Sjöbergs (1885–1929) dikt om övergången mellan liv och död, »… som sker vid sommarvakan«.

A:4 § 4

Djävulens första besök (avsett att återkomma i E) med motsvarigheter i Dostojevskijs »Bröderna Karamasov« (1879–80) och Thomas Manns »Doktor Faustus« (1947). I Schema står: »kort sagt: [contra diab.] *vara sin vision trogen!*«

124 *Någon har sagt* etc.: Andeskådaren Emanuel Swedenborg i »Diarium Spirituale« (»Andlig dagbok«) 20. 3. 1748 (nr 1587), se komm. till s. 64.

agnostiskt: 'i föreställningen att kunskap om de yttersta tingen inte är möjlig'.

sireniska dissonanser: Missljud knutna till de sjungande sirenerna i Odysséen.

genios […] dura mater: Syftar på vad Swedenborg säger om um-

gänget med »genii« ('andar'), vilka har sin hemvist i »dura mater« ('hårda hjärnhinnan'), och i motsats till »spiriti«, som är ett annat slags andar, har en negativ innebörd för honom (D.S. 1692, se nedan mottot s. 273).

pseudo-hallucination: Litteraturhistorikern Martin Lamms karakteristik av den typ av syner som Swedenborg hade under sin visionära omvändelseperiod (i »Swedenborg«, 1915).

logier: 'tankar'.

sofier: 'visheter'.

125 *Desmond hotel i Limerick:* På Irlandsresan våren 1949 sov Oswald och Liffner över »i ett ruckligt Desmond Hotel« i Limerick (BR).

säkularisering: 'avkristnande'.

reintegrering: 'återförenande', här av psykiskt och kroppsligt, andligt och sinnligt.

126 *John […] nedan kallad S.:* Förkortningen för de två kontrahenterna J. och S. kan ge association till hur Jesus frestades i öknen av Satan.

bassettröst: Röst i ett tonläge ljusare än bas.

128 *'Och Mâra* etc.: Så slutar berättelsen i Tripitaka, buddhismens heliga skrift, om hur Buddha fördriver den onde.

musicus: (lat.) 'musiker'.

Schumann: Den tyske tonsättaren Robert Schumann (1810–56), död i sinnessjukdom; framställningen är inspirerad av Walter Muschgs »Tragische Literaturgeschichte« (1948), där Schumann exemplifierar en konst »stegrad till dödskval«.

129 *'Wenn meine Schmerzen schweigen […] stelnat:* 'När mina smärtor tiger', ur »Winterreise« 4, »Erstarrung« ('Stelnande'), som handlar om gesällens paradoxala skräck för att bli av med smärtan, eftersom då ingenting längre talar om den älskade.

minen av äckel: Jfr Birger Sjöberg: »Pennan kastar jag till sist under vämjelse och äckel. Allt äckligt kommer störtande över mig med rovdjurs kraft och vildhet.«

lyft stiftpennan: Alluderar på hur Martin Luther slungade ett bläckhorn mot djävulen när denne frestade honom.

130 *de andliga värdenas* etc.: Omskriver en mening ur den tyske romanisten Ernst Robert Curtius' (1886–1956) »Europäische

Literatur und lateinisches Mittelalter« (»Europeisk litteratur och latinsk medeltid«, 1948), flitigt använd i »Rondo«. Meningen, som står i kapitlet »Kontinuität«, återkommer i »Rondos« »glömska«-motiv (se bl.a. komm. till s. 217): »Andlig tradition är bunden till materiella underlag; och dessa är förstörbara.«

A:5 § 5
Insomnandet. Så gott som alla teman i »Rondo« passerar revy samtidigt som språkets egen materialitet träder fram. En ant. troligen syftande på denna paragraf lyder: »detta kapitel i allt nyckel & kryptologi«.

tiden stiger: Havet hotar inte bara människorna utan hela staden, representerat av tidvattnets stigande.
Statt mig bi: Anspelar på den kända raden i James Joyces (se komm. till s. 17) »Ett porträtt av författaren som ung«, när den unge Stephen Dedalus bryter upp till ett liv i skapande och exil: »Old father, old artificer, stand me now and ever in good stead« ('Gamle fader, gamle konstnär, stå mig nu och alltid bi.').
Boy: Billigt cigarrettmärke.
Capstan: Engelsk tobak.
den signade dag: Svenska psalmen 424.
Också det myntet: »Rondo« lånar sin bild för sanningen från en aforism i Vilhelm Ekelunds »Concordia Animi« (1942): »Hvad är 'sanning'? Ett mynt – med Asklepiosbild?« Asklepios var läkekonstens gud i det antika Grekland.
Medusahår: Se komm. till s. 104.
Tykes: Tyche eller Tyke var i grekisk mytologi ödets gudinna.
131 *Nakna lindens* etc.: »Winterreise« 5, »Der Lindenbaum«, använd även i CL: förut stannade gesällen ofta vid linden, nu måste han vandra förbi den; men även långt borta från den hör han den viska »där finner du ro«. Romantexten innehåller en musikalisk beskrivning av sången och två citat, *viskar något* och *förbi*.
Röd vokal: I Rimbauds »Språkets alkemi« (se komm. till s. 87) ges vokalerna färg och *i* är röd.

därför tillkommer det […] England: Talet om elden som en levande varelse finns i Plutarchos' (ca 46–120 e.Kr.) »Om oraklernas upphörande«. Skriften, som Oswald mötte hos Rabelais, skaffade han genom att på ett antikvariat vid Rue Bonaparte i Paris inköpa Plutarchos' verk i 25 band i översättning av filologen Jacques Amyot (1513–93). Både Rabelais och Plutarchos ses delvis i ljuset av esoteriska läror, framför allt av den franske pytagoreikern Jean Mallinger, inköpt av Oswald i Paris: »kan röja för dej det som är hemligast bara genom att nämna boken, Les Secrets Esotériques dans Plutarque« (»De esoteriska hemligheterna hos Plutarchos«) (BR). Elden identifieras av Oswald med den skapande kärleken, hos Mallinger kallad »näring för gudarna«.

Demetrius: En av samtalspartnerna i Plutarchos' »Om oraklernas upphörande«, en siciliansk grammatiker som anlänt till Delfi från England. I hans anförda berättelse om demonerna vid Englands kust (använd även av Rabelais) såg Oswald en anspelning på sina romanpersoner med namn efter öarna på Irlands västkust.

Maten på våra etc.: »magdröm« [ant. i MS], drömarbetet tar sin början.

vandrande mot bron […] magpipan: Se beskrivningen av Den irrande dåren i komm. till A, där framställningen fortsätter: »I detta nästan enfärgade landskap, där en blå ton införs endast i fonden, finns spåren av det onda som här utspelas: de dödas ben som ätits rena av fåglarna, rövare som plundrar en passerande, dansare som hänger sig åt rytmerna från den obscena säckpipan och i fjärran galgen.«

Sömn, var är […] seger?: Parafraserar Paulus' ord om döden i första korintierbrevet 15:55: »Du död, var är din seger? Du död, var är din udd?«

o sömpn! etc.: Ur sonett 56 i »Venerid«, en samling från ca 1650 av pseudonymen Skogekär Bergbo, aktuell med en nyutgåva 1949.

olyksames: 'olyckligas'.

lijsa: Gammalstavning för *lisa* 'lindring', 'tröst'.

Vad lijder tijden, lijdare: Jfr den sömnlöse Esaias Tegnérs fråga i »Mjältsjukan«: »Säg mig, du väktare, vad natten lider! / Tar

det då aldrig något slut därpå?« Ljudförvrängningarna växer fram både ur citatet innan och ur insomnandet.

132 *Alltså, varande […] orkidé som helst*: Insomningsmonologen i Paul Valérys roman »Monsieur Teste« (se komm. till s. 7) slutar: »Jag är varande, och seende mig själv, seende mig se mig själv, och så vidare… Låt mig tänka mig riktigt in i detta… Bah – man somnar in med vilken sak som helst i tankarna… Sömnen fortsätter likgiltigt vilken idé…«

Centrimentala roser: Sammansmälter bl.a. *sentimentala resor* (t.ex. den irlandsfödde Laurence Sternes »Sentimental journey« 1768 och »Winterreise«) med *rosor* som i Almqvists »Törnrosens bok«, som skulle innefatta helheten av hans författarskap.

tillbaka? buk: »Rondos« tema om »reträtten«, återgången till moderssköte; associerar även till Rabelais' »Resan till Bacbuc«, som är en resa till »den Gudomliga Flaskans orakel«, rusets och kroppens röst.

Tår havgår etc.: Jfr ovan s. 118. Fr.o.m. nu blir havsmotivet alltmer framträdande.

diss sind etc.: Förvränger en sats ur Gryphius' (se komm. till s. 95) sonett »Mitternacht« ('Midnatt'), så att bl.a. en vits på *traum* 'dröm' uppstår: »diss sind der traurigen Einsamkeit Stunden« ('detta är ensamhetens sorgsna timmar').

Sediga ejhakulcinationer: Adjektivet *sedig* betyder 'långsam', 'trög' men uttrycket vitsar också på *säd–sedlig* och *ejakulation–hallucination*.

on se sauve: 'man räddar sig'.

funstre: Stockholmsuttal av *fönstret*.

Ja kante såva etc.: Jfr Oswalds excerpt ur James Joyces »Finnegans Wake«: »Can't hear with the waters of. The chittering waters of«.

Johannes: 'som Gud är huld' [ant.], namnet på författaren i E.

Agnus: (lat.) 'Lammet'.

Ignis: (lat.) 'Elden'.

innan tiden går […] skapelse: Syftar på Almqvists berättelse »Skönhetens tårar«, där världen skapas ur en tår från den våldtagna skönheten; *vahan närgången* tycks anspela på Almqvists motto: »Ville han illa denna tillbedjare?«.

brunnsto ditmaryambiskt: Vitsar bl.a. på *brunno–brunst* ('parningsdrift') och *dityrambiskt* ('jublande')–*mara* ('frestaren')–*jambiskt* ('i stigande tvåtakt').

alltmedan, medan jag etc.: Efter »Finnegans Wake«: »The while we, we are waiting, we are waiting for. Hymn.«

Arsklepiall… etc.: Ordet, som börjar med en vits på *Asklepios* (se ovan komm. till s. 130) och *arsle* och slutar med en vits på *preventiv* och *äventyr*, innehåller 69 bokstäver = »Rondos« paragrafer.

jagslott: Från Almqvists »Jaktslottet«, platsen där de flesta av hans historier berättas, hämtar »Rondo« sin benämning på del A, platsen där berättelserna rinner upp.

Åt varje o etc.: Jfr »Finnegans Wake«: »When the messanger of the risen sun, (see other oriel) shall give to every seeable a hue and to every hearable a cry and to each spectacle his spot and to each happening her houram«.

Sover sob ed hudd: 'Sover som en hund', citat från kap. 63 i »Resan till Bacbuc«. Det snuviga uttalet pekar både mot insomnandet och mot Rabelais' föreställning om frusna ord som kan tina och falla »ned över människorna liksom en halsfluss och snuva« (»Resan till Bacbuc«, kap. 55), jfr komm. till s. 200.

Vem var jvdarnas etc.: Stavningen rymmer både insomnandets ljudförvrängning och den romerska stenskriftens v-form för bokstaven u. Frågan om judarnas gud, ett av »Rondos« ofullbordade motiv (se nedan komm. till § 22), härstammar från Plutarchos, som i fjärde boken av »Symposiaka« (»Bordssamtal«) argumenterar för att judarnas gud är densamme som Bacchus (se komm. till EPV, kap. 5).

basiliskernas […] tarandelliska: Ett tjugotal namn i detta avsnitt är hämtade från Rabelais' lista över giftiga djur i kap. 64 av »Resan till Bacbuc«, en anknytning som pekar mot dragningen till Rabelais' förmåga att skapa självständiga ordvärldar.

basiliskernas basilevs: Basilisker är ett ödlesläkte, *basilevs* är det grekiska ordet för 'kung'.

Bacchus: Sammanställer *Bacchus* (se ovan) med Rabelais' *Bacbuc* som är hebreiska för 'flaska'.

…vinthandl: 'vinterhandling', se nedan s. 142, 165 m. fl.
hades: Hades är dödsriket i grekisk mytologi.
magiska kvadrandrar: Se komm. till s. 120.
teristeklar […] analer: Här rör sig vitsarna på området för de manliga nedre kroppsdelarna.
hamndlets havfärd: Anspelar bl. a. på fyrtitalskollegan Erik Lindegrens (1910–68) dikt »Hamlets himmelsfärd« i »Sviter« (1947).
ilisiner […] arenismaaner: Förvrängningar av namnen Inis, Aran och Maan.
133 *Höv.:* Introducerar motivet Hövagnen från Bosch.
salt, en havssked: Jfr inledningen till komm. till »Rondo«, första stycket.

B *»5«*

Oswald hade börjat en omarbetning av B strax före sin död. Stora delar av MS härrör från arbetets början och skulle troligen ha omarbetats. B motsvarar vänsterflygeln på Boschs triptyk, Paradiset (eller Syndafallet, se bild 2), och upptar romanens huvudsakliga handlingsmoment. Den presenterar de fem personerna i »Rondos« drömvärld; i en anteckning »till '5'« står:

> *Aran* (melankoliker) och ändå aldrig der zarte Gedichter, snarast i trängsta mening religiös; *Maan* (sangvinikern) tvivelaktig emedan musiken ställer kärleken mot vardagen; P e t e r (koleriker) revolutionär och i trivial mening social, i en annan moralisk; V a n j a (flegmatikern (tvivelaktig i sin hudlöshet och abstraktion – den övermedvetne)) som utifrån sin quietism upphäver religion, estetik, etik för »den nya människan«, amoralisk *och* den strängaste, ateist *och* mystiker, realist *och* metafysiker; *Inis*, resp:s medium (syntes mer än kvinna)…
>
> alla fem objektiveringar i så måtto att slutet ett vägskäl (alternativen): mot människor (ident.) – mot gemensam ande, vart dessa sen leder.

I ett par anteckningar beskriver Oswald de olika delarnas »karaktärer« resp. tonlägen: »B avsked, C vandring (i själva rytmen (vagnen)), D frånvaro (även om den formas som ha-

desfärd)«; »Uttryckscykeln / viskande (E) → talande (B) → ropande (C) → tigande (D) ∞«.

BI *Aran*

Aran, den viktigaste av männen i romanen, står i centrum. Han är redaktör för den samhällskritiska tidskriften Homo, 'Människan'. Under de år som delen omfattar har maktkampen i Staden hårdnat och Aran beslutat att gå i landsflykt. Delen rymmer olika tidsplan och tillbakablickar och ordningen mellan paragraferna är ytterst oviss. Med nuvarande redigering blir händelseförloppet ung. följande: 1. Väntan på Inis 2. Barndom 3. Första gången i Staden 4. Uppbrott 5. Inför ett redaktionsmöte.

BI:1 § 6

De två breven, som inleder paragrafen, är skrivna av Aran till Vanja innan de ännu träffats och spänner över två och ett halvt år. Breven har tillkommit tidigare än paragrafens fortsättning och rymmer ett par luckor och motsägelser.

137 *Ivan Aronson:* Ivan är det ryska namn som Vanja är avlett ifrån. Förnamnet pekar mot släktskapen med Dostojevskijs ljusgestalt Aljosja i »Bröderna Karamasov«, efternamnet mot släktskapen med Aran.

30 kronor: Se komm till s. 40.

vår tidskrift: »Homo« [ant. i MS].

Gregers: Människorna är liksom miljöerna i »Rondo« mestadels fritt uppfunna, alla associationer är tillåtna.

138 *»tredje sida«:* Se komm. till s. 78. Beskrivningen av tidskriften liksom namnet Homo, 'Människan', pekar mot diktaren och kritikern Karl Vennberg och den i efterkrigstiden aktuella »tredje ståndpunkten«. I en central artikel, »Den moderna pessimismen och dess vedersakare« (1946), ställer Karl Vennberg mot de färdiga ideologierna en handlingsmoral som baseras på illusionsfri analys och därmed på konsten: »Ja, man kan kanske fråga sig om inte denna analys, som avslöjar blindheten hos oss alla och som bortom alla tankesystem återför den centrala problematiken till människan och människans

beskaffenhet, i det läge där vi nu befinner oss rentav är den rätta handlingen.« Tredje-ståndpunktarna, som inte ville ta ställning för någon av de två supermakterna USA och Sovjet i det kalla kriget, anklagades i de ledande svenska medierna för kommunistiskt medlöperi och av kommunisterna för uppgivenhet.

Sprengers salong: Se komm. till *Gregers* s. 137.

de krönta fåtöljerna: Syftar på Akademierna.

139 *17.11:* »(2 1/2 år senare)« [ant. i MS]; 17 november är Monicas dödsdag.

det tredje: Se komm till s. 138.

141 *sakta* etc.: MS hänvisar till § 1, »Aran på Centralen«.

142 *vinterhandling:* Ordet är laddat både med det politiska handlingskravet och med den vinterresa som romanen beskriver.

Stadsteatern slår igen: Teaterns stängande är i »Rondo« symbol för gemenskapens slut och oraklernas upphörande; motivet är delvis inspirerat av Rainer Maria Rilkes »Malte Laurids Brigge«: »Låt oss i alla fall vara uppriktiga, vi ha ingen teater, lika litet som vi ha en Gud: därtill fordras en gemenskap«, se komm. till s. 77.

»När kniven och saxen etc.: Ur Swedenborgs »Diarium Spirituale« nr 5039, kapitlet »Om svenska städer, yttersta domen och svenska folket«, där staden med sina kvarvarande onda människor sjunker i havet.

fyrvaktaren: Jfr komm. till § 35.

143 *och ett torn* etc.: Tornet pekar både mot högerflygeln på Boschs triptyk och mot drömmarna i delarna A och B.

de båda tornen etc.: Återgår enligt en ant. i MS på en sägen om två mästare som inte kunde enas om kyrktornens utformning utan lät bygga var sitt för att folket skulle döma; den förlorande störtade sig ner från sitt torn.

kolumbiska: Syftar på upptäckten av nya kontinenter.

144 *Han hejdade […] vinterhandling:* »Winterreise« 6, »Wasserflut« ('Vattenflöde'): gesällen talar om hur tårarna faller i snön, som törstigt suger upp den heta gråten; när våren kommer ska tårarna följa med smältvattnet tillbaka till staden, och vid det ställe där de börjar glöda är hans älskades hus.

det andra ödet etc.: Syftar på Arans »demon«, hans öde som

Eros, se nedan § 35 samt inledningen till komm. till »Rondo«.

på frågan […] London: Citat ur Swedenborgs »Diarium Spirituale« nr 5012.

Quartier Latin: Det gamla student- och klosterkvarteret på vänstra stranden i Paris.

Trädgårdsgatan: Gata i Gamla stan i Stockholm.

145 *Merrion Square:* Plats i centrala Dublin.

Ohnmachts […] mask: Landolin Ohnmachts dödsmask av Susette Gontard, Hölderlins älskade, förebild till Diotima, se komm. till s. 18. Om en bok om Hölderlin och Susette Gontard, inköpt i Paris, skriver Oswald: »att äntligen få höra henne själv tala, en genial älskarinna« (BR). MS har ett frågetecken vid »mest«, vanligen talar man bara om *en* mask.

fetischer: Föremål med magisk kraft.

BI:2 § 7

Redigeringen väljer här en annan väg än Schema. Som § 7 föreslår Schema motivet »underliga förbindelser« (motsvarande det som här har förts till § 9), medan »Barndomen« (det som här gjorts till § 7) i Schema upptas som § 9. Paragrafen om Arans barndom föreligger blott i ett par utkast. »Trohetsbrottet« skulle ha behandlas för första gången, det som har sin omvända parallell i Don Juan-motivet. Schema lyder:

(*starkt organiskt*)

a 1 / Barndomen

a/ Men den kvällen slogs portarna igen &c JUST FRUKTAN FÖR SKAPA (skriva själv &c), berättigad av *DG* sen.

b/ Skuldproblemet* – början till *Trohetsbrottet*…

(A. häftigt varm o. kall, medvetenhet o. känslighet drivna isär ss ej hos Maan – förtvivlan – vanhopp)

*även visavis Musiken: det förverkade paradiset. A. ju »omusikalisk«, gör religion av den (eller som *DG*), destruktivt passionerad – fast det framkommer först efter Enigma… [= § 35]

Till »Trohetsbrottet« står:

I.a volta: a/ Men den kvällen slog portarna igen…; b/ ångesten att *fatta* detta slutliga, c/ I. halv- II. helrörligt; d/ Domens el. Heliga Straffets Kyrkas 4* slag sprängde ivrigt skadeglada… e/ de komiska fjäten framåt, *stängt*, de tragiska sprången åt vänster, STÄNGT; f/ »forse un giorno…« *Dido* &c
*the friar-bird? *bejaka eller förneka den eviga återkomsten?*

146 *thalatta!:* (gr.) 'havet!', grekernas berömda rop när de återvände till kusten efter en lång inlandsmarsch, återberättat i Xenofons (ca 428–354 f.Kr.) »Anabasis«.
»förbannelsen«: »Araenus« [ant. i MS]. Jfr ett brev till Ranveig i juni 1949: »Aran (det betyder på iriska helt enkelt *ö*, men med en etymologi som överskrider alla rimliga språkgränser härleder jag det även från stranden Araenus, d.ä. 'förbannelse'*, vid Trakiens kust). *om man får tro Plutark, men hans fantasi i språkfrågor brukar överträffa min.«
Månen: Jfr följande ant.: »Endast om månen berättar A:s *mor* – obs! att hon redan i B: är Penny, fattigdomen…«, se § 35.

BI:3 § 8
Hit har förts en skildring av Arans första ankomst till Staden samt ett drömavsnitt, »torndrömmen f. 2. g«, vilka i Schema placeras som § 10. Till det som Schema upptar som § 8 finns inget skrivet material. Där skulle Plutarchosmotivet om »oraklernas upphörande« introduceras, dvs. huvudtemat om den saknade skönheten och den förlorade enheten. Motivet är knutet till »teaterns stängande« (se komm. till s. 142) och till det från Curtius hämtade minnes- och »glömska«-motivet (se komm. till s. 217). Schema lyder:
motiv: om oraklernas* upphörande o. andra religiösa funderingar, *melankoli*
a/ teatern
b/ vidare korrespondens med V. (vetenskapens glädje)
W. Pater (1889): »Skönhetens hus…« (Cs [Curtius] 400)
thesaurus-tabula rasa – minnets dynamik som inte *Aran* kan behärska (subvalid–) (*se ant.*)
*dvs. ngt utanför mskan som skyddade henne

147 *palissader:* 'pålverk'.
149 *gorgons:* Se komm. till s. 103.

BI:4 § 9

Jfr komm. till § 7. I handlingen befinner vi oss vid Arans uppbrott inför landsflykten. S. 150–153 (till *i drömmar om oss själva…*) skrevs relativt sent, medan fortsättningen med Arans funderingar över vänskapen med Maan är tidigare och oklarare.

150 *Då stod bokarna kala:* Anspelar på Vilhelm Ekelunds dikt i »Melodier i skymning« (1902): »Då voro bokarna ljusa«.
gamle mannen […] instrumentet: Jfr gubben med soluret s. 143, även nedan s. 336 f.
151 *deflorerade:* 'med genomträngd mödomshinna'.
basalt: En bergart.
152 *beskänkt:* 'berusad'.
Steven: Annat namn på Maan samt namnet på Arans ungdomsvän, den unge herden.
153 *i drömmar om oss själva. ..*: Här slutar det senast skrivna partiet; efter punkterna står i MS »&c«. Resten av paragrafen tillhör ett tidigare parti, som delvis dubblerats ovan.
154 *väkterna:* Perioderna då de vaktade djuren.

BI:5 § 10

Hit har förts ett svårplacerat avsnitt ur BI samt »förslag till slutord«, »Och han lutar sej« etc. Enligt Schema skulle § 10 rymma torndrömmen för andra gången samt Arans första ankomst till Staden, jfr komm. till § 8. Den fortsättning på dessa punkter som skisseras lyder:

c/ *MB!* att förbereda (A. åter från Europa)
d/ *den perversa befrielsen!!!*
e/ TENNFATET (från E:I)! (ngt av religiös omvändelse)
f/ tidigare del av brevet till V. om humanismen?

Schema avslutar del BI med följande ant.: »NB 1–5 det förfall som ligger i tidrymden mellan *breven*.« MS har ett föråldrat utkast markerat BI:5, där revolutionären Peter utma-

nar tredje-ståndpunktaren Aran (tidskriften Homo heter ännu Numa):

– – – och det är ett skratt ur dörren också, Peter med skepparkransen och det ironiska leendet, kastar vårdslöst sin unga lekamen i fåtöljen,

– en underlig förvandlingspolitik du bedriver i *Numa*. Jag undrar just vad ni tveksamma skulle göra, om ni kom till makten.

– Det är otänkbart, invände Aran snabbt. Till makten kommer *makter* och inga sjukdomssymptom, inga krigsfrossor.

– Du är så rädd för krig; fast jag tror du är född självmördare.

– Desto sämre mördare, och inte bekymrar jag mej om mej själv, men jag är rädd för att mista för mycket, för många människor som medan livet tar ifrån en…

Peter talar över honom:

– Våra symboler är vagnen och vapnen, det segerrika missnöjet, (– de segrande aggressionerna)

– tror du inte att missnöjet i form av uppror är det enda som för samhället och världen framåt, du som jämt psykologiserar och tänker i nyanser.

– Om du kunde säja var framåt låg och hur det såg ut, skulle jag tala om huruvida jag ansåg det värt så höga priser.

– Vi tänker i handling, och varje handling är uppror.

– Och om *ni* kom till makten?

– Det är faktiskt, som du säjer, otänkbart att ni skulle göra det, hånade Peter, du skulle väl förorda sittstrejk |vid lösningen av världsproblemen|

– Ja, jag förordar sittstrejk. Eller landsflykt. Och tystnad.

155 *och kunde han leva […] skrattar inte:* »Ernst A. till Brandes« [ant. i MS]. Syftar på ett av de senaste breven från Victoria Benedictsson (1850–88) till Georg Brandes (se komm. till s. 80) före hennes självmord. Brevet var bekant för Oswald genom Lucien Maurys franska bok »L'amour et la mort d'Ernst Ahlgren« (»Kärlek och död hos Ernst Ahlgren«, 1945).

av…s upprymda etc.: Syftar på Monica.

BII *Steven Maan Weber*

Det material som finns till BII är utfört enligt den senaste planen. Delen skulle skildra Maan och hans möte och äktenskap med Inis under Arans »europeiska landsflykt«. En ant. i Schema lyder: »*hela* B:II / Mycken levande utifrån iakttagelse av *Inis* (m.e.m. smnhängande med hennes funktion av liv o. kärlek f. M.)«. Liberalen Maans och kommunisten Peters konspiration mot Aran, som väntas tillbaka från landsflykten, berörs också.

BII:1 § 11

Första mötet mellan Maan och Inis, i stort sett färdig. Schema har en ant. om Maan: »Maan den *schillerske*, ointresserade esteten; politiken en maktdröm att gripa mskor / tingen, få makt över dem – därför också i § 45 b/ 'att avstå jag o. talan'!!!« I MS inleds § 11 med några ant.:

> Maans sentimentala förhållande till musiken. (Auf dem Flusse)
> Allting flyter, men det stelnade flyter inte.
> – i mitten av veckan träffa Peter och göra upp om maskeraden…
> Om sången – den frestade alltid till hans känslosamhet – men, egentligen, *varför* skälvde denna musik, eller rättare *vad* var det i den som nästan konvulsiviskt sökte slita sönder sången och träda fram öppet?

157 *Så stod han också* etc.: »Winterreise« 7, »Auf dem Flusse« ('På floden'): floden ligger stelnad och på isen ristar gesällen med en spetsig sten sin älskades namn och datum för deras möte och avsked och däromkring en bruten ring.

158 *dubbelgrepp:* Spel på två strängar samtidigt på ett stråkinstrument.

förslag: (mus.) Utsmyckande figur som består av en not som föregår huvudnoten.

övertoner: Se komm. till s. 45.

presto: (mus.) 'mycket snabba tempo'.

flageoletter: En flageolett är en teknisk specialitet på stråkinstrument som åstadkoms genom en lätt beröring av strängen

vid en viss bestämd punkt och som ger en hög flöjtliknande ton.

BII:2 § 12
Andra mötet mellan Maan och Inis. Den text som finns motsvaras i Schema av »a/ Leendet (prosa)«. Efter sista raden står i MS »forts? obs! D2b«, och även Schema upptar en forts.: »b/ uppsökande av I. förtröstansfullt«.

160 *trioler:* Grupper av tre lika långa noter, som tillsammans tar lika lång tid som normalt två av samma slag.
glasharmonika: Ett 1700-talsinstrument med en säregen flöjtlik klang som frambringas genom att roterande glasskålar berörs med fuktade fingrar.
161 *augur:* 'teckentydare'.
karmin: 'rödfärgad'.
hennes hemland: Grekland.

BII:3 § 13
Färdig. Maan och Inis är nu gifta och paragrafen handlar om hur Maan skriver på ett minnestal över Aran före det planerade attentatet mot honom på maskeradbalen.

162 *eufemism:* 'mildrande omskrivning'.
masken […] älskling: Se komm. till s. 145.
163 *V., Peters bror:* Vanja, se ovan s. 137.
av lagen just de utsattaste: Knyter an till romanens tema om homosexualitet, se komm. till § 47.
atlantis: Enligt legenden en ö eller stad med hög, blomstrande kultur som sjönk i havet.
164 *defaitistiska:* 'uppgivna', jfr komm. till s. 138.
främmande o. samhällsförstörande: Jfr komm. till s. 138.
sansculotterna: Revolutionärer under franska revolutionen, MS har ett frågetecken vid ordet.
165 *parentation:* 'minnestal'.
actio: (lat.) 'handling', pekar mot 'vinterhandling', se komm. till s. 142.
disposition: 'anlag', 'fallenhet'.

liaisons: 'förbindelser'.
politik kommer av Staden: Jfr gr. *pólis* 'stad'.
mauvais arts: 'fula tricks'.

BII:4 § 14

Texten, som handlar om Maans nervositet inför attentatet på maskeradbalen, utgör blott ett fragment skrivet relativt sent. Schema lyder:

a/ äktenskapets* estetiska giltighet;
M. vill den individ. *förkroppsligade skönheten* Inis *(A. det allmängiltigt sköna, Peter det mänskligt moraliska)* – ingen vinner henne, (V. kommenterar detta?) A. övermänskligt, (änglar) P. totalmänskligt, (jorddemoner); M., »esteten«, *kunde* göra det (blir också gift!)… men mjällen i håret inleder hans nederlag (*upprepning* o.d.)
*/contra *avsikteri* ett andligt det-går-an-förhåll.!!
Vem förenar kärlek till kärleken (kärlek till födande i k.!) och därmed, endast, till »godtyckligt« objekt?

BII:5 § 15

Till § 15 finns inget annat material än Schema:

a/ |hat och hämnd (vanmäktigt)|
forts. i III:4
b/ andra människor betraktade [enl. planen] ss psykofysiska evenemang, utan människovärde?
ss uppbyggelse, njutning &c utan människovärde?
c/ |I: här Arans o. min historia, hur jag sökte lära honom älska mig – jag var ju ung, han tog hand
– *förbereder:* | BIII *Inis* (den levande)

BIII *Samtal mellan öar*

B:s fullständigaste del, till stor del utförd enligt den senaste planen. Huvudperson är Inis, först i sitt hemland Grekland, senare i Staden. Förhållandet mellan Inis och Aran får störst utrymme. »Inis (den levande) som *formas* till *människa*«. Titeln anspelar på personernas namn efter öar. Brevet ovan komm. till s. 146 fortsätter: »Men jag vet, att kvinnan har jag fått från dej (Inis, av iriska *inish* = ö, men på den minsta lär de

säja 'Inisere', med rent s) – och det är besynnerligt, med dessa kvinnor, den enkla och lite slitna Hannelore [– – –], och denna fullmogna Tintomara, att de är födda ur mina erfarenheter huvudsakligen av dej, som är helt annorlunda…«

BIII:1 § 16
Aran hos Inis på hennes ö i Grekland, i stort sett färdig.

167 *Vi voro* etc.: Från »Om menniskans trefaldiga lif« av den tyske skomakaren och mystikern Jakob Böhme (1575–1624) i Erik Hermelins (1860–1944) svenska översättning.
skop: 'skapade'.
Aut puer etc.: 'Antingen en pojke eller en flicka med välkammat långt hår' ur »Amores« (»Kärlekar«) av den romerske skalden Ovidius (43 f.Kr.– ca 17 e.Kr.).
168 *strakbent:* 'stelbent'.
»Man är väl […] dockor«: Från »Drottning Christinas Moraliska Tankar« i översättning från franskan av Anders Säfström 1756.
ktoniska: 'underjordiska'.
men du behöver etc.: Från Novalis' utkast till ett porträtt av Sophie von Kühn (se komm. till EPV, kap. 2) i dagboksbladet »Klarisse«: »Sie *will nichts sein* – Sie *ist* etwas.«
Nike: Segerns gudinna i grekisk mytologi, avbildad som en bevingad kvinna.
avsiktslöshet […] förgöra oss: Som i Rilkes första Duinoelegi: »Ty det sköna är blott / det förfärandes början, gränsen för vad vi uthärdar, / och vi beundrar det så, för att det upphöjt försmår / att oss förgöra. Förfärande är var ängel« (Erik Lindegrens övers.).
169 *»min far«:* En ant. i MS lyder: »I:s far som var svartsjuk på sin dotter, hon fruktade honom, han tog livet av sej.«
rar: 'sällsynt'.
animal novum: (lat.) 'nytt djur'.

BIII:2 § 17
Inis' ankomst till Staden, tycks vara färdig.

170 *Stadt der Unbeständigkeit:* 'stad av obeständighet', jfr nedan.
September såg henne […] Stilla: »Winterreise« 7, »Rückblick« ('Återblick'): i hetsigt tempo avlägsnar sig gesällen från staden, han snubblar på stenar och husen jagar honom; »hur annorlunda tog du inte emot mig, du obeständiga stad!«; då sjöng näktergal och lärka och lindarna blommade. Det häftiga tempot i sången stannar upp på *Stilla*, då gesällen drömmer om att ställa sig stilla framför den älskades hus. MS har en not till sista ordet i § 17: »(att anf.-tecken här saknas = A. minns det följande!)«.
urban: 'världsvan', eg. 'stadslig'.
saxen: Se komm. till s. 142.
171 *sardoniskt:* 'hånfullt'.

BIII:3 § 18
Aran och Inis i skärgården utanför Staden. Paragrafen är renskriven av Oswald själv, och en ant. i MS lyder: »orden är räknade!« Paragrafen bygger på det matematiska gyllene snittet, som innebär att en storhet delas så att den mindre delen förhåller sig till den större som den större till det hela, hos Oswald angett med förhållandena 89:144 och 377:610. Ordet *naveln* är sålunda infört som ord 377 från början räknat och som ord 89 räknat från början av det stycke där det ingår. Efter *naveln* följer i det centrala stycket 144 ord och i hela paragrafen 610 ord. Även andra nyckelord är inplacerade i bestämd ordningsföljd, se *tjugofem*, *femte*, *glömska* och *glömt*. I MS har paragrafen rubriken *Omphale* 'navel'; den navelformade sten som fanns i det gamla kvinnliga templet i Delfi ansågs som jordens medelpunkt.

couture: 'sömnad'.
kväller: 'väller'.
frusande: 'framforsande'.
172 *exhiberade:* 'visade upp'.
klav: 'nyckel', tecken som utsätts i början av ett notsystem och som bestämmer tonhöjden för en av dess linjer och därmed för alla noter på systemet.
hieroglyfen: 'det svårtydda tecknet'.

173 *Känseln ensam* etc.: Stycket ska innehålla en bebådelse om Arans undergång med reservationen: »allt som allt / säg inte för mycket för tidigt!« [ant. i MS]. Det sammanställer den tyske skalden August von Platens (1796–1835) dikt »Tristan«: »Wer die Schönheit angeschaut mit Augen / ist dem Tode schon anheimgegeben« ('Den som skådar skönheten är redan hemgiven åt döden') med en aforism ur Vilhelm Ekelunds »Atticism–Humanism«: »Hvad är det i grunden Spinoza åsyftat med sin a m o r d e i annat än det fullständiga beroendet af tankerörelse – och k ä r l e k e n till detta beroende. Detta såsom högsta 'affekt'. Och hvad är väl detta annat än hvad på mystikernas språk heter 'svaghet', 'låghet', 'fattigdom', 'hunger'?«

174 *köttet […] svagt:* Det uttryck Inis söker är »Anden är villig, men köttet är svagt« från bibeln, Matteus 26:41.

svettedukar: Se komm. till s. 120.

BIII:4 § 19

Inis' förnedring i äktenskapet, hennes otrohet med Peter och hennes rädsla att lämnas ensam. I stort sett färdig.

175 *matelat parlant:* 'talande madrass'.

176 *försvara mitt liv?:* Associerar till Karl Vennbergs dikt i »Fiskefärd« (1949), »Du måste värja ditt liv«.

dialektisk: 'spetsfundig'.

177 *ett och ett halvt år:* I MS står eg.: »(1 1/2 år, om möjligt) ett drygt halvår sedan«.

BIII:5 § 20

Återblick på avskedet mellan Aran och Inis vid hans uppbrott från Staden. Paragrafen är »Rondos« längsta och en av de tidigast skrivna. En viss osäkerhet om placeringen råder, då en version av avskedet var tänkt att ingå även i BIV (se komm. till s. 205). Här följer redigeringen Schema, där avskedet anges som »lyrisk tyngdpunkt« och placeras som § 20.

les Adieux: 'Avskeden', titeln på en av Beethovens pianosonater.

opera av Purcell etc.: »Dido och Aeneas«, opera av den engelske

kompositören Henry Purcell (1659–95) baserad på kärlekshistorien mellan drottning Dido och hjälten Aeneas i Vergilius' Aeneid (se komm. till s. 36), använd även i CL.

(hans armbåge etc.: MS har en ant. skriven just som Ranveig ringt till Oswald i Paris och meddelat att hon fått stipendium för ett år i Amerika: »14/6 *skrivet i dödsruset av ren smärta, förbannande detta liv som gett mej sådant övermått av smärta och en annan människa så förödande makt«.*

181 *Gulliver:* Den hjälte i Jonathan Swifts (1667–1745) roman, som under sina resor kommer såväl till Lilleputtarnas som till Jättarnas land.

gnomiska: 'dvärgartade'.

182 *vagnslast:* Knyter an till Hövagnen, se inledningen till komm. till »Rondo«.

183 *Anna:* Arans hushållerska, se s. 145.

Det vet jag etc.: Fritt efter en passage i Blaise Pascals (1623–62) »Discours sur les passions de l'amour« (»Avhandling om kärlekspassionerna«).

184 *hon som utverkade evigt liv* etc.: Se komm. till *cikadorna* s. 221.

ovansklig: 'oförgänglig', 'oförstörbar'.

185 *det är en tröst […] natten:* Jfr följande Almqvistexcerpt: »'Det är en tröst, att vi få dö: det är så ängsligt på jorden rätt ofta' A., brev till hustrun, 9/6 1825«. 9/6 är understruket av Oswald, hans födelsedatum.

187 *salamandrar:* Ett släkte stjärtgroddjur tillskrivet förmågan att leva i elden.

188 *var är din udd?:* Se komm. till *sömn, var är* s. 131.

treudd: Ett spjut med tre parallella spetsar, i grekisk och romersk mytologi symbol för havsguden.

190 *ovidlåten:* Troligen felskrivning för *ovidlåden* 'oberörd'.

sluttningarna med den blåa etc.: »Klee? 'mondbeglänzte Zaubernacht'« [ant. i MS], se komm. till s. 79 och s. 123.

Och långt därute etc.: Denna passage om hur själen vägs och döms på månen bygger på Mallinger (se komm. till s. 131), där Plutarchos' lära om själen behandlas.

den andra döden: Avser det skeende på månen då själen efter domen skiljs från *Nous* (den högre principen) och återsänds till jorden eller befrias.

191 *fjärde kvarteret:* Det fjärde kvarteret är den sista fasen i månvarvet, då månen enligt Mallinger vänder sin öppning mot jorden och återvändandet till kretsloppet.

Ja, jag hör dej […] sju offergiltiga känslor: Alluderar på uppmaningen till hjälten Aeneas när han ska förbereda sig för nedstigandet i dödsriket i sjätte sången i Vergilius' Aeneid: »Låt ej en dyrbar tid i en tom beskådning förspillas! / Skynda dig hellre och välj sju stutar, ej tamda, ur hjorden, / Och sju offergiltiga får, att åt altaret helgas!« (VI:37–39, Adlerbeths övers.).

192 *är han en nödvändighet* etc.: Se slutorden s. 156.

med handen höjd till farväl: Vandrarens hållning på Den förlorade sonen av Bosch (se komm. till del A).

romerska måltid: Måltiderna intogs liggande i det gamla Rom.

194 ff *tid för dej att grunda* etc.: Slutet av paragrafen parafraserar avskedet mellan Dido och Aeneas hos Purcell; från Didos kärleksaria innan hon bestiger bålet har Oswald lånat *Glöm inte bort mej* etc. och från slutkören det upprepade och borttonande »never, never, never« ('aldrig' etc.). I brev till Ranveig rapporterar Oswald om ett framförande av operan i Paris: »med utspekulerade ekoeffekter (som från andra sidan havet) och en aria i ultrarapid, men den är nu en gång det gudomligaste som en tonsättare lyssnat sej till, och jag försjönk i smärtsam salighet…« (3.6.1949).

196 *Strax före* |…|*:* Oswald har utelämnat klockslaget för att »kontrollera månen upp o. ned« [ant. i MS]. Enligt Schema avgår Arans tåg 5.25 (jfr nedan s. 202).

BIV *Maskeradbalen*

Enligt Schema skulle Peter stå i förgrunden i BIV och delen kulminera i attentatet på maskeradbalen. BIV är ytterst ofullständig.

BIV:1 § 21

Presentation av Peter, Vanjas bror, aktivist och revolutionär, med en begynnande tuberkulos. Relativt fullständig, skriven ganska sent.

197 *gröna bordet:* Associerar till den tyske koreografen Kurt Jooss' (1901–79) krigsbalett »Gröna bordet«, där politikens tillkortakommanden representeras av det grönklädda förhandlingsbordet, jfr CL. Peter står för tilltron till det politiska.

säsongen etc.: Se komm. till s. 142.

200 *Vidare gråten* etc.: I marg. står i MS: »knappast här, men var?« Stycket bygger på en sydafrikansk berättelse om hur siargåvan undfås, citerad av kulturantropologen Ruth Benedict i »Kulturmönster« (1934).

BIV:2 § 22 och BIV:3 § 23

Till dessa paragrafer finns inget annat material än Schema. Peter är fortfarande den sammanhållande gestalten:

22 BIV:2

a/ ej heller tro på Satan?
d/ vem var judarnas gud?
e/ onda genier o. demoner
} *förtryck*

f/ *heliga otålighet*

g/ medlidandets gräns *moral*

h/ uppror *mot* fattigdomen (Almqv.s sociala skrifter)

indignation – i främm. makters tjänst!

23 BIV:3

a/ 23 år (Paris – t.ex. general Leckre-demonstrationen!)
b/ självteckning – (olik IV:2) – saknadens stjärnbild
c/ per aspera ad illuminationem (den lungsjukes)
} *jag-form*

d/ slut: virvlar bort, fråntagen fanan, en lekboll för högre beräkningar (schackpjäs »hästen«) se 2. brevet i B:I:1

BIV:4 § 24

Paragrafen är ofullständig och dispositionen oklar. Inis står i centrum med besök av Peter, Vanja och Maan.

sovit som en hund etc.: Från Rabelais' »Resan till Bacbuc«, se komm. till *sover sob ed hudd* s. 132.

Jag går […] vart jag går: Svenska psalmen 549.

203 *brevbärarn:* Jfr s. 139.

204 *förfinats:* I MS fortsätter ant.: *»vadhållningen / folk säjer M. har förstört hennes ungdom, liv –«.*

BIV:5 § 25

Texten föreligger blott i fragment, men Oswald har gjort många anteckningar och utkast till paragrafen. Som i Almqvists »Drottningens juvelsmycke« och Hjalmar Bergmans »En döds memoarer« är mordet på Gustav III på maskeradbalen på Operan i Stockholm 1792 modellen. Förövarna är Maan och Peter och deras lejde mördare, det tilltänkta offret är Aran och lockbetet den intet ont anande Inis – motsvarande den hermafroditiska (tvekönade, varken-eller-könade) Tintomara hos Almqvist. Istället blir det Inis som dödas. Enligt Schema skulle § 25 innehålla följande:

a/ *maskeradbalen*, b/ Inis' död (vaknad)
c/ beroende av det följande – *hövagnen (helvetet)*
d/ dramatisk tyngdpkt
!e/ Irrlicht (illusionslära, sâmkhya C:15 »irrljus« »irring«)
f/ *motto:* Calderons Teatro del mundo
g/ (Frestelsen och fallet (ormen))
h/ embryo till »kören«
i/ grupperna kring I. o. A. (satyrer o. goda demoner)

Maskeradbalen skulle skildras som en dröm hos Inis. Ett par ant. till paragrafen lyder:

B: Inis drömmer att hon dör (hela maskeradbalen en dröm), [men eftersom B är en dröm hos A, blir hennes »verkliga« död underförstått ett »uppvaknande«…]
så t. ex. maskeraden en verklig dröm, glöm ej framhäva detta (Calderon!), där alla dina tidigare skisserade »treplan« kan återfinnas: de drömda (natt-Inis) – drömmerskan (dag-Inis) – Drömmaren (innerst; alltså jag själv), och t. ex. det tredje sammanfalla med det första, vidare kinesiska asken &c, Dock Endast i syfte av *ekoverkan*, luftljusgenomdränkt och förtätat, dimensionellt artikulerat. (Fräscht och genomblåst!)

Paragrafen skulle börja med Inis' monolog under färden till maskeradbalen, då hon i minnet återupplever avskedet från Aran (jfr komm. till § 20): »Inledes med Inis' 'kompletterande' monolog, aningslös än och ändå förebådande *något* –« [ant. i MS]. Övergången från Inis' monolog till skildringen av maskeradbalen belyses av en ant. i MS: »Inis klar, nykter,

(mot allt det definitivt drömlika,) fast frossbrytningar [efter monolog (närbild) återkommer hon på MB som en vit slöjbit (fjärrbild)]«.

Till skildringen av maskeradbalen har Oswald gjort några ant. i MS:

lägg upp helt annorlunda än Almq. (dvs. utmana ej till jfrelse – *ej heller med Bergman) [förutta ej hemskare än C självt] efter klar musikalisk terrassdynamik*

Vederbörlig hänsyn till det allegoriska! t.ex. drömhandlandet, personerna som virvlas bort och ej finner varandra…

Som framgår av Schema e/ skulle »Winterreise« 9, »Irrlicht« ('Irrbloss') ingå, en sång som handlar om att hur man än förs vilse leder ändå alla vägar till samma mål, döden.

klitter: 'sanddyner'.

205 *i rymden – – –:* De tre strecken markerar ett utrymme som lämnats för »*Samtal med kusken* = *Kusken* (hövagnens)« [ant. i MS].

Den där kvällen – – –: De tre strecken markerar en anvisning i MS: »(avskedet)« (jfr komm. till § 20 och § 25). Tanken var att här ta upp avskedet på nytt: »rivande med sej avskedsnatten (nu gm *hennes* temperament) och flyta ut i vagnens rörelser (ryckiga samlags-)…« [ant. i MS].

Ceremonimästarn: Döden.

206 *och i en trappa* etc.: Detta stycke är lätt överkorsat i MS. Anteckningar tyder på att det handlar om »Monique« = Monica. En ant. som förmodligen hänför sig till detta stycke lyder: »*behovet* att skända sina drömmar (Monica)«.

satyrerna: Bockliknande demoner eller gudomligheter.

207 *toga candida:* (lat.) 'vitglänsande toga'.

kulmen etc.: Till paragrafens slut finns ett kompletterande utkast i MS: »*Mystifikation:* Maan låtsas falla, Aran störtar fram, förvirring, ett slags sinnesfrånvaro ss i Tintomaras slut; visionen av I:s hermafrodisiska kropp – men själv hade hon på ngt sätt tagit sig ut, fönstret öppet. (Först *mördaren berättar* närmare! (C) OBS!)«; jfr nedan § 49.

BV *Fem mans whist för fyra spelare (eftersläckning)*

Även del BV är ganska ofullständig. Endast den första para-

grafen är påbörjad enligt den senaste planen, som avsåg att låta fyra paragrafer skildra de fyra männens reaktion efter Inis' försvinnande.

BV:1 § 26
Om Maan, fragmentarisk.

208 *nu först* etc.: »Winterreise« 10, »Rast«. I Oswalds sammanfattning står: »(först när jag vilar, märker jag hur trött jag är) – men hela sången om den pådrivande vandringen, för kallt att stanna, stormen föste på, ryggen tyngdlös, såren bränner, hjärtat känner först i stillastående sin 'Wurm mit heissem Stich sich regen'«.

nekroser: Nekros är en vävnadsdöd framkallad av frätning eller syrebrist.

fördrivningen […] återstår: Syftar på Boschs triptyk, där romanen nu närmar sig mittpannåns hövagn och färden mot helvetet.

Skulden, ja. – – –: Utrymme lämnat för: »Ormen / bara inte Peter kommer… / – – – *om dröm el. verklighet, likadant*, (se ant. block)« [ant. i MS].

209 *handflator: »hur som helst övergår detta i V:2, med Peters solo«* [ant. i MS].

BV:2 § 27
Peters »solo«, Schema lyder:
Peter? (sökande A.) dåligt samvete
a/ per asp. ad acediam
b/ början till tvivlet
c/ krigets inverterade värden (avvisas)
d/ mest om A.
e/ Återkomstens problem (Vita nätter ex.) *forts.* i C:18
MS har två sammanhörande fragment om Inis' död som inte går att foga in:
– – – Vad som finns kvar är Is kläder (hur ser de ut?), har hon hoppat i floden (som löper nedanför den oändliga slottslängan), tintomaradöd…

(Aran:)
– Peter kom springande rakt i armarna på mej, med masken slängande som ett dubbelskägg, han skrek bara »var är hon«, och det var självklart vem han menade; sedan insåg jag att det inte alls var självklart utan betydelsefullt, han sökte också henne, det hade jag inte vetat. Och han fann rummet, berättade han senare, en liten skrubb som vette mot floden, hennes röda mask låg i ett hörn och skärpet fladdrade i fönstret som en vimpel, han sa så, som en svart vimpel, och hennes vita dräkt låg uppsliten och utbredd över sängen…
(fönstret? blodet? försvunnen?)

BV:3 § 28
Legenden om hunden berättas av Aran på hans flykt bort från Staden efter Inis' försvinnande. Medpassagerare på tåget är Vanja och munken. Legenden knyter an till vänsterflygeln på Boschs triptyk med syndafallet och fördrivningen (bild 1). En motsvarighet har den i legenden om Storinkvisitorn i »Bröderna Karamasov« och legenden om lagen i Kafkas »Processen«. Till innebörden kan den ses som en bekännelse till bristen och det ouppfyllda begäret. Texten tillhör MS:s äldsta delar. Schema, som är senare, lyder: »*hunden adam eva* (se bl.a. Bosch sid. 43! Böhme s. 343) *Aran*«
a/ färd med V. (o. munken)
c/ A. träffar V. = sin brevvän / ser honom annorlunda än I. i IV:4 (läpparna mjukare)
d/ *legenden* rustning mot det skedda.
Ett par ant. i MS från samma tid som texten lyder:
NB: Oerhört konstfullt (mest av alla §§ – fast omärkligt) uppbyggd; essens: ej blott dionysiskt röd &c bejakelse, utan en alla färger omslutande, [amoralisk] acceptans – på gmförandet av den skulle också Aran stupa…
Jesus gjorde fel i att säja nej, dessa gjorde rätt i att säja ja (och ändå måste förmågan att säja nej alltid hyllas på bekostnad av allt), ja till en världs förvirring och paradiset (utbyt ordet) återvända ögonblicksvis som nåden, vår kärlek är stundom ett rede för varmt ljus, Arans anammande

av saknaden (som ett omätligt sätt att äga), nyanserat och komplicerat, ej gammalenkel sägen men ändå *allt* om mans och kvinnas inbördes, A. en människa om ensamhet

I en senare ant. skriver Oswald:

Vad Hundlegenden således i hög grad innesluter är ett *farligt bejakande* (långtifrån tolerans el. resignation) av även förgängelsens lag. Och visserligen måste gammalt bort för att nytt ska fram – men människan är just detta djur som endast med smärta förvandlas (you don't know how marvellous *dirt* is). Glädje också förstås, befrielse…

frivaro

209 *i sej själva:* I marginalen invid dessa ord står i MS: »– jag talar här om paret, eftersom det brukas, egentligen anser jag kärleken avdualiserad, gränslös och i ensembler –«.

210 *en hund […] tavla:* Om hunden på Den förlorade sonen skriver Combe: »Men hans blick möter en eländig hund som morrande betraktar honom och slutgiltigt avspärrar honom från det ondas väg; är inte detta ömkliga djur, i den medeltida traditionen, en bild av den svaga människan, som renar sig från sina synder i bikten och sedan återfaller i dem på nytt; hunden äter med glupskhet, spyr upp av sin mages överflöd och återvänder till sina spyor när hungern på nytt gör sig påmind.«

ert Land etc.: Paradiset, vänsterflygeln på Boschs triptyk.

oskärade: här 'rena', 'obefläckade'.

211 *som en spegelbild:* Jfr Paulus i första korintierbrevet 13:12: »Nu se vi ju på ett dunkelt sätt, såsom i en spegel«.

medelbart: 'indirekt', 'förmedlat'.

rede i trädets grenar etc.: Böhme (se komm. till s. 167) beskriver frestaren/pådrivaren: »Du sväfvade dock öfver cedrarne, och ligger nu vid fötterna, och är så vanmäktig! Fröjden eder, I Himlar och I, Guds barn; han som vår pådrifvare var, som oss plågade dag och natt, han är fången! Fröjden eder, I Guds englar, menniskorna äro befriade, ondskan är fången!«

212 *en vagn* etc.: Mittpannån hos Bosch (bild 3), gruppen överst på lasset, som de följande styckena alluderar på. Om de två kärleksparen på »Hövagnen« skriver Combe: »Ett förnämt par

som sitter ovanpå höet musicerar tillsammans. Hon sjunger och han ackompanjerar henne på luta. Vid deras sida står en bedjande skyddsängel, medan en djävul inmänger demoniska toner i deras musik från klarinetten som utgör en förlängning av hans näsa. Bakom denna grupp vänslas ett annat par som utgör en mindre raffinerad bild av kärleksdrömmen. Bakom busken skymtar huvudet av en bedragen äkta man (ett sidotema till det andra paret) [– – –]. Hela denna grupp, som bildar en isolerad komposition i den allmänna kompositionen, glider mot Helvetet i en drömmande omedvetenhet, helt lösryckt från det allmänna vansinnet.«

214 *jämnt:* 'nätt och jämnt'.

en fyllig broder etc.: Munken är hämtad från mittpannån hos Bosch (bild 3), nedersta högra hörnet.

217 *en irländsk kollega* etc.: Den irländske kollegan är Sedulius Scottus, en skald som på 800-talet använde den hedniska antikens former i sin kristna dikt och parodierade den engelska poetiken som inte tillät andra förebilder än bibeln. Munkens referenser härrör huvudsakligen från Curtius (se komm. till s. 130) och förbinds i romanen med det som kallas dess »glömska«-motiv. Enligt Curtius kan man uppfatta traditionen som en »skattkammare« (*thesaurus*) eller en *tabula rasa* ('tavla med utplånad skrift'). För att minnet (musernas moder) ska vara en »dynamisk princip«, som inte bara förmedlar det förgångnas skapelser utan också ger kraft till nya, behövs ett inslag av glömska. Det eftersträvansvärda är nämligen inte att bygga »ett magasin för traditionen, utan ett hus där vi kan andas – detta 'Skönhetens hus' [– – –] som Walter Pater säger: *that House Beautiful which the creative minds of all generations are always building together*«, jfr Schema till §§ 8 och 54.

etiopiska: Scottus (se komm. ovan) förenade kristet och antikt bl.a. genom att döpa en av de hedniska muserna till »etiopiskan« efter hustrun till Gamla testamentets Moses.

218 *Florus av Lyon:* En kyrkoman som inte medgav annan inspirationskälla än bibeln för såväl andlig som världslig diktning.

en grekisk martyr etc.: Hos Curtius tas episoden upp som exempel på hur komik kan ingå i helgonbiografierna.

vinthunden: Nämns i första sången av Dantes »Helvetet« i

»Den gudomliga komedien« som den som ska komma och tillintetgöra vilddjuret, se komm. till s. 77.

Ärkepoeten etc.: Den tyske Archipoeta, verksam 1160/65, som nämns hos Curtius; apan blev modemetafor först efter hans tid, omkr. år 1200, och står för en förståndslös efterapning.

cantos: (it.) 'sånger', en term som snarare pekar mot Dante än mot Archipoeta; en ant. i MS lyder: »överallt Dante bakom«.

219 *efterföljelsen:* Kristi efterföljelse, benämning på det rätta kristna sättet att leva.

pro primo etc.: 'för det första', 'för det andra', 'för det tredje'.

Abraham etc.: Abraham var den bibliske patriark som Gud anmodade att offra sonen Isak, en historia som utläggs av filosofen Søren Kierkegaard i »Fruktan och bävan«.

glädjens rörelse i ett öga: »Paradiso II« [ant. i MS]; syftar på Dantes liknelse i »Den gudomliga komedien« när han talar om hur den högsta himmelska kraften lyser fram ur kropparna, »come letizia per pupilla viva«.

220 *allt jordiskt* etc.: Från den spanske kyrkomannen Juvencus' bibelepos (omkr. 330). Som Scottus ovan menar Juvencus att ett kristet innehåll kan kläs i antikens form även om den antika tankevärlden var en lögn.

ne narrationis etc.: 'för att inte berättelsens längd skall tråka ut er', en nersliten och som här ofta malplacerad formel i medeltidsepiken.

Juvencus i sitt företal: Syftar på Juvencus' åsikt om att formen förmår överleva idéerna, se komm. ovan.

220 f *Mendacium […] Proba:* 'Lögnen förändrad till det bättre'. I MS står eg.: »Mend. (?) mutatus (–) in melior (mend-)«, men troligen har Oswald velat travestera skaldinnan Probas (ca 350) *Maro mutatus in melius* ('Maro [= Vergilius] förändrad till det bättre') för att anpassa det till talet om lögnen ovan.

221 *Det är cikadorna* etc.: Greken Tithonos, som bortrövades av morgonrodnadens gudinna Eos och genom hennes glömska blev dömd till evig ålderdom, skrumpnade till slut till en cikada.

longa etc.: 'en oändlig ålderdom krympte [honom]', från Horatius (65–8 f. Kr.).

det är en tröst etc.: Se komm. till s. 185.

l'âge etc.: 'åldern försvinner hitom båten [Charons, dödens, färja] och följer icke de döda'; från den franske diktaren François de Malherbe (1555–1628), som använder Tithonos tillsammans med den yngste döde för att i en kondoleansdikt försäkra att åldern inte spelar någon roll i döden.

Och hela den oppochnervända etc.: Ett vanligt förekommande motiv i den medeltida dikten.

222 *fan vet vilken solförmörkelse:* Syftar på solförmörkelsen den 6 april 648 f.Kr., besjungen av den grekiske skalden Archilochos, till vilken Curtius förlägger uppkomsten av motivet »den upp- och nervända världen«.

le soleil etc.: 'solen har blivit svart', från den med 1900-talets surrealister besläktade franske diktaren Théophile de Viau (f. 1626)

cet arbre etc.: 'detta träd har lämnat sin plats', se ovan.

Carmina Burana: En samling latinska dikter i 1200-talshandskriften »Codex Buranus«, där »Impossibilia«-('omöjlighets'-) uppräkningar av det slag som »Rondo« exemplifierar förekommer i de satiriska dikterna.

den virgilianske herden: En herde i Vergilius' »Ekloger«, som när han blev övergiven av sin älskade förväntade sig vilken omvändning som helst av världen.

matheoliskt kvinnohat: Fotat på en not hos Curtius: »Medeltidens utförligaste kvinnofientliga skrift är Matheolis *Lamentationer*« (1200-tal).

decennes pueri: (lat.) 'tioåriga gossar', från en dikt i »Carmina Burana« som handlar om lärdomens förfall och visar på hur även unga gossar flyr inlärandet.

de hermafrodisiska etc.: Joannes Katrarios, en bysantinsk diktare från 1200-talet (med samma förnamn som författaren Joannes i »Rondo«), exemplifierar hos Curtius det hellenska toposet »jämförelse mellan kvinno- och gossekärlek«.

biskopen i Rennes etc.: Marbod (ca 1035–1123), ledare för katedralskolan i Angers, senare biskop i Rennes, som i en sen dikt beklagar sin ungdoms bisexualitet.

fervore etc.: 'från sina sinnen av begärets eld', se ovan.

Displicet etc.: 'Nu behagar mig verkligen inte famntag med båda könen', se ovan.

223 *en mörkklädd herre:* Den okände passageraren är Arans ständige följeslagare, Älskandets demon.

BV:4 § 29

Paragrafen skulle ta upp förhållandet till Skönheten och Skapandet hos Vanja respektive Aran och undersöka vilken väg Vanja har att gå när Aran misslyckas. Dispositionen hör till de ovissare. MS rymmer en ant.: »V:s förhållande till A. = 'Moralistens lyckodröm. – Att ostraffadt kunna begå de gröfsta trolösheter… [mot sig själf – för att efteråt få göra fint studium, fin moralistisk observation däri'] CA, IV, 19« [Ekelund, »Concordia Animi«]. Schema lyder:

a/ | ur V:s anteckningar | (e.d.) dagbok
b/ »A. hoppade av tåget, sa han hade glömt något«
c/ Spinoza (*Geijer*)
d/ »A. lämnade tåget, men j. befinner mej nu utanför Staden«. – Varför dög inte jag? Därför att »wer die Schönheit angeschaut mit Augen« (*ss DG*) se *körerna!*

Schema hänvisar till två ställen i MS, varav det ena övervägande har karaktär av anteckningar, vilka delvis infogats i petit inuti den tidigare skrivna texten i det som motsvarar a/ i Schema. Som b/ har här införts ett samtal mellan Aran och Vanja som tycks föras på tåget bort från Staden, en passage som i MS är både överstruken och försedd med en förstrykning i marginalen.

Es warten etc.: 'Men många / med skygga ögon väntar / att skåda ljuset', ur Hölderlins hymn »Patmos« (Erik Blombergs övers.).

224 *h. e.: hoc est* (lat.) 'det vill säga'.

enkann.: Förkortning av *enkannerligen* 'i synnerhet'.

den platenska hemligheten: Syftar på Platens (se komm. till s. 173) homoerotiska läggning, jfr nedan s. 268 m. fl.

den tysta: Jfr nedan § 39. Anteckningen fortsätter:

Så vitt kan »moralistens lyckodröm« få passera ostraffad – att jag gm Aran lider saknad medelbart (∴ ngt av förf:s rel. till A., men barmhärtigare) – dock såsom vore den ome-

delbar, ett evenemang, ett förehavande (sådant som A:s med sin saknad.)
2/ (Att citera:) *(så kan du slippa medkänsla, och sakligare, ty personer som moraliska observationer)* – (obs! att *Enigma* ännu ej inträffat – kanske V. ser I:s död enbart som en befrielse för A.? att *hinderlöst*, *oförrådd*, *dold gå till Gud* (kalla det inte så, utan tydligare o. orelig.), *därför* fortsatte han ock förbi V.?) – alltså, – anknyt kanske till Rondos slutord, kanske till den ljusa *skandalhusväggen*; och att vandra allt längre in i människan och den belysta muren och himlen spänner över hennes ensamhets exkrementer under hjärtat – vadställe och blodfrusande arena, också grind mot lummig frid, gömställe, svalka och rastplats för frihetens mysterium…

och, *genius* etc.: I marg. till detta stycke står i MS: »senare«.
nebulosornas: 'de dimlika himlakropparnas'.
lycksaliga öar: Syftar bl.a. på det tidlösa tillståndet i Atterboms (se komm. till s. 7) sagodrama »Lycksalighetens ö«.

225 *Jag känner henne* etc.: Skildringen av Vanjas förbindelse med Inis går inte ihop med texten i övrigt, jfr t.ex. § 24. En ant. på annat ställe i MS lyder: »Vanja känner henne inte och överlever«.

226 *»dumpfe lebewohl«* etc.: 'tonlösa farväl', som lärofadern Alabandas när han på väg mot ett ovisst öde tar avsked från Hyperion i Hölderlins brevroman »Hyperion«.

BV:s § 30
Texten är både relativt tidig och fragmentarisk. Mötet äger rum före Arans resa. Den passage som är utförd, Inis' dans, knyter henne till motivet om »oraklernas upphörande«. I Schema står: »före utdrivningen en blick tillbaka på paradiset; V. *ej* deltagare, gick innan A. kom!« *»skrives sist när du känner personerna!«*

227 *filister:* 'bracka'.
demonernas fall: Syftar på de nedstörtande demonerna överst på vänsterflygeln på Boschs tavla (bild 2); de utgör enligt Combe

»inledningen till mänsklighetens färd mot sitt fördärv, *la Chute des Anges Rebelles*« ('de upproriska änglarnas fall').

järtecken: 'förebud', 'varsel'.

babyloniska: En tideräkning som kan följas tillbaka till 2800 f. Kr.

Men Guds dom etc.: Oraklernas upphörande och spådomens förfall knyts till Hölderlinfragmentet »Sokrates tid«: »Fordom dömde Gud. / Konungar. / Vise. / vem dömer väl nu? / Dömer ett enigt / folk? en helig församling? / Nej, o nej, ty vem dömer nu? / huggormars avföda, feg och falsk, / det ädlare ordet ej mer / över läpparna / O i namnet av / kallar jag dig / forntida daimon, åter hit ned / eller / sänd oss / en hjälte / eller / visheten« (Erik Blombergs övers.).

Skönheten: etc.: Ur den spanske dramatikern Pedro Calderóns (1600–81) »Teatro del mundo« (»Den stora världsteatern«).

228 *skildra hennes dans?* etc.: Skildringen kan jämföras med Valérys (se komm. till s. 7) sokratiska dialog »Själen och dansen«, som Oswald recenserade i AB 7. 10. 1949, och Heinrich von Kleists (1777–1811) betraktelse »Om marionetteater«, översatt av Oswald i Prisma 1949:6.

orfisk: Se komm. till EPV, kap. 5.

229 *la chute* etc.: 'demonernas fall (änglarnas)', se komm. till s. 227.

C *Passagerare*

C är näst efter A bokens fullständigaste del. Den tycks huvudsakligen vara skriven när planerna någorlunda hunnit klarna. MS visar att de flesta paragrafer skrivits i ett svep utan större ändringar. Det finns mer eller mindre fullständig text till 20 av C:s 25 paragrafer och de övriga är skisserade i Schema.

C skulle motsvara mittpannån på Boschs triptyk, Hövagnen, symbol för jordevandringen och människans aningslösa färd mot helvetet (bild 4). C kallas »Porträttcykel«. Den har en »slocknande färgskala« (se ovan komm. till B).

231 *Le monde* etc.: 'Världen är ett berg av hö, där var och en tar vad han förmår', ett ordspråk (*proverb*) som ligger till grund även för Boschs målning.

C:1 § 31

Färdig. Den utgör en av »Rondos« »fem körstrofer«, en motsvarighet till den antika tragedins körer med deras överblickande kommentarer till skeendet. I Schema står »Staden = körerna«. Som kör uppträder i olika skepnader de elva personer som på Hövagnen befinner sig mellan vagnens hjul (bild 4).

233 *det var vår* etc.: Från Erik Lindegrens »mannen utan väg« som under namnet »Limbo« (ett mellantillstånd mellan himmel och helvete) publicerades i utdrag i första numret av tidskriften Horisont, Våren 1941.

elva etc.: Se komm. till § 31.

chimäran: Ett eldsprutande vidunder, här en demonfigur som pryder en medeltida katedral.

de fyra stora hjulen: Enligt en ant. skulle hövagnens hjul återkomma i fyra av C:s paragrafer, jfr nedan §§ 35, 40, 46, 51.

234 *mannen, på väg* etc.: »Aran« [ant. i MS].

dig, Idé etc.: Citat ur sjätte sången av Aeneiden.

C:2 § 32

C:2 inleder en rad paragrafer (C:6, C:11, C:16, C:21) som söker bestämma Arans position efter Inis' försvinnande. I alla dessa paragrafer ingår en sång ur »Winterreise«, här nr 11, »Frühlingstraum« ('Vårdröm'). Liksom denna skildrar § 32 två drömmar, »ögats dröm« och »hjärtats«, vilka följs av bittra uppvaknanden.

Det är inter pares etc.: Från Vilhelm Ekelunds »Elpidi«.

så att han korsar […] väggar: Citat ur § 8, se ovan s. 147.

rosenfingrade Eos: Stående uttryck för morgonrodnaden i den homeriska epiken.

Nattens Vagn: I den nordiska mytologin gudinnan Nótts vagn som dras över himlen på natten.

huldras: Huldra eller skogsrå är i nordisk folktro ett kvinnligt väsen försett med urholkad rygg.

235 *På katedralens tak* etc.: Figurerna på katedralens tak svarar mot följet efter vagnen på Boschs tavla (bild 4): biskopen, kejsaren, konungen, världens mäktiga.

apokalyps: 'uppenbarelsebok'.

en biskop […] peripatetisk: 'vandrande biskop', en motsvarighet till löparen i svensk schackterminologi; stället knyter an till A och Den irrande dåren, le Mat (se komm. till A): »le Mat (se tarock), också = matt (i schack)«. Om både självporträttet i A och Aran gäller följande anteckningar: »*min* förlorade son eller vita löpare som gått vilse till den svarta rutan (the Bishop)«; »'the wandering (erratic, (peripatetic)) bishop' (religiös) ∴ svart och vitt«.

däri återfunnit […] gränslösare: »utföra? på annan plats?« [ant. i MS].

235 f *takets andra inhysingar […] resa:* Som gesällen i »Winterreise« 11 väcks Aran ur sin vårdröm av fåglarnas skrän, och som Hölderlin i »Hälften av livet« frågar han: »Ve mig, var finner jag, då / det vinter är, blommorna«… (Erik Blombergs övers.).

236 *löpare:* etc.: Se komm. ovan.

gästabud: Jfr § 35.

V. kom senare etc.: »(citat ur B)« [ant. i MS]; liksom ovan (s. 234) har Oswald velat knyta an till B.

översvinnliga: 'överflödande', 'omätliga'.

237 *Människan är […] andra:* Från »Drottning Christinas Moraliska Tankar« i översättning från franskan av Anders Säfström 1756.

samkade: 'samlade'.

238 *när blommar ni* etc.: Citat ur »Winterreise« 11.

cantus firmus: (lat.) Den 'fasta melodi' som görs till stomme för en flerstämmig sats.

C:3 § 33

Till § 33 finns inget annat material än Schema:

a/ Skrattet &c (Rab. & consortes)

= kör: på humorns allt överskådande plattform

utan scenanvisningar

Förlöjliga löjet? det spruckna skrattet (»judarna ska inte skratta mera« – vem uthärdar detta?) – och hur korrumperat är inte vårt inlärda allvar?

*det mest misantropiska** – – –

*/ ce n'est qu'un pas…/ ce n'est aucun pas! ['det är bara ett steg…/ det är inget steg!']

C:4 § 34

Möjligen ofullbordad. »Le Magicien« är från Hövagnen, mannen med trollkarlshatt och ett barn vid sin sida i nedersta vänstra hörnet, »A:s andlige fader«. Han lånar sina drag från Plutarchos' skildring av läraren och vältalaren Isokrates (436–ca 338 f.Kr.), den enkla stilens mästare. Paragrafen är utförd som en pastisch på antik grekisk prosa. I MS står: »(gud summan av fäder) senare? C:6?«

staty: En bronsstaty över Isokrates restes av hans adoptivson.

Jag ärvde etc.: Stycket följer Isokrates' yttre öde som det återges hos Plutarchos; hustruns namn var Plathania.

hekatomber: eg. 'stora offer', vanligen 'ofantliga mängder'.

239 *retorn:* Se komm. till s. 36.

översta trappsteget: På ålderstrappan, Isokrates blev 99 år.

dekader: 'tiotal'.

halvt tusende olympiader: 2000 år. En olympiad motsvarar i det antika Grekland en period av fyra år, dvs. tidrymden mellan två på varandra följande olympiska spel.

adopterat A. etc.: Isokrates adopterade hustruns son Aphareus, som blev talare och tragediförfattare.

om icke slipstenen etc.: Ett av Isokrates' talesätt, liksom satsen om att tal är förförelse.

– – –: »Araenus – etym. (inbäddat?)« [ant. i MS], se komm. till s. 146.

C:5 § 35

§ 35 är ofullbordad men huvudmomentet – Erosmyten – finns i utkast. Schema ger anvisningen: »1–4 starkt förberedande (t.ex. gm att undvika) peripetin!!«

enigma (centrum) PERIPETI – den reella, inre (ytligt MB en höjdpunkt, NU en mittpunkt, etc.)

a/ Sokrates-Diotima

b/ ett hjul (nöjesfältet) Linné s. 39

c/ vem är A:s *köttsliga moder?* (*och* f2!) födelsen

d/ bohème! (PS)
e/ annonspelaren (ej blott 2 attribut?)??
efter detta återkommer samtliga starkt beskuggade

§ 35 bygger på Sokrates' återgivande av den mantineiska Diotimas berättelse i Platons »Gästabudet«. Där framställs hur Eros – kärleken – avlas på Skönhetens dopfest av Poros, begäret, »fyrvaktarn«, och Penia, Penny, fattigdomen. Paragrafen kallas *enigma* 'gåta' och utgör »Rondos« »peripeti«, där Arans demon avslöjas. I kompositionen stöder sig Oswald på Hölderlins »Anmärkningar till Oidipus«, som talar om hur cesuren, »avbrottet« som delar in dramat i två hälfter, bör placeras så att hälfterna framstår som jämviktiga. Avslöjandet av Arans börd motsvarar cesuren i »Oidipus«, Teiresias' tal i akt II, 2, och ska liksom denna vara placerad så att den balanserar det snabbare och tungviktigare slutet: »efter § 35 rullar händelserna utför, Arans tragik urskiljer sej &c«. I MS står: »*Om* motto: Platon s. 159, överst«, dvs. »Han befinner sig mitt emellan båda och fyller ut tomrummet, så att allt blir ett sammanhängande helt« (ur »Gästabudet« i Lindskogs övers). MS inleder med några ant: »– med färgen av både ängel och demon; ängel = budbärare; daimon o. genius i sokratisk mening motsatt swedenborgsk; ∴ ängel = dämon. Men här var Swdbg kunnigare ovanför all etymol. tvist?«

allegori: eg. 'det att tala på annat sätt', här 'genomförd bildlig framställning'.

240 *till* |...|: I MS står »(AI)«, troligen åsyftande modern i § 1 ovan s. 115.

den mantineiska: Diotima från Mantineia, Sokrates' sageskvinna.

katakombiska: Av *katakomber* 'underjordiska begravningsplatser'.

babelstorn: En avtrappad pyramid i sju våningar, upphov till många legendbildningar.

240 f *borgmästarns fru [...] enbärsris:* Scenen är hämtad från Hövagnen, gruppen med kvinnor och barn till vänster i förgrunden (bild 4); enligt en ant. motsvarar spåkvinnan den mantineiska; om fyrtalet i damer står: »hjärter – Inis, Menons Hs min Diotima; spader – spjut, zigenerskan, den mantineiska; ruter

– hans daimond, nymfen E.; klöver – den lägsta färgen, klubbor, Penny«, jfr nedan s. 242 och § 39.

241 *i tio år hindrade pesten:* Avser Platons Diotima.

Skönheten […] född: Se ovan komm. till § 35.

242 *sorgetogor:* 'sorgemantlar'.

Gäck: Uttryck i poker när man inte har tillräckligt höga kort att öppna med.

hjärtebarnet etc.: Se komm. till s. 240 f.

ty det är födande […] andligen: Från Platons »Gästabudet«.

243 *Erin:* Irlands gamla keltiska namn. De tre strecken efter raden markerar en ant. i MS: »– *Om Erin* – egenskaper 1/ ss son till Penny, 2/ ss demon – gungande i trapetsen (obs! smnhanget med självmordet!) mellan tak och golv, stjärnhimmel och loppmarknad / I denna natt Inis o. E. på var sida födelsen, i denna natt på var sida döden, hon före han efter.«

C:6 § 36

Tycks vara färdig. Den kallas »VATTENDELARE« och ingår i serien om Aran. Den rymmer »Winterreise« 12, »Einsamkeit« ('Ensamhet'), där gesällen drar sina färde som ett sorgset moln över klar himmel och som en matt fläkt i grantoppen. Framför allt bygger paragrafen på Boschs Den förlorade sonen (bild 5), som går tillbaka på den bibliska berättelsen om den återvändande sonen. Combe skriver: »Den förlorade sonen har valt väg och lämnar det förfallna värdshuset, platsen för hans utsvävningar. Värdshusets skylt föreställer svanen, som enligt Ruysbroek symboliserar 'den unge mannen som utan att frukta Gud låter sig ledas av sina naturliga böjelser och för ett liv i lyx och nöjen och som sjunger med fröjd medan han dör i mången allvarlig synd'. Den förlorade sonen har valt, och han undgår denna gudlösa död medan det ännu är tid.«

wenn ich dich etc.: 'om jag älskar dig, vad angår det dig', förekommer hos Goethe både i »Wilhelm Meisters Lehrjahre« och i »Dichtung und Wahrheit«; en ant. till denna rad lyder: »skulle detta komma att betyda: jag håller mig kvar inom mig själv, och *så* förgår jag icke i skapande?!«

weil ich etc.: 'emedan jag aldrig tog fast dig, håller jag dig fast', ur »en obekant tysk visa« i Rilkes »Malte Laurids Brigge«; »Inis lät han gå ur händ. – höll han då fast?« [ant. i MS].

Enhörningen: Ett sagoväsen, enligt medeltida uppfattning ett hästliknande djur med klövar och ett långt, spiralvridet horn i pannan, möjlig att fånga endast av en jungfru i vars sköte den sedan somnar; symbol för renhet och Kristus.

244 *en akademisk ceremoni* etc.: Disputation för doktorsgraden.

uppskrämda branduglor: Ugglan i trädet på Den förlorade sonen betecknar enligt Combe kätteriet, upproret mot »sanningens sol«.

racklade: 'vinglade', 'krängde'.

geometriska enhörningen: En omöjlighet.

ett vykort etc.: Vykortet framställer alltså Boschs Den förlorade sonen (bild 5), som uppvisar likheter med Den irrande dåren (bild 1); för svanen se komm. till § 36; för hunden se komm. till § 28; för *tarocka* se komm. till A; tarock är ett medeltida kortspel, som det svenska kille (jfr EPV) är besläktat med.

»trubadur för utrymda världshus«: En trubadur är en medeltida diktare och musiker; värdshuset på Boschs tavla (bild 5), en bild av världen, stavas genomgående *världshuset*.

trygga kretsgång etc.: Jfr komm. till s. 210.

spefullt överlagda vändning: Se komm. till A.

är »trubadur« en eufemism: Jfr Rilkes tolkning av den förlorade sonen i »Malte Laurids Brigge«, där trubadurerna anförs som exempel på en kärlek vars största fruktan är att finna gensvar; detta vore för Arans del bara en 'förmildrande omskrivning'.

kvinnoansiktet i falluckan: Se Bosch (bild 5), kvinnan i fönsterluckan.

existensen i fågelburen etc.: Se Bosch (bild 5), fågelburen bredvid dörren; »'syndafall' – icke nöja sej med buren« [ant. i MS].

245 *svanen* etc.: Se citatet från Combe i komm. till § 36; den nederländske mystikern Jan van Ruysbroek verkade på 1300-talet (1293–1381).

emblematik: 'lära om emblem (tecken)'.

spillkråkan etc.: Fågeln i trädet nedanför ugglan på Boschs tavla

är enligt Combe en hackspett, »symbol för Frälsaren«. Oswald använder spillkråkan, i svensk folkmun »regnfågeln«.

då håller han etc.: Jfr Den förlorade sonen och Den irrande dåren (bilderna 5 och 1); olikheten mellan tavlorna används för att framhäva den mystik eller gudslängtan som inryms i Arans frihetssträvan. Sylen, skomakargesällens skråtecken, pekar även mot »Winterreise«.

tykiskt: Se komm. till *Tykes* s. 130.

outverkbar Fader: Jfr komm. till § 34.

246 *gäldenär:* En som är skyldig någon något.

mannen från X: »Bosch: mannen från X (Aix–la–Chapelle, van Aaken) – Vad är Ars moriendi?« ('konsten att dö') [ant. i MS].

liderliga paret: På Den förlorade sonen (bild 5).

Du Aran […] lade av: Sammanställer ränseln på Boschs tavla med en rad ur Rilkes »Requiem auf den Tod eines Knaben« ('Sorgedikt vid en pojkes död'): »Du Mutter, wer war eigentlich der Hund?« ('Du mor, vem var egentligen hunden') samt med en rad ur Karl Vennbergs »Requiem« i »Halmfackla«: »Döden är bara ränseln som vi lägger av«.

Inis Inis etc.: I marg. står i MS: »revidering av komposit. *distika!*« Jfr § 51.

C:7 § 37

Inis i dödsriket, tycks vara färdig. MS inleder med en ant.: *»leidensfähiger! fullt av Is typiska språk«*.

247 *Mahâvagga:* Ingår i buddhismens kanon.

skulle hon blotta etc.: Hur de persiska mödrarna ville hindra sina söner från att fly från slagfältet genom att ropa till dem och blotta sina sköten återberättas hos både Plutarchos och Rabelais.

248 *Oberörbar hade hon kommit* etc.: Jfr »Winterreise« 1 och början av § 1.

anammelse: 'mottagande'.

249 *törnros […] beredd:* Från Almqvists »Sesemana« 24, jfr följande excerpt: »Sesemansk Iliad / För min del är jag själv blott ett för foder mejat och avslaget hö: och därföre nu… så vill jag dö«.

I Schema står efter § 37 *»Allt kortare, snabbare §§er!!!!!* (C:24:s långa fermat! ändå)«.

C:8 § 38

I stort sett färdig. Som § 31 utgör den en av körerna.

Wer ists etc.: Från Sofokles' »Kung Oidipus« i Hölderlins övers., den körsång som följer på dialogen mellan Oidipus och siaren Teiresias: 'Vem är det, om vilken den delfiska klippan har talat profetiska ord, som om den med blodiga händer har fullbordat det mest outsägliga?'; *Daß aber* etc.: 'Men att en siare åtnjuter större aktning bland män än jag är inte ett riktigt domslut.' Det »Resonemang om peripetin« (Schema) som avslutar § 38 grundar sig på Hölderlins anmärkningar till »Kung Oidipus« (jfr komm. till § 35); liksom tragedins kör ska det genom medlidande och förhoppningsfulla tolkningar bilda en motvikt till det obönhörliga händelseförloppet.

3. volta: Anger »Trohetsbrottets« behandling 'för tredje gången' (se komm till § 7).

sjunker i sin mitt […] frälsas: Från Swedenborgs »Diarium Spirituale«, nr 5057.

elva gruvarbetare: Se komm. till § 31.

250 *jag fick sålunda […] yttre delar:* Fortsättning av Swedenborgcitatet s. 249.

genom honom […] siarkonst verkar: Plutarchos framhåller att existensen av demoner är nödvändig för siarkonsten.

gåtan etc.: Syftar på körens reflexioner över § 35 och Aran som Älskandets demon.

251 *mantineiska klippan:* Jfr komm. till s. 240 samt paragrafens motto.

uteliggaren […] älskande, skapande: Från »Gästabudet«.

darum etc.: 'därför kommer han enligt min mening aldrig att sona det onda'; slutraderna i den körsång från »Oidipus« som gett paragrafen dess motton. I MS står: *»övers.* (detta måste vara med, betyder drömmen om modern!)«.

C:9 § 39

En monolog av Egeria, »den Tysta«; tycks vara färdig. Den bygger på Plutarchos' skildring av den romerske kung Numa

i »Jämförande levnadsteckningar«, främst episoden med bergsnymfen Egeria, med vilken Numa efter hustruns död hade hemliga kärleksmöten. Denna kärlekshistoria, ett möte mellan människa och natur, mänskligt och gudomligt, åberopas ofta av Vilhelm Ekelund. »Egeria-möte«, »tanke–möte« kallas hos honom det produktiva jämviktsförhållande som uppnås genom ett rätt användande av »bristen«, »hungern«, »Penia«. I »Lefnadsstämning« (1925) står: »Den som icke hade en Egeria att möta blef aldrig någon diktare, om också hans kärleksförbindelser voro legio.« Självbiografiskt går paragrafen tillbaka på författaren Rut Hillarp (f. 1914) och Oswalds vistelse hos henne efter sitt självmordsförsök sommaren 1948, ett möte som också skildras i avsnittet »Sonen« i Rut Hillarps roman »Sindhia« (1954). Före texten står i MS: »som *vem* var han hos henne – den absurda ensamheten«.

De flesta etc.: Från »Jämförande levnadsteckningar« i övers. av Ivar Harrie.

Camenerna: Romerska källgudinnor som dyrkades i Egerias lund utanför Rom, senare identifierade med de grekiska muserna.

Tacita: (lat.) 'den Tysta'.

Vad ruterdamen etc.: Se komm. till s. 240 f samt komm. till § 39.

arkaiska: 'ålderdomliga'.

C:10 § 40

Färdig. Paragrafen är inspirerad av Kafkas berättelse »Gemenskap«, som handlar om en femmannagemenskap och dess bekymmer med en inträngande sjätte, se komm. till s. 16.

253 *gourmand:* 'storätare'.

254 *sluter sig samman […] vunnit på:* Stim (Föreningen Svenska tonsättares internationella musikbyrå) grundades 1923 för att tillvarata tonsättares intressen, bl. a. gentemot utövande musiker.

255 *änglarna i konserthustaket:* Här befinner vi oss omisskännligt i Stockholm, med Isaac Grünewalds änglar från 1926 i taket på Lilla salen i Konserthuset.

256 *fortefortissimo:* 'ytterst starkt'.

Passagen: Associerar till Hövagnen och C:s titel »Passagerare«.
sid. 259: I MS står: »C:21?«. Här har valts C:16 som sluter an direkt till händelseförloppet i C:10.

C:11 § 41
Ingår i serien om Aran. Under första sidan står i MS: »hela denna sida oklar; utför tydligare! han är ju ändå religiös / Kortare – för att låta 'panneau central' framträda.«

257 *förgängelsens oblat:* Jfr slutet av § 1.
257 f *något vägskäl […] gått tillbaka:* »Winterreise« 20, »Der Wegweiser« ('Vägvisaren'): 'En visare ser jag stå / orubblig för min blick / En väg måste jag gå, / som ännu ingen gått tillbaka'.
258 *sångerna uthärdliga:* I marg. mellan detta stycke och det följande står i MS *»obs. rel.till BI!!«*.
och du ska vara tacksam etc.: Slutet av stycket är i MS försett med frågetecken samt orden: »hån (eller *ej*)«.

C:12 § 42
Finns inget annat material än Schema. Utgångspunkten skulle vara de älskande uppe på lasset på Hövagnen:
a/ ovanpå lasset (Bosch: a/ kärlekens sällhet *och* b/ djävulskap)
b/ Trubaduren: världslighet och gudomlighet – nu som mest skilda, eller som mest förknippade?
A.: Musikens raka väg till SKÖNHET* (det »förgörande«, i riktning § 61, d/) [Se C:17]
FÖRBERED RETORISKT C:13: NU!
hur lever inte de älskande! (P. Sergius?)
*/ vad bet. »långt till Gud«? – religionens påstående att denna värld = intet??? (Eckehart!) (se körerna)
∵ skapa intet = skapa, bli** Gud (och då förgås ju världen som en skugga)
** eller (blott) mystiskt vila i, **nå**.

C:13 § 43
Ofullbordad. Kristusgestalten överst på målningen Hövagnen skulle ingå. Schema lyder:

Staden (?) vid middag
a/ NU (skenbart centrum) se äv. § 53 (*för material*)
b/ Ropet
c/ Den likgiltige Herren [Bosch: j/ Kristi likgiltighet, beklagande] (den avböjande gesten, den förevisande – ecce mundus [se världen]) radioapparater
nu sker / har skett / tiden, du griper den icke
d/ nu slussar baklänges, flodöversvämn. / nu vänder sig tiden

levorna: 'kvarlevorna'.
Landsort: Fyr på ön Öja i Stockholms sydligaste skärgård.
Ash Street: Gata i centrala Dublin.
259 *kirsch:* 'körsbärsbrännvin'.

C:14 § 44 och C:15 § 45
Finns inget annat material än Schema:
44 a/ under lasset (Bosch: k/ de som krossas mellan hjulen – överhuvud tekniken: åskådaren ser detta vara hö men icke deltagarna; även i/ (?) oförmågan att gripa höet, jordens rikedomar)
b/ som en kör. (C:8, fortspinning av förklaringen?) *högljudd!* = 10 + 1 Körledaren under framhjulet! (Judas fattas)
c/ nämligen, den trälbundna viljans
d/ HÖGMODET straffas (underförstått A:s vilja (före BV) att skapa själv Inis)
e/ låt oss nu se på de 4:
45 a/ t.ex. (Bosch: c/ förföraren), förföraren Maan! – av massorna (iron.) (säckpipan) (cf Ms huvud bakifrån)
b/ söker ersättning för I., en sista utlevelse
c/ erinrar sig BV5 som kroppens dans för själen och är därmed löst från saknad? 2/ (D5b) 1/ C:20
d/ bordellskymt

C:16 § 46
I stort sett färdig, tar vid efter § 40 och ingår i serien om Aran.

Der greise Kopf: 'Det gråa huvudet', »Winterreise« 14.

260 *requiem:* 'dödsmässa'.

[att säga […] ovidkommande –]: I MS står: »till NOT och utförligt«.

261 *Porten skulle […] vägrade att gå längre:* Passagen knyter an till avsnittet »Om yttersta domen och städerna i den andra världen« i »Diarium Spirituale«, där Swedenborg kommer till Stora Nygatan i Gamla stan i Stockholm: »med mig voro änglar, som sade, att i husen där runt omkring icke fanns någon, som levde, utan alla voro döda, välförståendes i andlig mening; så att de ryste och vägrade att gå längre«.

Gerya: Nymfen Egeria, se § 39.

allena […] kläder: Jfr Oswalds excerpt ur Jesaja 63:2–3 i Karl XII:s bibel: »Hwi är då din klädnad så röd, och din kläder såsom en wintrampares? *Jag trampar winpressen allena*, och ingen af folken är med mig; jag hafwer trampat dem i mine wrede, och nedertrådat dem i mine grymhet; deraf hafwer deras blod stänkt min kläder, och jag hafwer besmittat all min kläder« (Oswalds kurs.), jfr s. 306, 308.

antike fader etc.: Se § 34. Isokrates' mest kända skrift heter »Panegyrikos« (»Lovprisningen«).

262 *bryggor till fränder* etc.: I en delvis struken ant. skriver Oswald: »Arans 'misologiska livsstil' – föraktare av bildningen (= *bokens inre apparatus)*, *icke blott* för det engångsliga i den (vad har Almq. att säga mig, vad Isokr.?) – – – Utan även för den personliga dödens skull.«

udenom: 'undan', 'utanför', som Bøjgen i Henrik Ibsens »Peer Gynt«.

ovidlådenhet: 'oberoende', förhållandet att inte vara bunden av denna världens ting.

Ytterligare innanför etc.: Jfr Oswalds excerpt ur Uppenbarelseboken 19:12–13 i Karl XII:s bibel: »Och hans ögon såsom eldslåge, och på hans hufwud många kronor; och hade ett namn skrifwet, det ingen kände, utan han sjelfwer. Och han war klädd i ett kläde, som med blod bestänkt war; och hans namn heter: Guds Ord;«

263 *Mynttorget* etc.: Återknyter till Swedenborg i Gamla stan, se komm. till s. 261.

kyrkan: Storkyrkan i Gamla stan.
torget framför börshuset: Stortorget i Gamla stan.
sodomitiska: 'där man bedriver onaturlig otukt', ofta använt för homosexuella förbindelser.
i den trakten […] många levande: Knyter tillbaka till Swedenborg, se komm. till s. 261.
mången på resan […] mörka huvud: »Winterreise« 14: »från kväll till morgon grånade månget huvud [– – –] men inte mitt på hela denna långa resa«; även den förlorade sonen på Boschs tavla har grånat huvud.

C:17 § 47
Paragrafen behandlar sambandet mellan andliga förbindelser och homosexualitet, tycks vara färdig.

264 *Nam si* etc.: (ung.) 'Ty om behandlingen i vissa partier och avsnitt är i den spekulativa filosofiens anda, är detta inte för spekulationens egen skull utan i ett praktiskt syfte'; ur Dantes utläggning av »Divina Comedia« till fursten i Verona.
Homo: 'Människan', Arans tidskrift.
265 *ekivoka:* 'tvetydiga', 'oanständiga'.
»danteskt gästabud«: Syftar på Dantes förklaring i »Convivio« (»Gästabudet«) till hur han lät sig tröstas av filosofin efter Beatrices död; jfr följande ant.: »så sinnligt att man lika lite ska tro dej som Dantes bortförklaringar (Convivo)«.
mot den kärva […] i mörkret: Från Böhmes »Om menniskans trefaldiga lif« (se komm. till s. 167), som talar om hur mörkret och vreden balanseras av saktmodet: »Sålunda är kärlekens brunn ett den stränga grymhetens fattande och hållande, ja, ett den stränga maktens öfvervinnande, ty saktmodet tager från den stränga och kärfva hårda eldsmakten hennes rätt, och saktmodets Ljus håller mörkret fånget och bor i mörkret.«
266 *klerikala:* 'kyrkliga'.
charlatanen etc.: Boschs Hövagnen, mannen som står böjd över den gapande kvinnan i mitten i förgrunden; »charlatanen, psykoterapien« [ant.].
Carthago rediviva: (lat.) 'det återuppståndna Kartago', en forntida stad på Afrikas nordkust.

267 *legendarier:* Samlingar av helgonberättelser.
det blinda vetekornet etc.: Jfr liknelsen med såningsmannen i Markus 4:8: »Men somt föll i god jord, och det sköt upp och växte och gav frukt och bar trettiofalt och sextiofalt och hundrafalt.«
saeva indignatio: (lat.) 'den ursinniga harmen'.
misologiskt: 'förnuftshatande'.
pompejansk asksky: Den antika staden Pompeji gick under i ett vulkanutbrott.

268 *»se hopen* etc.: I Schema står: »ecce choros: de homo*sexuella** vid skampålen / *= andlighetens utsatthet, den renodlade v.s. / detta får icke avvisa Swedenborg i C:16!« I marg. till de följande styckena, som citerar en engelsk skildring från 1810 hämtad ur Vilhelm Lundstedt, »Otukt mot naturen«, står i MS: »*farligt* ex. Reservationsfullt, mer *auto*misantropiskt än utåt«.
Ammiani…: Syftar troligen på officeren och historikern Ammianus Marcellinus (300-talet e.Kr.), vilkens skildring av ett pöbeluppror i Rom analyseras i Auerbachs »Mimesis«, se komm. till s. 115.

C:18 § 48
Finns inget annat material än Schema:
a1/ sätta levande i pant för kunskap om döden e.d.
a2/ offra livet för döden – Isokrat? C:4 *Peter* igen (nederlag)
b/ P. vägrar att ge henne förlorad, begriper att han längtande, vakande, förhoppandes måste hålla fast henne (= Skönheten?, ja, trofasthetens moraliska skönhet) – dock ifrågasatt – se § 46
c/ vackert väder, inga bränningar…
d/ *spänningen* mln P:s längtan o. A:s saknad!
Gösta: e/ FRUKTAN FÖR ÅTERKOMSTEN

C:19 § 49
I stort sett färdig. Den skildrar ett möte mellan Aran och den lejde mördaren från maskeradbalen och lånar från Almqvist och från Cecil Grays estetiska betraktelse av mordet i Gray

and Heseltine, »Carlo Gesualdo, Prince of Venosa, Musician and Murderer« (1926), inköpt i London. Motivet om »mordet ss konst« anknyts i Schema även till »Bosch's sadism!«

269 *What else* etc.: 'Vad annat är drama, tragiskt drama, än en kritik av mordet?'; från Gray and Heseltine, se ovan, som knyter an till Aristoteles om tragedien i »Poetiken«.

Napolibuken: Associerar till Carlo Gesualdo, furste av Venosa (ca 1566–1613), vilkens slott låg nära Neapel. Kompositören Gesualdo mötte Oswald i ett radioprogram 1946; liksom herr O i EPV blev Gesualdo mördare när han fann sin hustru och hennes älskare tillsammans i sängen.

ett mordet för mordets egen skull etc.: Anspelar på *l'art pour l'art* 'konst för konstens egen skull', som brukar ställas mot »engagerad« konst eller tendenskonst.

270 *man blir gladare […] tillkommande bekanta:* Kungamördaren Anckarströms ord om bödelsyxan i Almqvists »Drottningens juvelsmycke«.

Och härförleden etc.: Avser Almqvists framställning i »Jaktslottet« av hur Richard Furumo knuffar en ung flicka i forsen för att rädda hennes själ, vilket väl kan betraktas som ett kristet tendensmord.

271 *»elden är lös«:* Enligt ryktet ett utrop från någon av de maskerade männen efter skottet mot Gustav III, återgivet i Almqvists »Drottningens juvelsmycke«.

infamt: 'nedrigt'.

ut över avenyn: Mellan detta stycke och det följande står i MS: »infogas: kritik av Almqvists mord! [dvs. det han själv är misstänkt för, BH:s anm.] (– också musiker –, *då* han var slut som diktare!)« (jfr nedan). I marg. till det följande stycket står: »förkorta dessa billiga kvickheter«.

renar själen etc.: Går tillbaka på Aristoteles' resonemang om tragediens rening, *katharsis*, i »Poetiken«.

272 *Den moderna*, *subjektiva* etc.: Från Gray (se komm. till § 49) som förlägger dessa parallella skeenden till början av 1600-talet; dessförinnan var musiken »mera ett hantverk än en konst, därför att de känslor som vi nu uttrycker i musiken då uttrycktes i livet«. I MS står: »konsten objektiv efter 30-åriga kriget!«

C:20 § 50

Maans svävande tillstånd efter Inis' död, färdig. Paragrafen är enligt Schema inspirerad av Bosch: »l/ demonerna (negativa) och m/ fiskarna, *fulheten*«. MS inleder med ett par ant.: »mer *dröm* än kafka topos! / *också* konstnärens läge!«

273 *der Schwebende:* 'den svävande'.

h . v . s . q . s . h .: Betecknar Swedenborgs ord på en manuskriptsida: *Haec vera sunt, quia signum habeo* ('Detta är sant, emedan jag har tecken').

interius etc.: '[de gingo icke närmare in på det ämnet;] ändå ägna de sig åt gudadyrkan precis som andra och bedja och sjunga; det är dessa som utgöra dura maters provins, och de tillhöra icke andarna utan génierna;', se ovan komm. till s. 124.

274 *sybaritisk:* 'vällustig', associerar till måltiden s. 161.

förvandlats till fiskar […] vingar: Hövagnen, varelserna framför vagnen respektive ovanpå lasset.

276 *för trofast var* etc.: Jfr Oswalds excerpt (?): »Trofastheten är geniets kännetecken«.

det hotell: Självmördarhotellet, se följande paragraf.

C:21 § 51

Ingår i serien om Aran, som hamnar på Självmördarhotellet. Färdig. Rymmer »Winterreise« 15, »Die Krähe« ('Kråkan'), anspelande på Arans demon.

277 *den senaste bilden* etc.: Till denna passage har Oswald gjort en detaljerad teckning i MS, som kan knytas till ett citat ur Dantes »Vita Nuova« (»Nytt liv« i Wulffs övers.): »*kärleken* talade till Aran och sade: 'Jag är som medelpunkten i en cirkel, vars omkretsdelar ha ett och samma förhållande; men du icke så.'«

278 *reminiscenser:* 'minnen', 'erinringar'.

»ett giltigt […] präglas till ord: Se komm. till s. 130. Jfr även följande strukna ant. i MS: »vad säger *några* ord [föregrip. E: IV! V.] om speciell erfarenhet, *tid*, lång, behövs att prägla, också myntet (?) – se t.ex. hur oförståeliga Höld:s grekiska uppsatser! – men detta får ej motivera efterlåtenhet«.

äldre än han: Vilhelm Ekelund, se komm. till *Också det myntet* s. 130.

Också hans skugga etc.: »Winterreise« 15, som handlar om hur kråkan har följt gesällen ända sedan han lämnade staden, vädrande lik: »Kråka, förunderliga djur, vill du inte lämna mig?« »Nu dröjer det inte länge till vid vandrarstaven, Kråka, låt mig äntligen se / trohet in i graven!«

|*munken*|: I MS står: »iriskt namn / munken«, dvs. Aldhelm, se nedan komm. till § 54.

279 *det tillstånd […] fördärva henne:* I marg. står i MS: »cit. ordagrant Arc. Cel. 5862–5863.« Raderna är hämtade från ett referat av Swedenborg i Lamms biografi, se komm. till s. 124.

en gammal morbror etc.: Se nedan s. 282 ff.

281 *Atlantis:* Se komm. till s. 163.

Inis – var är du: I MS står »distika« och en hänvisning till den passage som här införts på s. 246, se komm. till denna.

C:22 § 52

Kallas i Schema »Gamle man (pendang till Iso.)« (se § 34) och är en studie i ålderdom. Färdig. MS inleder med några ant.: »*Kontrollera* att t.ex. inte från Aspenströms fattighuspjäs!« »studera åderförkalkningssymtom i medicinboken!«

282 *secu lum:* eg. *sæculum* (lat.) 'sekel'.

Calbasy: Syftar på Séraphino Calbarsy, en av Rabelais' pseudonymer, anagram för Phrançoys Rabelais.

Calobarsy: Av gr. 'vacker vinlägel', jfr ovan.

hittade en almenacka: Arans morbror tycks ha funnit ett fragment av »La Grande et Vraye Pronostication Nouvelle pour l'an 1544« (»Den stora och sanna nya förutsägelsen för år 1544«), Rabelais' skrift under pseudonymen Calbarsy.

283 *fallerade:* 'slog fel', 'gjorde konkurs'.

C:23 § 53

Blankversparagrafen är färdig. MS inleder med ett par ant.: »N[ietzsche]s wiedergeburt *delvis* den *farliga* bejakelsen av upprepn. (men bara spekulativt)« »jag upprepar inte mer, för att inte själv förgås–«.

284 *Ipse Perilleo* etc.: 'Phalaris själv tillät sina offer att vråla i Perillos' koppar, och oxen återgav deras klagan', från Ovidius' (se komm. till s. 167) »Tristia« (»Klagosånger«). I MS börjar mottot: »At poteras… &c«, varefter följer de två rader som här medtagits. Den föregående passagen lyder i Jan Stolpes övers.: »'Men', säger du, 'du hade kunnat bära dina olyckor bättre genom att tiga och med tystnad överskyla dina olyckor'. Kräver du att plågorna ej skall följas av någon suckan, och förbjuder du mig att gråta när jag tillfogats ett så smärtsamt sår?« Dikten går tillbaka på det tortyrredskap som tyrannen Phalaris lät smeden Perillos tillverka, en oxe av koppar i vilken offren stektes levande medan deras vrål förstorades av resonansen i metallen.

285 *katatonisk:* 'förstelnad'.

att förneka etc.: Jfr Lindegrens »mannen utan väg«: »att bejaka allt bara det inte upprepas«.

segerflorad: 'segerkrönt'.

286 *saknar*, *saknare:* Jfr *siar*, *siare* ovan; sammanställningen av siare och saknare hör till grundkonceptionen för »Rondo«.

phalarisk oxes etc.: Se komm. till s. 284.

den ton som spränger djuret: Se ovan; jfr följande ant.: »FORMELN som leder till a/ själens kedjesprängning, a2/ självmordets, b/ skönhetens c/ det all människolivets innersta olösliga problematik omfattande Ropet – som ej blott raserar verklighetens murar utan också bygger en ny frihet! (den *omöjliga* formeln, tyvärr – det *andra* (2:a) omöjliga ropet – ty det lufttomma mellanrummet)«.

C:24 § 54

Högst fragmentarisk, tänkt som C:s utdragna »fermat«. Schema lyder:

a/ *munken*… (Bosch: d/ vår dryckesmunk) neg. rus → obehärskning → **glömska = döden**

b/ = till otrohetens tema

c/ Rab. o. medeltiden! (*»förhållning«* t. 25)

d/ Plutarchos! varför inte parodiskt? (»här i R. ju all visdom förvrängd« [– – –]) *tabula rasa* &c

»tu autem non sic« säger j. nu till mig själv (som förr till

Aran) – Alan, Dante, Dacia (63.) Aldhelm, Alan, / Sju vise mästare

I ett brev från munken skulle Oswald ta upp »glömska«-motivet. Munken knyts till Aldhelm (639–709), grundare av den latinsk-anglosaxiska kulturen, kyrkligt rigorös och inte sällan dunkel och maniererad i sin framställning. I en »RESUMÉ av 'glömska'-motivet« skriver Oswald: »*Aldhelm* i C:24: 1/ Det förflutna visste ej om oss. 2/ *Au contraire* fasthålla all trad. mot den segrande glömskan (Ald. således ett slags resumé av Rondots tidigare attityder! vänskaper)«.

C:25 § 55

Övergången från jordelivet till dödsriket i överensstämmelse med Boschs triptyk, i stort sett färdig. Utgör den sista av C:s fem planerade »körstrofer« (jfr §§ 31, 33, 38, 44).

287 *Or est* etc.: 'Denna utandning är förvisso gudomlig och himmelsk, men därför inte felfri, oförstörbar eller fri från att åldras eller mäktig att bestå i evig tid, vilken förtär alla ting under månen…' (Jan Stolpes övers. från franskan); från slutparagrafen i »Om oraklernas upphörande«, jfr nedan s. 333.

– – –: Strecken markerar en lucka i MS vid vilken står: »CIT. ordagrant Ovidius, 'Tristia' III:1, 1–26«, vilket också gjordes i 1966 års utgåva (s. 219 f, i Jan Stolpes övers.). Eftersom det långa citatet känns estetiskt omotiverat har det här, som i »Rondo« 1951, utelämnats.

288 *intill hadesbron* etc.: Boschs Helvetet (bild 3), som de följande två styckena bygger på.

agoni: 'dödskamp'.

Det är som att återvända etc.: Syftar på Orfeusmyten, se komm. till EPV, kap. 5.

289 *den mantineiska klippan:* Jfr komm. till s. 251.

som umginges han etc.: Syftar på Hölderlins »Anmärkningar till Oidipus«, där han talar om hur guden och människan i det tragiska lidandet meddelar sig med varandra »in der allvergessenden Form der Untreue« ('i trolöshetens allt glömmande form'); jfr komm. till § 35 samt komm. till *upplöses kärlekens*… nedan.

ex nihilo: (lat.) 'ur intet'; i MS står i marg.: »Aran replikerar? i *DG*: 'j. var ju rädd att älska henne för det oerhörda i Skönheten (just intet)«.

tistelstång: Stång som vagnen dras med.

upplöses kärlekens lag […] rummets villkor: Oswald förenar här Stagnelius' elegi »Icke av tid och rum de levande andarna fängslas; / Lyda blott kärlekens lag« med Hölderlins resonemang i »Anmärkningar till Oidipus« om vad som händer vid lidandets yttersta gräns: då glömmer människan sig och guden och endast tidens eller rummets villkor återstår.

De levande är etc.: Se paragrafens motto.

det allraevigaste etc.: »Simpl.« [ant. i MS]; från den tyske författaren Hans Jakob Christoffel von Grimmelshausens (ca 1621–76) »Simplicissimus«, »das Allerewigste nimmt ein Ende«.

är förgängligt och liknelse: Citat ur »Chorus mysticus« i Goethes »Faust«: »Alles Vergängliche / Ist nur ein Gleichnis«, se komm. till s. 21.

tribun: 'domstol'.

290 *allsköns minuthandel:* Jfr månglarna som Jesus driver ut ur templet enligt evangelierna.

Medamothi: Ön Medamothi ('ingenstädes' på grekiska) besöks i Rabelais' »Resan till Bacbuc«.

ur samma svit: Syftar på gobelängen s. 288.

291 *obelisker:* Fyrkantiga, upptill spetsade pelare.

eumenidernas mor: Natten som eumenidernas (se komm. till s. 91) mor är från sjätte sången av Aeneiden, hadesfärden.

D *Hadesfärd*

D är ytterst ofullständig och bereder delvis samma svårigheter vid redigeringen som B, bl.a. därför att MS:s texter härrör från olika stadier av planerna. Från en tidig plan stammar de tre avsnitt som här inleder D och som alltså faller utanför »Rondos« paragrafsystem. Den senaste planen indelar D i tio parvis sammanhållna paragrafer, varav två endast föreligger i Schema.

D motsvarar högerflygeln på Boschs triptyk, Helvetet (bild 3). Hades är i »Rondo« »saknadens helvete«. Delen är tänkt

som en brevcykel motsvarande porträttcykeln i C och består huvudsakligen av brev och dagboksanteckningar från underjorden: »D: *inga färger*, *inga människor*. Mikael smakens o. luktens, Inis känslens (känslornas), V. förnuftets o. arbetskraftens, livslustens, H. [Hölderlin] vettets och trons försvinnande« [ant. i MS]. »D helt färglös, vitt grått svart utan alla sinnen, drömlikt«; »Medan *D* rör sig i förkvävning, *ropets* maktlöshet mot tystnaden – också *tigandets* – *E* ändå som ett viskande« [ant.], jfr ovan komm. till B. »D *följer förtäckt Aran*, *fast han inte uppträder*« [ant. i MS].

295 *Dock förtro* etc.: Mottot är ur sjätte sången av Aeneiden, nedstigningen i Hades. Jfr även mottot till prologen till C, s. 233.

enclipodiskt: En ant. i MS i samband med Rabelais tar upp den franska formen *Enclipodie*, ett ord som dock inte återfinns i konkordansen över Rabelais.

hungerdrömda menyer: Reskamraten och kollegan Axel Liffner har berättat hur han och Oswald under en brandvakt i Irland gjorde upp menyer i fantasin, jfr BR.

Men böckerna […] förlustad: Jfr slutet av prologen till C, s. 234.

296 *Limbo:* Se komm. till s. 233.

Unga flickors etc.: Jfr Gustav Mahlers »Kindertotenlieder« samt komm. till EPV, kap. 2. Första sången ingår i tonsättaren Bo Nilssons (f. 1937) »Brief an Gösta Oswald«.

D 1 a § 56

Föreligger endast i Schema:

D ett enda *Lamento*. »DÖDSOFFER«

a/ Letzte Hoffnung (RESA)

b/ anknytn.: någon C-resenär framme (*landsflyktens* mål nått, av I.), skriver.

c/ = Inis *(mycket individuell stil!)*: förklaring till hennes beteende före MB; *nu ej kunna lida längre*, (konkret ex.!), bara tomhet; (efter C2) (»tomheten« = A:s öde?)

d/ de amore scortatorio? konkret ex.!

e/ outhärdlig övergivenhet

f/ förbereder avskedsbrevet *4a?* (saknaden inom ett förhållande!)

D 1 b § 57

Texten utgör blott ett fragment. Schema lyder:

mycket av Rondots enhet hänger på detta brev!
a/ något Petri parisbrev? obs! *icke avsänt*
b/ dvs. *mitt* brev (till RBD [Ranveig]) till skönheten…
c/ kritik av (alla) formler – C:23
d/ också Tigandets maktlöshet
e/ innerst ropet efter dig – de tre skikten saknad (vaxbok)
f/ OBS! V och dylika kommentarer om ej annanstans till erotologien! (cf bl. a. 2 b)

I MS avslutas texten med några ant. som anger fortsättningen: »(panta rei ['allting flyter']) / mera i dina kärleksbrevs lediga stil, fast tröttare / *Ett* är evigt: skilsmässan. / Alltså hälsar jag dej – för sista gången? – dej som jag *vet* jag älskade, och som jag *tror* älskade mej. / Jag kommer att bli gammal, glömma dej &c men för livets skull skriva denna bok – ett *offer* på Saknadens altare – trots allt!!!«

299 *Beethovens brev:* Syftar troligen på det kärleksbrev till en okänd älskad som hittades i Beethovens lönnfack efter hans död.
an die ferne etc.: 'Till den fjärran älskade', en sångcykel i folkviseton med text av A. Jeitteles.

D 2 a § 58 och D 2 b § 59

Renskrivna av Oswald själv och inlämnade till tidskriften Utsikt för publicering (nr 6 1950); Mikael har inte tidigare förekommit i romanen.

300 *natten den 24 april:* Jfr Almqvists »Skaldens natt«, »natten den 19 november«, samt Swedenborgs »Drömbok« natten den 23–24 april 1744, se EPV s. 64.
301 *euforiska:* 'av lyckokänsla fyllda'.
dysfori: 'förtvivlan'.
vederfående: 'tillfrisknande'.
vill du vara stark etc.: Parafraserar »Skaldens natt«, se ovan.
med en tallrik etc.: Början av Swedenborgs dröm natten den 23–24 april, där drömmaren slår en kvinna med en tallrik i pannan; för också tankarna till Böhme, se komm. till s. 326.

kunskap som förande etc.: Jfr Ekelund, bl. a. ovan komm. till s. 173.
sentimentala […] schillersk mening: Den tyske diktaren Friedrich Schiller (1759–1805) ser sig själv som »sentimental« (självreflekterande) i motsats till den »naive« (omedelbare) Goethe i sin avhandling »Über naive und sentimentalische Dichtung«.

301 f *Så låg jag […] gick bort först:* Ur Swedenborgs dröm den 23–24 april.

302 *gick av en merveille:* 'hade en storartad utlösning'.
Nya Religionen: Nya Kyrkan heter det samfund som utgår från Swedenborg.
beskärm: 'beskydd'.
som späd och ljus sallad etc.: Slutraderna sammanställer enligt en ant. i MS avslutningen på Swedenborgs dröm den 23–24 april – »och syntes mig flyta nog olja med något blandadt senap uti, som lär wara mitt lefwerne som kommer, och der lärer wara förnöjelse med någon wederwerdighet, eller at det betyder en läkedom för mig« – med ett uttryck från Almqvist – »mycken ättika att dricka«.

303 *såg jag en båt* etc.: Se s. 334 f.
orgelpunkt: Uthållen baston över vilken olika harmonier växlar.

304 *hundskallet […] allting annorlunda:* »Winterreise« 17, »Im Dorfe« ('I byn'). Oswalds resumé lyder: »Hundarna skälla, kedjorna rassla; mänskors önskedrömmar, om morgonen borta, de ha fått sitt och hoppas på resten, på kudden – jaga bort mej, hundar, mina drömmar är slut«.
en dörr i det nakna rummet etc.: Går tillbaka på Böhme, ett avsnitt i »Om menniskans trefaldiga lif« som talar om »Den mäktigaste Porten i Centrum«. Begreppet *Tinctur* står hos Böhme för en alstrande och förvandlande makt, det inre ljuset i allt, det gudomliga mysteriet. Passagen hos Böhme lyder: »Och denna andra fattade vilje heter *Tinctur*, ty han är en glans i mörkret, och hafver lifvets makt, och blomstrar genom väsen-hetens död, och stillar ångesten.«

305 *P.S.* etc.: Parafraserar Baudelaires dedikation av »Petits poèmes en prose« (»Prosadikter«): »Vilken av oss har inte i sina äresjuka stunder drömt om underverket av en prosa, poetisk och musikalisk, utan rytm och utan rim, lagom mjuk och lagom

motspänstig för att forma sig efter själens lyriska strömdrag, drömmens vågrörelser, medvetandets ryckvisa språng? Det är framför allt ur upplevelsen av de stora världsstäderna, ur korsningen av deras otaliga förbindelser som detta efterhängsna ideal födes.« (E. Blombergs övers.)

ambitiones spirituales: (lat.) 'andliga strävanden'.

Men om en så etc.: Jfr följande Almqvistexcerpt: »*Om poesi i sak* (Om musikens framtid) – *Melodien* som skall komma, som 'lika litet som demokratien, den andligt äkta moralen och religionen' skall 'införa ngn lagstiftning i den mening af supremati, som man förstår detta ord. För dess räkning kunna vi endast hålla kuriösa samtal, såsom detta, eller tiga, såsom nu. Och därpå lefva.'«

D 3 a § 60

Innehåller ett par luckor, dispositionen är osäker. § 60 betecknas i Schema som »*V.*: negativa polen« (jfr nedan komm. till § 64) och rymmer det hos Vanja som dras mot uppgivenhet. En ant. lyder:

D:3 a / *parallellt:* för V. att förhålla sig icke-skapande, ∴ A. den i all legendens acceptans begränsade humanisten (el. farlig *»demokrati«*) – endast emedan Älskare var han överhuvud i stånd att *sakna!!!* Nämnandet, bildandet ju också [omöjlig] skapelse! men A. var slutligen utlämnad åt tingen, vännerna &c – och ting o. vänskaper fullbordar alltid sin död… / *utveckla vidare V.s motiv. av fallet A.* / – så [– – –] lät dämonen honom gå under, el. låter nu – medan D sker – sätta krokben – ALLTSÅ //-en består i dessa »alternativ«: 1 / religiöst (kören) mskans jakobs*brottning* med någon gud, 2 / »idioten« (V.) mskans *egen*het i ogudaktig, »glömsk« tid: *(vagt) – Aran valde människan istf heligheten* [ant.].

och at etc.: Ur Swedenborgs »Drömbok«, punkt 10 på den lista som inleder den egentliga drömboken.

veritates: (lat.) 'sanningarna'.

306 *verba sine linea:* (lat.) 'ord utan en rad', anspelar på talesättet 'ingen dag utan en rad'.

I gryningen […] vintern: »Winterreise« 18, »Der stürmische Morgen« ('Den stormiga morgonen'): bakom de av stormen sönderslitna molnen syns röda eldslågor, i vilket gesällens hjärta känner igen sin egen bild och försäkrar att ingenting går upp mot den kalla och vilda vintern.

proponerade: 'väckte ett förslag'.

saxen ska gå: Se komm. till s. 142.

tunga gång i druvsörjan: Se komm. till *allena*… s. 261.

vanbörd: Egen ordskapelse, jfr *efterbörd*, den del av fosterägget som avgår efter förlossningen, och *vanbördig* 'av låg eller utomäktenskaplig börd'.

gud är granne: Se komm. till s. 13.

fallet […] demoniskt: Knyter an till Bosch, se komm. till s. 227.

Men i dag: Mellan detta stycke och det följande står i MS: »contra C:8: skönheten skapas ej, hon undfås en«.

307 *att jag intet* etc.: Från Swedenborgs »Drömbok«.

Staden: MS har ett par ant. som anger den planerade behandlingen: »1. Staden, allt det negativa, erfarenhetslösa &c / (2. *D.G*)«.

Don Giovanni etc.: Rollbesättningen är densamma som vid uruppförandet i Prag den 29 oktober 1787. Som tur var insjuknade inte Luigi Bassi, då ingen ersättare fanns. Mozart själv dirigerade.

308 *En människa* etc.: »detta ogärna före *DG*?« [ant. i MS].

är ställda på intet: Jfr Goethes »Ich hab' mein Sach auf Nichts gestellt« ('Jag har ställt min sak på intet').

vrede […] allena: Se komm. till s. 261; vid *allena* står i MS: »ensamhetsmotivet utsagt först här«.

phagocyter: Celler med förmåga att »äta« partiklar som uppfattas som främmande.

visas tillbaka […] utbrista: Parafraserar Goethes »Dichtung und Wahrheit«: »so ist doch immer das Final«… etc.

Och bakom allt etc.: Se komm. till § 64.

D 3 b § 61

Ofullbordad. Här skulle den sista/första föreställningen av Mozarts Don Giovanni behandlas och förföraren Don Juans variant av »Trohetsbrottet« föras fram. Schema lyder:

pos.: frändestyrka mötesplatser (biljett från M-t [Mozart] till A.?) Aran = »jag« = Anonymus – nämns först i 5b! (du: Moz.)
a/ *DG*? första programbladet e. d.
(b/) bryter sej ur D.
c/ brottet, ej blott mot I., utan mot Troheten (*il Dissoluto Punito/Forse un giorno*, se DG s. 254 f.)
d/ det demoniska, förföriska i Musiken (asocialitet eller masspsykos)
e/ Don Juan lik Maan? (och härlig röst!) *nejlikor*
stil*en*ligt, *ej* novellistiskt kokett, »grepp« o. slikt

En ant. till »Trohetsbrottet« lyder (jfr komm. till § 7):
(2.a volta i DGavsnittet, efter det sinnligt förskräckliga:) a/ Men den kvällen hade portarna slagits upp, och den Gäst som Aran inbjudit till maskeraden hade kommit, b/ den kvällen revs förhängena ned och bröts murarna opp och c/ själv beredd för natten, kunde han höra de upproriska klipporna/stenarna sjunga, d/ fast de slog för henne, fyra glas (hur girigt hade han inte druckit natten med henne (Vita Nuova! cit.)) (Hon genom Aran e/ med Arlequin* gm Aran, en lustig passagerare – As narr, katalogisator och eftermäle (dramma giocoso!) – »f«/ och stenen talade: [till tolkningen av »cibo« natt/eld (Böhme)] men om också natten äntligen sjöng för honom, förstod han till slut sången? (inte A.) inte orden men själva sången (&c 2ggrxAg) → till analys av Brottet –.. fattade han.. (g) –
*realistisk episod från MB!

Sambandet med skapandet belyses i följande ant.
Den som skådat Skönheten (ss Aran framför allt på MB) är på *något* hemlighetsfullt sätt hemgiven åt Döden (el. sinnessjukdom som Sc.[ardanelli = Hölderlin]) *[V. har icke gjort det] – vad är då Skönheten (bl. a. den sökta självmordsformeln!)*. Så Don Giovanni, *så* träder Stengästen in som denna död inom skönheten, kanske,: *är skönhetsskapandet* (sätt i rel. till D. G:s liv i Upprepningen) *bildandet av Intet – ytterst?* (det dystra sambandet mellan evighet o. intet) – han ångrar inte sina omänskliga dåd, – ty bildandet (älskandet) ju också ett *avvärjande* av död o. förintelse –

309 *dernière représentation:* 'sista föreställning'.
i n:r .. etc.: Pekar mot nr 23, logen där jagpersonen i E.T.A. Hoffmanns (1776–1822) novell »Don Juan« sitter och får besök av Donna Anna själv, som i novellen framställs som jämbördig med Don Juan.
»Fühler«: 'person som känner'.
»Kenner«: 'person som kan'; syftar troligen på Kierkegaard som behandlar Mozarts »Don Juan« i »Enten-Eller«. Vid de tre strecken står i MS: »flera? (Goethe erinrar sej hur han som barn hörde den) / *bara låta ana uvertyren, (eller helt ny tolkning)* / (originalcitat)«.
ryttarstatyn: Den staty över den dödade guvernören som Don Juan inbjuder till supé, jfr komm. till s. 73.
genom musiken: MS har en not: »Voir Stendhal: Vie de Haydn, de M…&c (cit.?)«.
tusen och tre: Det antal kvinnor som Don Juan enligt betjänten Leporello haft i Spanien.
310 *det sköna […] förgör honom:* Jfr komm. till s. 168.
vad du (M.): Mozart.
K. el. H.: Syftar på Kierkegaard och Hoffmann, se komm. till s. 309.
(se ändå Breven!): Mozarts.
fugato: Ett kompositionsavsnitt behandlat som en fuga utan att formen fullföljs.

D4a § 62
Ofullbordad. Schema talar om Hölderlin och Susette (Diotima, se komm. till s. 145) och om »Winterreise« 19, »Täuschung« ('Illusion'):
Susette's »känslorealism« besvaras kanske av H:s »-idealism« (à la Täuschung)
Inis? vaknat till annat liv, = real. gen. förräderi, älskar andra &c – *ändock* älska henne!
Brevet, som nu utgör paragrafens enda text, är skrivet av Ranveig till Oswald sommaren 1948 och ledde till hans självmordsförsök, jfr komm. till § 39.

D4b § 63
Föreligger endast i Schema. Den skulle handla om Hölder-

lin, som under sinnessjukdomen undertecknade sig Scardanelli:

genialt *och* trivialt *Scardanelli*
a/ Seher–Sehner
b/ om Suzette…
Dir, du Herrlicher, war,…
– Schillerbrevet till essay /även Goethe, bd
c/ *Täuschung*
d/ även brutaliteter (självstympning?) »obesvarat«
e/ *ett ålderns* anrop till Diotima!

D 5 a § 64

Ofullbordad. Schema lyder:

D:s KRÖN (störst)
a/ *V.*: positiva polen troget väntar mitt hjärta, och
b/ Die Post (!) vänta är nog…
c/ V. nöjer sej med vägen *böhmeskt saktmod* (se C!)
e/ »men *något*, av det heligaste, måste vara större än vår ensamhet – de sammanfaller väl inte, e.o. det outsägliga?«
f/ se A.3,1. Musiken som möjlig väg. (V. »omusikalisk«) *leva tillfrisknande*, *mars* ej uppge HUNGER / minnets &c / *jag* ska uppväcka I.
g/ en tid som *kan* sakna.
h/ »någonstans är undsättning på väg«
i/ Hesses »Idioten« Den mänskliga *dimensionen*

Vanja har dubblerats med Tomas (jfr ovan s. 124), themissonen (se nedan). Vad Vanjas alternativ skulle innebära antyds i flera ant.:

Vanja: »mars«-människa – inte för nära solen, inte stå ut med våren, blott med dess första isfritt svepande budbärare Aran [– – –] står *bara*, till slut, ut med melankoli den svartaste, har ingen metron-gräns-kunskap)] OBS! även Vanja född i Saknadens stjärnbild –

– – –

V. söker stå på god fot, omöjligt, i *farlig* kontakt med det över- och underdimensionella, universum och hjärnan, både förkasta och acceptera vår fysiska, biologiska metafor (kött, skelett &c), vår ändå möjliga (?) skärningspunkt

Hela D arbetar sig genom misströstan upp till *V. pos.:* friheten i saknad, i pulvis och förgäves… / – om intet, guvernör o. förstörelse är V. konsekvent hitsides aningslös!
till V. i D f.2.g.
hur skulle Aran älska?? »längta«? kunde bara en *nåd* ge Inis (= det sköna) åter? (hur i så fall med trolösheten?) eller ett sätt, en övning, ett viljande??? – [*lydnad*, *hörsamhet* – endast genom dessa gör han sig tjänlig att »igenkänna erfarenhet« och, saken själv, älska; undanröja det hindersamma, dvs. omvägen, indirekt…]
Vägen till Themispunkten (detta *något* som bejakar, berättigar allt) det böhmeska saktm., qvietism.
och alltid något som upphäver allt
(och alltid konsten som berättigar allt)

Det framgår att Vanja här skulle fullfölja sin uppgörelse med Aran och knytas till Hölderlin: »till 'Höld': *Seher* – *Sehner:* siare – saknare! / gammal ordlek / *depersonalisation*«
Ett viktigt men svårplacerat utkast lyder:

V.: människa som människa visserligen, och ändå är jag en av de första människorna, eller jag har anat dem, också sådana de har funnits före denna aning, denna lugna |euforri| i besinningens skymm. gryn. Jag tror jag kommer att fördärvas, att överleva är att ständigt falla tillbaka på fördärvelse, också övertygelsen kommer att brista och det är inte väl. Jag är i varje fall tacksam att ha fått se henne och mer än denna vaga syn kan väl inte så svaga sinnen begära; jag vet bara att definitionen måste bli trängre och rymden omkring den vidare, att oändligheten måste bli ändlösare. Jag kan inte säga mer, redan detta är för mycket att vara tillräckligt och frågan är, om inte en sådan visshet överhuvud måste förtigas; men vid denna tid är jag tacksam för vissheten. Denna korta tid är jag varken förtvivlad eller likgiltig.

Jag ska likgiltig somna och vakna till förtvivlan – men vem är sent ute? Ett tidningsbud är sent ute klockan sex, en arbetare tidigt.

Vad vet jag (Vanja) vad gudarna vill mej, mycket ont och stor glädje, det är ju nog *att* de vill mej, om så blott deras

vilja rör vid mej eller slungar mej ner i tillvaron – res mej också, bara en sommar, lyft mej mot solen, bär mej som er skönaste hymn till ljuset

I § 64 skulle också ges en sammanfattning av »'glömska'-motivet«:

V. i D:5:a/: för kärlekens skull är vi ändå icke ensamma; uthärda |klyftan mellan det förflutna och det närvarande: 1/ de når inte oss. 2/ vi når inte dem.| och de av Ald. ifrågasatta förbindelserna, utstå glömska, saknad &c *(sammanfattning)* / (i E:IV: den personliga döden (tidens verk) dock fruktansvärd – värdighetsproblemet!)

Den text som finns utgör bara en inledning. I MS inleds paragrafen: »MUSIK – som bara rörelse, livskraft, *glädje*«.

312 *ein sohn der Themis:* Ur Hölderlins kommentar till Pindarosfragmentet »Die Asyle«, där den ordningsälskande gudinnan Themis, guden Apollons företrädare i templet i Delfi, framställs som den som fött asylen åt människorna, de lugna viloplatserna. Det för »Rondo« centrala citatet lyder i fri översättning: »Människan blir en Themisson när, ur sinnet för det fullkomliga, hennes ande inte finner någon ro på jorden och i himlen förrän, *mötande ödet*, guden och människan åter känner igen varandra i spåren av en gammal ordning och människan *i minnet av en ursprunglig nöd är nöjd* d ä r h o n k a n h å l l a s i g f a s t« (Oswalds kursiveringar).

contra umbras: (lat.) 'mot skuggorna'.

hans födelsedatum: Hölderlins.

Är det de senaste etc.: Bygger på »Zu Sokrates Zeiten«, se komm. till s. 227. I Hölderlins handskrift är raderna 8–17 strukna med ett diagonalt streck och i vänster marginal står ordet »Nachwelt« 'eftervärld'.

Wer richtet denn izt: 'Vem dömer väl nu?', se komm. till s. 227.

313 *Asklepiosbild:* Se komm. till s. 130.

Sie mussten etc.: 'Ni måste väl nästan ha gett upp mig…', Brev till Schiller, jan. 1801'; Hölderlins sista brev till Schiller (se komm. till s. 301), eg. daterat den 2 juni 1801, ett år före det slutliga sammanbrottet.

D 5 b § 65
Färdig, skildrar Maans död.

pâschâs: Dialektal form av *passage* 'lögnaktig berättelse el. anekdot', jfr Frödings »Räggler å paschaser«.

Mitglied der: 'Medlem av'; förvrängningen s. 312 *Mitleid* betyder 'Medlidande'.

314 *weg:* (ty.) 'borta'.

317 *han svalt ihjäl sig* etc.: Syftar på Isokrates (se komm. till § 34) som enligt Plutarchos svalt ihjäl sig i sorg över grekernas nederlag mot makedonierna vid Chaironeia 338 f. Kr.; före sin död reciterade han begynnelseraderna i tre Euripidestragedier, bl. a. den här återgivna ur »Ifigenia i Tauris« (se komm. till s. 45).

Tantalossonen Pelops: Pelops, son till den i underjorden hårt straffade Tantalos, var en forngrekisk sagokung som kom till staden Pisa på (nuvarande) Peloponnesos. Enligt Euripides (se ovan) var han genom sina svek upphovet till alla senare olyckor som drabbade släkten, inklusive mordet på sonsonen Agamemnon.

Demosthenes: Athensk vältalare och statsman (384–322 f. Kr.) som kämpade för Greklands frihet och tog livet av sig efter ett nederlag mot makedonierna.

Keroneia: Chaironeia, den stad vid vilken grekerna led sitt nederlag mot makedonierna. I MS står »stavn.«.

Adieu Welt: 'Adjö värld', från Simplicissimus, se komm. till s. 289.

318 *parabler:* Liknelser i form av berättelser.

återvändande till det oorganiska etc.: Resonemanget påminner om Freuds i »Bortom lustprincipen«, där dödsdriften postuleras som en inbyggd strävan hos det levande att återvända till det oorganiska. Freud i sin tur åberopar sig på Aristofanes' tal om Kärleken i Platons »Gästabudet«.

lakuner: 'luckor', 'tomrum'.

formeln för Intet: »(icke ∞)« [ant. i MS].

319 *ännu inte fått bekräftelse* etc.: Syftar framåt på förkunnelsen om oraklernas upphörande, nedan s. 333.

E *Panväkten*

Även E är ytterst fragmentarisk. Den skulle bestå av fyra paragrafer och liksom A utgöra en länk mellan »Rondos« drömvärld och ytterverkligheten.

EI § 66

Ofullbordad. Författaren Joannes möter Aran efter Självmördarhotellet. Paragrafen anknyter enligt Schema till Winterreise 22, »Mut« ('Mod').

323 *en torr och kall vår:* Ger associationer till Lars Wivallius' (1605–69) dikt »Klagewijsa öfwer thenna torra och kalla wåhr«.

gubben med båten: Charon, rorsman på färjan till dödsriket.

324 *»ett stort Kanske«:* Citat ur en not i Almqvists dissertation på latin, »De vita et scriptis Francisci Rabelæsi« (»Om François Rabelais' liv och skrifter«, 1840): »Narratur Rabelais moriens dixisse: 'Je m'en vais chercher un grand Peut–être'« ('Det berättas att Rabelais på sin dödsbädd sade: »Jag går att söka mig ett stort Kanske«'). Almqvists dissertation är den första skrift om Rabelais som tryckts i Sverige, ägnad framför allt »Resan till Bacbuc«.

Tappad tid och pånyttfunnen: Associerar till Prousts (se komm. till s. 12) »På spaning efter den tid som flytt«, vars sista del heter »Den återfunna tiden«.

325 *fällt ihop triptyken:* Syftar både på »Rondo« och på Boschs tavla.

nattskäktor: Skäktor är löss.

326 *länkar Aran bort* etc.: Jfr en ant.: »EI: *mod* och *eufori* – Aran undslipper sin *roll*, sin betydelse och upplever ljuset, tennfatsglansen för första o. sista gången i livet (konflikten jag-Ioannes-Aran se Schema § 66); A. befrias [gör uppror mot] från förf.-personen och sammanfaller med privatpersonen E.G.O. [Eric Gösta Oswald], som att vakna, med dej, mej, alla i ljusets, lustens unio mystica)«.

solreflexen från ett tennfat etc.: Det var när Böhme såg solen reflekteras i ett tennfat, enligt vissa traditioner upphängt som skylt vid en barberarbutik, som han undfick sin mystiska vision av hur mörkret och motståndet är nödvändiga för skapelsen.

327 *Andra bilden* etc.: Texten utgör blott en inledning till den planerade skildringen av andra mötet med Djävulen (jfr § 4). En ant. i MS lyder: »Satan-Jesus: jag vill ge dej världen (vinna själ *gm* världen) / å andra sidan: nur das Auge macht rein (den estetiska försoningen, som slutligen utmålas, och frågan lämnas öppen, förf. svarar inte nej till frest.)«

euforins nådetillstånd: »utan medvetande, kunskap (anti-V.)« [ant. i MS].

Sedan vi alltså […] med tiden: »mest i not, eller stryks« [ant.] »J. kanske inte värd detta resonemang; han är den mest osympatiske personen« [ant. i MS].

en förlorad tid etc.: Se komm. till s. 324.

dissertation: 'doktorsavhandling'. I MS står efter ordet: »(?) (dat.) med noter (cit. el. utveckla) [och tillägg (?) som återfinns där o. där (kap. av Rabelais, men hör de till bok 4?)]«.

apokryfiskt: (här ung.) 'hemligt', 'icke-erkänt'.

den traditionen […] drömmar hos en gud: En indisk tradition som återfinns hos Schopenhauer och tas upp i d a v .

EII § 67

I huvudsak ägnad James Joyces död, ett slags förberedelse för Arans; relativt färdig. En ant. i MS tar upp förhållandet mellan EII, EIII och EIV: »1. före 2. tröskeln 3. efter«.

329 *Requiem:* 'Dödsmässa'.

Der Mensch muß etc.: 'Människan måste åter bli krossad! – – – Men då allt härnere försiggår på naturliga vägar, så sätter demonen det ena krokbenet efter det andra för henne, tills hon slutligen ligger där fallen.'

Eckermann: Johann Peter Eckermann (1792–1854) var den åldrade Goethes assistent och gav ut en samling »Samtal med Goethe«.

Död, här är etc.: Se komm. till *Sömn, var är* s. 131. I Dublin, Joyces stad, hörde Oswald en ung katolsk präst tala över texten (BR).

329 f *på körrgårn* etc.: »Winterreise« 21, »Das Wirtshaus« ('Värdshuset'): gesällens väg för honom till en vintrig kyrkogård, där de gröna kransarna ser ut att välkomna honom; han är så

matt att han bara vill lägga sig ner, dödligt sårad, men alla rummen är upptagna och han måste dra vidare. Musikaliskt är tempot »Mycket långsamt«.

330 *sju fot försenade:* MS har en ant.: »hur många ggr hade han sökt döden? – dessa som först i döden finner säkerhet«.

Och det var drygt åtta år etc.: Här börjar skildringen av James Joyces död den 13 januari 1941, drygt åtta år före »Rondos« tillkomsttid, påbörjad i april 1949.

»ännu magrare än vanligt«: Joyce dog av en magsjukdom.

med sonsonen etc.: Sina sista veckor i livet tillbringade James Joyce med att visa sonsonen, Stephen James Joyce, det vintriga Zürich.

Du hade flytt etc.: »Requiem (sung) for J.A.J. Dubliner« [ant. i MS]. För andra gången i sitt liv fick Joyce en fristad i Zürich undan ett världskrig. Joyce, som befann sig i Frankrike när den tyska ockupationen kom, hade sökt visum till Schweiz men blev så när snärjd i det »byråkratiska nätet«, då hans utresetillstånd höll på att gå ut innan familjen fick inresetillstånd till Schweiz. Den 14 december 1940 kunde avresan ske.

circulus vitiosus: (lat.) 'skadlig cirkel'.

alltför bländande etc.: Joyce led hela sitt liv av ögonbesvär, »denna blick som i sin blindhet sett mer än någon annan detta sekel« [ant. i MS].

331 *och visst är du vacker* etc.: Hustrun Nora Joyce Barnacles ord över den döde Joyce.

den trettonde etc.: Den vidskeplige Joyce dog den 13, hans olyckstal.

Även thebanen etc.: Stället sammanför två texter om den blinde siaren Teiresias, vilka knyter an till Joyces död under kriget och hans »förmörkelse«. Från Odysséen hämtas: »Honom allena Persefone gav att ännu i döden / ha sitt förstånd i behåll, då de övriga fladdra som skuggor«. Det andra stället är från »Om oraklernas upphörande« där Plutarchos berättar om hur pesten i Orchomenos tystade siaren.

Den skönaste dödsmask: Nora lät bildhuggaren Paul Speck göra en dödsmask av Joyce.

Herre, du etc.: »så ödmjuk? el. ironi?« [ant. i MS].

332 *addio […] cielo:* 'farväl jord, farväl himmel', ur Orfeus' klagan

i Claudio Monteverdis (1567–1643) opera »Orfeo«; arian sjöngs av tenoren Max Meili vid Joyces begravning. De tre strecken markerar ett utkast i MS: »Och äntligen ville han liksom svara P:s (?) 'uppror mot livet' – varför gör aldrig (???) någon uppror mot döden?« (jfr s. 316).

Aran vandrade etc.: MS inleder med ant.: *»dödsviljan* träder fram, ngt som Sj. förebådat 'signalé' / *mystiskt«*.

solarna etc.: »Winterreise«, se komm. till *Den dagen* s. 333.

saraband: Spansk dans i långsamt tempo från 1600-talets början.

Palodes: Ön utanför vilken den egyptiske styrmannen Thamos i »Om oraklernas upphörande« skulle förkunna att den store Pan var död, se komm. till *och rorsmannen* nedan.

möter körsbärsträdet: En ant. i MS talar om »Hills solbrinnande körsbärsträd!«.

|*under sin sommarvistelse*|*:* I MS står »B:III:3«, dvs. Arans och Inis' sommar på skärgårdsön.

befrielse från skräcken: MS har en ant.: »först avrätta herr O – svartsjukan / sedan avrätta Aran – saknaden«.

EIII § 68

Arans död, förlöst av förkunnelsen om Pans död – »allgudens« – i »Rondo« lika med Skönhetens, Inis'. Paragrafen består bara av några spridda och delvis överskjutande skisser. Jörel Sahlgren Oswald, som såg Oswald drunkna, skriver i sin inledning till »Rondo« 1951: »Hos den, som maktlös såg honom sjunka, står några av hans egna ord för alltid inbrända. Det är en liten anteckning till Rondo: 'Arans död: slocknande, barnslig, så lätt, fridens mittpunkt'.«

333 *Den dagen* etc.: Winterreise 23, »Die Nebensonnen« ('Vésolarna'): »Tre solar såg jag på himlen, mina solar är det inte! Nyligen hade jag också tre, nu är de bästa två borta, må den tredje också försvinna, i mörkret är jag bättre till mods.«

och rorsmannen etc.: Bygger på det centrala avsnittet (XXVI) i Plutarchos' »Om oraklernas upphörande«, där den store Pans död förkunnas. Vid en grupp öar får rorsmannen Thamos höra en hög röst som befaller honom att vid en viss plats

förkunna att den store Pan är död. När skeppet får stiltje utanför ön Palodes ropar styrmannen ut det befallda, och en kör av klagan bryter ut i naturen.

islossning: »som i A:5« [ant. i MS].

334 *Varför dröjer du?* etc.: I MS står: »Antonius, 76«.

335 *fyren:* Se komm. till § 35.

marelden: 'havselden'.

EIV § 69

Består mest av spridda skisser. Schema lyder:

a/ likvaka över Aran/Gud (den monoteistiska åldern), nu åter till naturen. Vad liket innehöll, och icke

b/ Der Leiermann (motto?)

c/ 23 år x 3 = 69 år (nästan, nästan, dvs. Dublin)

d/ början av september (se c/)

e/ person V. ss ein sohn der Themis… (hur rel. till *a*/???)

se även § 60 ant.

f/ tänder sin sista cigarrett.

g/ V. talar ss Hamlet till Yorick, G. till Schiller

de felställda frågornas limbo, både förf.- engagem. och mycket annat – SLUT

Sluta på hot. Swiss rum 4 – där du började?!

MS inleder med en ant.: »Ingången rörlig, berättande, intressant«.

336 *Wunderlicher* etc.: 'Underlige gubbe, skall du ha mitt liv? / och till mina visor dra ditt positiv?' (Oswalds övers.), slutorden i »Winterreise«, sång 24, »Der Leiermann« ('Positivspelaren'). Verserna är i MS markerade b), dvs. hörande till avsnittet som börjar: »efter likvakan«.

den rusiga energien: Se § 35, s. 242 f.

efter likvakan etc.: Sedvänjan att hålla likvaka pekar mot Irland, inklusive hotell Swiss i Dublin där romanskrivandet började; en ant. i Schema lyder: »låna Axels [Liffner] karta«.

lirarn etc.: »Winterreise« 24: positivspelaren, i »Rondo« symbol för döden, står i kylan och drar sitt instrument med stela fingrar, hans tallrik är tom och ingen hör honom, hundarna morrar och han låter allt ske som det vill.

337 *offrade en medaljong:* Jfr en ant. i MS: »*Planer* / B:s ofullgångna mänskoformer som uppförstorade skuggor mot himlavalvet / och C:s högtidligt balettartade boschsvit av en blake'sk fantastik och rymd, / D:s andante lamentoso och helvetesstadsförkvävt dunkel och dynga, ur vilket / E som rymd och trots smärtan befrielse eller genom lidandet (medaljong: *Buddha – Herakleitos*) – V. fördold variant likväl av vetekornet… (Joh. 12:24/25)«.

falla tungt ner: Återger enligt en ant. i MS slutkadensen i »Der Leiermann«. I MS står vidare: »Dubbla tolkningen av mottot: 1. ska Döden ge ton, mening, liv åt, förtona mina ord? 2. ska Döden kväva mitt rop, förstämma och låta sången förtona?«.